శ్రీ

ఆంధ్ర రఘువంశము.

ఆదిపూడి సోమనాథరాయ

ప్రణీతము

పద్యకావ్యము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

మొదటికూర్పు.

[illegible] రాయ ఆంధ్ర [illegible]

[illegible]

కాకినాడ: [illegible]

స్కేప్ అండ్ కంపెనియందు

ముద్రితము.

౧౯౧౩

పీఠిక

నిర్గతాసు న వా కస్య కాళిదాసస్య సూక్తిషు
ప్రీతిర్మధురసార్ద్రాసు మంజరీష్వివ జాయతే। † (బాణకవి.)

మహోన్నతదశ ననుభవించిన ప్రతిదేశమునకును లలామభూతుండైన యొక కవి యుండును. ఇతరకవులను గుఱించి దేశస్థు లెట్టియభిప్రాయభేదములు కలవారైనను ఆ కవిశేఖరుని యెడ మాత్ర మనన్యసామాన్యగౌరవము కలవారలై యుందురు. ఆకవిపుంగవుని దివ్యవాణియే యాదేశమందలి వాఙ్మయవృక్షమునకు నాలవాలంబు. జనుల యున్నతభావాభివృద్ధికి నదియే ముఖ్యాధారంబు. ఇంతయేల? ఆ దేశమందలి జనుల నిత్యకృత్యము లందును ఆకవిసార్వభౌముని ప్రతిభయే ప్రతిబింబితంబగుచుండును. గ్రీసుదేశపు హోమరు, ఇటలీవాఁడగు డ్యాంటి, ఇంగ్లీషువారి షేక్సుపియరు, మన కాళిదాసుఁడు మొదలగు మహనీయు లాయాదేశపుఁ గవిపుంగవులకుఁ గులగురువులై యున్నారు. హోమరు కవినిగూర్చి గ్రీకువా రపరిమితభక్తిప్రీతులై ఏడు పట్టణములవారు 'అతఁడు మాపట్టణముననే పుట్టె' నని హోరాహోరిగ వాదాడుచుండిరి. డ్యాంటే కవినిగుఱించి యిటాలియనులకు నభిమానము మెండు. షేక్సుపియరు విషయమై యింగ్లీషువారికిఁ గలభక్తి 'హిందూదేశమునైన వదులుకొందుముగాని షేక్సుపియరును వదల' మని యొకానొక పండితుఁడు చెప్పినమాటవలననే స్పష్టమగుచున్నది! మన దేశమగు భరతఖండంబునందంతటను వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియుఁ 'గవి కులగురుం' డనియుఁ, 'గవితాదేవికి విలాసం' బనియు * నసమానయశంబువడసినవాఁడు కాళిదాసుఁడు. ఈతఁడీఖండంబునఁ గాక ఖండాంతరంబులయందును రసికులచేఁ గవిశ్రేష్ఠుండని పొగడ్తగన్నవాఁడు ‡ కావున హిందూదేశముయొక్క జాతీయకవి కాళిదాసుఁడనియే చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు కవిసార్వభౌముఁడైన కాళిదాసునికీర్తిదుందుభి యీదేశమునందు వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగక మ్రోగుచున్నను మనవారికిఁగల చరిత్రవిషయకమైన యౌదాసీన్యమువలన, మనకు నీకవిశ్రేష్ఠుని గుఱించి యేమియుఁ దెలియదు. అతఁ

† తేనెతో మాగి యార్ద్రితఁజెందినమంజరిఁ జూచిన నెట్టియానందము కలుగునో, కాళిదాసుని చక్కని కవిత్వము వినిన నట్టియానంద మేరికిఁగలుగకుండును?

* 'కవి కులగురుః కాళిదాసోవిలాసః' అను జయదేవునివాక్యము సుప్రసిద్ధమే.

‡ శాకుంతలనాటకముఁజూచి యానందముఁ బట్టలేక జర్మన్యాపండితుండగు గటీ నృత్యముచేసెనన్న జనవార్త యింగ్లీషుభాషాజ్ఞానము గలవారందఱు నెఱింగినదియే.

ఏజాతివాఁడు? ఎచ్చటివాఁడు? ఏకాలపువాఁడు? అతని తలిదండ్రులెవ్వరు? అను ప్రశ్నములకు నిశ్చయాత్మకంబులయిన ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుటకు నేమియు సాధనములు లేవు. పౌరస్త్యపాశ్చాత్యపండితులుకొంద ఱిందునుగుఱించి యిదమిత్థమని తేల్చుటకు వాఙ్మయంబునంతయుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ బరిశోధించి చూచిరి. కాని యేదియు నిశ్చయముగఁ జెప్పఁజాలరైరి. కాళిదాసుఁడు సారస్వతుఁడని యొక్కఁడును, ఆంధ్రుఁడని మఱియొక్కఁడును; కాశ్మీరజుఁడని యొక్కఁడును, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడని మఱియొక్కఁడును; విక్రమార్కుని కాలమువాఁడని యొక్కఁడును, భోజరాజ సమకాలికుఁడని మఱియొక్కఁడును, చెప్పఁగఁ బండితులు పలుపోకలఁ బోవుచున్నారు!

వేర్వేఱు వాదములన్నియుఁ జూడ శాకుంతల రఘువంశాది కావ్యకర్తయగు కాళిదాసుఁడు గౌడబ్రాహ్మణుఁడనియు, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడనియు, ఆఱవ శతాబ్దమునందుండినవాఁడనియుఁ బెక్కుపండితుల యభిప్రాయమైయున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కాళిదాసునిచే రచింపఁబడిన కావ్యములు నాలుగు: రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము; నాటకములు మూఁడు: శాకుంతలము, విక్రమోర్వశీయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము. ఇవన్నియు గుమ్మడికాయయంతేసి ముత్యములే. కాని యిందును భేదముచేయవలయునన్న కావ్యములలో రఘువంశమును, నాటకములలో శాకుంతలమును ననుపమేయకావ్యసృష్టియని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రస్తుతవిషయము రఘువంశము, దాని యాంధ్రీకరణము. ఇది గీర్వాణప్రౌఢప్రబంధములకు శిరోభూషణము. 'తేనెసోఁక నోరు తియ్యనయగురీతి' సాధారణవ్యుత్పత్తిజ్ఞానముగలవారికిని జక్కఁగనర్థమిచ్చు ద్రాక్షాపాకంబునకు సొగసైన తార్కాణంబు. ఇందు సూర్యవంశపు రాజపుంగవులవంశము పందొమ్మిది సర్గములలో వర్ణింపఁబడియున్నది. మొదటి పదునేనుసర్గములలో దిలీపుఁడు, రఘువు, అజుఁడు, దశరథుఁడు, రాముఁడు, కుశుఁడు, అతిథి యను రాజులవర్ణనంబును, పదునెనిమిదవసర్గమునందు నతిథివంశజులవర్ణనంబును, పందొమ్మిదవసర్గమునందుఁ జివరవాఁడైన యగ్నివర్ణుని శృంగారచేష్టావర్ణనంబును గలవు.

ఈమహాకావ్యమును ఇదివఱకుఁ దెనుఁగుచేసిన పూర్వకవి అప్పకూరి కిచ్చయ్య. కాని యాతని భాషాంతరమునకును, శ్రీ సోమనాథరావుగారి యాంధ్రీకరణమునకును భేదముకలదు. కిచ్చయ మూలమును శబ్దశః తెనిఁగింపలేదు. మూలమునందలి భావమును మనస్సునందిడుకొని దానిని దన యిష్టము వచ్చినశబ్దముల వర్ణించెను. శ్రీయుత సోమనాథరావుగారు, మూలమందలి శబ్దముతోడను, అర్థముతోడను భాషాంతరము తులఁదూఁగినట్లుండవలయు నన్నయుద్దేశముతోఁ దెలిఁగించియున్నారు. అందుచే మూలమునందు లేని పదముగాని, భావముగాని వీరిభాషాంతరమునందు నుండదు. ఇట్లు భాషాంతరముచేయుం

లఁగో ఈయుభయకవులును వేఱుత్రోవలఁబోయిరి. సంస్కృతగ్రంథములను తెలిఁగించిన నన్నయ తిక్కనాది పూర్వకవులంగఱును కిచ్చయ మార్గమునె యవలంబించియున్నారు. అనఁగా వారు మూలమునందలి కథను మాత్రము గైకొని స్వతంత్రకావ్యములను రచించిరి. వారియుద్దేశము స్వతంత్రకావ్యములను వ్రాయుట. ఇప్పుడు సోమనాథరావుగారు త్రొక్కినది నూతనమార్గము. ఇట్లు చేయుట ప్రతిపదార్థము చెప్పుటయే. గద్యమునందుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుట సులభము గాని భావయుక్తమైన యర్థమునవ్వనట్లు పద్యమునందుఁ జెప్పుట మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. శ్రీ సోమనాథరావుగారు మూలమునందలి యొక్కొకపద్యములోని యర్థము తెలుఁగున నొక్కొకపద్యమునందు వర్ణించిరి. కిచ్చయ కవిత్వమునకును సోమనాథరావుగారి కవిత్వమునకును గలభేదము తెల్పుటకై యీక్రింది యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను:—

మూలము. సర్గ. ౧. శ్లో. ౩.

మందః కవియశః ప్రార్థీ గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభా దుద్బాహురివ వామనః॥

కిచ్చయ్య

ఉ॥ ఉన్నతమర్త్యలభ్యపద ♦ మొందెదనన్ స్మృతి నూర్ధ్వబాహుఁడై
యున్న సగర్వఖర్వమను ♦ జోత్తముకైవడి మందబుద్ధినై
కొన్నరుండు సాధుకవి ♦ కుంజరకీర్తి గ్రహింప నెంచినన్
సన్నుతి చేయఁబోవుదురొ ♦ సత్కవులైన సమస్త[illegible]జనుల్॥

సోమనాథరావుగారు

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁ గోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందఁగఁ ♦ బోలు ఫలముఁ । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ వాని కరణి॥

మూలము. సర్గ. ౬. శ్లో. ౨౮.

అనేన పర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూలతమాన్ స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనాం । ఉన్ముచ్య సూత్రేణ వినైవ హారాః॥

కిచ్చయ్య

చ॥ పొలఁతిరో! విన్ము ముత్తియపుఁ ♦ బూసలఁ బోలెడు బాష్పవారిబిం
దులఁ బరిపంథి ధాత్రిపవ ♦ ధూస్తనపాళిని బ్రస్తరించు నీ
కవితమహారాజుఁడైన మహీ ♦ కాంతుని చేత సమర్పితంబులై
యలరె గృహీతసూత్రకము ♦ లై తనుమౌక్తికతారహారముల్ ॥

[IV]

సోమనాథరావుగారు

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము లంతఁ జేసి। వైరికాంతలచనులపైఁ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్గొన్నసరులకుఁ బ్రతిగనిచ్చె। దారములులేనిదండల తీరుగొలిపె॥

మహానదీప్రవాహం బెచ్చటఁజూచినను కనులకు మనోహరంబుగఁ గానఁబడునట్లు ఈకావ్యమందలి ప్రతిసర్గమును, ప్రతిశ్లోకమును కవియొక్క యపూర్వప్రతిభను వెల్లడి చేయుచుఁ, జదువరులచిత్తవృత్తిని ఆకర్షించుకొనును. కావున నీకావ్యమునం దీభాగము బాగున్నది. ఈభాగము బాగులేదు, అని చెప్పుట యసాధ్యము. అయినను ౨ వ సర్గములోని సింహదిలీపుల సంవాదము. ౩ వ సర్గములోని ఇంద్రరఘువుల సంవాదము. ౬ వ సర్గములోని ఇందుమతీస్వయంవరము. ౭ వ సర్గములోని యుద్ధవర్ణనము. ౮ వ సర్గములోని అజునిశోకము. ౯ వ సర్గములోని వసంతఋతువర్ణనము. ౧౩ వ సర్గములోని పుష్పకారూఢుఁడైన రామునిచేఁజేయఁబడిన భూస్థలాదివర్ణనము. ౧౬ వ సర్గములోని స్త్రీరూపధారిణియైన అయోధ్యాపురికిని కుశునకును జరగిన సంవాదము. చివరసర్గమునందలి శృంగారవర్ణనము. అనునవి ఈకావ్యమను రత్నరాశిలోని కించిత్ స్థూలరత్నములు. ఈకథాభాగముల నెన్నిసారులు చదివినను తనివితీరదనియే నాయభిప్రాయము. కావున రఘువంశమును ఆంధ్రీకరించినకవి యీఘట్టముల నెట్లు తెనిఁగించెనో చూచినఁజాలును ఈవర్ణనములు రసవంతములుగనున్న కావ్యమంతయు రసవంతముగ నున్నదనియే యర్థము.

పైనిర్ణింపఁబడిన ప్రకరణములన్నియు శ్రీసోమనాథరావుగారి రఘువంశమునందు రసవంతములుగ వర్ణింపఁబడుటయె గాక జనసామాన్యమునకుఁగూడ సహజముగ నర్థమగునట్లు సులభశైలిని వ్రాయఁబడినవి.

ఇట్లు శ్రీయుతసోమనాథరావుగారు ఈమహాకవియొక్క మహాకావ్యమందలి యర్థమంతయు గీర్వాణభాష నెఱుఁగనివారుకూడ సులభముగఁ దెలిసికొనునట్లు తెనిఁగించి యాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరని చూచుటకు వారిమిత్రుఁడనగు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను.

కె. వి. లక్ష్మణరావు.

ఉపోద్ఘాతము.

మత్పుత్రికారత్నంబగు శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి ౧౮౯౬ వ సం॥రము మే ౭ వ తేదీకి సరియగు దుర్ముఖినామసంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౧ శుక్రవారమున నుదయించెను. అంత విద్యావంతురాలు కాకపోయినను సుగుణసంపదలో మాత్ర మేస్త్రీరత్నమునకును దీసిపోక కనికరము, అడఁకువ, యోర్పు, పరిశుద్ధమైన ఋజువర్తన, దైవభక్తి మొదలగు సుగుణములచే నొప్పారుచుండెను. ఈ సుగుణసౌందర్యరాశిని ౧౬ వ యేఁట అనఁగా ౧౯౧౧ వ సం॥రం జూన్ ౧౧ వ తేదీకి సరియయిన విరోధికృన్నామ సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమా భానువాసరమున హైదరాబాదు ప్రాకారములోని మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ దిట్టకవి లక్ష్మీనారాయణరావు పంతులుగారి తోఁటలోఁ జిత్రకళావిశారదులగు మ॥ శ్రీ మండువ వేంకటరావు పంతులుగారికిచ్చి మత్పోషకులగు పిఠాపురముగ ముగాలభూపతుల సహాయంబున యథావిధిగ వివాహంబు జరగింపఁ గలిగితిని. బంధువులయొక్కయుఁ గొందఱు మిత్రులయొక్కయు నాదరణకు దూరముగావలసివచ్చినను సరకు గొనక కేవలము సుగుణసంపదనే వరియించి బీదరాలైన నాకుమార్తెను వివాహముచేసికొన్నందులకై మ॥ శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

వివాహానంతరము కొన్నిమాసములకు శకుంతలాదేవి జబ్బుపడినందున భార్యాభర్తలిరువురును పిఠాపురమునకు వచ్చి దసరా దీపావళులు దీరిన తరువాత వేంకటరావుగారు బొంబాయికి వెళ్లి ౮౦ రూపాయల వేతనముమీఁద నొక ఫొటోగ్రాఫిక్ కంపెనీలోఁ గుదురుకొని శకుంతలమ్మను బంపుమని వ్రాసిరి. ౧౯౧౭ వ సం॥ర ఫిబ్రవరి ౯ వ తేదీని స్వయముగా నేనే మాయమ్మాయిని దీసికొనివెళ్లి ౧౧ వ తేదీని బొంబాయిలో నామె భర్తగారి స్వాధీనముచేసి వచ్చితిని. అదే మార్చి ౧౦ వ తేది సాయంకాలము గదిలోఁ గూర్చుండి శ్రీమద్భాగవతములోని ప్రహ్లాదచరిత్రను జదువుచుండఁగాఁ బైని వెలుఁగుచున్న దీపముయొక్క గాజుచిప్ప పగిలి యొకముక్క శకుంతలమ్మపైఁ బడెను. భయపడి తటాలున నెగురఁగా దీపము తలకుఁదగిలి యొడలిమీఁద నూనెతోఁ గూడఁ బడి చీరయుం తెయు నొక్కసారిగ నంటుకొని భగ్గున మండఁజొచ్చెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న భర్త గారు వచ్చి చేయిమాతులఁ గాల్చుకొని యెన్నియో విధముల నార్పఁ బ్రయత్నించినను గార్యములేకపోయెను. శకుంతల తత్సమయమున భర్తనుగూర్చి మీరు చేతులను గాల్చుకొనకుఁడని యెన్నియో విధముల వేఁడికొనెనఁట. ఇంతలో నిరుగుపొరుగులవారు వచ్చి కాలియున్న శకుంతల దేహముపై నీరుదెచ్చి పైచిరి. దానితో శరీరమంతయు నిముసములో నుబ్బిపోయెను. తత్క్షణమే సమీపమునందున్న తేజపాల్ వైద్యశాలకుఁ గొంపోవఁ

బడెను. పోవునపుడు పరమేశ్వరునిగూర్చి ‘ పరమాత్మా ! నాకెవ్వరును లేరు. నీవె తల్లివి. నీవె తండ్రివి ’ అని బిగ్గఱగా విలపించెనఁట.

ఇట్లు నాప్రియపుత్రిక బొంబాయి వైద్యశాలలో ౧౯౧౨ వ సం॥ మార్చి ౧౧ వ తేదీకి సరియగు విరోధికృన్నామసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ అష్టమీ సోమవారము రాత్రి ౯ గంటలకుఁ బరమేశ్వరుని పాదారవిందములఁ జేరికొనియెను. నేనును నాధర్మపత్నియు నపారమైన దుఃఖసాగరములో మునిఁగిపోయితిమి.

నన్నోదార్చుటకై యొకనాఁడు వసిష్ఠులవంటి బ్ర॥ శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు నాయింటికి విజయముచేసి పైనుండి పుష్పహారముపడి మృతినొందిన రఘువంశములోని యిందుమతీదేవియొక్క చరిత్రను దెలిపి నన్నూరడించిరి. అప్పుడే నాచేతనైనట్లు రఘువంశమును దెనిఁగించి మాయమ్మాయికి నంకితమొనర్పవలెననెడికోరిక నాకు జనియించెను. ఏప్రల్ ౧౦ వ తేదీనాఁడు ప్రారంభించి మధ్య నెన్నియంతరాయములు తటస్థించినను బరమేశ్వరుని సంపూర్ణానుగ్రహముచే అక్టోబరు 26 వ తేదీనాటికి ముగింపఁగలిగితిని. నాకుఁ గలిగిన కొన్నిసందేహములనుగూడ బ్ర॥ శ్రీ మల్లయ్యశాస్త్రిగారే నివారించుచు వచ్చిరి. బ్ర॥ శ్రీ పేరి వేరయ్యశాస్త్రిగారు మిక్కిలి యోపికతో ౧౦ సర్గలను బరిశీలించిరి. బ్ర॥ శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారు దీనిని అవ్యాజవాత్సల్యముతో నామూలాగ్రముగఁ బరికించి యచ్చుతప్పులనుగూడ దిద్ది నాకు మహోపకారమొనర్చిరి. నాశ్రేయస్సునే యెప్పుడునుగోరు మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు ఎన్నియో గొప్పకార్యములుండిననుగూడఁ దీరికచేసికొని దీనికిఁ బీఠికను వ్రాసిరి. శోకసమయమున నన్నెందఱో మిత్రులు పరామర్శించిరి. ఎందఱో స్నేహితులు నేను ‘ దేహి ’ యని చేయిచాపఁగానే ధనమునొసంగి యీపుస్తకము వెలువడునట్లు చేసిరి. స్కేప్ అండ్ కంపెనీవారు తమచేతనైనంత చవుకగను చక్కఁగను శీఘ్రముగను దీని నచ్చొత్తించిరి. వీరి కందఱికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల హృదయపూర్వకముగా సమర్పించుచున్నాఁడను. మా శకుంతలమ్మను ఈపుస్తకరూపముగాఁ జిరకాలము జీవింపఁజేయుటకుఁ బరమకరుణాళువగు పరమేశ్వరునిం బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

పిఠాపురము,
౨౦ మార్చి ౧౯౧౩

ఇట్లు విన్నవించు
సజ్జనసేవకుఁడు,
ఆదిపూడి సోమనాథరావు.

అంకితము.

గీ. శ్రీకరుని దుఃఖహరుని లో ♦ కైకగురునిఁ
గవివరమనోంబుజాతభా ♦ స్కరునిఁ గొలిచి
కాళిదాసుని రఘువంశ ♦ కావ్యమునకుఁ
దెనుఁగుఁగావించి నానేర్చు ♦ తీరునందు. ౧

గీ. ఇందుమతివలె మరణము ♦ నందినట్టి
విమలగుణమణిఖని యయి ♦ వెలిఁగినట్టి
సుతశకుంతలకిడితి నం ♦ కితముగాఁగ
దనరుగాకిది యాచంద్ర ♦ తారకముగ. ౨

శ్రీ

రఘువంశమ్

ప్రథమః సర్గః.

---:o:---

వాగర్థావివసంపృక్తౌ । వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌవందే । పార్వతీ పరమేశ్వరౌ॥ ౧

క్వసూర్యప్రభవోవంశః । క్వచాల్ప విషయామతిః
తితీర్షుర్దుస్తరంమోహాత్ । ఉడుపేనాస్మిసాగరం॥ ౨

మందఃకవియశఃప్రార్థీ । గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యేఫలేలోభాత్ । ఉద్బాహురివవామనః॥ ౩

అథవాకృతవాగ్ద్వారే । వంశేస్మిన్పూర్వసూరిభిః
మణౌవజ్రసముత్కీర్ణే । సూత్రస్యేవాస్తిమేగతిః॥ ౪

సోహమాజన్మశుద్ధానాం । ఆఫలోదయకర్మణాం
ఆసముద్రక్షితీశానాం । ఆనాకరథవర్త్మనాం॥ ౫

యథావిధిహుతాగ్నీనాం । యథాకామార్చితార్థినాం
యథాపరాధదండానాం । యథాకాలప్రబోధినాం॥ ౬

త్యాగాయసంభృతార్థానాం । సత్యాయమితభాషిణాం
యశసేవిజిగీషూణాం । ప్రజాయైగృహమేధినాం॥ ౭

శైశవేభ్యస్త విద్యానాం । యౌవనే విషయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తీనాం । యోగేనాం తేతనుత్యజాం॥ ౮

రఘూణామన్వయంవక్ష్యే । తనువాగ్విభవోపిసన్
తద్గుణైః కర్ణమాగత్య । చాపలాయప్రచోదితః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ప్రథమాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

వాక్కు నర్థంబు గలసిన ♦ పగిదిఁ గలసి । యఖిలజగములతల్లిదండ్రు ♦ లయినయట్టి
పార్వతీపరమేశుల ♦ భక్తిఁ గొలుతు । నమలవాగర్థ విజ్ఞాన ♦ మమరుకొఱకు. ౧

అల్పమౌ నాదుమతి యేడ ♦ యతులమైన । సూర్యవంశ చరిత్రంపు ♦ సుద్ది యేడ
తెలివితక్కువచేఁ జిన్న ♦ తెప్పనెక్కి । దాఁటఁగోరితి నౌర దు♦స్తరపుజలధి॥ ౨

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందఁగఁ ♦ బోలుఫలము । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ హానికరణి॥ ౩

కాని యీవంశమునఁ బూర్వ♦కవివిచిత్ర ♦ వాగ్విచిత్రమైన ద్వారంబు ♦ వఱలుఁగాదె
వజ్రకృతరత్నరంధ్రంబుఁ ♦ బట్టిపోవు । దారమునుబోలెఁ బోయెద ♦ దానిఁబట్టి॥ ౪

జన్మమాదిగ శుద్ధులై ♦ చనుచునుండ్రు । ఫలములగుదాఁకఁ గార్యముల్ ♦ సలుపుచుండ్రు.
జలధిపఱకున్న ధరనేలి ♦ చెలఁగుచుండ్రు । నాకపర్యంతరథమార్గ ♦ మమరియుండ్రు॥

విధివిహితమైనయట్టి స♦న్విధిని వేల్చి । తగిన కామితములనర్థి♦తతులఁ దనిపి
తప్పులకునెల్ల సరియైన ♦ దండమొసఁగి । సమయవిస్ఫూర్తి సతతంబు ♦ సంచరింత్రు॥

కడుధనమ్ము గడింత్రు త్యా♦గమ్ముకొఱకు । సతిమితమ్ము వచింత్రు స♦త్యమ్ముకొఱకు
గెల్వఁగోరుచునుందురు ♦ కీర్తికొఱకుఁ । గాంతురు గృహస్థధర్మమ్ము ♦ సంతుకొఱకు॥ ౫

అఖిలవిద్యలు బాల్యాన ♦ నభ్యసించి । యౌవనంబున విషయసౌ♦ఖ్యములఁ గాంచి
ముదిమిగదిసిన మునివృత్తిఁ ♦ బొదలుచుండి । యంతమున యోగులగుచు దే♦హమ్ము త్యజింత్రు॥

ఇట్టి రఘువంశవీరుల ♦ యిద్ధచరిత । నుడివెదను వాక్చమత్కృతి ♦ న్యూనమైనఁ
గర్ణములఁజేరి తద్గుణ ♦ గణము నాకు । గొప్పచాపల్యమును బురి♦కొల్పఁగాన॥ ౬

ప్రథమః సర్గః

తంసంతః శ్రోతుమర్హంతి । సదసద్వ్యక్తిహేతవః
హేమ్నః సంలక్ష్యతేహ్యగ్నౌ । విశుద్ధిః శ్యామికాపివా॥

వైవస్వతో మనుర్నామ । మాననీయోమనీషిణాం
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః । ప్రణవశ్ఛందసామివ॥

తదన్వయే శుద్ధిమతి । ప్రసూతే శుద్ధిమత్తరః
దిలీపఇతిరాజేందు । రిందుః క్షీరనిధావివ॥

వ్యూఢోరస్కోవృషస్కంధః । సాలప్రాంశుర్మహాభుజః
ఆత్మకర్మక్షమందేహం । క్షాత్రోధర్మ ఇవాశ్రితః॥

సర్వాతిరిక్తసారేణ । సర్వతేజోభిభావినా
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం । క్రాన్త్వామేరురివాత్మనా॥

ఆకార సదృశప్రజ్ఞః । ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ । ఆరంభ సదృశోదయః॥

భీమకాంతైర్నృపగుణైః । స్సబభూవోపజీవినాం
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ । యాదోరత్నైరివార్ణవః

రేఖామాత్రమపిక్షుణ్ణా । దామనోర్వర్త్మనః పరం
న్వ్యతీయుః ప్రజాస్తస్య । నియంతుర్నేమి వృత్తయః॥

ప్రజానామేవ భూత్యర్థం । సతాభ్యోబలిమగ్రహీత్
సహస్రగుణముత్స్రష్టు । మాదత్తే హిరసంరవిః॥

సేనాపరిచ్ఛదస్తస్య । ద్వయమేవార్థసాధనం
శాస్త్రేష్వకుంఠితాబుద్ధి । ర్మౌర్వీధనుషిచాతతా॥

తస్యసంవృతమంత్రస్య । గూఢాకారేంగితస్యచ
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః । సంస్కారాః ప్రాక్తనాఇవ॥

జుగోపాత్మానమత్రస్తో । భేజేధర్మమనాతురః
అగృధ్నురాదదేసోర్థ । మసక్తః సుఖమన్వభూత్॥

జ్ఞానేమౌనం క్షమాశక్తౌ । త్యాగేశ్లాఘావిపర్యయః
గుణాగుణానుబంధిత్వా । త్తస్యసప్రసవాఇవ॥

వైఁడినిర్మలమో కాదో ♦ వహ్నియందె । యరయఁదగి యుండునట్టులే ♦ యార్యులెన్నఁ
దప్పులొప్పుల నరయఁగాఁ ♦ దగినవారు । గాన వారలె పరికింతు రొ ♦ గాకదీని॥ ౧౦

వేదములకెట్టు లోంకార ♦ మాదియగునొ । యట్టె ధరణీశులకునెల్ల ♦ నాదియగుచుఁ
దనరె వైవస్వతుండను ♦ మనువుపుట్టి । బుధజనావళికెల్లను ♦ బూజ్యుఁడగుచు॥ ౧౧

అతనిపరిశుద్ధవంశాన ♦ నవతరించెఁ । బరమపావనుఁడగు దిలీ ♦ ప ప్రభుండు
రాజచంద్రుండు చంద్రుండు ♦ తేజమొప్ప । క్షీరవార్ధిఁబుట్టిన ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౧౨

ఆవృషస్కంధు నురమెన్న ♦ నతివిశాల । ముమ్మహాభుజుదీర్ఘ దే ♦ హమ్ముచూడ
సాలవృక్షాభ మాతఁడో ♦ స్వక్రియార్హ । తనువుఁదాలిచిపొల్చు క్షా ♦ త్రమ్ముదలంప॥ ౧౩

సర్వమునుమించి శక్తి తే ♦ జములచేత । విక్రమంబున నుర్వర ♦ నాక్రమించి
మించెనానృపు దేహంబు ♦ మేరువట్టు । లుర్వి సర్వోన్నతంబయి ♦ యొప్పమంది॥ ౧౪

అతని మూర్తికిఁదగియుండు ♦ నతనిప్రజ్ఞ । యతని ప్రజ్ఞకుఁదగియుండు ♦ నతనివిద్య
యతని విద్యకుఁదగియుండు ♦ నతనిపనులు । అతనిపనులకు ఫలములు ♦ నట్లెయుండు॥ ౧౫

గమ్యుఁడు నగమ్యుఁడైయొప్పె ♦ సౌమ్యభీమ । రాజగుణముల నాశ్రిత ♦ రాజి కతఁడు
రత్నములఁ గ్రూరజలచర ♦ వ్రాతములను । రాజిలుచునుండు నామహా ♦ ర్ణవముకరణి॥ ౧౬

మనువునుండియు నలిగిన ♦ మార్గమందు । నొక్కగీఁతయు దాఁట కా ♦ యుర్విపాలు
ప్రజలు నడచుచునుందురు ♦ రథనియంత । నేర్పుమీఱఁగ నడపిన ♦ నేమిగతిని॥ ౧౭

ప్రజలయభివృద్ధియే దృష్టి ♦ పథమునందు । నునిచి యారాజు పన్నులఁ ♦ గొనుచునుండు
వేయి మడుఁగుల నియ్యఁగా ♦ వేఁడివెలుఁగు । కోరియేకాదె రసమును ♦ గొనుచునుండు॥

అతని పరికరమెన్నఁగా ♦ నతని బలమె । యర్థసాధకములు రెండె ♦ యతని కవని
శాస్త్రములఁజొచ్చి చెదరని ♦ సారబుద్ధి । యతులమైవింట నొప్పెడు ♦ నల్లెత్రాడు॥

గుప్తమైన విచారమ్ము ♦ గూఢమైన । హావభావము గల యట్టి ♦ యానృపాలు
కార్యజాతమ్ము పూర్వ సం ♦ స్కారమట్లు । ఫలముచేతనె యూహింప ♦ వలసియుండు॥

భయములేకయె తన్నుఁ గా ♦ పాడికొనియె । నాతురములేకయే ధర్మ ♦ మాచరించె
నాసలేకయె గ్రహియించె ♦ నర్థములను । సక్తిలేకయె భోగించె ♦ సౌఖ్యములను॥ ౨౧

జ్ఞానమం దొప్పెమౌనంబు ♦ శక్తియందు । క్షమయుఁ ద్యాగంబునందు శ్లా ♦ ఘావిరక్తి
యాతనిలోఁ జలనిట్లు గు ♦ ణాళి గలసి । తనరుచుండెను మిగుల సో ♦ దరులపగిది॥ ౨౨

అనాకృష్టస్య విషయై । ర్విద్యానాం పారదృశ్వనః
తస్య ధర్మరతేరాసీ । ద్వృద్ధత్వం జరసా వినా॥ ౨౩

ప్రజానాం వినయాధానా । ద్రక్షణాద్భరణాదపి
సపితా పితరస్తాసాం । కేవలం జన్మహేతవః॥ ౨౪

స్థిత్యై దండయతో దండ్యా । న్పరిణేతుః ప్రసూతయే
అప్యర్థకామౌ తస్యాస్తాం । ధర్మ ఏవ మనీషిణః॥ ౨౫

దుదోహ గాం స యజ్ఞాయ । సస్యాయ మఘవా దివం
సంపద్వినిమయేనోభౌ । దధతుర్భువనద్వయం॥ ౨౬

న కిలానుయయుస్తస్య । రాజానో రక్షితుర్యశః
వ్యావృత్తా యత్పరస్వేభ్యః । శ్రుతౌ తస్కరతా స్థితా॥ ౨౭

ద్వేష్యోఽపి సమ్మతః శిష్ట । స్తస్యార్తస్య యథౌషధం
త్యాజ్యో దుష్టః ప్రియోఽప్యాసీ । దంగుళీవోరగక్షతా॥ ౨౮

తం వేధా విదధే నూనం । మహాభూతసమాధినా
తథా హి సర్వే తస్యాస । న్పరార్థైకఫలా గుణాః॥ ౨౯

స వేలావప్రవలయాం । పరిఖీకృతసాగరాం
అనన్యశాసనాముర్వీం । శశాసైకపురీమివ॥ ౩౦

తస్య దాక్షిణ్యరూఢేన । నామ్నా మగధవంశజా
పత్నీ సుదక్షిణేత్యాసీ । దధ్వరస్యేవ దక్షిణా॥ ౩౧

కళత్రవంతమాత్మాన । మవరోధే మహత్యపి
తయా మేనే మనస్విన్యా । లక్ష్మ్యా చ వసుధాధిపః॥ ౩౨

తస్యామాత్మానురూపాయా । మాత్మజన్మసముత్సుకః
విలంబితఫలైః కాలం । స నినాయ మనోరథైః॥ ౩౩

సంతానార్థాయ విధయే । స్వభుజాదవతారితా
తేన ధూర్జగతో గుర్వీ । సచివేషు నిచిక్షిపే॥ ౩౪

అథాభ్యర్చ్య విధాతారం । ప్రయతౌ పుత్రకామ్యయా
తౌ దంపతీ వశిష్ఠస్య । గురోర్జగ్మతురాశ్రమం॥ ౩౫

ఇంద్రియమ్ముల నానృపుఁ ♦ డీడ్వఁబడక । యతుల విద్యావిశారదుఁ ♦ డగుచుఁ వెలిఁగి
ధర్మరతుఁడౌట నతని సృ♦ద్ధత్వమొండె । జరనుగల్గదు వికృతి లే♦శమ్ము లేక॥ ౨౩

జనులరక్షించి పోషించి ♦ సంస్కరించి । యెంతయునుదయా సాగరా ♦ కాంతుఁడేలి
వాస్తవంబగు తండ్రిగాఁ ♦ బరిణమింప । జన్మమునకునుమాత్రమే ♦ జనకులైరి॥ ౨౪

అమలశీలుఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డవ్విభుండు । స్థితికి శిష్టార్హులౌవారి ♦ శిక్షసేయ
బిడ్డలను గాంచఁగాఁగోరి ♦ పెండ్లియాడ । నర్థకామమ్ములతని ధ♦ర్మార్థమ్ముఁజేసె॥ ౨౫

అవనిపతియజ్ఞమునకయి ♦ యవనిఁ బిదికె । దేవపతి సస్యములకయి ♦ దివిని బిదికె
నిరువురిట్టులు తమతమ ♦ సిరులమార్చి । పోషణమొనర్చుచుండిరి భువిని ♦ దివిని. ౨౬

ప్రజలరక్షించునా నేని ♦ భవ్యయశుఁడు । జరధరాధవు లనుకరిం♦పంగఁగలరె
పరధనమునుండి విడివడి ♦ సరగవచ్చి । తస్కరత్వంబుకీర్తిలోనె ♦ తగులువడియె॥ ౨౭

ఆర్తునకు నౌషధంబట్టు ♦ లతనికెప్పుడు । శత్రువైనను శిష్టుండు ♦ సమ్మతుండు
పాముకఱచిన వ్రేలట్లు♦ పరమమిత్రుఁ । డైనఁద్యాజ్యుండుదుష్టుఁడౌ ♦ మానవుండు॥ ౨౮

ఆమహాభూతములదేన ♦ నావిధాత । చేసెనో దానిచేతనే ♦ చేసెనతనిఁ
గాకయుండిన నాపరా♦ర్థైకఫలమె । యతని సర్వగుణమ్ముల ♦ నట్టులున్నె॥ ౨౯

ప్రబలమావార్థి పరిఖయై ♦ పరిధవిల్ల । వేలచుట్టును బరిఘయై ♦ వేడ్కనింప
నన్యశాసనమింతయు ♦ నందనట్టి । ధరణి నేలెను దానొక్క ♦ పురముఁబోలె॥ 30

శుద్ధదాక్షిణ్య సుగుణ ప్ర♦సిద్ధురాలు । మగధవంశానఁ బుట్టిన ♦ మాన్యురాలు
యజ్ఞదక్షిణకరణి వి♦ఖ్యాతురాలు । పరసుదక్షిణ యాతని♦పత్నియయ్యె॥ 3౧

అంతిపురమున నెందఱో ♦ యతివలున్న । నామనస్విని తనపత్ని ♦ యగుటవలనఁ
గోరి సామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ గై♦కొనుటవలనఁ । దన్ను సుకళత్రవంతుఁగఁ ♦దలఁచెనతఁడు॥ 3౨

ఆమెలోఁ దన్నుఁబోలిన ♦ యాత్మజన్ముఁ । బడయఁగాఁగోరి వాంఛిత ♦ ఫలముగనక
దీర్ఘమౌ కాలమునుబుచ్చె ♦ దేవియిపుడో । యపుడో గర్భిణియగునను♦నాసతోడ॥ 33

సంతతికినైన విధులను ♦ సలుపు కొఱకుఁ । దన భుజమ్ములనుండిన ♦ ధరణిభార
మెల్లమెల్లన డించియు ♦ నృపవరుండు । చక్కఁగానుంచె సాగసి♦సచివులందు॥ 3౪

ఆపవిత్రులు దంపతు ♦ లంతభక్తి । బ్రహ్మనర్చించి ప్రత్త్రునిఁ ♦ బడయఁగాంచి
గురుఁడగువసిష్ఠుఁజూచెడు ♦ కోర్కిమీఱ । నతని యాశ్రమమునుగూర్చి ♦ యరిగిరపుడు॥

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోష । మేకంస్యందనమాస్థితౌ
ప్రావృషేణ్యంపయోవాహం । విద్యుదైరావతావివ॥ ౩౬

మాభూదాశ్రమపీడేతి । పరిమేయపురస్సరౌ
అనుభావవిశేషాత్తు । సేనాపరివృతావివ॥ ౩౭

సేవ్యమానౌసుఖస్పర్శైః । సాలనిర్యాసగంధిభిః
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతై । రాధూతవనరాజిభిః॥ ౩౮

మనోభిరామాః శృణ్వంతౌ । రథనేమిస్వనోన్ముఖైః
షడ్జసంవాదినీఃకేకా । ద్విధాభిన్నాః శిఖండిభిః॥ ౩౯

పరస్పరాక్షిసాదృశ్య । మదూరోజ్ఝితవర్త్మసు
మృగద్వంద్వేషుపశ్యంతౌ । స్యందనాబద్ధదృష్టిషు॥ ౪౦

శ్రేణీబంధాద్వితన్వద్భి । రస్తంభాంతోరణస్రజం
సారసైఃకలనిర్హ్రాదైః । క్వచిదున్నమితాననౌ॥ ౪౧

పవనస్యానుకూలత్వాత్ । ప్రార్థనాసిద్ధిశంసినః
రజోభిస్తురగోత్కీర్ణై । రస్పృష్టాలకవేష్టనౌ॥ ౪౨

సరసీష్వరవిందానాం । వీచివిక్షోభశీతలం
ఆమోదముపజిఘ్రంతౌ । స్వనిఃశ్వాసానుకారిణం॥ ౪౩

గ్రామేష్వాత్మవిసృష్టేషు । యూపచిహ్నేషుయజ్వనాం
అమోఘాః ప్రతిగృహ్ణంతా । వర్ఘ్యానుపదమాశిషః॥ ౪౪

హైయంగవీనమాదాయ । ఘోషవృద్ధానుపస్థితాన్॥
నామధేయానిపృచ్ఛంతౌ । వన్యానాం మార్గశాఖినాం॥ ౪౫

కాప్యభిఖ్యాతయోరాసీ । ద్వ్రజతోః శుద్ధవేషయోః
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే । చిత్రాచంద్రమసోరివ॥ ౪౬

తత్తద్భూమిపతిఃపత్న్యై । దర్శయన్ప్రియదర్శనః
అపిలంఘితమధ్వానం । బుబుధేనబుధోపమః॥ ౪౭

సదుష్ప్రాపయశాఃప్రాప । దాశ్రమంశ్రాంతవాహనః
సాయంసంయమినస్తస్య । మహర్షేర్మహిషీసఖః॥ ౪౮

మధురగంభీరనినదస♦మ్మానితంబు । స్యందనంబెక్కి వారున్న ♦ యపుడుచూడ
వర్ష మేఘముమీఁదను ♦ వఱలుచుండు । విద్యుదైరావతమ్ముల ♦ విధముదోఁచె॥ ౩౬

పీడ యాశ్రమములకిడఁ ♦ గూడదనుచు । నుచితపరివారమే వెంట ♦ నునిచికొనిన
వారి మహనీయతరనుప్ర♦భావగరిమ । నెంతయోసేన యున్నటు ♦ లింపునింపె॥ ౩౭

సాలవృక్షాళిలోపలి ♦ సౌరభమును । దాల్చివనరాజి నిటునటు ♦ వాల్చివాల్చి
పుష్పాడినిగూడి చల్లఁగాఁ♦బొదలి మెదలు । మందమారుతమున సేవ్య ♦ మానులైరి॥ ౩౮

నేమిశబ్దోన్ముఖంబులై ♦ నెమ్మలంత । స్వాంతముప్పొంగు షడ్జను ♦ స్వరముచేత
రెండువిధములఁ గూయఁగా ♦ నిండువేడ్క । వినిరివారలు వీనుల ♦ విందుగాఁగ॥ ౩౯

దృష్టిసారించి సారించి ♦ తేటివంకఁ । గొంతదూరమ్మునందుండి ♦ వింతవింత
చూచు మృగమిథునమ్ముల ♦ చూడ్కులందు । నంచితాన్యోన్యదృష్టి సా♦మ్యంబుఁగనిరి॥

స్తంభములులేని తోరణ ♦ సృజమువోలెఁ । జాలుగాఁదీఱి మధుర ని♦స్వనముఁ జేసి
పొదలు సారసపక్షుల ♦ పోల్కివారు । మోము లఱమెత్తిచూచి సం♦భ్రమముఁగనిరి॥

కోర్కిసిద్ధించుననియెడు ♦ గురుతుగాఁగఁ । బవనుఁడనుకూలముగ వీచి ♦ పరఁగుకతన
నశ్వరింఖాసముద్భూత ♦ మైనరజము । ముంగురుల వేష్టనమ్మును ♦ ముట్టదయ్యె॥ ౪౨

అలలచేఁ గల్గుశైత్యమ్ము ♦ నలవరించి । హారియాతమనిశ్వాస ♦ మనుకరించు
సరసిలోపలి యరవింద ♦ సౌరభమును । నాసికానందముగఁ గ్రోలి ♦ రాసతీఱు॥ ౪౩

అమలమా యూపచిహ్నాళి ♦ నలరుచుండి । మున్నుఁ దమచేతనీఁబడి ♦ చెన్నువీఱు
గ్రామముల యాజికులువచ్చి ♦ ప్రేమనిచ్చు । నర్ఘ్యములతోడి దీవెన ♦ లందికొనిరి॥

అపుడుకాచిన కమ్మని ♦ యావునెయ్యి । గోపవృద్ధులు గొనిరాఁగఁ ♦ గూర్మిమెఱపి
మార్గమునవున్న తరుల నా♦మముల నెల్ల । నడిగి తెలియుచు నరిగె నా ♦ యవనివిభుఁడు॥ ౪౫

శిశిరమునుదాఁటి చంద్రుండు ♦ చిత్తతోడ । వెలుఁగుఠీవిని వెలిఁగిరి ♦ విమలధౌత
వస్త్రములఁదాల్చి వా రని♦ర్వాచ్యమైన ♦ దివ్యసౌందర్య విభవసం♦దీప్తులగుచు॥ ౪౬

ధరణిపతియగు నాప్రియ♦దర్శనుండు । బుధసముఁడు ధర్మపత్నికిఁ ♦ బుణ్యవతికి
నదియునిదియునుజూపుచు ♦ నరుగుకతన । నెంతమార్గముగడచెనో ♦ యెఱుఁగఁడయ్యె॥

సంజయొడమెడుసరికి దు♦ష్ప్రాపయశుఁడు । పట్టమహిషీసఖుండగు ♦ ప్రభువరుండు
సంయమీ బుషీంద్రునాశ్రమ♦స్థలముసేరె । హయములెంతయుఁబరుగిడి ♦ యలసియుండ॥

వనాంతరాదుపావృత్తైః । సమిత్కుశఫలాహరైః
పూర్యమాణమదృశ్యాగ్ని । ప్రత్యుద్యాతైస్తపస్విభిః॥ ౪౯

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనా । ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివనీవార । భాగధేయోచితైర్మృగైః॥ ౫౦

సేకాంతేమునికన్యాభి । స్తత్క్షణోజ్ఝితవృక్షకం
విశ్వాసాయవిహంగానా । మాలవాలాంబుపాయినాం॥ ౫౧

ఆతపాత్యయసంక్షిప్త । నీవారాసునిషాదిభిః
మృగైర్వర్తితరోమంథ । ముటజాంగణభూమిషు॥ ౫౨

అభ్యుత్థితాగ్నిపిశునై । రతిథీనాశ్రమోన్ముఖాన్
పునానంపవనోద్ధూతై । ర్ధూమైరాహుతిగంధిభిః॥ ౫౩

అథయంతారమాదిశ్య । ధుర్యాన్విశ్రమయేతిసః
తామవారోహయత్పత్నీం । రథాదవతతారచ॥ ౫౪

తస్మైసభ్యాఃసభార్యాయ । గోప్త్రేగుప్తతమేంద్రియాః
అర్హణామర్హతేచక్రు । ర్మునయోనయచక్షుషే॥ ౫౫

విధేఃసాయంతనస్యాంతే । సదదర్శతపోనిధిం
అన్వాసితమరుంధత్యా । స్వాహయేవహవిర్భుజం॥ ౫౬

తయోర్జగృహతుఃపాదౌ । రాజారాజ్ఞీచమాగధీ
తౌగురుర్గురుపత్నీచ । ప్రీత్యాప్రతిననందతుః॥ ౫౭

తమాతిథ్యక్రియాశాంత । రథక్షోభపరిశ్రమం
పప్రచ్ఛకుశలంరాజ్యే । రాజ్యాశ్రమమునింమునిః॥ ౫౮

అథాథర్వనిధేస్తస్య । విజితారిపురఃపురః
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచ । మాదదేవదతాంవరః॥ ౫౯

ఉపపన్నంననుశివం । సప్తస్వంగేషుయస్యమే
దైవీనాంమానుషీణాంచ । ప్రతిహర్తాత్వమాపదాం॥ ౬౦

తవమంత్రకృతోమంత్రై । ర్దూరాత్సంశమితారిభిః
ప్రత్యాదిశ్యంతఇవమే । దృష్టలక్ష్యభిదఃశరాః॥ ౬౧

అంతఁ బకిసరవనముల ♦ యందునుండి । ఫలసమిత్కుశలను దాల్చి ♦ ప్రాణాలంగుఁ
దాపసులువచ్చి నిండిరి ♦ తద్వనమునఁ । బొదలితమ్ము నపృశ్యాగ్ని ♦ గొమదురుకొనఁగ॥
ద్వారమునకడ్డముగనిల్చి ♦ తమకుఁ గాగఁ । బెట్టునివ్వరిధాన్యంబుఁ ♦ బ్రీతిఁదినుచు
మిగులమచ్చికఁ జెలఁగిన ♦ మృగచయంబు । మునిసతులబిడ్డలట్టివి ♦ మూఁగియుండె॥ ౫౦

తరులకు జలంబువోసిన ♦ తత్క్షణంబ । తలఁగుచుండిరి మునికన్య ♦ లెలమితోడఁ
బాదులను నీరములుద్రాగు ♦ పక్షులకును । బూర్ణవిశ్వాస మెసలోనఁ ♦ బుట్టుకొఱకు॥

ఆరఁబోసిన నివ్వరి ♦ నాతపాంత । మందునొకమూల పర్ణశా ♦ లాంగణమునఁ
గుప్పవోసిన నటవచ్చి గుంపుగూడి । నెమరువేసెను మృగములు ♦ నెమ్మి మీఱ॥ ౫౨

ప్రజ్వలితమైనవహ్నిని ♦ బ్రకటపఱచి । యాహుతి సుగంధయుక్తమై ♦ యనిలధూత
మైనధూమమ్ముచేత నా ♦ యతిథివరులు । పూతులై పొల్చిరాశ్రమో ♦ న్ముఖులు సుఖులు॥

అంత సారథిఁ జూచి య ♦ య్యశ్వములకుఁ । దగినవిశ్రాంతి యీఁ జెప్పి ♦ తానురథము
డిగ్గి మెల్లఁగఁ దనపత్ని ♦ డించుకొనియె । నాదిలీపనృపాలుఁ డా ♦ శ్లాఘ్యకరుఁడు॥ ౫౪

అర్హుఁడు సభార్యుఁడును మఱి ♦ న్యాయ దక్షుఁ । డైన యాగమకుని సభ్యు ♦ లైనమునులు
మించి యింద్రియచయము ని ♦ ర్జించినట్టి । వారు పూజించి రభిలాష ♦ ణాదరములను॥ ౫౫

స్వాహతోఁ గూడియొప్పెడు ♦ వహ్నివోలె । నయ్యరుంధతి తోఁ గొల్చు ♦ నావసిష్ఠు
మునితపోనిధిఁ గాంచిరి ♦ యుచితవినుల । నాచరించినవిూఁద సం ♦ ధ్యాంతమందు॥ ౫౬

మగధవంశజయగు పట్ట ♦ మహిషితోడ । వారిపాదాబ్జములనంటె ♦ నసమతేజుఁ
డంతగురుఁడును గురుపత్ని ♦ యమితదయను । వారిదీవించి చేసిరి ♦ గౌరవమును॥ ౫౭

రథగమనవేగకల్పిత ♦ శ్రమము నెల్ల । నతిథిసత్కారములఁ బాసి ♦ యలరుచుండు
రాజ్యమను నాశ్రమము నేలు ♦ రాజఋషిని । ఋషియడిగె రాజ్యకుశలాది ♦ విషయములను॥

అంత నరిపురములనోర్చి ♦ యశముగన్న । ధనపతి దిలీపనృపతి యా ♦ థర్వనిధిని
నవ్వసిష్ఠునిగూర్చి స ♦ మంచితార్థ । భరిత గంభీరవాక్కులఁ ♦ బలికెనిట్లు॥ ౫౯

నాకుఁగల్గెడు దైవమా ♦ నవములైన । యాపదల హరియింపంగ ♦ నథ్వలగుచు
మీర్గలుండఁగ మానీంద్ర ♦ మేలెకాక । యన్యమెటుకల్గు నాదు స ♦ ప్తాంగములందు. ౬౦

దూరమందుండి వైరులఁ ♦ దున్ముచునట్టి । తావకసుమంత్ర గచితమం ♦ త్రములచేత
దృష్టిపథలక్ష్యములనె ఛే ♦ దించునట్టి । మామకశరాళియున్నది ♦ మఱచినట్లు॥ ౬౧

హవిరావర్జితం హోత । స్త్వయా విధివదగ్నిషు
వృష్టిర్భవతి సస్యానా । మవగ్రహవిశోషిణాం॥ ౬౨

పురుషాయుషజీవిన్యో । నిరాతంకా నిరీతయః
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య । హేతుస్త్వద్బ్రహ్మవర్చసం॥ ౬౩

త్వయైవం చింత్యమానస్య । గురుణా బ్రహ్మయోనినా
సానుబంధాః కథం న స్యుః । సంపదో మే నిరాపదః॥ ౬౪

కింతు వధ్వాం తవైతస్యా । మదృష్టసదృశప్రజం
న మామవతి సద్వీపా । రత్నసూరపి మేదినీ॥ ౬౫

నూనం మత్తః పరం వంశ్యాః । పిండవిచ్ఛేదదర్శినః
న ప్రకామభుజః శ్రాద్ధే । స్వధాసంగ్రహతత్పరాః॥ ౬౬

మత్పరం దుర్లభం మత్వా । నూనమావర్జితం మయా
పయః పూర్వైః స్వనిఃశ్వాసైః । కవోష్ణముపభుజ్యతే॥ ౬౭

సోఽహమిజ్యావిశుద్ధాత్మా । ప్రజాలోపనిమీలితః
ప్రకాశశ్చాప్రకాశశ్చ । లోకాలోక ఇవాచలః॥ ౬౮

లోకాంతరసుఖం పుణ్యం । తపోదానసముద్భవం
సంతతిః శుద్ధవంశ్యా హి । పరత్రేహ చ శర్మణే॥ ౬౯

తయా హీనం విధాతర్మాం । కథం పశ్యన్న దూయసే
సిక్తం స్వయమివ స్నేహా । ద్వంధ్యమాశ్రమవృక్షకం॥ ౭౦

అసహ్యపీడం భగవ । న్నృణమంత్యమవేహి మే
అరుంతుదమివాలాన । మనిర్వాణస్య దంతినః॥ ౭౧

తస్మాన్ముచ్యే యథా తాత । సంవిధాతుం తథార్హసి
ఇక్ష్వాకూణాం దురాపేఽర్థే । త్వదధీనా హి సిద్ధయః॥ ౭౨

ఇతి విజ్ఞాపితో రాజ్ఞా । ధ్యానస్తిమితలోచనః
క్షణమాత్రమృషిస్తస్థౌ । సుప్తమీన ఇవ హ్రదః॥ ౭౩

సోఽపశ్యత్ప్రణిధానేన । సంతతేః స్తంభకారణం
భావితాత్మా భువో భర్తు । రథైనం ప్రత్యబోధయత్॥ ౭౪

విధివిహితమైనవిధమున ♦ వీతిహోత్రు । నందునీవిడునట్టి హ♦వ్యమ్ము వోయి
యయ్యగ్రహశుష్కస ♦ స్యములఁ బోచు । వర్షముగ మాఱివచ్చు బ్ర♦హ్మర్షి వర్య॥ ౧౨

ఈతిబాధలు లేక ని♦ర్భీతులగుచుఁ । బూర్ణమైనట్టి యాయువుఁ ♦ బొందినాదు
ప్రజలు వర్ధిల్లుటెల్ల నీ ♦ ప్రబలమైన । బ్రహ్మవర్చసమునఁగాదె ♦ భవ్యమూర్తి॥ ౧౩

గురువులును బ్రహ్మపుత్త్రులై ♦ పరఁగుమీరు । నాకు మేలొడఁగూర్ప న♦న్నారుగాన
నాపదకునన్నుఁ జేరఁగా ♦ నలవియగునె । సంపదనిరంతరాయమై ♦ సాగకున్నె॥ ౧౪

కాని సంతానరత్నంబు ♦ గాంచకుండు । నట్టి మాకోడలినిగాంచు ♦ నట్టినాకు
ద్వీపములతోడిమణులీను ♦ పృథ్వియిడదు । హర్షమింతయు వినుము మ♦హర్షితిలక॥ ౧౫

నాదుపిమ్మటఁ బిండ వి♦చ్ఛేదమగుటఁ । గాంచిముందుగ స్వధ సంగ్ర♦హించుతమిని
దినరుగాఁబోలు పితరులు ♦ తృప్తిగాను । శ్రాద్ధములయందునిప్పుడు ♦ సిద్ధసత్య॥ ౧౬

నాయనంతర మిలలభ్య♦మౌ యటంచు । వేఁడియూర్పులఁ బితరులు ♦ వెచ్చఁజేసి
నేనొసంగెడు తర్పణ♦నీరములను । ద్రాగుచుండుదురని తోఁచుఁ ♦ దాపసేంద్ర॥ ౧౭

యజ్ఞములఁజేసినే విశు♦ద్ధాత్ముఁడయ్యు । సంతులేనికొఱంతఁ దే♦జమ్ము మాసి
చీఁకటియు వెల్తురునుగూడఁ ♦ జెందియున్న । చక్రవాళంబుఁ బోలితి ♦ సంయమీంద్ర॥ ౧౮

దానతపములనుద్భవ ♦ మైనయట్టి । వరసుకృతమిచ్చు సౌఖ్యంబు ♦ పరమునందు
ధన్యసద్వంశజన్యసం♦తాన మెన్నఁ । బరమసౌఖ్యంబులిడు నిహ♦పరములందు॥ ౧౯

స్వయముగానీరువోసి యా♦శ్రమమునందుఁ । బ్రేమతోఁ బెంపవంధ్యపుం ♦ వృక్షమునకు
వగచువిధమున నాత్మసం♦భవవిహీనుఁ । డైననాకేలవగవవు ♦ హావిధాత॥ ౨౦

అంతిమంబునమ్మదీర్పని ♦ యట్టిచింత । నోర్వఁగాఁజాలకున్నాఁడ ♦ నోమహాత్మ
జలకమొదవక గొలుసుచేఁ ♦ గలుఁగుమర్మ । భేదముగు బాధకోర్వని ♦ ద్విపమువోలె॥ ౨౧

తండ్రి ! నాచింతదీర్పఁగాఁ ♦ దగుదువీవె । యెందునిక్ష్వాకుకులులకు ♦ నందరాని
యర్థములయందుఁ దచ్ఛిద్ధి ♦ యార్యవినుత । నీయధీనంబెయగునుగా ♦ నిర్మలాత్మ॥ ౨౨

పృథ్వీపతి యివ్విధంబున ♦ విన్నవింప । మౌనిచంద్రుఁడు నేత్రప♦ద్మములు మోడ్చి
క్షణముధ్యానస్థితుండయి ♦ కదలకుండె । మత్స్యములునిద్రవోయిన ♦ మడుఁగుమాడ్కి॥ ౨౩

అట్లుప్రణిధానమునఁజూచి ♦ యమ్మహర్షి । సంతతిస్తంభకారణ ♦ మంతఁ దలిసి
భవ్యమహిమ విభూతిసం♦భరితుఁడతఁడు । భూపతికి నివ్విధంబున ♦ బోధపఱిచె॥ ౨౪

ప్రథమః సర్గః

పురా శక్రముపస్థాయ । తవోర్వీం ప్రతి యాస్యతః
ఆసీత్కల్పతరుచ్ఛాయా । మాశ్రితా సురభిః పథి॥

ధర్మలోపభయాద్రాజ్ఞీ । మృతుస్నాతామిమాం స్మరన్
ప్రదక్షిణక్రియార్హాయాం । తస్యాం త్వం సాధు నాచరః॥

అవజానాసి మాం యస్మా । దతస్తే న భవిష్యతి
మత్ప్రసూతిమనారాధ్య । ప్రజేతి త్వాం శశాప సా॥

స శాపో న త్వయా రాజన్ । న చ సారథినా శ్రుతః
నదత్యాకాశగంగాయాః । స్రోతస్యుద్దామదిగ్గజే॥

ఈప్సితం తదవజ్ఞానా । ద్విద్ధి సార్గలమాత్మనః
ప్రతిబధ్నాతి హి శ్రేయః । పూజ్యపూజావ్యతిక్రమః॥

హవిషే దీర్ఘసత్రస్య । సా చేదానీం ప్రచేతసః
భుజంగపిహితద్వారం । పాతాళమధితిష్ఠతి॥

సుతాం తదీయాం సురభేః । కృత్వా ప్రతినిధిం శుచిః
ఆరాధయ సపత్నీకః । ప్రీతా కామదుఘా హి సా॥

ఇతి వాదిన ఏవాస్య । హోతురాహుతిసాధనం
అనింద్యా నందినీ నామ । ధేనురావవృతే వనాత్॥

[illegible]యమాభుగ్నం । పల్లవస్నిగ్ధపాటలా
బిభ్రతీ శ్వేతరోమాంకం । సంధ్యేవ శశినం నవం॥

భువం కోష్ణేన కుండోధ్నీ । మేధ్యేనావభృథాదపి
ప్రస్రవేణాభివర్షంతీ । వత్సాలోకప్రవర్తినా॥

రజఃకణైః ఖురోద్ధూతైః । స్పృశద్భిర్గాత్రమంతికాత్
[illegible]జాం శుద్ధి । మాదధానా మహీక్షితః॥

తాం పుణ్య[illegible]స్తపోనిధిః
యాజ్యమాశంసితావంధ్య । ప్రార్థనం పునరబ్రవీత్॥

అదూరవర్తినీం సిద్ధిం । రాజన్విగణయాత్మనః
ఉపస్థితేయం కల్యాణీ । నామ్ని కీర్తిత ఏవ యత్॥

మున్నొకప్పుడు నీవు ప్ర♦మోదమతిని । సురపతినిగొల్చియుర్వికి ♦ మరలుతఱిని।
గల్పకమునీడదారిలోఁ ♦ గామధేను । వెంతయును శాంతితోడ వి♦శ్రాంతినుండె॥ ౨౫

నీబుతుస్నాతయౌరాణి ♦ నీవుదలఁచి । ధర్మలోపభయంబునఁ ♦ దరలిపచ్చు।
నప్పుడు ప్రదక్షిణక్రియ ♦ కర్హమైన । యాసురభిలెక్కగొనవైతి ♦ వవనిపాల॥ ౨౬

నన్ను నవమానమొనరించి♦నావు గాన । నోరి ! నాబిడ్డనర్చింప ♦ కుండనీకు।
సంతుగల్గనుపోయంచు ♦ శాపమిచ్చెఁ । గోపభరమున నగ్గోవు ♦ భూపతిలక॥ ౨౭

తనప్రవాహములోన ను♦ద్దామగరిమ । దిగ్గజంబులు క్రీడింప ♦ దివిజగంగ।
మోఁగియుచుండెనుగాన నా ♦ మోఁగితలోన । నీకు సారథి కడి చెవి♦ శోకదయ్యె॥ ౨౮

ఆయవజ్ఞయె నీవాంఛి ♦ తార్థములకు । నడ్డమయ్యెను దెలియుమె ♦ యార్యవర్య।
పూజ్యపూజావ్యతిక్రమం♦బులుసలంపఁ । బ్రబలప్రతిబంధకములు శు♦భములకును॥ ౨౯

ప్రీతిఁబాతాళమందుఁ బ్ర♦చేతసుండు । దీర్ఘసత్రముసల్పుచు ♦ దివ్యసురభి।
పాపికిఁగొంపోయెనదియిప్పు♦డ చటనుండు । భుజగములు ద్వారముల్నయా ♦ శిపాపలుచుండు॥

దానిబిడ్డను బ్రతినిధి♦గాను జేసి । బద్ధకముమాని త్రికరణ ♦ శుద్ధితోడఁ
బూజసల్పుము పత్నితో ♦ భూమిపాల । మెచ్చెనే న్గామితమ్ముల ♦ నిచ్చునదియు॥ ౩౦

ఇట్లుపలుకుచునుండ మ♦నీంద్రమౌళి । యడవియందుండి యేతెంచె ♦ సతిపవిత్ర
యాగనియాహుతిసాధన ♦ మైనయట్టి । నందినీధేను వంద యా♦నందమొంద॥ ౩౧

తొంగలిగురుచాయ నునుమేను ♦ కొమరుమిగుల । నుదుటనలవంకరగనుండి♦పొదలుచుండు
క్షేత్రరోమాంక మెంతయుఁ ♦ జెన్నుమీఱ। రంజిలెను నూత్నశశితోడి ♦ సంజవోలె॥ ౩౨

అంతగుండంత పొదుగుతో ♦ నలరుధేను। వవభృథ జలమ్ములనుమించి ♦ యమలమగుచుఁ
గ్షీరపుంజా వినయంతనె ♦ చేఁపిపాలు । వెచ్చనౌక్షీరధారలఁ ♦ బృథివిఁదడిపె॥ ౩౩

గొరిసెలను బుట్టుదుమ్ముతోఁ ♦ దటిసినృపతి । నంగమును దాఁకి సకలశ♦ర్మాభిషేక
ములజనించెడు శుద్ధిని ♦ గలుగఁజేసె । నప్పసిష్ఠునిపూజార్హ ♦ మైనగోవు॥ ౩౪

కొంచువారికిఁబుణ్యమ్ము ♦ నించునట్టి । ధేనువున్నుజూచి శకునజ్ఞు♦ఁడైనమౌని
యత్ర్యపాసిద్ధిపార్థనల్ ♦ రిత్తవోని । యాజ్యునకు రాజునకు మతి ♦ యనియెనిట్లు॥ ౩౫

దివ్యమంగళమూర్తి యీ ♦ ధేనుపటకుఁ । దడవినంతనె యరుదెంచెఁ ♦ దపన్నతేజ
వినుము [illegible] సాంఛితము నెఱ♦వేఱఁగలదు । [illegible]

ప్రథమః సర్గః

వన్యవృత్తి రిమాంశశ్వ । దాత్మానుగమనేనగాం
విద్యామభ్యసనేనేవ । ప్రసాదయితుమర్హసి॥

ప్రస్థితాయాంప్రతిష్ఠేథాః । స్థితాయాంస్థితిమాచరేః
నిషణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం । పీతాంభసిపిబేరపః॥

వధూర్భక్తిమతీచైనా । మర్చితామాతపోవనాత్
ప్రయతాప్రాతరన్వేతు । సాయంప్రత్యుద్వ్రజేదపి॥

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్వం । పరిచర్యాపరోభవ
అవిఘ్నమస్తుతేస్థేయాః । పితేవధురిపుత్రిణాం॥

తథేతిప్రతిజగ్రాహ । ప్రీతిమాన్సపరిగ్రహః
ఆదేశందేశకాలజ్ఞః । శిష్యశ్శాసితురానతః॥

అథప్రదోషేదోషజ్ఞః । సంవేశాయవిశాంపతిం
సూనుఃసూనృతవాక్స్రష్టు । ర్విససర్జోర్జితశ్రియం॥

సత్యామపితపఃసిద్ధౌ । నియమాపేక్షయామునిః
కల్పవిత్కల్పయామాస । వన్యామేవాస్యసంవిధాం॥

నిర్దిష్టాంకులపతినాసపర్ణశాలా । మధ్యాస్యప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః
తచ్ఛిష్యాధ్యయననివేదితావసానాం । సంవిష్టఃకుశశయనేనిశాంనినాయ॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతౌ వసిష్ఠాశ్రమాభిగమనోనామ ప్రథమస్సర్గః॥

కందమూలఫలాల నీ ◆ కడుపునించి । యనుదినముదీని విడువక ◆ యనుసరించి
కడఁగియభ్యాసమున విద్యఁ ◆ గాంచునట్లు। గనుముదీనియనుగ్రహం ◆ బనఘ నీవు॥ ౮౮

వెడలినప్పుడుదీనితో ◆ వెడలవలయు । నిలిచినప్పుడుదీనితో ◆ నిలువవలయుఁ
గూరుచుండిననీవును ◆ గూరుచుండి । త్రాగజలమును నీవును ◆ ద్రాగవలయు॥ ౮౯

భక్తి నీదేవి దీని ప్ర◆భాతవేళఁ । బూజసేసితపోవన ◆ భూమిదాఁటి
నంతకును వెంబడించి సా◆యంతనమున । నెదురుకొని తెచ్చుఁగాక పృ◆థ్వీశచంద్ర॥ ౯౦

ఇప్పగిదినీవు నందిని ◆ మెప్పువడయు । వఱకుఁ బరిచర్యలందుఁ ద◆త్పరుఁడవగుము
జయమగునుగాక నీకు నీ ◆ జనకునట్లు । పుత్రవంతుల కగ్రిన◆ బొల్తుగాక॥ ౯౧

అనిన నాదేశకాలజ్ఞుఁ ◆ డైననృపుఁడు । చిత్తమనిభార్యతోఁగూడ ◆ శిరమువంచి
గురువొసంగిన యాజ్ఞలఁ ◆ గూర్మితోడ । స్వీకరించెను లోకసం ◆ ప్రీతికరుఁడు॥ ౯౨

రాత్రిదరిసిననంత నా◆బ్రహ్మసుతుఁడు । దోషవిదుఁడును మఱిసత్య ◆ భాషణుండు
సెలవొసంగెను నిద్రింప ◆ లలితమతికి । సెన్నరానన్నిసిరులను ◆ గన్నపతికి॥ ౯౩

తాఁదపస్సిద్ధుఁడైయుంట ◆ తథ్యమయ్యె । నవ్వసిష్ఠుఁడు రాజేంద్రు ◆ నంతనుండి
ప్రీతినిగాఁజేయుకోర్కెతో ◆ వన్యమైన । తల్పసామగ్రియొదిగించెఁ ◆ గల్పమెఱిఁగి॥ ౯౪

చంపకము.

కులపతియౌ వసిష్ఠముని ◆ కూర్మినిజూపిన పర్ణశాలలో
పలఁ గుశశయ్యపై నృపుఁడు ◆ పత్నియెతోడుగ రాత్రిఁబుచ్చి తాఁ
దెలిసె నిశాంతమందు ముని◆శ్రీమణిశిష్యులు సేయుచుండు సా
సలలితవేదపాఠములు ◆ శ్రావ్యముగాఁ జెవిసోఁకుచుండుటన్॥ ౯౫

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబాబుచ్చి
వేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయప్రణీతంబైన యాంధ్రరఘువంశమ్మునందు వసి
ష్ఠాశ్రమాభిగమనమ్మను ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వితీయఃసర్గః

—:o:—

అథప్రజానామధిపః ప్రభాతే । జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం
వనాయపీతప్రతిబద్ధవత్సాం । యశోధనో ధేనుమృషేర్ముమోచ॥

తస్యాఃఖురన్యాసపవిత్రపాంసు । మపాంసులానాంధురికీర్తనీయా
మార్గంమనుష్యేశ్వర ధర్మపత్నీ । శ్రుతేరివార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్॥

నివర్త్యరాజాదయితాందయాళు । స్తాంసౌరభేయీంసురభిర్యశోభిః
పయోధరీభూతచతుస్సముద్రాం । జుగోపగోరూపధరామివోర్వీం॥

వ్రతాయ తేనానుచరేణధేనో । ర్న్యషేధిశేషో ప్యనుయాయివర్గః
నచాన్యతస్తస్యశరీరరక్షా । స్వవీర్యగుప్తాహిమనోః ప్రసూతిః॥

ఆస్వాదవద్భిఃకబళైస్తృణానాం । కండూయనైర్దంశనివారణైశ్చ
అవ్యాహతైస్స్వైరగతైస్సతస్యాః । సమ్రాట్ సమారాధనతత్పరో భూత్॥

స్థితఃస్థితామచ్చలితఃప్రయాతాం । నిషేదుషీమాసనబంధధీరః
జలాభిలాషీజలమాదదానాం । ఛాయేవతాంభూపతి రన్వగచ్ఛత్॥

సన్యస్తచిహ్నామపి రాజ్యలక్ష్మీం । తేజోవిశేషానుమితాందధానః
ఆసీదనావిష్కృతదానరాజి । రంతర్మదావస్థ ఇవద్విపేంద్రః॥

లతాప్రతానోద్గ్రథితైస్సకేశై । రధిజ్యధన్వావిచచారదావం
రక్షాపదేశాన్మునిహోమధేనో । ర్వన్యాన్వినేష్యన్నివదుష్టసత్త్వాన్॥

విసృష్టపార్శ్వానుచరస్యతస్య । పార్శ్వద్రుమాః పాశభృతాసమస్య
ఉదీరయామాసు రివోన్మదానా । మాలోకశబ్దంవయసాంవిరావైః

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

గీతములు.

అంతఁ దనపత్ని గంధమా ♦ ల్యాదికములఁ । బూజసేసినముని ధేను ♦ వును విభుండు
వనమువంకకువదలెఁ బ్ర ♦ భాతవేళఁ । బాలుద్రాగినదూడను ♦ బట్టి కట్టి॥ ౧

శ్రుతిననుసరించు స్మృతివోలె ♦ సురభిపుత్రి । యడుగుఁదమ్ములఁబావన ♦ మైనపథము
సతులలోనగ్రగణ్యయై ♦ చన్నయట్టి । యాయశోధను సుకళత్రి ♦ మనుగమించె॥ ౨

సంద్రములునాలుగును దన ♦ చనులుగాఁగ । నవనిగోరూపముధరించె ♦ ననఁగనొప్పు
నావు రక్షింపవెడలె భా ♦ గ్యనుమరల్చి । పరమకరుణాళువైన యా ♦ భవ్యయశుఁడు॥ ౩

అంత వ్రతమతిగోవుతో ♦ నరుగునృపతి । యనుచరులడించి చనెఁ దపో ♦ వనమునందు
యాత్మతేజంబెప్రాపుగా ♦ నలరుచుండు । మనుకులజుఁ డంగరక్షకై ♦ కొను నెవరుల॥ ౪

మంచిపచ్చికదినిపించి ♦ మించుప్రేమ । వాలుదోమలనీఁగలఁ ♦ దోలిదువ్వి
యిచ్చవచ్చినగతి నేగ ♦ నిచ్చిదాని । సేవఁజేయుచునుండెఁ బృ ♦ థ్వీవరుండు॥ ౫

ఎగనేగును నిల్చిన ♦ నెలమినిల్చుఁ । గూరుచుండినఁగుదివడి ♦ కూరుచుండు
జలములనుఁగ్రోలుచుండఁగా ♦ జలముఁగ్రోలు । ఛాయవలె దానివెంబడి ♦ సంచరించు॥ ౬

దానరేఖలు వెలుపలఁ ♦ దాల్పకుండ । లోనమదమునఁబొదలెడు ♦ నేనుఁగట్లు
చిహ్నవర్జితరాజ్యల ♦ క్ష్మీనిధరించి । మించుతేజాన నృపుఁ డను ♦ మేయుఁడయ్యె॥ ౭

తీఁగెపోఁగులఁ గేశముల్ ♦ తీర్చికట్టి । యెక్కిడినచాపమును ధరి ♦ యించిచేతఁ
దానుదిరిగెను మునిగోవుఁ ♦ గాచుమిషను । గ్రూరమృగములకునుశిక్షఁ ♦ గూర్చసల్లు ౮

అనుచరులవీడి యడవిలో ♦ నరుగునతని । వరుణసదృశునినిరుగడ ♦ వల్లుతరులు
శకునములు లేచిచేసెడు ♦ కలరవముల ♦ జయజయనినాదములుసల్పు ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౯

మరుత్ప్రయుక్తాశ్చమరుత్సఖాభం । తమర్చ్యమారాదభివర్తమానం
అవాకిరన్బాలలతాః ప్రసూనై । రాచారలాజైరివపౌరకన్యాః॥ ౧౦

ధనుర్భృతోఽప్యస్యదయార్ద్రభావ । మాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః
విలోకయన్త్యోవపురాపురక్ష్ణాం । ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః॥ ౧౧

సకీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రైః । కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యం
శుశ్రావకుంజేషుయశఃస్వముచ్చై । రుద్గీయమానంవనదేవతాభిః॥ ౧౨

పృక్తస్తుషారైర్గిరినిర్ఝరాణా । మనోకహాకంపితపుష్పగంధీ
తమాతపక్లాంతమనాతపత్ర । మాచారపూతంపవనః సిషేవే॥ ౧౩

శశామవృష్ట్యాపివినాదవాగ్ని । రాసీద్విశేషాఫలపుష్పవృద్ధిః
ఊనంనసత్త్వేష్వధికోబబాధే । తస్మిన్వనంగోప్తరిగాహమానే॥ ౧౪

సంచారపూతానిదిగంతరాణి । కృత్వాదినాంతేనిలయాయగంతుం
ప్రచక్రమేపల్లవరాగతామ్రా । ప్రభాపతంగస్యమునేశ్చధేనుః॥ ౧౫

తాందేవతాపిత్రతిథిక్రియార్థా । మన్వగ్యయౌమధ్యమలోకపాలః
బభౌచసాతేనసతాంమతేన । శ్రద్ధేవసాక్షాద్విధినోపపన్నా॥ ౧౬

సపల్వలోత్తీర్ణవరాహయూథా । న్యావాసవృక్షోన్ముఖబర్హిణాని
యయౌమృగాధ్యాసితశాద్వలాని । శ్యామాయమానాని వనానిపశ్యన్॥ ౧౭

ఆపీనభారోద్వహనప్రయత్నా । ద్గృష్టిర్గురుత్వాద్వపుషోనరేంద్రః
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం । తపోవనావృత్తి పథంగతాభ్యాం॥ ౧౮

వసిష్ఠధేనోరనుయాయినంత । మావర్తమానం వనితావనాంతాత్
పపౌనిమేషాలసపక్ష్మపంక్తి । రుపోషితాభ్యామివలోచనాభ్యాం॥ ౧౯

పురస్కృతావర్త్మనిపార్థివేన । ప్రత్యుద్గతాపార్థివధర్మపత్న్యా
తదంతరేసావిరరాజధేను । ర్దినక్షపామధ్యగతేవసంధ్యా॥ ౨౦

ప్రదక్షిణీకృత్యపయస్వినీంతాం । సుదక్షిణాసాక్షతపాత్రహస్తా
ప్రణమ్యచానర్చవిశాలమస్యాః । శృంగాంతరంద్వారమివార్థసిద్ధేః॥ ౨౧

వత్సోత్సుకాపిస్తిమితాసపర్యాం । ప్రత్యగ్రహీత్సేతిననందతుస్తౌ
భక్త్యోపపన్నేషుహితద్విధానాం । ప్రసాదచిహ్నానిపురఃఫలాని॥ ౨౨

అగ్నితేజంబుతోఁ బోల్చు ♦ నానృపాలు । కెలనగాలిని జిన్నతీఁ ♦ గెలనువీడి
రాలుపూలెన్న నిజ్జన ♦ పాలుమీఁద । బాలికలుపురిఁజల్లు పే ♦ లాలఁబోలె ॥ ౧౦

చేతధనువున్నఁ గరుణార్ద్ర ♦ చిత్తుఁడంచు । నంతరాత్మ నెఱింగింప ♦ నానృపేంద్రుఁ
జూచె నిశ్శంకతో హరి ♦ ణీచయంబు । వెడఁదకన్నులు సఫలతఁ ♦ బడయునట్లు ॥ ౧౧

వెదురులంగలరంధ్రాళి ♦ వీచుగాలి । వేణుమధురనినాదమై ♦ వేడ్క గొలుప
దానికనువుగ వనదేవ ♦ తాచయంబు । తనయశముఁ గుంజములఁ బాడ ♦ వినెనతండు ॥ ౧౨

అతఁ డాచారపూతుఁడై ♦ యాతపత్ర । మును ధరింపమి నెండ చేఁ ♦ దనువువాడ
గిరిఝరతుషారచయముతోఁ ♦ బరులఁగల్గు । నలరుగంధముతో గాలి ♦ సలిపె సేవ ॥ ౧౩

పాలకుఁడతండు వనములోఁ ♦ గాలుపెట్ట । జల్లులేకయె దావాగ్ని ♦ చల్లనయ్యె
వృక్షములఁ బుష్పఫలములు ♦ వృద్ధినయ్యె । నధికసత్త్వాళిబాధ దీ ♦ నాళికుడిగె ॥ ౧౪

అమలసంచారములను దిఁ ♦ గంతములను । నెంపయొనుసిద్ధిపటిమి ♦ నాంతమందుఁ
బలిరుకెంజాయతోడను ♦ ధనువులలర । నిసుఁడు గోవును మఱ్ఱిరి ♦ యింటిపంక్తి ॥ ౧౫

పిత్రతిథిదేవతార్చన ♦ విధులయందు । నిఖిలగుణుఁ డానందిని ♦ నృపవరేణ్యుఁ
డనుగమింపంగ నతనితో ♦ నలరుగోవు । ధర్మవిధితోడి శ్రద్ధనాఁ ♦ దనరుచుండె ॥ ౧౬

అడుగు నెల్లవు వనవరా ♦ హములదానిఁ । దమతరులఁ జేరఁ జను మయూ ♦ రములదాని
లేళ్ళఁ బచ్చికయొప్పుబ ♦ యళ్ళదాని । శ్యామలవనమ్ముఁ జూచుచుఁ ♦ జనియె రేఁడు ॥ ౧౭

లేఁతప్రాయము నొక్కటే ♦ యీఁతగల్గి । పొదుగుభారము నోర్వక ♦ పొదలునావు
ఎలిసినశరీర మొప్పెడు ♦ పార్థివుండు । మార్గము నలంకరించిరి ♦ మరలి సుగతి ॥ ౧౮

మునివసిష్ఠుని గోవుతో ♦ ననుసరించి । వనమునందుండి మరలిన ♦ భర్త నపుడు
ఱెప్పవేయక పతిభక్తి ♦ నొప్పుమీఱఁ । గాంచెఁ దత్పత్ని కన్నుల ♦ కఱవుదీఱ ॥ ౧౯

వెనుక నారాజశేఖరుఁ ♦ డనుగమింప । రాజ్ఞి ముందు నెదుర్కొని ♦ రాఁగ నడుమఁ
బగటికిని రాత్రికిని మధ్యఁ ♦ బరఁగుచుండు । సంధ్యకైవడిఁ జెలువొందె ♦ సౌరభేయి ॥ ౨౦

గోవుచుట్టు ప్రదక్షిణఁ ♦ గూర్మిఁ దిరిగి । పాణితలమున నక్షత ♦ పాత్రిఁ దాల్చి
యర్థసిద్ధిమహాద్వార ♦ మనఁగనొప్పు । శృంగమధ్యంబుఁ బూజించెఁ ♦ జేరి మ్రొక్కి ॥ ౨౧

వత్సమును జూచుకుతుకమ్ము ♦ ప్రబలమైన । శాంతితోఁ బూజఁ గొనెనని ♦ సంతసిల్లి
రక్తులందు మహాత్ములు ♦ ప్రకటపఱచు । నెమ్మి సూచించు ఫలము స ♦ న్నిహితమంచు ॥ ౨౨

గురోః సదారస్య నిపీడ్య పాదౌ । సమాప్య సాంధ్యం చ విధిం దిలీపః
దోహావసానే పున రేవ దోగ్ధ్రీం । భేజే భుజోచ్ఛిన్న రిపుర్నిషణ్ణాం॥ ౨౩

తామంతికన్యస్త బలిప్రదీపా । మన్వాస్య గోప్తా గృహిణీసహాయః
క్రమేణ సుప్తామను సంవివేశ । సుప్తోత్థితాం ప్రాతరనూదతిష్ఠత్॥ ౨౪

ఇత్థం వ్రతం ధారయతః ప్రజార్థం । సమం మహిష్యా మహనీయకీర్తేః
సప్త వ్యతీయుస్త్రిగుణాని తస్య । దినాని దీనోద్ధరణోచితస్య॥ ౨౫

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్య భావం । జిజ్ఞాసమానా మునిహోమధేనుః
గంగాప్రపాతాంతనిరూఢపుష్పం । గౌరీగురోర్గహ్వరమావివేశ॥ ౨౬

సా దుష్ప్రధర్షా మనసాపి హింస్రై । రిత్యద్రిశోభాప్రహితేక్షణేన
అలక్షితాభ్యుత్పతనో నృపేణ । ప్రసహ్య సింహః కిల తాం చకర్ష॥ ౨౭

తదీయమాక్రందితమార్తసాధో । ర్గుహానిబద్ధప్రతిశబ్దదీర్ఘం
రశ్మిష్వివాదాయ నగేంద్రసక్తాం । నివర్తయామాస నృపస్య దృష్టిం॥ ౨౮

స పాటలాయాం గవి తస్థివాంసం । ధనుర్ధరః కేసరిణం దదర్శ
అధిత్యకాయామివ ధాతుమయ్యాం । లోధ్రద్రుమం సానుమతః ప్రఫుల్లం॥ ౨౯

తతో మృగేంద్రస్య మృగేంద్రగామీ । వధాయ వధ్యస్య శరం శరణ్యః
జాతాభిషంగో నృపతిర్నిషంగా । దుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః॥ 30

వామేతరస్తస్య కరః ప్రహర్తు । ర్నఖప్రభాభూషితకంకపత్రే
సక్తాంగులిః సాయకపుంఖ ఏవ । చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే॥ 3౧

బాహుప్రతిష్టంభవివృద్ధమన్యు । రభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః
రాజా స్వతేజోభిరదహ్యతాంత । ర్భోగీవ మంత్రౌషధిరుద్ధవీర్యః॥ 3౨

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతధేను । ర్మనుష్యవాచా మనువంశకేతుం
విస్మాపయ న్విస్మితమాత్మవృత్తౌ । సింహోరుసత్త్వం నిజగాద సింహః॥ 33

అలం మహీపాల తవ శ్రమేణ । ప్రయుక్తమప్యస్త్రమితో వృథా స్యాత్
న పాదపోన్మూలనశక్తి రంహః । శిలోచ్చయే మూర్ఛతి మారుతస్య॥ 3౪

కైలాసగౌరం వృషమారురుక్షోః । పాదార్పణానుగ్రహపూతపృష్ఠం
అవేహి మాం కింకరమష్టమూర్తేః । కుంభోదరం నామ నికుంభతుల్యం॥ 3౫

గురువునకు గురుపత్నికిఁ ♦ గూర్మిమ్రొక్కి । సాంధ్యవిధిఁదీర్చి భుజజిత♦శత్రుఁడంత
క్షీరములనిచ్చి తిన్నగాఁ ♦ గూరుచున్న । ధేనువునుగొల్వవచ్చెఁ బృ♦థ్వీధవుండు॥ ౨౩

దీపమును మేఁతవెట్టి నం♦దినికిముందు । రాణితోఁగూడఁగూర్చుండి ♦ రక్షకుండు
క్రమముగానది నిద్రింపఁ ♦ గనులుమూసి । రేపకడనదిలేచిన ♦ నృపుఁడులేచె॥ ౨౪

ధన్యతరకీర్తిఁదీనసం ♦ త్రాణమూర్తి । పార్థివేంద్రుండు సంతతిఁ ♦ బడయనెంచి
రాణితోనివ్విధంబున ♦ వ్రతమొనర్ప । దినములిరువదియొక్కటి ♦ చనియెనంత॥ ౨౫

మఱుదినమ్మున నృపచంద్రు♦మనము నరయ । కాంక్షఁ జేరెనుగోవు గం♦గాప్రపాత
పరిసరప్రాంతజనితశా♦ద్వలముచేత । సుందరంబగు హిమగిరి ♦ కందరంబు॥ ౨౬

క్రూరమృగతతులీగోవుఁ ♦ జేరఁదలఁచి । బ్రిదుకునేయని శైలప్ర♦భావములను
దృష్టిపఱపిననరపతి ♦ యెఱుఁగకుండ । నొక్కసింహంబు దానిపై ♦ కుఱికిపట్టె॥ ౨౭

గుహలుమార్మ్రోయునట్లుగా ♦ గోవుసేయు । దీర్ఘమాక్రందనధ్వని ♦ దీనబంధుఁ
డైన యాతనిగిరిసక్త ♦ మైనదృష్టి । లాగివైచెను త్రాటిచే ♦ లాగినట్లు॥ ౨౮

ధాతుమయమయియొప్పు నె♦త్తమ్ముమీఁదఁ । బూచి పొలుపొందులొధ్రంపు♦భూజమట్లు
క్రొంజిగురుచాయగల్గిన ♦ గోవుమీఁద । నున్నమృగనాథుఁగనియె నా♦యోధుఁడపుడు॥

సింహగమనుండు నరపాల♦సింహుఁ డార్త । రక్షణచణుండు శౌర్యవి♦చక్షణుండు
పరిభవముడింప వధ్యమౌ ♦ హరినిదున్మింపఁ । దీప్రశరమును బొదినుండి ♦ తీయఁదొడఁగె॥

గోళ్ళుగరులకుఁ గ్రొంజిగిఁ ♦ గొల్పుచుండ । వ్రేళ్ళు శరపుంఖమునఁజిక్కి ♦ వ్రేలకుండఁ
జిత్తరువునందువలె నిల్చెఁ ♦ జిత్రఘణితి । క్షణములోఁగొట్టనున్న ద♦క్షిణకరంబు॥ ౩౧

బద్ధభుజుఁడౌట నారాజు ♦ క్రుద్ధుఁడగుచు । సిద్ధమంత్రౌషధంబుల ♦ రుద్ధవీర్య
మైన యహివలెమండె లో♦లోననప్పు । డట్లుడాసిన యపరా[illegible]♦ నంటఁగామి॥ ౩౨

కేసరిబలుండు మనువంశ♦కేతు విట్టు । లాత్మచరితకు వెఱగంద ♦ నతనిఁజూచి
యావుఁ బట్టినహర్యక్షు ♦ మంతకంటె । నచ్చెరువుగూర్చు మనుజవా♦క్యములననియె॥

చాలుఁ జాలును భూపాల ♦ శ్రమమదేల । బాణమేసిన నదియును ♦ భగ్నమగును
దరులఁ బెకలించునేకాని ♦ గిరులఁగూల్పఁ । జాలునే గాలి యెంతటి ♦ శక్తియున్న॥ ౩౪

వెండిమలవలె వెల్లనౌ ♦ వృషభమెక్కి నపుడు నాపృష్ఠమందు నా ♦ యష్టమూర్తి
పాదములమెట్టి నన్నుఁ బా♦వనముసేయుఁ । గూర్మిఁగుంభోదరుండ ని♦కుంభసఖుఁడ॥

అముంపురః పశ్యసిదేవదారుం । పుత్రీకృతోసౌ వృషభధ్వజేన
యోహేమకుంభస్తననిఃసృతానాం । స్కందస్యమాతుః పయసాంరసజ్ఞః॥ ౩౬

కండూయమానేన కటంకదాచి । ద్వన్యద్విపేనోన్మథితాత్వగస్య
అథైనమద్రేస్తనయాశుశోచ । సేనాన్యమాలీఢమివాసురాస్త్రైః॥ ౩౭

తదాప్రభృత్యేవవనద్విపానాం । త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ
వ్యాపారితః శూలభృతావిధాయ । సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి॥ ౩౮

తస్యాలమేషాక్షుధితస్యతృప్త్యై । ప్రదిష్టకాలాపరమేశ్వరేణ
ఉపస్థితాశోణితపారణామే । సురద్విషశ్చాంద్రమసీసుధేవ॥ ౩౯

సత్వంనివర్తస్వ విహాయలజ్జాం । గురోర్భవాన్దర్శితశిష్యభక్తిః
శస్త్రేణరక్ష్యం యదశక్యరక్షం । నతద్యశః శస్త్రభృతాంక్షిణోతి॥ ౪౦

ఇతిప్రగల్భంపురుషాధిరాజో । మృగాధిరాజస్యవచోనిశమ్య
ప్రత్యాహతాస్త్రోగిరిశప్రభావా । దాత్మన్యవజ్ఞాంశిథిలీచకార॥ ౪౧

ప్రత్యబ్రవీచ్చైన మిషుప్రయోగే । తత్పూర్వభంగేవితథప్రయత్నః
జడీకృతస్త్ర్యంబక వీక్షితేన । వజ్రంముముక్షన్నివవజ్రపాణిః॥ ౪౨

సంరుద్ధచేష్టస్యమృగేంద్రకామం । హాస్యంవచస్తద్యదహంవివక్షుః
అంతర్గతంప్రాణభృతాంహివేద । సర్వంభవాన్భావమతోభిధాస్యే॥ ౪౩

మాన్యఃసమేస్థావరజంగమానాం । సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః
గురోరపీదంధనమాహితాగ్నే । ర్నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం॥ ౪౪

సత్వంమదీయేన శరీరవృత్తిం । దేహేననిర్వర్తయితుంప్రసీద
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా । విసృజ్యతాంధేనురియంమహర్షేః॥ ౪౫

అథాంధకారంగిరిగహ్వరాణాం । దంష్ట్రామయూఖైః శకలానికుర్వన్
భూయఃసభూతేశ్వరపార్శ్వవర్తీ । కించిద్విహస్యార్థపతింబభాషే॥ ౪౬

ఏకాతపత్రంజగతః ప్రభుత్వం । నవంవయఃకాంతమిదంవపుశ్చ
అల్పస్యహేతోర్బహుహాతుమిచ్ఛన్ । విచారమూఢః ప్రతిభాసిమేత్వం॥ ౪౭

భూతానుకంపాతవచేదియంగౌ । రేకాభవేత్స్వస్తిమతీత్వదంతే
జీవన్పునఃశశ్వదుపప్లవేభ్యః । ప్రజాఃప్రజానాథ పితేవపాసి॥ ౪౮

అదిగో యాదేవదారువు ◆ నావృషాంకుఁ । డాత్మపుత్త్రునిలీలఁ దా ◆ నరయుచుండు
వినుకుమారునితల్లిదౌ ◆ కనకకుంభ । కుచపయోధారరుచిఁ గాంచి ◆ కొమరుమిగులు॥

వనగజంబొండు తీఁటవో◆వఁగను దీనిఁ । జెక్కులను బెట్టిరాయఁగాఁ ◆ జెక్కులెత్తె
ననురశరముల సేనాని ◆ కయిన గాయ । ములకుఁ బొక్కినయట్టులు ◆ పొక్కు గారి॥ ౩౮

అది మొదలు నాకు శూలి సిం◆హత్వమిచ్చి । యంకగతసత్వములఁదిన ◆ నాజ్ఞయొసఁగి
కాననంబునఁ దిరిగెడు ◆ కరులకెల్లఁ । దా్రసమిడనుంచె నీ గుహాం◆తరమునందు॥ ౩౯

ఈశ్వరునిచేత నిర్వాధి ◆ నిష్పడొందవె ! క్షుధితుఁడైనట్టి నాతృప్తి ◆ కొఱకుఁగాను
రక్తమయభోజనం బిది ◆ రాహువునకుఁ । జంద్రసుధవోలె నిది చాలు ◆ సార్వభౌమ॥

వీడిలజ్జను దీనిని ◆ విడిచి నీవు । శిష్యభక్తిని గురుని ద◆ర్శింపఁ బొమ్ము
శస్త్రముల రక్ష్యరక్ష య◆శక్యమేని । కలదె యపకీర్తి శస్త్రధా◆రులకు జగతి॥ ౪౦

ప్రౌఢముగనిట్లు మృగరాజు ◆ పల్కుటయును । రాజు వినఁగానె తనయస్త్ర◆రాజమునకు
భవునిచేఁ గల్గినట్టియా ◆ భంగపాటు । వలనఁ బొడమిన యాచింత ◆ తొలఁగెఁ గొంత॥ ౪౧

వజ్రమును వైవ నుండఁగా ◆ ఫాలనేత్రు । వాడిచూపుల జడుఁడైన ◆ వజ్రివోలె
నెన్నఁడు శరప్రయోగమం◆దింతవుఁడదు । భంగమెఱుఁగని యాఱేఁడు ◆ పలికెనిట్లు॥ ౪౨

కట్టుపడినట్టి నాదువా◆క్యమ్ము నీకు । నో మృగేంద్రమ పరిహాస ◆ యోగ్యమైనఁ
బ్రాణులమనంబులందుండు ◆ భావములను । దెలియువాఁడవుగావునఁ ◆ బలుకువాఁడ॥ ౪౩

జంగమస్థావరమ్ముల ◆ జననభరణ ! నాశకారణునకు వంద◆నంబొనర్తు
నాహితాగ్నియు గురువగు ◆ నతనిధనము । నాశమగుటోర్వ నీలీల ◆ నాదుప్రోలు॥ ౪౪

ఆఁకలినిదీర్చుకొనుము నా◆యంగమునను । సంజఁదల్లిని జూచెడు ◆ సంభ్రమమున
నుండు దూడకు సంతోష ◆ మొదవునట్లు । విడువుము ఋషీంద్రు ధేనువు◆వేఁడికొనెద॥

అనిన గిరిగహ్వరంబుల ◆ యంధకార । మంతయును గోరపన్నుల ◆ కాంతిఁదొలఁగఁ
జిన్నినగవును నవ్వి వీ◆క్షించి నృపునిఁ । బలికెఁ దానిట్టు లీశ్వర ◆ పార్శ్వవర్తి॥ ౪౫

అవనికిని నీప్రభుత్వ మే◆కాతపత్రి । మంగమో కాంతిమంతము ◆ యౌవనంబు
నందుచున్నాఁడ విడిరొల్ల ◆ నల్పమునకు । వీడు నీవెన్న మతిలేని◆వాఁడు ఱేఁడ॥ ౪౬

దయదలఁచితేని నీకు నం◆తఁబుగలిగి । ధేనువొక్కటి సేమంబుఁ ◆ బూనఁగలదు
నీవు గలిగిన నరపాల ◆ నిఖిలజనుల । యాపదలువాపి తండ్రిగా ◆ నరయఁగలవు॥ ౪౭

అథైకధేనోరపరాధచండా । ద్గురోః కృశానుప్రతిమాద్బిభేషి
శక్యోఽస్యమన్యుర్భవతా వినేతుం । గాః కోటిశః స్పర్శయతా ఘటోధ్నీః॥ ౪౯

తద్రక్ష కల్యాణపరంపరాణాం । భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్న । మృద్ధం హి రాజ్యం పదమైంద్రమాహుః॥ ౫౦

ఏతావదుక్త్వా విరతే మృగేంద్రే । ప్రతిస్వనేనాస్య గుహాగతేన
శిలోచ్చయోఽపి క్షితిపాలముచ్చైః । ప్రీత్యా తమేవార్థమభాషతేవ॥ ౫౧

నిశమ్య దేవానుచరస్య వాచం । మనుష్యదేవః పునరప్యువాచ
ధేన్వా తదధ్యాసితకాతరాక్ష్యా । నిరీక్ష్యమాణః సుతరాం దయాళుః॥ ౫౨

క్షతాత్కిల త్రాయత ఇత్యుదగ్రః । క్షత్రస్య శబ్దో భువనేషు రూఢః
రాజ్యేన కిం తద్విపరీతవృత్తేః । ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా॥ ౫౩

కథం ను శక్యోఽనునయో మహర్షే । ర్విశ్రాణనాచ్చాన్యపయస్వినీనాం
ఇమామనూనాం సురభేరవేహి । రుద్రౌజసా తు ప్రహృతం త్వయాస్యాం॥ ౫౪

సేయం స్వదేహార్పణనిష్క్రయేణ । న్యాయ్యా మయా మోచయితుం భవత్తః
న పారణా స్యాద్విహతా తవైవం । భవేదలుప్తశ్చ మునేః క్రియార్థః॥ ౫౫

భవానపీదం పరవానవైతి । మహాన్హి యత్నస్తవ దేవదారౌ
స్థాతుం నియోక్తుర్నహి శక్యమగ్రే । వినాశ్య రక్ష్యం స్వయమక్షతేన॥ ౫౬

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోఽహం । యశఃశరీరే భవ మే దయాళుః
ఏకాంతవిధ్వంసిషు మద్విధానాం । పిండేష్వనాస్థా ఖలు భౌతికేషు॥ ౫౭

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహు । ర్వృత్తః స నౌ సంగతయోర్వనాంతే
తద్భూతనాథానుగ నార్హసి త్వం । సంబంధినో మే ప్రణయం విహంతుం॥ ౫౮

తథేతి గాముక్తవతే దిలీపః । సద్యః ప్రతిష్టంభవిముక్తబాహుః
స న్యస్తశస్త్రో హరయే స్వదేహ । ముపానయత్పిండమివామిషస్య॥ ౫౯

తస్మిన్క్షణే పాలయితుః ప్రజానా । ముత్పశ్యతః సింహనిపాతముగ్రం
అవాఙ్ముఖస్యోపరి పుష్పవృష్టిః । పపాత విద్యాధరహస్తముక్తా॥ ౬౦

ఉత్తిష్ఠ వత్సేత్యమృతాయమానం । వచో నిశమ్యోత్థితముత్థితః సన్
దదర్శ రాజా జననీమివ స్వాం । గామగ్రతః ప్రస్రవిణీం న సింహం॥ ౬౧

ధేనువొక్కటి; గురువొ కృ♦శానుమూర్తి । దండియపరాధమనినీవు ♦ తలఁకఁబోకు
కోపమునుబాప నీవీటఁ ♦ గోట్లకొలఁది । మొదవులుండవె కుండంత♦పాదుగుగలవి॥ ౪౯

అమల సౌఖ్యపరంపర ♦ లనుభవింప । బలముగలనీదు తనువుఁ గా♦పాడికొనుము
ప్రబలురాజ్యంబు దేవేంద్ర ♦ పదవిగాదె । యొక్క భూస్పర్శమున భేద♦ముండుఁగాని॥ ౫౦

అని మృగేంద్రుఁడు విరమింప ♦ నాసగేంద్రుఁ । డెంతయును దానియర్థమీ ♦ పృథ్వీపతికిఁ
దనగుహలఁగల్గు నా ప్రతి ♦ ధ్వనులచేతఁ । గంఠమెత్తి వచించిన ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౫౧

అంతయును విని యాధరా♦కాంతుఁడంత । ఘోరసింహంబుచేఁబడ్డ ♦ గోవుభీతిఁ
బఱపు దైన్యంపుఁజూపులఁ ♦ గరఁగిపోయి । మానసంబున నిట్టులు ♦ మాఱువలికె॥ ౫౨

నాశమందుండి కాచునఁ ♦ ఖ్యాతమైన । యర్థ మాక్షత్రపథమున ♦ నమరియుండ
దానికి విరోధవృత్తిచే ♦ నైనయట్టి । రాజ్యమేల నికృష్టమా ♦ ప్రాణమేల॥ ౫౩

అన్యగోవుల మానీంద్రు ♦ ననునయింప । శక్యమా! యీపయస్విని ♦ స్వర్గధేను
వసు సురభితోడఁ దులఁదూగు ♦ హరుని మహిమఁ । గొట్టితివిగాని పరులకు ♦ముట్టనగునె॥

కాన నాకాయమనియెడు ♦ క్రయ మొసంగి । దీని నీయుండి కొనుట న్యా♦యానుమతము
దీనిచే నీదుపారణ ♦ హానికాని । మౌనికార్యార్థలోపమ్ము ♦ కాని కాదు॥ ౫౫

భూరియత్నమ్ముచే దేవ ♦ దారువరయు । నీవు పరతంత్రుఁడగుట న♦న్నెఱుఁగఁగలవు
స్వామిముందట నిల్వంగ ♦ శక్తుఁడగునె । రక్ష్యము నశింపఁజూచు ని♦రక్షితుండు॥ ౫౬

నన్ను హింసింపరాదని ♦ యెన్నెదేని । కరుణచూపుము నాయశః ♦ కాయమందు
భౌతికానిత్యపిండ సం♦జాతమందు । వాంఛగల్గునె నాబోటి ♦ వారికెందు॥ ౫౭

ధాత్రి సంభాషణంబున ♦ మైత్రిగల్గు । నంద్రు మనకది గల్గె వ♦నాంతరమున
దివ్యసఖుఁడవు నాకోర్కి ♦ దీర్పకుంట । యర్హమే స్వామి భూతనా♦థానుగామి॥ ౫౮

అనిననౌఁగాకయని సింహ ♦ మావునదలెఁ । దద్దిలీపుని బాహుబం♦ధమ్ము వీడె
నతఁడు శస్త్రంబుపడవైచి ♦ హరికిముందుఁ । బెట్టె దేహమ్ము మాంసంపుఁ♦బిండమట్లు॥ ౫౯

ధరణిఁజూచుచుఁగూర్చుండె ♦ ధారుణీంద్రుఁ । డుగ్రసింహంబు దనమీఁది♦కుఱుకునంచు
నప్పు డవనతముఖుఁడగు ♦ నతనిమీఁదఁ । గురిసె విద్యాధరులచేతి ♦ కుసుమవృష్టి॥ ౬౦

వత్స లెమ్మను నమృతంపు ♦ వచనమొండు । వినఁబడిన లేచి నరపతి ♦ వేడ్కఁజూడఁ
దనయెదుటఁ బాలఁజేపుచు ♦ జననివోలె । ధేనువుండెను సింహం బ♦దృశ్యమయ్యె॥ ౬౧

తంవిస్మితం ధేనురువాచ సాధో । మాయాం మయోద్భావ్య పరీక్షితోఽసి
ఋషిప్రభావాన్మయి నాంతకోఽపి । ప్రభుః ప్రహర్తుం కిముతాన్యహింస్రాః॥ ౬౨

భక్త్యా గురౌ మయ్యనుకంపయా చ । ప్రీతాస్మి తే పుత్ర వరం వృణీష్వ
న కేవలానాం పయసాం ప్రసూతి । మవేహి మాం కామదుఘాం ప్రసన్నాం॥ ౬౩

తతః సమానీయ స మానితార్థీ । హస్తౌ స్వహస్తార్జితవీరశబ్దః
వంశస్య కర్తారమనంతకీర్తిం । సుదక్షిణాయాం తనయం యయాచే॥ ౬౪

సంతానకామాయ తథేతి కామం । రాజ్ఞే ప్రతిశ్రుత్య పయస్వినీ సా
దుగ్ధ్వా పయః పత్రపుటే మదీయం । పుత్రోపభుంక్ష్వేతి తమాదిదేశ॥ ౬౫

వత్సస్య హోమార్థవిధేశ్చ శేషు । మృషేరనుజ్ఞామధిగమ్య మాతః
ఔధస్యమిచ్ఛామి తవోపభోక్తుం । షష్ఠాంశముర్వ్యా ఇవ రక్షితాయాః॥ ౬౬

ఇత్థం క్షితీశేన వసిష్ఠధేను । ర్విజ్ఞాపితా ప్రీతతరా బభూవ
తదన్వితా హైమవతాచ్చ కుక్షేః । ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమేణ॥ ౬౭

తస్యాః ప్రసన్నేందుముఖః ప్రసాదం । గురుర్నృపాణాం గురవే నివేద్య
ప్రహర్షచిహ్నానుమితం ప్రియాయై । శశంస వాచా పునరుక్తయేవ॥ ౬౮

స నందినీస్తన్యమనిందితాత్మా । సద్వత్సలో వత్సహుతావశేషం
పపౌ వసిష్ఠేన కృతాభ్యనుజ్ఞః । శుభ్రం యశో మూర్తమివాతితృష్ణః॥ ౬౯

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే । ప్రాస్థానికం స్వస్త్యయనం ప్రయుజ్య
తౌ దంపతీ స్వాం ప్రతి రాజధానీం । ప్రస్థాపయామాస వశీ వసిష్ఠః॥ ౭౦

ప్రదక్షిణీకృత్య హుతం హుతాశ । మనంతరం భర్తురరుంధతీం చ
ధేనుం సవత్సాం చ నృపః ప్రతస్థే । సన్మంగళోదగ్రతరప్రభావః॥ ౭౧

శ్రోత్రాభిరామధ్వనినా రథేన । స ధర్మపత్నీసహితః సహిష్ణుః
యయావనుద్ఘాతసుఖేన మార్గం । స్వేనేవ పూర్ణేన మనోరథేన॥ ౭౨

తమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన । ప్రజాః ప్రజార్థవ్రతకర్శితాంగం
నేత్రైః పపుస్తృప్తిమనాప్నువద్భి । ర్నవోదయం నాథమివౌషధీనాం॥ ౭౩

పురందరశ్రీః పురముత్పతాకం । ప్రవిశ్య పౌరైరభినంద్యమానః
భుజే భుజంగేంద్రసమానసారే । భూయః స భూమేర్ధురమాససంజ॥ ౭౪

అచ్చెరువుగన్న యతనితో ♦ ననియె నావు । పన్నితినిమాయ యోవత్స ♦ నిన్ను నరయ
మునిమహిమ నన్నుయముఁడైనఁ ♦ జెనకలేఁడు । తక్కు క్రూరమృగమ్ములఁ ♦ దడవనేల॥

పరమదయచేత నన్నుస ♦ ద్భక్తిచేత । గురుని మెప్పించితివి పుత్ర ♦ కోరువరము
మెచ్చినను బాలెగాక యే ♦ యిచ్చనైనఁ । దీర్పఁగల వేఁడుమనియె నా ♦ ధేనువంత॥ ౧౩

స్వబలమునఁగన్న వీరశ ♦ బ్దంబువాఁడు । పాలితార్థి మహీపతి ♦ కేలుమోడ్చి
వంశకర్తయౌ సత్కీర్తి ♦ నంతుఁడగుదు । నలరు సుతునానుదక్షిణ ♦ యందుఁగోరె॥ ౧౪

సంతతినిగోరు నారాజ ♦ చంద్రమునకు । నట్లెయగుఁగాక యనిపల్కి ♦ యతనిఁగూర్చి
పత్రపాత్రంబుతోఁ దన ♦ పాలనుపిచి । క్రోలుమని యానతియొసంగె ♦ గోమతల్లి॥ ౧౫

హోమవత్సంబులకుఁబోఁగ ♦ నుండుసీదు । పాలుత్రాగెద బుషియాజ్ఞ ♦ వడసిమాత
నేను బాలిందుమర్వర ♦ లోనుండి । యొలమి షష్ఠాంశమునె గ్రహీ ♦ యించు మనట్లు॥ ౧౬

బుషివసిష్ఠుని ధేను వా ♦ నృపతివాక్య । ములకుఁ దానుమతింత స ♦ మ్మోదమంది
వీడి యగ్గుహనాతని ♦ తోడఁగూడి । యాశ్రమంబుగఁ జేరె నా ♦ యాశ్రమంబు॥ ౧౭

అలరు చంద్రునివలెముఖ ♦ మమరునృపతి । నందినిప్రసన్నురాలైన ♦ చందమతని
హర్షమే తెల్పఁ బునరుక్తి ♦ యట్లు మునికి । విన్నవించెను దరువాత ♦ వినిచె సతికి॥ ౧౮

క్రోలె నతికుతుకంబున ♦ గురునియాజ్ఞ । వత్సహోమావశిష్టంబు ♦ పావనంబు
కీర్తిమూర్తీభవించిన ♦ క్రియను గ్రాలు । నందినీస్తన్య మానర ♦ నాథమౌళి॥ ౧౯

అంత నుదయాన వ్రతపార ♦ ణాంతమందు । సముచితశుభకార్య ♦ చయము దీర్చి
రాజదంపతులను దమ ♦ రాజధానిఁ । జేర నియమించె జ్ఞాని వ ♦ సిష్ఠమౌని॥ ౨౦

హోమవహ్నికి గురునకు ♦ నామహర్షి । సతికరుంధతికిని మాతృ ♦ సరణినొప్పు
సురభినుతకును దూడకుఁ ♦ జుట్టుఁదిరిగి । తరలెజనపతి మంగళో ♦ దగ్రమూర్తి॥ ౨౧

శ్రావ్యనినదాభిరామమౌ ♦ రథమునందు । నాత్మపూర్ణమనోరథ ♦ మందుఁబోలె
సౌఖ్యముగసాగె మార్గంబు ♦ సహనశీలుఁ । డైన నృపతికిఁ బత్నితో ♦ నలరుపతికి॥ ౨౨

కనఁబడక దీర్ఘకాల ము ♦ త్కంఠఁగొలిపె । శిశువుఁగాంక్షించి వ్రతముఁ ♦ జిక్కియున్న
విభుని ప్రజతృప్తిదీఱని ♦ వేడ్కఁగాంచె । బాలుఁడైవట్టి మోహౌషధీ ♦ పతిని బోలె॥ ౨౩

పౌరులలరఁ బురందర ♦ వైభవుండు । భూరిభుజగేంద్రబలుఁడు నా ♦ భూభుజుండు
వరపతాకాభిశోభిత ♦ పురముఁజొచ్చి । బాహువునఁదాల్చె మరలభూ ♦ భారమెల్ల॥ ౨౪

ద్వితీయః సర్గః

అథనయనసముత్థం జ్యోతిరత్రేరివద్యౌః । సురసరిదివ తేజోవహ్నిని ష్ఠ్యూతమైశం
నరపతికులభూత్యై గర్భమాధత్త రాజ్ఞీ । గురుభిరభినివిష్టం లోకపాలానుభావైః॥ ౭౫

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ నందినీవర
ప్రదానోనామ ద్వితీయఃసర్గః

చంపకము.

వివి తనయందు నత్రిముని ♦ దృక్కులఁగల్గినచంద్రుఁబోలె జా
హ్నవి తనయందు వహ్నియుడి ♦ నట్టి శివాంశముఁబోలె రాణియుఙ్
బవిమలగర్భమందు నృప♦వంశవిభూతికి లోకపాలకుల్
వివిభువిమెచ్చఁగా నిడిన ♦ తేజముఁదాల్చి వెలింగె నెంతయున్॥ ౭౫

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నందినీవరప్రదానంబను ద్వితీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

తృతీయఃసర్గః

—:o:—

అథేప్సితం భర్తురుపస్థితోదయం । సఖీజనోద్వీక్షణకౌముదీముఖం
నిదాన మిక్ష్వాకుకులస్య సంతతేః । సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణం దధౌ॥

శరీరసాదా దసమగ్రభూషణా । ముఖేనసాలక్ష్యత లోధ్రపాండునా
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా । ప్రభాతకల్పా శశినేవశర్వరీ॥

తదాననంమృత్సురభిక్షితీశ్వరో । రహస్యుపాఘ్రాయనతృప్తిమాయయౌ
కరీవసిక్తంపృషతైః పయోముచాం । శుచివ్యపాయే వనరాజిపల్వలం॥

దివంమరుత్వానివభోక్ష్యతేభువం । దిగంతవిశ్రాంతరథోహితత్సుతః
అతోభిలాషే ప్రథమంతథావిధే । మనోబబంధాన్యరసాన్విలంఘ్యసా॥

నమేహ్రియా శంసతికించిదీప్సితం । స్పృహావతీవస్తుషుకేషుమాగధీ
ఇతిస్మపృచ్ఛత్యనువేలమాదృతః । ప్రియాసఖీరుత్తరకోసలేశ్వరః॥

ఉపేత్యసాదోహదదుఃఖశీలతాం । యదేవవవ్రేతదపశ్యదాహృతం
నహీష్టమస్యత్రిదివేపిభూపతే । రభూదనాసాద్య మధిజ్యధన్వనః॥

క్రమేణనిస్తీర్యచదోహదవ్యథాం । ప్రచీయమానావయవా రరాజసా
పురాణపత్రాపగమా దనంతరం । లతేవసన్నద్ధ మనోజ్ఞపల్లవా॥

దినేషుగచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం । తదీయమానీల ముఖం స్తనద్వయం
తిరశ్చకారభ్రమ రాభిలీనయోః । సుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం॥

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం । శమీమివాభ్యం తరలీనపావకాం
నదీమివాంతస్సలిలాంసరస్వతీం । నృపః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత॥

శ్రీ

రఘువంశము.

తృతీయాశ్వాసము.

గీతములు.

తిమనోరథమునకుఁ బ్ర ♦ భాత మగుచు । వరసఖీదృష్టికౌముదీ ♦ పర్వ మగుచు
ని తేక్ష్వాకువంశని ♦ దాన మగుచు । సతినుదక్షిణగర్భల ♦ క్షణము దనరె॥ ౧

నువుకృశమౌట మితభూష ♦ లనుధరించి । లొద్దుగట్టులువెల్లనౌ ♦ ముద్దుమోము
లుగునకాంత చంద్రుని ♦ కాంతి దలుగఁ । దారకలుజారుప్రాభాత ♦ తమిని బోలె॥ ౨

ృత్సురభి నొప్పుసతిమోము ♦ నృపతితిలక । మెంతలోలోనమూర్కొన్నఁ ♦ దృప్తిగనఁడు
సవికిఁ దుదఁజినుకుల ♦ విపినరాజిఁ । దడిసియుపడియలఘ్రాణించు ♦ దంతిమాడ్కి॥ 3

ృప్రమూతిదిగంత వి ♦ శ్రాంతరథుఁడు । దివినినింద్రుండువోలెఁ దా ♦ భువిభుజించు
చు మదినెంచికాఁబోలు ♦ నప్పుడామె । యన్నిరుచులనుమాని తా ♦ మన్నుదినుట॥ ౪

స్వచే నాకుఁదెల్ప దీ ♦ ప్సితమెుకింత । మాగధికిఁ గోర్కి దేనిలో ♦ మగువలార
నుమ నుత్తరకోసలా ♦ వనిపుఁ డడుగుఁ । బల్కులును సాదరమునఁ ద ♦ త్ప్రాణసఖుల॥ ౫

మె వేవిళ్ళఁబడుచు నే ♦ మేమిగోరు । నన్నియును దత్క్షణంబున ♦ నచటఁజూచు
పశిరోమణి యతఁడు వి ♦ ల్లెక్కువెట్ట । నందరానిది త్రిదినము ♦ నందునున్నె॥ ౬

ళులఁబాసి క్రమముగా ♦ వెలఁదిదేహ । మంతకంతకుఁ బొదలంగ ♦ నపుడు కాంత
డుటాకులురాలిపోఁ ♦ బల్లవముల । తోడఁ జెలువొందు తీఁగెనాఁ ♦ దోఁచి మెఱసె॥ ౭

ు దినములుగడవంగ ♦ వృద్ధినొంది । యింతినీలముఖంపుఁబా ♦ లిండ్లు రెండు
పుగాభృంగతతి నావ ♦ రింపఁబడిన । తమ్మిమొగ్గలసిరుల న ♦ దల్చుచుండె॥ ౮

నిధులుదాల్చు సాంగరాం ♦ బరవిధాన । దహనుధరియించు నాశమీ ♦ తరువుమాడ్కి
రువకసరస్వతి ♦ యట్టు లామె । గర్భవతియని యద్ధరా ♦ కాంతుఁ డెఱిఁగె॥ ౯

ప్రియానురాగస్య మనస్సమున్నతే । ర్భుజార్జితానాంచ దిగంతసంపదాం
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా । ధృతేశ్చధీరః సదృశీర్వ్యధత్త సః॥ ౧౦

సురేంద్రమాత్రాశ్రిత గర్భగౌరవాత్ । ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహాగతః
తయోపచారాంజలి ఖిన్నహస్తయా । ననంద పారిప్లవనేత్రయా నృపః॥ ౧౧

కుమారభృత్యా కుశలై రనుష్ఠితే । భిషగ్భిరాప్తై రథగర్భభర్మణి
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖీం ప్రియాం । దదర్శకాలే దివమభ్రితామివ॥ ౧౨

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చ సంశ్రయై । రసూర్యగైః సూచిత భాగ్యసంపదం
అసూతపుత్రం సమయే శచీసమా । త్రిసాధనాశక్తి రివార్థ మక్షయం॥ ౧౩

దిశః ప్రసేదుర్మరుతో వవుః సుఖాః । ప్రదక్షిణార్చి ర్హవిరగ్ని రాదదే
బభూవసర్వం శుభశంసితత్క్షణం । భవో హి లోకాభ్యుదయాయ తాదృశాం॥ ౧౪

అరిష్టశయ్యాం పరితో విసారిణా । సుజన్మన స్తస్యనిజేన తేజసా
నిశీథదీపాః సహసాహతత్విషో । బభూవురాలేఖ్య సమర్పితా ఇవ॥ ౧౫

జనాయ శుద్ధాంత చరాయశంసతే । కుమార జన్మామృత సమ్మితాక్షరం
అదేయమాసీత్త్రయమేవ భూపతేః । శశిప్రభంఛత్రముభేచచామరే॥ ౧౬

నివాతపద్మస్తిమితేనచక్షుషా । నృపస్యకాంతంపిబతః సుతాననం
మహోదధేః పూరఇవేందుదర్శనా । ద్గురుఃప్రహర్షః ప్రబభూవనాత్మని॥ ౧౭

సజాతకర్మణ్యఖిలే తపస్వినా । తపోవనాదేత్యపురోధసా కృతే
దిలీపసూనుర్మణిరాకరోద్భవః । ప్రయుక్తసంస్కారఇవాధికంబభౌ॥ ౧౮

సుఖశ్రవామంగళతూర్యనిస్వనాః । ప్రమోదనృత్త్యైస్సహవారయోషితాం
నకేవలంసద్మనిమాగధీపతేః । పథివ్యజృంభంత దివౌకసామపి॥ ౧౯

నసంయతస్తస్యబభూవరక్షితు । ర్విసర్జయేద్యం సుతజన్మహర్షితః
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవకేవలం । తదాపితౄణాం ముముచేసబంధనాత్॥ ౨౦

శ్రుతస్యయాయాదయమంతమర్భక । స్తథాపరేషాంయుధిచేతిపార్థివః
అవేక్ష్యధాతోర్గమనార్థమర్థవి । చ్చకారనామ్నారఘుమాత్మసంభవం॥ ౨౧

పితుఃప్రయత్నాత్ససమగ్రసంపదః । శుభైశ్శరీరావయవైర్దినేదినే
పుపోషవృద్ధిం హరిదశ్వదీధితే । రనుప్రవేశాదివబాలచంద్రమాః॥ ౨౨

రాణియందలి తన యను♦రాగమునకు । నాత్మయందలి యౌదార్య ♦ హర్షములకు
నిజభుజార్జిత సంపదా♦నీకమునకు । నర్హవిధిసల్పెఁ బుంసవ ♦ నాదిక్రియలు|| ౧౦

రాణివాసముఁ బతిచేర ♦ రాణి యపుడు । దివ్యగర్భభరమ్మునఁ ♦ దివిరిలేచి
యోర్పుతో నంజలులఁగూర్చి ♦ యుపచరించి । తరలవీక్షణములఁజూచి ♦ తనిపెవిభుని|| ౧౧

శిశుచికిత్సాదివిద్యలఁ ♦ గుశలులైన । బుధులచే గర్భరక్షణ ♦ విధి నొనర్చి
ప్రియనుబ్రసవోన్ముఖినిజా చెఁ♦బ్రీతినృపతి । కాలమునమబ్బుగోనుదివిం♦గాంచునట్లు|| ౧౨

భాగ్యసూచకమై గ్రహ♦పంచకంబు । రవినిగూడక యుచ్చమై ♦ క్రాలఁ దటిని
నక్షయధనంబు ముష్పిత ♦ మైనశక్తి । పడయుగతిఁ బుత్రుఁగనె శచి♦వంటిగరిత|| ౧౩

వీచెగాలిసుఖమ్ముగ ♦ వెలిఁగెదిశలు । అగ్నికుడివైపుదిరుగుచు ♦ హవినిగొనియె
నన్నిశుభమునెసూచించె ♦ నాక్షణమున । నభ్యుదయకారిగాదె మ♦హాత్మభవము|| ౧౪

పురిటిపరుపునఁబన్నుండి ♦ ప్రాతజాతుఁ । డాశిశువుపుట్టుఁ బఱపిన ♦ యమలతేజ
మునను నడుగెయి దీపముల్ ♦ మినుకుటెడలి । చిత్తరువులోనిదీపాల ♦ చెన్నుఁగనియె||

పుత్రజన్మసుధాక్షర ♦ ములనుదెచ్చి । చెవినిజేర్చెశుద్ధాంత ♦ సేవకులకు
నియ్యనివిమూఁడెభూపతి ♦ యిందుఁబోలు । ఛత్రమొక్కటిమఱిరెండు♦చామరములు|| ౧౬

గాలిలేమిని గదలని ♦ కమలములను । బోలుకన్నులఁబుత్రుని ♦ ముద్దుమోము
లీలఁగని హర్షమునుబట్టఁ ♦ జాలకుండెఁ । జంద్రుఁగనివార్ధి పొంగాపఁ♦జాలనట్లు|| ౧౭

తపసియగునవ్వసిష్ఠుఁడు ♦ దరలివచ్చి । జాతకర్మాదులొనరింప ♦ జనపసుతుఁడు
గనినిబుట్టినమణికి సం♦స్కారమిడిన । వెలుఁగుసట్టలు మిక్కిలి ♦ వెలుఁగఁజొచ్చె|| ౧౮

శ్రావ్యమంగళతూర్య సం♦రావములును । హృద్యతరవారకామినీ ♦ నృత్యములును
జెలఁగె నామాగధీశుని ♦ నిలయమందె । గాక దివిజులుచనెడుమా♦ర్గమునఁగూడ|| ౧౯

కొడుకుపుట్టినహర్షాన ♦ విడిచిపుచ్చె । బద్ధుఁడెవ్వఁడు లేమి నృ♦పాలకుండు
దాను బితరులఋణమను ♦ తథ్యమైన । బంధనమునుండి తనుఁదానె ♦ పాసికొనియె|| ౨౦

శాస్త్రపారంగతుండయి ♦ శత్రుతతుల । నాలమునమించివోవు నీ♦యర్భకుండు
తథ్యముగనంచు గమనార్థ ♦ ధాతువరసి । యర్థవిదుడిడె రఘునామ ♦ మాత్మజునకు|| ౨౧

భానుకిరణాళితనలోనఁ ♦ బ్రతిఫలింప । బాలచంద్రుండు నానాఁట ♦ బ్రబలునట్లు
వైభవసమగ్రుఁడౌ తండ్రి ♦ భవ్యయత్న । ములను బాలుఁడువర్ధిల్లెఁ ♦ బుష్టితుష్టి|| ౨౨

ఉమావృషాంకౌ శరజన్మనా యథా । యథా జయంతేన శచీపురందరౌ
తథా నృపః సా చ సుతేన మాగధీ । ననందతుస్తత్సదృశేన తత్సమౌ॥ ౨౩

రథాంగనామ్నోరివ భావబంధనం । బభూవ యత్ప్రేమ పరస్పరాశ్రయం
విభక్తమప్యేకసుతేన తత్తయోః । పరస్పరస్యోపరి పర్యచీయత॥ ౨౪

ఉవాచ ధాత్ర్యా ప్రథమోదితం వచో । యయౌ తదీయామవలంబ్య చాంగులిం
అభూచ్చ నమ్రః ప్రణిపాతశిక్షయా । పితుర్ముదం తేన తతాన సోఽర్భకః॥ ౨౫

తమంకమారోప్య శరీరయోగజైః । సుఖైర్నిషించంతమివామృతం త్వచి
ఉపాంతసంమీలితలోచనో నృప । శ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాం యయౌ॥ ౨౬

అమంస్త చానేన పరార్ధ్యజన్మనా । స్థితేరభేత్తా స్థితిమంతమన్వయం
స్వమూర్తిభేదేన గుణాగ్ర్యవర్తినా । పతిః ప్రజానామివ సర్గమాత్మనః॥ ౨౭

స వృత్తచూలశ్చలకాకపక్షకై । రమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః
లిపేర్యథావద్గ్రహణేన వాఙ్మయం । నదీముఖేనేవ సముద్రమావిశత్॥ ౨౮

అథోపనీతం విధివద్విపశ్చితో । వినిన్యురేనం గురవో గురుప్రియం
అవంధ్యయత్నాశ్చ బభూవురత్ర తే । క్రియా హి వస్తూపహితా ప్రసీదతి॥ ౨౯

ధియః సమగ్రైః స గుణైరుదారధీః । క్రమాచ్చతస్రశ్చతురర్ణవోపమాః
తతార విద్యాః పవనాతిపాతిభి । ర్దిశో హరిద్భిర్హరితామివేశ్వరః॥ 30

త్వచం స మేధ్యాం పరిధాయ రౌరవీ । మశిక్షతాస్త్రం పితురేవ మంత్రవత్
న కేవలం తద్గురురేకపార్థివః । క్షితావభూదేకధనుర్ధరోఽపి సః॥ 3౧

మహోక్షతాం వత్సతరః స్పృశన్నివ । ద్విపేంద్రభావం కలభః శ్రయన్నివ
రఘుః క్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః । పుపోష గాంభీర్యమనోహరం వపుః॥ 3౨

అథాస్య గోదానవిధేరనంతరం । వివాహదీక్షాం నిరవర్తయద్గురుః
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్య సత్పతిం । తమోనుదం దక్షసుతా ఇవాబభుః॥ 33

యువా యుగవ్యాయతబాహురంసలః । కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః
వపుః ప్రకర్షాదజయద్గురుం రఘు । స్తథాపి నీచైర్వినయాదదృశ్యత॥ 3౪

తతః ప్రజానాం చిరమాత్మనా ధృతాం । నితాంతగుర్వీం లఘయిష్యతా ధురం
నిసర్గసంస్కారవినీత ఇత్యసౌ । నృపేణ చక్రే యువరాజశబ్దభాక్॥ 3౫

శైలజాశివులెట్టులా ♦ స్కందుతోడ । నాశచీశక్రులెట్లు జ♦యంతుతోడఁ
దత్సములు రాణిరాజులు ♦ దత్సమానుఁ । డైన తనయునితోఁగూడి ♦ యలరిరట్లు॥ ౨౩

వారినిర్వుర బంధించి ♦ వఱలుప్రేమ । యాత్మజునిచేత విభజిత ♦ మయ్యెఁ గూడ
నంతకంతకువర్ధిల్లె ♦ నద్భుతముగఁ । జక్రవాకంబులందలి ♦ చందమునను॥ ౨౪

దాదిచెప్పినమాటలె ♦ తానునుడివి । దానివ్రేళ్ళనుగొన్ముందుఁ ♦ దరలుచుండి
తెలిపిచూపినవారికిఁ ♦ దలనువంచి । తండ్రికానందమునుబెంచెఁ ♦ దనయుఁడప్రుడు॥ ౨౫

బాలునంటుటచేఁగన్న ♦ పరమసౌఖ్య । మంగమునకు సుధాసేక ♦ మగుడుసుతుని
జనకుఁడంకానఁజేర్చి క♦న్గోనలమోడ్చి । తనయసంస్పర్శరుచి చిర ♦ మనుభవించె॥ ౨౬

స్రష్టతనసృష్టితనదగు ♦ సత్వగుణపు । టమలమూర్తులరక్షిత ♦ మంచునెంచె
స్థితిపతిప్రశస్తుఁడౌ యాత్మ ♦ సుతునివలన । నన్వయంబునురక్షిత ♦ మంచునెంచె॥ ౨౭

చౌలమునుగాంచి తనయాడు ♦ సచివసుతులఁ । గాకపక్షముగలవారిఁ ♦ గలసిరఘువు
మొదటివర్ణాళియను నదీ♦ముఖమువలన । వాఙ్మయంబనువార్ధిలో♦పలికిఁ జొచ్చె॥ ౨౮

అంతనుపనీతుఁడైనయా ♦ యధిపసుతుఁడు । గురులకుఁబ్రియుండుబుధులచేఁ♦గఱచెశిక్ష
గొడ్డువోలేదుయత్నమ్ము ♦ గురులకచటఁ । గ్రియఫలింపదపాత్రమా ♦ క్షేత్రమందు॥ ౨౯

ధీసమగ్రుఁడుదారుఁ డా♦దివ్యగుణుఁడు । నాల్గుసంద్రమ్ములనుబోలు ♦ నాల్గువిద్య
లధిగమించెను సూర్యుఁడ ♦ య్యనిలగతిని । మించునశ్వాళిదిశల లం♦ఘించునట్లు॥ ౩౦

అమలమైనట్టిరురుచర్మ ♦ మతఁడుదాల్చి । యేకపార్థివుఁడునుమఱి ♦ యేకధన్వి
జనకుఁడౌటను శస్త్రాస్త్ర ♦ శాస్త్రమెల్ల । మంత్రయుతముగఁబడసె నా♦మాన్యువలన॥

వత్సము మహార్షభత్వంబుఁ ♦ బడసినట్లు । కలభము ద్విపేంద్రభావంబుఁ ♦ గాంచినట్లు
శైశవముమిఱియౌవనా ♦ శ్రియముజెంది । యతఁడుగంభీరచారుదే♦హముభరించె॥ ౩౨

అంత గోదానవిధిఁజేసి ♦ యలరుచుండు । తనయునకుఁబెండ్లిగావించె ♦ జనవిభుండు
రాజకన్యలు తత్పతి ♦ రఘునిగూడి । యబ్జుతోనున్నదక్షుని ♦ తాళిఁబోల॥ ౩౩

పొడువుగాఁ గాడివలెనుండు ♦ భుజయుగమ్ము । పటుతరగ్రీవ మురము క♦వాటసమము
గల్గితనువునఁదండ్రిని ♦ గెలిచియున్నఁ । దనదువినయమ్ముచేఁజాలఁ ♦ దగ్గియుండె॥ ౩౪

తండ్రిచిరకాలముగను దాఁ♦దాల్చియున్న । పాలనాభారమునుగొంత ♦ వఱకుడింప
సహజసంస్కారవినయ వి♦స్తారుఁడైన । తనయు యువరాజపదమునఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౫

నరేంద్రమూలాయతనాదనంతరం । తదాస్పదంశ్రీర్యువరాజసంజ్ఞితం
అగచ్ఛదంశేనగుణాభిలాషిణీ । నవావతారంకమలాదివోత్పలం॥ ౩౬

విభావసుఃసారథినేవ వాయునా । ఘనవ్యపాయేనగభస్తిమానివ
బభూవతేనాతితరాంసుదుస్సహః । కటప్రభేదేనకరీవపార్థివః॥ ౩౭

నియుజ్యతంహోమతురంగరక్షణే । ధనుర్ధరంరాజసుతైరనుద్రుతం
అపూర్ణమేకేనశతక్రతూపమః । శతంక్రతూనామపవిఘ్నమాపసః॥ ౩౮

తతఃపరంతేనమఖాయయజ్వనా । తురంగముత్సృష్టమనర్గళంపునః
ధనుర్భృతామగ్రతఏవరక్షిణాం । జహారశక్రఃకిలగూఢవిగ్రహః॥ ౩౯

విషాదలుప్తప్రతిపత్తివిస్మితం । కుమారసైన్యంసపదిస్థితంచతత్
వసిష్ఠధేనుశ్చయదృచ్ఛయాగతా । శ్రుతప్రభావాదదృశేథనందినీ॥ ౪౦

తదంగనిస్యందజలేనలోచనే । ప్రమృజ్యపుణ్యేనపురస్కృతఃసతాం
అతీంద్రియేష్వప్యుపపన్నదర్శనో । బభూవభావేషు దిలీపనందనః॥ ౪౧

సపూర్వతః పర్వతపక్షశాతనం । దదర్శదేవం నరదేవసంభవః
పునఃపునః సూతనిషిద్ధచాపలం । హరంతమశ్వంరథరశ్మిసంయతం॥ ౪౨

శతైస్తమక్ష్ణామనిమేషవృత్తిభిః । హరింవిదిత్వాహరిభిశ్చవాజిభిః
అవోచదేనంగగనస్పృశారఘుః । స్వరేణధీరేణనివర్తయన్నివ॥ ౪౩

మఖాంశభాజాంప్రథమోమనీషిభిః । త్వమేవదేవేంద్రసదానిగద్యసే
అజస్రదీక్షాప్రయతస్యమద్గురోః । క్రియావిఘాతాయకథంప్రవర్తసే॥ ౪౪

త్రిలోకనాథేనసదామఖద్విషః । స్త్వయానియమ్యాననుదివ్యచక్షుషా
సచేత్స్వయంకర్మసుధర్మచారిణాం । త్వమంతరాయోభవసిచ్యుతోవిధిః॥ ౪౫

తదంగమగ్ర్యంమఘవన్మహాక్రతో । రముంతురంగంప్రతిమోక్తుమర్హసి
పథఃశ్రుతేర్దర్శయితారఈశ్వరా । మలీమసామాదదతేనపద్ధతిం॥ ౪౬

ఇతిప్రగల్భంరఘుణాసమీరితం । వచోనిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం
నివర్తయామాసరథంసవిస్మయః । ప్రచక్రమేచప్రతివక్తుముత్తరం॥ ౪౭

యదాత్థరాజన్యకుమారతత్తథా । యశస్తురక్ష్యం పరతోయశోధనైః
జగత్ప్రకాశంతదశేషమిజ్యయా । భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః॥ ౪౮

అపుడు నృపుఁడనుమాలాల ♦ యంబునుండి । వచ్చియువరాజసంజ్ఞచేఁ ♦ బ్రక్కనొప్పు
రఘువులోనంశమునఁగోరి ♦ రమపసించె । వీడితమ్మిని జెంగల్వఁ ♦ జేరునట్లు॥ ౩౬

వాయుసారథ్యమున విభా ♦ వసుఁడువోలె । ధూతమేఘాళిచేఁగన ♦ ద్ద్యుమణివోలె
గండభేదమ్ముచేతను ♦ గజమువోలె । రాజు దుస్సహుఁడయ్యె నా♦రఘువుచేత॥ ౩౭

హోమతురగంబురక్షింప ♦ యోధవరుని । రఘుని నియమించి వెనువెంట ♦ రాజసుతుల
నుంచి నిర్విఘ్నముగఁజేసె ♦ నొకటిదక్క । క్రతువులొకనూఱుతచ్ఛత ♦ క్రతుసముండు॥

మరలఁ దురగంబువిడిచెను ♦ మఖముకొఱకు । విమలగుణరాజియాయాజి ♦ విచ్చలవిడి
యానిచాపమ్మురక్షకు ♦ లుండఁగానె । గూఢముగశక్రుఁడశ్వంబుఁ ♦ గొంచుసరిగె॥ ౩౮

అక్కుమారునిసైన్య మ♦త్యంతమైన । విస్మయ విచారములచేత ♦ వెరవుదక్కి ౪౦
యుండ వచ్చెవసిష్ఠుని ♦ హోమధేను । వైననందిని మహిమాఢ్య ♦ యాటకుస్వేచ్ఛ॥

ఆదిలీపునినందనుఁ ♦ డమలమూర్తి । దానియంగంబులందుండి ♦ తొరలుపుణ్య
తోయములచేత నేత్రముల్ ♦ దుడిచికొనుడు । నింద్రియాతీతములఁజూచు♦దృష్టియమరె॥

యజ్ఞతురగంబురథమున ♦ కంటఁగట్టి । దానియుద్ధతిసారథి ♦ తెలుచునణఁప
నేగుగిరిపక్షవిచ్ఛేది ♦ నిందుఁజూచె । నపుడు తూర్పున నన్నరేం ♦ ద్రాత్మజుండు॥ ౪౨

చెప్పవేయనికనులు వే♦యొప్పుచుంట । హరులు హరివర్ణమునసుంట ♦ హరిగఁదెలిసి
యతనిపథమునకవరోధ ♦ మనఁగ రఘువు । ధీరవాక్కులనిట్లనె ♦ దివినిముట్ట॥ ౪౩

యాగభాగముభుజియించు ♦ నమరులందు । నెప్పుడునునిన్ను నాద్యుగా ♦ నెంచుబుధులు
అనవరతయజ్ఞదీక్షచే ♦ నలరునాదు । జనకుకార్యవిఘాతంబు ♦ సలుపుదేల॥ ౪౪

యజ్ఞవైరుల నొత్త్రిలో ♦ కాధినాథ । దివ్యచక్షుండవౌటను ♦ దెలిసినొంపఁ
దగిననీవే స్వయమ్ముగా ♦ ధర్మచరుల । కడ్డమైతేని విధులెల్ల ♦ నడఁగిపోవె॥ ౪౫

యజ్ఞముఖ్యాంగమైన యీ♦హయమునిపుడె । విడిచిపుచ్చుటయోగ్యంబు ♦ విబుధవర్య
శ్రుతిపథముఁజూపువట్టి వి♦శుద్ధమూర్తు । లెందు మలినంపుపద్ధతి ♦ నందఁగలరె॥ ౪౬

ప్రౌఢముగనిట్లు రఘువు దాఁ♦బల్కుటయును । విని సురేంద్రుఁడు విస్మయా♦వివశుఁడగుచు
రథముమరల్చి కాంచి త♦ద్రాజసుతుని । చూలువల్కెను విశ్రుతో♦దారుఁడపుడు॥ ౪౭

నృపతినుత నీదువచనమ్ము ♦ నిజమెకాని । కీర్తిరక్షాపరులుగారె ♦ కీర్తిధనులు
ంబనీతండ్రిలోకవి♦ఖ్యాతమైన । మద్యశంబెల్లమఖముచే ♦ మాపసించె॥ ౪౮

హరిర్యథైకఃపురుషోత్తమస్స్మృతో । మహేశ్వరస్త్ర్యంబకఏవనాపరః
తథావిదుర్మాంమునయఃశతక్రతుం । ద్వితీయగామీనహిశబ్దఏషనః॥ ౪౯

అతోయమశ్వఃకపిలానుసారిణా । పితుస్త్వదీయస్యమదాపహారితః
అలంప్రయత్నేనతవాత్రమానిధాః । పదంపదవ్యాంసగరస్యసంతతేః॥ ౫౦

తతఃప్రహాస్యాపభయఃపురందరం । పునర్బభాషేతురగస్యరక్షితా
గృహాణశస్త్రంయదిసర్గఏషతే । నఖల్వనిర్జిత్యరఘుంకృతీభవాన్॥ ౫౧

సఏవముక్త్వామఘవంతమున్ముఖః । కరిష్యమాణఃసశరంశరాసనం
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా । వపుఃప్రకర్షేణవిడంబితేశ్వరః॥ ౫౨

రఘోరవష్టంభమయేనపత్రిణా । హృదిక్షతోగోత్రభిదప్యమర్షణః
నవాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే । ధనుష్యమోఘంసమధత్తసాయకం॥ ౫౩

దిలీపసూనోఃసబృహద్భుజాంతరం । ప్రవిశ్యభీమాసురశోణితోచితః
పపావనాస్వాదితపూర్వమాశుగః । కుతూహలేనేవమనుష్యశోణితం॥ ౫౪

హరేఃకుమారోపికుమారవిక్రమః । సురద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగులౌ
భుజేశచీపత్రవిశేషకాంకితే । స్వనామచిహ్నంనిచఖానసాయకం॥ ౫౫

జహారచాన్యేనమయూరపత్రిణా । శరేణశక్రస్యమహాశనిధ్వజం
చుకోపతస్మైసభృశంసురశ్రియః । ప్రసహ్యకేశవ్యపరోపణాదివ॥ ౫౬

తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం । గరుత్మదాశీవిషభీమదర్శనైః
బభూవయుద్ధంతుములంజయైషిణోః । అధోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చపత్రిభిః॥ ౫౭

అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభి । స్తమాశ్రయందుష్ప్రసహస్యతేజసః
శశాకనిర్వాపయితుంనవాసవః । స్వతశ్చ్యుతంవహ్నిమివాద్భిరంబుదః॥ ౫౮

తతఃప్రకోష్ఠేహరిచందనాంకితే । ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం
రఘుఃశశాంకార్ధముఖేనపత్రిణా । శరాసనజ్యామలునాద్బిడౌజసః॥ ౫౯

సచాపముత్సృజ్యవివృద్ధమత్సరః । ప్రణాశనాయప్రబలస్యవిద్విషః
మహీధ్రపక్షవ్యపరోపణోచితం । స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే॥ ౬౦

రఘుర్భృశంవక్షసితేనతాడితః । పపాతభూమౌసహసైనికాశ్రుభిః
నిమేషమాత్రాదవధూయతద్వ్యథాం । సహోత్థితఃసైనికహర్షనిస్వనైః॥ ౬౧

హరికెపురుషోత్తమపదంబు ♦ త్ర్యంబకునకె। యమ్మహేశ్వరపదమెప్పు ♦ డన్వయించు
మొదలునన్నుశతక్రతుఁ ♦ డనుమఁబిలుతు। రెందునివి మాకెచెల్లును ♦ జెందవొరుల॥ ౪౯

కాన నీతండ్రిదగు తురంగంబుదీని। నపహరించితి నేఁ గపిలానుసరణి
విదువుముప్రియత్నమిఁకఁ జాలు ♦ వెడలిపొమ్ము। సగరసుతులపథంబునఁ ♦ జనకమునిన॥

వాజిరక్షాపరుండు నిర్భయుఁడు రఘుఁడు। మరలనిట్లనె సాపురందరునకపుడు
ఇదియె నిజమేనిశస్త్రంబు ♦ నింద్రగొనుము। కృతివనీవెన్న రఘుని నిర్జింపకున్న॥ ౫౧

ఇట్లుపల్కుచు శక్రున ♦ కెదురుదిరిగి। వింటబాణంబుసంధించి ♦ వీరమూర్తి
ధరణినాలీఢగతినిల్చి ♦ తనువుఁబెంప। నొప్పె రెండవయీశ్వరుఁ ♦ డోయనరగ॥ ౫౨

సంభ్రమోద్దామురఘుని నిశాతశరము। వక్షమును గాయపఱచిన ♦ వజ్రికెరలి
క్షణము నవమేఘచయపతాకముగ మెఱయఁ। జాపమునగూర్చెమిడివోని ♦ సాయకంబు॥

దనుజరక్తమ్మునేకాని ♦ మనుజశోణి। తమ్ముఁజవిగాంచియెఱుఁగని ♦ తమకమునను
ద్రావెనోయనఁ గ్రోలెనా ♦ రాజసుతుని। యురమునను జొచ్చి నెత్తు రయ్యుగ్రశరము॥

అమరకరిఁదట్టికఱకులౌ ♦ నంగుళులును। శచియిడపత్రిచిహ్నముల్ ♦ రుచిరములగ
నమరుదేవేంద్రుభుజమున ♦ నక్కుమార। విక్రముఁడునాటెఁ దనపేర ♦ వెలయునలుఁగు॥

మఱి మయూరపుగరులొప్పు ♦ శరముచేత। నింద్రునిమహోన్నధ్వజ ♦ మిలకుఁద్రెసె
నమరలక్ష్మిశిరోజము ♦ లట్టెయూడ్చి। నట్లుతోఁచినరఘునిపై ♦ నలిగెవజ్రి॥ ౫౬

అప్పుడిరుపురదరినున్న ♦ యమరమనుజ। సైనికులుపక్షసంయుక్త ♦ సర్పములను
బోలి భయపెట్టెడునధోర్ధ్వ ♦ ముఖశరముల। సంకులంబుగఁ బోరిరి ♦ జయముగోరి॥ ౫౭

ఎడతెగకరయింతగురిసిన ♦ నిషుచయంబుఁ। బ్రబలతేజోనివాసమౌ ♦ రఘునినార్పఁ
జాలకుండెనుశక్రుండు ♦ జలదమాత్మ। జనితమౌనగ్నిఁజల్లార్పఁ ♦ జాలనట్లు॥ ౫౮

చందనాంకితమణిబంధ ♦ మందుఁగ్రాలి। నిర్మథనసింధుగంభీర ♦ నినదమొప్పు
నర్ధచంద్రాస్త్రమును రఘు ♦ వడరఁజేసి। యాపురందరుశింజిని ♦ నట్టెత్రుంచె॥ ౫౯

చాపమటనుంచిశక్రుండు ♦ కోపగించి। ప్రబలుఁడౌరిపుఁద్రుంప భావమున నెంచి
గిరులరెక్కలఖండించు ♦ క్రీడమించు। చిత్రికళనిందు కైదువఁ ♦ జేతఁబట్టె॥ ౬౦

వక్షమదిదాఁక రఘువంత ♦ వసుధమీఁద। సైనికాశ్రులతోఁబాటు ♦ దానుబడియె
నొక్కనిముసానదానిని ♦ లెక్కగొనక। సైనికులహర్షశబ్దంబు ♦ తోనెలేచె॥ ౬౧

తథాపిశస్త్రవ్యవహారనిష్ఠురే । విపక్షభావే చిరమస్యతస్థుషః
తుతోషవీర్యాతిశయేనవృత్రహా । పదంహిసర్వత్రగుణైర్నిధీయతే॥ ౬౨

అసంగమద్రిష్వపిసారవత్తయా । నమేత్వదన్యేనవిసోఢమాయుధం
అవేహిమాంప్రీతమృతేతురంగమాత్ । కిమిచ్ఛసీతిస్ఫుటమాహవాసవః॥ ౬౩

తతోనిషంగాదసమగ్రముద్ధృతం । సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగుళిం
నరేంద్రసూనుఃప్రతిసంహరన్నిషుం । ప్రియంవదంప్రత్యవదత్సురేశ్వరం॥ ౬౪

అమోచ్యమశ్వంయదిమన్యసేప్రభో । తతఃసమాప్తేవిధినైవకర్మణి
అజస్రదీక్షాప్రయతఃసమద్గురుః । క్రతోరశేషేణఫలేనయుజ్యతాం॥ ౬౫

యథాచవృత్తాంతమిమంసదోగతః । త్రిలోచనైకాంశతయాదురాసదః
తవైవసందేశహరాద్విశాంపతిః । శృణోతిలోకేశతథావిధీయతాం॥ ౬౬

తథేతికామంప్రతిశుశ్రువాన్రఘోః । ర్యథాగతంమాతలిసారథిర్యయౌ
నృపస్యనాతిప్రమనాఃసదోగృహం । సుదక్షిణాసూనురపిన్యవర్తత॥ ౬౭

తమభ్యనందత్ప్రథమంప్రబోధితః । ప్రజేశ్వరః శాసనహారిణాహరేః
పరామృశన్హర్షజడేనపాణినా । తదీయమంగంకులిశవ్రణాంకితం॥ ౬౮

ఇతిక్షితీశోనవతింనవాధికం । మహాక్రతూనాం మహనీయశాసనః
సమారురుక్షుర్దివమాయుషఃక్షయే । తతానసోపానపరంపరామివ॥ ౬౯

అథసవిషయవ్యావృత్తాత్మాయథావిధిసూనవే
నృపతికకుదందత్త్వాయూనేసితాతపవారణం
మునివనతరుచ్ఛాయాందేవ్యాతయాసహశిశ్రియే
గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదంహికులవ్రతం॥ ౭౦

ఇతిశ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ రఘురాజ్యాభిషేకో నామ తృతీయఃసర్గః.

క్రూరశస్త్రాస్త్రములు మీఁదఁ గురిసికురిసి । పరుషతనుఁ జూపి వైరులై పరఁగుచున్న
నారఘుని తేజమునకు సుత్రారి మెచ్చె । భవ్యగుణమండలికిఁ బూజ్య పదము గాదె॥ ౬౨
నిల్వలేదెవ్వరును దీన నీవు దక్క । నదురులేదను జెడదు నాయాయుధంబు
తురగమును గాకకోరు వేపరము నైన । నంచు స్వప్నమునఁ బల్కె నమరవిభుఁడు॥ ౬౩
హేమపుంఖద్యుతులు వెల్ల కింపు నింపఁ । దనద పాదినఁ డితీయుచుండి నశరంబు
మరలిచి నరేంద్రపుత్రుఁడు మహితయశుఁడు । ప్రియము పల్కెడు వజ్రికి వినిచెనిట్లు॥
హయమఖ దలంగఁ గాదేని యమరవర్య । నిత్యదీక్షాపరుఁడను నిర్మలాత్ముఁ
డైన మద్గురునకు నిష్క్మ యాగమెల్లఁ । బూర్ణవిధిఁ జేసినట్టియా పుణ్యఫలము॥ ౬౪
సహస్రగృహవర్తి నృపతి యీశానమూర్తి । యతనిఁ జేరంగ నోరుల శక్యంబుగాదు
ఈసువార్తను బంపు లోకేశ నీవె । దూతచే నాతఁడాలించు రీతి ననిన॥ ౬౫
దానికియ్కొని వచ్చిన దారిఁబట్టి । మాతలిని సారథిగఁ గొన్న మాన్యుఁడరిగె
మరలెను సుదక్షిణాసుతుఁ డాత్మజనకు । యజ్ఞశాలనుగూర్చి పరిహర్ష విరతి॥ ౬౬
ముందె యిందు నిదూతచేఁ జందమెల్ల । నెఱిఁగియుంటను నందను నెలమిఁ జూచి
జడిమ హర్షానఁ గొన్న హస్తంబుచేత । తనయు కులిశవ్రణాంకిత తనువు నిమిరె॥ ౬౭
ఆయువంతంబు నొందిన యపుడు తనకు । స్వర్గమెక్కఁగ సోపాన పంక్తిగాఁగఁ
దొంబదికిమీఁదఁ దొమ్మిది తురగమేధ । ములను మహనీయశాసనుఁ డిల నొనర్చె॥ ౬౮

శార్దూలము.

ఆతం డంత జితాత్ముఁడై తనయు నత్యానందసంవర్ధనున్
శ్వేతచ్ఛత్రముతోడ రాజ్యరమకున్ జెల్వొందఁగాఁ గూర్చి సం
ప్రీతిన్ బత్ని సుదక్షిణం గలసి సేవించెన్ వనిన్ వృద్ధుఁడై
యీతీరెగద రాజులెల్లరకు నీయిక్ష్వాకువంశంబునన్॥ ౭౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు రఘురాజ్యాభిషేకమను తృతీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్థః సర్గః

సరాజ్యం గురుణాదత్తం । ప్రతిపద్యాధికంబభౌ
దినాంతేనిహితం తేజః । సవితేవ హుతాశనః॥ ౧

దిలీపానంతరంరాజ్యే । తంనిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్
పూర్వం ప్రధూమితోరాజ్ఞాం । హృదయేగ్నిరివోత్థితః॥ ౨

పురుహూత ధ్వజస్యేవ । తస్యోన్నయన పంక్తయః
నవాభ్యుత్థాన దర్శిన్యో । ననందుః సప్రజాః ప్రజాః॥ ౩

సమమేవ సమాక్రాంతం । ద్వయం ద్విరదగామినా
తేనసింహాసనం పిత్ర్య । మఖిలం చారిమండలం॥ ౪

ఛాయామండల లక్ష్యేణ । తమదృశ్యాకిల స్వయం
పద్మా పద్మాతపత్రేణ । భేజేసామ్రాజ్య దీక్షితం॥ ౫

పరికల్పిత సాన్నిధ్యా । కాలే కాలేచవందిషు
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభి । రుపతస్థే సరస్వతీ॥ ౬

మనుప్రభృతిభిర్మాన్యై । ర్భుక్తా యద్యపిరాజభిః
తథాప్యనన్యపూర్వేవ । తస్మిన్నాసీ ద్వసుంధరా॥ ౭

సహిసర్వస్య లోకస్య । యుక్తదండతయా మనః
ఆదదేనాతి శీతోష్ణో । నభస్వానివ దక్షిణః॥ ౮

మందోత్కంఠాఃకృతాస్తేన । గుణాధికతయా గురౌ
ఫలేన సహకారస్య । పుష్పోద్గమ ఇవప్రజాః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము

చతుర్థాశ్వాసము.

అగ్ని రవిదీప్తిఁ బడసి ది♦నాంతమందు । నంతకంతకుఁ బ్రబలమై ♦ యలరునట్లు
జనకుఁ డొసఁగినపూర్వరా♦జ్యంబుదాల్చి । యంతకంతకుఁ బ్రబలుఁడై ♦ యలరె రఘువు॥

ఆదిలీపు ననంతర ♦ మాప్రభుత్వ । మందు రఘువు ప్రతిష్ఠితుఁ ♦ డగుటఁ దెలిసి
రాజులమనంబులను మున్నె ♦ రాజుచున్న । మత్సరాగ్ని మహోద్ధతి ♦ మండఁ జొచ్చె॥ ౨

ఇంద్రకేతూదయంబున ♦ కెట్లు ప్రజలు । దృష్టిపఱతురొ యట్టులే ♦ యెల్లవారు
భూమిపతి రఘు నూతనా♦భ్యుదయమునకు । దృష్టిపఱచుచునుండిరి ♦ హృష్టమతిని॥ ౩

ఏకసమయాన నాతఁ డి♦భేంద్రగామి । యాక్రమించెను రెండు మ♦హాద్భుతముగ
నందొకటి పైతృకంబు సిం ♦ హాసనంబు । మఱియొకటి చూడ నిఖిలారి ♦ మండలంబు॥ ౪

అమలసామ్రాజ్యదీక్షితుఁ ♦ డైన రఘుని ♦ నెవరుగానని తెఱఁగున ♦ నెలమిఁ దానె
పద్మ పద్మాతపత్రంబుఁ ♦ బట్టి కొలిచె ♦ నతనిఛాయయె సాక్షి యీ♦యంశమునకు॥ ౫

ఆసర్వ్వతివందుల ♦ యందు నిలిచి । సార్థకములైననుతులను ♦ సలుపుచుండి
స్తోత్రముల కర్హుఁడైన యా ♦ సుగుణనిధిని । మించుభక్తిని నెపుడు సే♦వించుచుండె॥ ౬

మనువు మొదలుగ నెందఱో ♦ మానధనులు । మనుజనాథులు మున్ను ద♦న్ననుభవించి
ననినవసుమతి రఘుని రా♦జ్యంబునందుఁ । బరులు దన్నంటియెఱుఁగని ♦ పగిది మెఱసె॥ ౭

ఉచితదండన మొసఁగు నా♦యుర్వీధవుఁడు । యుక్తశీతోష్ణముల చేత ♦ నొప్పుమీఱి
దక్షిణమునుండి వీచు వా♦తమ్ముకరణి । నెల్లవారికి నెంతయు ♦ హృద్యుఁడయ్యె॥ ౮

తనయుఁడు రఘుండు గుణములఁ ♦ దండ్రిమీఱఁ । దగ్గఁగుతుకంబు ప్రజలకుఁ ♦ దండ్రియందు
మావిపండును గాంచిన ♦ మావిపూఁత । లోని యుత్కంఠ తఱుఁగదే ♦ లోకులకును॥ ౯

నయవిద్భిర్నవే రాజ్ఞి । సదసచ్చోప దర్శితం
పూర్వ ఏవాభవత్పక్ష । స్తస్మిన్నాభవ దుత్తరః॥ ౧౦

పంచానామపి భూతానా । ముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః
నవేతస్మిన్ మహీపాలే । సర్వం నవమివాభవత్॥ ౧౧

యథా ప్రహ్లాదనాచ్చంద్రః । ప్రతాపా త్తపనో యథా
తథైవ సోభూదన్వర్థో । రాజా ప్రకృతి రంజనాత్॥ ౧౨

కామం కర్ణాంత విశ్రాంతే । విశాలే తస్య లోచనే
చక్షుష్మత్తా తు శాస్త్రేణ । సూక్ష్మకార్యార్థ దర్శినా॥ ౧౩

లబ్ధప్రశమనస్వస్థ । మథైనం సముపస్థితా
పార్థివ శ్రీ ర్ద్వితీయేవ । శరత్పంకజలక్షణా॥ ౧౪

నిర్వృష్టి లఘుభిర్మేఘై । ర్ముక్త వర్త్మా సుదుఃసహః
ప్రతాపస్తస్య భానోశ్చ । యుగపద్వ్యా న శేదిశః॥ ౧౫

వార్షికం సంజహారేంద్రో । ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ
ప్రజార్థ సాధనే తౌహి । పర్యాయోద్యత కార్ముకౌ॥ ౧౬

పుండరీకాతపత్రస్తం । వికసత్కాశ చామరః
ఋతుర్విడంబయామాస । నపునః ప్రాపతచ్ఛ్రియం॥ ౧౭

ప్రసాదసుముఖే తస్మిం । శ్చంద్రేచ విశదప్రభే
తదా చక్షుష్మతాంప్రీతి । రాసీత్సమరసాద్వయోః॥ ౧౮

హంసశ్రేణీషు తారాసు । కుముద్వత్సుచవారిషు
విభూతయ స్తదీయానాం । పర్యస్తా యశసామివ॥ ౧౯

ఇక్షుచ్ఛాయ నిషాదిన్య । స్తస్య గోప్తు ర్గుణోదయం
ఆకుమారకథోద్ఘాతం । శాలిగోప్యో జగుర్యశః॥ ౨౦

ప్రససాదో దయాదంభః । కుంభయోనే ర్మహౌజసః
రఘో రభిభవాశంకి । చక్షుభే ద్విషతాంమనః॥ ౨౧

మదోదగ్రాః కకుద్మంతః । సరితాంకూలముద్రుజాః
లీలాఖేల మనుప్రాపు । ర్మహోక్షాస్తస్య విక్రమం॥ ౨౨

నీతికోవిదు లానూత్న ♦ నృపునియెదుట । సదసదాత్మక యుద్ధప్ర♦శంస సేయఁ
బ్రథమముగ్రహించె సత్పథ ♦ రాజమంచు । రెండవది వీడె నతఁడు ని♦కృష్టమంచు॥ ౧౦

భూవిభుఁడుత్కృష్టవాఁడౌట ♦ భూమియందు । నన్నియునుగ్రోత్తభావంబె♦యావహించె
భూమిమొదలగు నాపంచ♦భూతములకు । నతిశయంబగు గంధాదు ♦ లమరఁజొచ్చె॥

చంద్రుఁడాహ్లాదకరుఁడౌటఁ ♦ జంద్రపదము । తపనుఁడుప్రతాపియౌటను ♦ దపనపదము
సార్థమాగతిఁ బ్రకృతిరం♦జనముచలన । రఘునికిన్ సార్థకంబయ్యె ♦ రాజపదము॥ ౧౨

అతఁడు కర్ణాంత విశ్రాంత ♦ మై చెలంగు । వెడఁదకన్నులుగలభూమి♦విభుఁడెయయ్యె
సూక్ష్మకార్యార్థములనెల్లఁ ♦ జూపునట్టి । శాస్త్రమనుకన్నుచేతనే ♦ సతముఁజూచు॥

సర్వము నురక్షితమునేసి ♦ జనవిభుండు । నెమ్మదిగనుండ నరుదెంచె ♦ నృపునిరాజ్య
రమునఁ దోడుగవచ్చిన ♦ రమయనంగ ♦ సరసిజానందమగు శర♦త్సమయ మపుడు॥ ౧౪

నీరములువోయి తేలెడు ♦ నీరదములు । తొలఁగఁగా దుస్సహుండయి ♦ తోఁచునినుని
ధారుణీంద్రుని రఘుని ప్ర♦తాపమప్పు । డొక్కటిగ వ్యాపించె ♦ దిక్కులందు॥ ౧౫

వానకైకొన్నధనువును ♦ వజ్రివీడ । గెలుపుకై చాపమునుబట్టెఁ ♦ గేల నృపతి
ప్రజల కర్థంబు గూర్చెడు ♦ పనులకొఱకె । క్రమముగా వారుదాల్చిరి ♦ కార్ముకముల॥

పుండరీకాతపత్రింపుఁ ♦ బోలుపుఁగన్నఁ । గాశచామరముల నువి♦కాస మున్న
నానృపునిబోల నెంత యా♦యత్తమైన । నాప్రకాశంబు నాబుతు ♦ వందదయ్యె॥ ౧౬

అపుడు కనులున్నవారల ♦ కందఱకును । సమముగా హర్షమిడినవి ♦ జగతి రెండె
యతిప్రసన్నతనొప్పెడు ♦ నతనిమోము । చారుచంద్రికలనుజల్లు ♦ చందమామ॥ ౧౭

వరమరాళమనోహర ♦ పంక్తులందుఁ । దారలందుఁ గుముద్వతీ♦వారియందుఁ
బ్రభునతంనుని సత్కీర్తి ♦ వైభవములు । భవ్యముగఁ బ్రసరించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౧౮

శాలిసస్యమ్ములను గాచు ♦ సతులుగూడి । చెఱకుఁదోఁటల నీడల ♦ దరినినిలిచి
బాల్యముననుండిపరఁగిన ♦ భవ్యయశుని । గురుగుణోదయమును బాడి ♦ కొనిరిచెలఁగి॥ ౧౯

అయ్యగస్త్యోదయంబున ♦ నన్నికడల । సలిలములు శుభ్రతరములై ♦ చెలఁగఁజొచ్చె
నురుపరాక్రముఁడౌ రఘు ♦ వుదయమంద । ఖలరిపులచిత్తములుభీతి♦గలఁగఁజొచ్చె॥ ౨౦

గొప్పమూపురములతోడ ♦ నొప్పమీఱి । మదముచేమించు వృషభముల్ ♦ నదులదరుల
నలుపుతమకేళియందు నా ♦ సార్వభౌము । ననుపమపరాక్రమక్రమ ♦ మనుకరించె॥ ౨౧

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం । మదగంధిభిరాహతాః
అసూయయేవ తన్నాగాః । సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః॥ ౨౩

సరితః కుర్వతీ గాధాః । పథశ్చాశ్యానకర్దమాన్
యాత్రాయై చోదయామాస । తం శక్తేః ప్రథమం శరత్॥ ౨౪

తస్మై సమ్యగ్ఘుతో వహ్ని । ర్వాజినీరాజనావిధౌ
ప్రదక్షిణార్చి ర్వ్యాజేన । హస్తేనేవ జయం దదౌ॥ ౨౫

స గుప్తమూలప్రత్యంతః । శుద్ధపార్ష్ణి రయాన్వితః
షడ్విధం బలమాదాయ । ప్రతస్థే దిగ్జిగీషయా॥ ౨౬

అవాకిర న్వయోవృద్ధా । స్తం లాజైః పౌరయోషితః
పృషతైర్మందరోద్ధూతైః । క్షీరోర్మయ ఇవాచ్యుతం॥ ౨౭

స యయౌ ప్రథమం ప్రాచీం । తుల్యః ప్రాచీనబర్హిషా
అహితాననిలోద్ధూతై । స్తర్జయన్నివ కేతుభిః॥ ౨౮

రజోభిః స్యందనోద్ధూతై । ర్గజైశ్చ ఘనసన్నిభైః
భువస్తల మివ వ్యోమ । కుర్వన్వ్యోమేవ భూతలం॥ ౨౯

ప్రతాపోఽగ్రే తతః శబ్దః । పరాగ స్తదనంతరం
యయౌ పశ్చాద్రథాదీతి । చతుఃస్కంధేవ సా చమూః॥ ౩౦

మరుపృష్ఠా న్యుదంభాంసి । నావ్యాః సుప్రతరా నదీః
విపినాని ప్రకాశాని । శక్తిమత్త్వాచ్చకార సః॥ ౩౧

స సేనాం మహతీం కర్షన్ । పూర్వసాగరగామినీం
బభౌ హరజటాభ్రష్టాం । గంగామివ భగీరథః॥ ౩౨

త్యాజితైః ఫలముత్ఖాతై । ర్భగ్నైశ్చ బహుధా నృపైః
తస్యాసీ దుల్బణో మార్గః । పాదపైరివ దంతినః॥ ౩౩

పౌరస్త్యానేవమాక్రామం । స్తాంస్తాన్ జనపదాన్ జయీ
ప్రాప తాలీవనశ్యామ । ముపకంఠం మహోదధేః॥ ౩౪

అనమ్రాణాం సముద్ధర్తు । స్తస్మాత్సింధురయాదివ
ఆత్మా సంరక్షితః సుహ్మై । ర్వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీం॥ ౩౫

చారుమదగంధమీానెడు ♦ సప్తపర్ణ । పాదపసుమాళి కోర్వని ♦ పగిదిఁదోఁప
నామహీధవు సమదగ♦జాళి గార్చె । దానధారలు సప్త రం♦ధ్రములనుండి॥ ౨౩

దాఁటుటకునర్హముగ నదుల్ ♦ దనరఁజేసి । యడునులేనట్లు పథముల ♦ నలరఁజేసి
తచ్ఛరత్కాలమాతని ♦ దండయాత్ర । కరుగఁ బురికొల్పె నతఁ డను♦కొనకమున్నె॥

వాజి నీరాజనంబని ♦ పరఁగువిధిని । వహ్ని వేల్పంగఁబడి కుడి♦వైపు దిరిగి
హస్తమననొప్పు జ్వాలతో ♦ నవనిపతికి । సకల సద్గుణజలధికి ♦ జయమొసంగె॥ ౨౫

ప్రాంతదుర్గమ్ములను బురి ♦ భద్రపఱచి । వెన్కఁ గాపొనరించి ష♦డ్విధబలమ్ము
నెమ్మిఁ గొల్వంగ దిగ్విజ ♦ యమ్మువెడలె । మంగళోదగ్రుఁ డానృప ♦ పుంగవుండు॥

కర్పూరం గొండచేతఁ బౌ♦ల్కడలిఁ జిలుకఁ । బాలతుంపర హరి కప్పఁ ♦ బడినయట్లు
పౌరవృద్ధాంగనలు చల్లు ♦ భవ్యలాజ । తతులచేఁ గప్పఁబడియె నా♦క్షితిపమాళి॥ ౨౭

ఇంద్రసముఁడగు నాధర ♦ ణీశ్వరుండు । దరలెఁ దొలుదొల్తఁ దూర్పుకై ♦ ధ్వజపటమ్ము
లఖిలరిపుకోటులకు గుండె ♦ లదరునట్టు । లనిలనిర్ధూతమై యల్ల ♦ లాడుచుండ॥ ౨౮

రథగమనవేగమున లేచు ♦ రజముచేత । వ్యోమతలమును మార్చెను ♦ భూమిగాను
గాఢుమైఘమ్ములను బోలు ♦ కరులచేత । భూమితలమును మార్చెను ♦ వ్యోమముగను॥

విక్రమము దారిచూపఁగా ♦ నెంటనరిగె । శబ్దములు వానివెంటను ♦ జనె పరాఁగ
మంత్రిఁ జతురంగబలము నె♦న్నంటి వెడలె । నాల్గు వ్యూహమ్ములనుబోలి ♦ నడిచెనిట్లు॥ ౩౦

నీరపూరముఁ గొల్పె నె♦డారులందు । వరపథమ్ములు వెలయించె ♦ వనములందు
నాఫలమదాఁట యోగ్యమా♦నదులయందు । సులభసాధనములఁ గూర్చె♦ సుబలుఁడందు॥

పూర్వసాగరమును గూర్చి ♦ పోవుచుండు । నమ్మహాసేన నడిపెడు ♦ నారఘుండు
హరజటాజూటమును వీడి ♦ యరుగుచుండు । గంగనడుపు భగీరథు♦కరణి నుండె॥ ౩౨

భగ్ననిర్మూలగతఫల ♦ బహునృపాల । వితతియుతమైన యాతని ♦ విశదపథము
భగ్ననిర్మూల గతఫల ♦ పాదపముల । గములు గలిగిన దంతిమా♦ర్గమును బోలె॥ ౩౩

విజయశీలుఁడు పూర్వ ది♦గ్విజయయాత్ర । వెడలియయ్యయి దేశముల్ ♦ గడచి యిట్లు
చార్వుతాళీవనాళిచే ♦ శ్యామలమయి । కాంతిలెడు మహార్ణవంబు తీ♦రమునుజేరె॥ ౩౪

నమ్రతను జూపకుండెడు ♦ నరపతులను । జేరి నిర్మూలమొనరించు ♦ నారఘునకు
సింధురయమునఁ బ్రబ్బలి ♦ శిరమువాల్చు । పగిది నతులయి సుంహులు ♦ బ్రదుకుఁగనిరి॥

వంగానుత్ఖాయ తరసా । నేతా నౌసాధనోద్యతాన్
నిచఖాన జయస్తంభాన్ । గంగాస్రోతోంతరేషు సః॥ ౩౬

ఆపాదపద్మప్రణతాః । కలమా ఇవ తే రఘుం
ఫలైః సంవర్ధయామాసు । రుత్ఖాత ప్రతిరోపితాః॥ ౩౭

స తీర్త్వా కపిశాం సైన్యై । ర్బద్ధద్విరదసేతుభిః
ఉత్కలాదర్శిత పథః । కలింగాభిముఖో యయౌ॥ ౩౮

స ప్రతాపం మహేంద్రస్య । మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్
అంకుశం ద్విరదస్యేవ । యంతా గంభీరవేదినః॥ ౩౯

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ । స్తమస్త్రై ర్గజసాధనః
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం । శిలావర్షీవ పర్వతః॥ ౪౦

ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థ । స్తత్ర నారాచదుర్దినం
సన్మంగళస్నాత ఇవ । ప్రతిపేదే జయశ్రియం॥ ౪౧

తాంబూలీనాం దలై స్తత్ర । రచితాపానభూమయః
నారికేళాసవం యోధాః । శాత్రవం చ పపుర్యశః॥ ౪౨

గృహీత ప్రతిముక్తస్య । స ధర్మ విజయీ నృపః
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య । జహార న తు మేదినీం॥ ౪౩

తతో వేలా తటేనైవ । ఫలవత్పూగమాలినా
అగస్త్యా చరితామాశా । మనాశాస్యజయో యయౌ॥ ౪౪

స సైన్య పరిభోగేన । గజదాన సుగంధినా
కావేరీం సరితాం పత్యుః । శంకనీయామి వాకరోత్॥ ౪౫

బలైరధ్యుషితాస్తస్య । విజిగీషో ర్గతాధ్వనః
మారీచోద్భ్రాంతహారీతా । మలయాద్రేరుపత్యకాః॥ ౪౬

ససంజురశ్వక్షుణ్ణానా । మేలానా ముత్పతిష్ణవః
తుల్యగంధిషు మత్తేభ । కటేషు ఫలరేణవః॥ ౪౭

భోగివేష్టన మార్గేషు । చందనానాం సమర్పితం
నాస్రస త్కరిణాం గ్రైవం । త్రిపదీచ్ఛేదినామపి॥ ౪౮

నావలనుగూర్చి తాఁకి స♦న్నద్ధులైన । వంగదేశస్థులను గెల్చి ♦ తుంగశక్తి
నతఁడు గంగామహాప్రవా♦హాంతరమున । నొప్పుభువిని జయస్తంభ ♦ మొకటినాటె॥ ౩౮

పాతులగలింపఁబడి మఱి ♦ పాతఁబడినఁ । గలమసస్యంబు ఫలమిచ్చు ♦ కరణిమరలఁ
దమ యథాస్థానముల నిల్పఁ ♦ దనరునృపులు । ప్రభునికాళ్ళకు మ్రొక్కి క♦ప్పములనిడిరి॥

ద్విరదతతి సైన వింతవం♦తెనల మీఁదఁ । గపిశయనునది దాఁటి యు♦త్కళులు చూపు
మార్గమున నాకళింగ భూ♦మండలమును । గూర్చి సేనలతోఁ జనెఁ ♦జేర్చి రఘువు॥ ౩౯

అమ్మహేంద్రుని యుత్తమాం♦గమ్మునందుఁ । దనదు దుస్సహమైన ప్ర♦తాపమునిచె
వారవరి నియంతగంభీర ♦ వేదియనెడు । నిభముతలమీఁద నంకుశం ♦ బిడెడుమాడ్కి॥

తుంగగజసైన్యయుతుఁడు క♦ళింగవిభుఁడు । ప్రతిఘటించుచు నిలిచె న♦స్త్రములచేత
ఱెక్కములఁ గొట్టవచ్చిన ♦ వజ్రిమీఁద । శిలలఁగురియుచు నిలుచునా ♦ శిఖరివోలె॥ ౪౦

శత్రు నారాచవర్షంబు ♦ శాంతినోర్చి । యక్కకుస్థకులుండు మ♦హాద్రిధీరుఁ
డంతఁ జయలక్ష్మిఁ జేకొనె ♦ నంతమందు । మంగళస్నాతవలె నృప ♦ పుంగవుండు॥ ౪౧

తమతమకుఁ గల్పితములైన ♦ స్థలములందుఁ । దమలపాకులనైన పా♦త్రములయందు
నారికేళాసవముదాల్చి ♦ వీరులెల్ల । దాయల యశంబుతోఁబాటు ♦ ద్రావిరపుడు॥ ౪౨

ధర్మమునెగోరి జయమును ♦ దాల్చునృపతి । యంతఁ దాఁబట్టివిడిచిన ♦ యమ్మహేంద్రి
నాథునుండి కరమ్ము ధ♦నమ్ముగొనియెఁ । గాని మేదిని నావంత ♦ యేని గొనఁడు॥ ౪౩

అంత ఫలయుత పూగవృ♦క్షాళితోడఁ । గ్రాలు వేలాతటంబున ♦ దక్షిణపరుండు
దరలె నాకుంభజన్ముని ♦ దారిపట్టి । యంతరాయంబు జయపథ ♦ మంటనట్లు॥ ౪౪

రఘువు నదులకుఁ బతియయి ♦ క్రాలునట్టి । వారిధికిఁ గొల్వుశంక కా♦వేరియందు
మించిసేనలు దానిభో♦గించునపుడు । దానగంధంబు దానిని ♦ దాఁకుకతన॥ ౪౫

అతఁడు దిగ్విజయముగోరి ♦ యతులసేన । గొని చనుచునిట్లు మిరియపు ♦ వనులనెగయు
చనుపుపిట్టల చేతను ♦ భవ్యమైన । మలయగిరి చెంత విడిసె న♦క్కలికతోడ॥ ౪౬

అశ్వరింఖాసముద్ధూత ♦ మగుచు లేచి । యలరుచుండెడు నేలాఫ♦లాళిరజము
తనసుగంధాన కెనయయి ♦ తనరుచుండు । గంధగజమదగండ భా♦గములనంటె॥ ౪౭

ద్విరదములు కాళ్లసంకెళ్లఁ♦ద్రెంచుకొనియు । సర్పములు చుట్టుకొనుట చేఁ♦జందనంపు
జెట్టులను గల్గు జాడలఁ ♦ గట్టఁబడిన । కంఠబంధము దగులీలఁ ♦ గాంచనయ్యె॥ ౪౮

దిశి మన్దాయతే తేజో । దక్షిణస్యాం రవేరపి
తస్యామేవ రఘోః పాణ్డ్యాః । ప్రతాపం న విషేహిరే॥ ౪౯

తామ్రపర్ణీ సమేతస్య । ముక్తాసారం మహోదధేః
తే నిపత్య దదుస్తస్మై । యశః స్వమివ సంచితం॥ ౫౦

స నిర్విశ్య యథాకామం । తటేష్వాలీనచన్దనౌ
స్తనావివ దిశస్తస్యాః । శైలౌ మలయదర్దురౌ॥ ౫౧

అసహ్యవిక్రమః సహ్యం । దూరాన్ముక్త ముదన్వతా
నితంబమివ మేదిన్యాః । స్రస్తాంశుకమలంఘయత్॥ ౫౨

తస్యానీకైర్విసర్పద్భి । రపరాన్త జయోద్యతైః
రామాస్త్రోత్సారితోప్యాసీత్ । సహ్యలగ్న ఇవార్ణవః॥ ౫౩

భయోత్సృష్ట విభూషాణాం । తేన కేరళ యోషితాం
అలకేషు చమూరేణు । శ్చూర్ణ ప్రతినిధీ కృతః॥ ౫౪

మురలామారుతోద్ధూత । మగమత్కైతకం రజః
తద్యోధవార బాణానా । మయత్న పటవాసతాం॥ ౫౫

అభ్యభూయత వాహానాం । చరతాం గాత్ర శింజితైః
వర్మభిః పవనోద్ధూత । రాజతాళీ వనధ్వనిః॥ ౫౬

ఖర్జూరీ స్కంధనద్ధానాం । మదోద్గార సుగంధిషు
కటేషు కరిణాం పేతుః । పున్నాగేభ్యః శిలీముఖాః॥ ౫౭

అవకాశం కిలోదన్వాన్ । రామాయాభ్యర్థితో దదౌ
అపరాన్త మహీపాల । వ్యాజేన రఘవే కరం॥ ౫౮

మత్తేభ రదనోత్కీర్ణ । వ్యక్త విక్రమ లక్షణం
త్రికూటమేవ తత్రోచ్చై । ర్జయస్తంభం చకార సః॥ ౫౯

పారసీకాంస్తతో జేతుం । ప్రతస్థే స్థలవర్త్మనా
ఇంద్రియాఖ్యానివ రిపూన్ । తత్త్వజ్ఞానేన సంయమీ॥ ౬౦

యవనీముఖ పద్మానాం । సేహే మధుమదం న సః
బాలాతపమివాబ్జానా । మకాల జలదోదయః॥ ౬౧

తెల్లమేఁగద దక్షిణ ♦ దిక్కునందుఁ । దరణికినిగూడఁ దేజంబు ♦ తగ్గుచుంట
కాని యచ్చటిపాండ్యులు ♦ ఘనుని రఘుని । యుగ్రతేజంబు నోర్వఁగా ♦ నోపరైరి॥

వారలాతామ్రపర్ణితో ♦ వఱలుచుండు । సాగరమునుండి కొన్నట్టి ♦ సారచారు
మౌక్తికావళి రఘునృప ♦ మౌళికిడిరి । సంచితంబైన కీర్తి నో♦సంగినట్లు॥ ౫౦

ఆతఁ డాదిశయను కాంత ♦ కందమగుచుఁ । దటులఁ జందనమునుగూడి ♦ స్తనములట్లు
వరలుచుండెడు మలయదు♦ర్దరము లనెడు । గిరులఁదగు సౌఖ్యములఁదేలి ♦ తరలితరలి॥

సాగరమునుండి దూరమై ♦ క్ష్మారమణికిఁ । జీరతొలఁగిన యక్కటి ♦ సీమయనఁగఁ
గ్రాలుచుండెడు సహ్యప♦ర్వతముదాఁటి । వినుతశీలుఁడు దుస్సహ ♦ విక్రముండు॥ ౫౨

అపర దిగ్జయమునుగోరి ♦ యరుగునతని । వెంటఁజనుసేన సహ్యాద్రి ♦ నంటియుండఁ
బరశురాముని శరహతిఁ ♦ బాటికూడ । నగ్గిరిని నబ్ధియంటి యు♦న్నట్లుతోఁచె॥ ౫౩

భయముచే భూషణమ్ములఁ ♦ బాఱవైచి । నట్టి కేరళయువతుల ♦ యలకలందుఁ
జారు కుంకుమచూర్ణ ప్ర♦చారమునకు । మాఱుసైనిక రేణు సం♦హార మొదవె॥ ౫౪

అతనిభటకంచుకాళి క♦యత్నముగను । బరిమళముగొల్పుభటుఁడయ్యె ♦ మరుళయనెడు
నదినిబుట్టెడుగాలిచేఁ ♦ బొదలుచుండి । మోదమిడునట్టి కేతకీ ♦ పుష్పరజము॥ ౫౫

వర్మములుదాల్చి చఱలెడు ♦ వారువముల । గాత్రములనుండి వెడలు వి♦చిత్రరవము
గాలిచే రాజతాళీ ప♦నాళినుండి । వచ్చుశబ్దమ్మునకుఁ దల♦వంపుఁగొలిపె॥ ౫౬

కరులుఖర్జూరతరులకుఁ ♦ గట్టియుండ । మానిపున్నాగసుమముల ♦ మధుపచయము
కరముమదసౌరభంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండు । వానిగండస్థలంబుల ♦ వ్రాలెఁదమిని॥ ౫౭

తన్నుయాచింపయాచింప ♦ దయఁదలంచి । జామదగ్న్యకి నొకయింత ♦ స్థలమొసంగెఁ
బడమటినృపాలురనుమిషఁ ♦ బరమభక్తిఁ । గప్పమొసఁగెను రఘునకు ♦ నప్పయోధి॥ ౫౮

మదగజేంద్రాళికొమ్ముల ♦ మలిచినట్టి । వికృవక్రమచిహ్నాలు ♦ వెలయఁగతనఁ
దత్త్రికూటంబె తనజయ ♦ స్తంభముగను । వఱలఁజేసెను రఘు ధరా♦వల్లభుండు॥ ౫౯

పారసీకులనోర్వఁగఁ ♦ బార్థివుండు । వెడలెభూమార్గముననంత ♦ విక్రమించి
సంయమీంద్రుఁడు తత్త్వ వి♦జ్ఞానమునను । విషయరిపులను నిర్జింప ♦ వెడలునట్లు॥ ౬౦

యవనకాంతాముఖాబ్జము ♦ లందుఁగలుగు । మధుమదముఁజూడనోర్వఁడా ♦ మనుజవిభుఁడు
అయ్యకాలపునీరద ♦ మంబుజాత । ముదమునూర్జితముగఁగాంచ ♦ నోర్వనట్లు॥ ౬౧

సంగ్రామ స్తుముల స్తస్య । పాశ్చాత్యైరశ్వ సాధనైః
శార్ఙ్గకూజిత విజ్ఞేయ । ప్రతియోధే రజస్యభూత్॥ ౬౩

భల్లాప వర్జితైస్తేషాం । శిరోభిః శ్మశ్రులైర్మహీం
తస్తార సరఘావ్యాప్తైః । సక్షౌద్ర పటలైరివ॥ ౬౪

అపనీత శిరస్త్రాణాః । శేషాస్తం శరణం యయుః
ప్రణిపాత ప్రతీకారః । సంరంభో హి మహాత్మనాం॥ ౬౫

వినయంతే స్మ తద్యోధా । మధుభిర్విజయ శ్రమం
ఆస్తీర్ణాజిన రత్నాసు । ద్రాక్షావలయ భూమిషు॥ ౬౬

తతః ప్రతస్థే కౌబేరీం । భాస్వానివ రఘుర్దిశం
శరైరుస్రైరివోదీచ్యా । నుద్ధరిష్యన్ రసానివ॥ ౬౭

వినీతాధ్వశ్రమా స్తస్య । సింధుతీర విచేష్టనైః
దుధువుర్వాజినః స్కంధాం । ల్లగ్న కుంకుమ కేసరాన్॥ ౬౮

తత్ర హూణావరోధానాం । భర్తృషు వ్యక్త విక్రమం
కపోలపాటలాదేశి । బభూవ రఘుచేష్టితం॥ ౬౯

కాంభోజాః సమరే సోఢుం । తస్య వీర్య మనీశ్వరాః
గజాలాన పరిక్లిష్టై । రక్షోటైః సార్ధమానతాః॥ ౭౦

తేషాం సదశ్వ భూయిష్ఠా । స్తుంగా ద్రవిణ రాశయః
ఉపదా వివిశుః శశ్వ । న్నోత్సేకాః కోసలేశ్వరం॥ ౭౧

తతో గౌరీగురుం శైల । మారురోహాశ్వసాధనః
వర్ధయన్నివ తత్కూటా । నుద్ధూతైర్ధాతు రేణుభిః॥ ౭౨

శశంస తుల్య సత్త్వానాం । సైన్యఘోషేప్య సంభ్రమం
గుహాశయానాం సింహానాం । పరివృత్యావలోకితం॥ ౭౩

భూర్జేషు మర్మరీభూతాః । కీచకధ్వని హేతవః
గంగా శీకరిణో మార్గే । మరుతస్తం నిషేవిరే॥ ౭౪

విశశ్రముర్నమేరూణాం । ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః
దృషదో వాసితోత్సంగా । నిషణ్ణ మృగనాభిభిః॥ ౭౫

వాజియుంత మైనపాశ్చాత్య ♦ బలముతోడ । రఘునకొదవెను ఘోర సం♦గ్రామమపుడు
నటులుటంకారములఁ బర♦స్వరముఁ దెలిసి । పోరిరి రజమ్ము దట్టమై ♦ పొలుపుమక తము॥ ౬౨

అతఁడు శరముల రిపులపై ♦ నడరఁజేయఁ । దునిసి భువిఁబడ్డగడ్డాల ♦ తోడి తలలు
తేనెతెఁగెలుమూఁగిన ♦ తెట్టెలట్లు । గనఁబడుచునుండె సంగ్రాం ♦ గణమునందు॥ ౬౩

అంతఁ దలపాగలనువీడి ♦ యవనవిభుని । యంఘ్రిద్వాలిరి హతశేషు ♦ లైనవారు
పున్నకోపమ్మునకుఁ బ్రతీ♦కారమరయు । వచ్చి వారలశరణంబు ♦ చొచ్చుటొక తెరు॥ ౬౪

పుల్లద్రాక్షావనమ్ముల ♦ వీరలెల్లఁ । జేరిమృగచర్మములమీఁదఁ ♦ గూర్చుమండ
యుమ్ముగాంచటలోఁబడ్డ ♦ శ్రమముదీఱ । మధువు నానుచు సంతోష ♦ మగ్నులైరి॥ ౬౫

రణములరసముంబిల్చి ♦ తరణి కరణిఁ । గలకుటమ్ముల శత్రుల ♦ గర్వమెల్లఁ
పెల్చిచుం జనె నంతఁ బృ♦థ్వీపతుండు । రఘుఁడు కౌబేరదిశకు సం♦భ్రమముమీఱ॥ ౬౬

వారినడచిన బడలిక ♦ దీఱునట్లు । హయములు సింధుతటంబునఁ ♦ దిరుగుచుండి
తాలఁ నంటినకుంకుమ ♦ రాలునట్లు । తలచుఁ ధమయంగములను గ♦ దల్చుచుండె॥ ౬౭

అచటి హూణులశుద్ధాంత ♦ నిచయమునకు । నెఱుపుచెక్కిళ్ళమీఁదను ♦ నెఱపసేర్చె
వారిభర్తలయందు సు♦వ్యక్తమైన । విక్రమంబను రఘుని చే♦ష్టాక్రమంబు॥ ౬౮

అతని తేజంబునకుముందు ♦ నాలమందు । నిలువఁజాలక కాంభోజ ♦ నృపులువచ్చి
ధులకట్టులచేతను ♦ గరమువంగు । నచటియక్రోలతరులతో ♦ నట్టెవ్రాలి॥ ౬౯

వయిఁబయిని గాన్కలొసఁగిన ♦ వారలిచ్చు । స్వర్ణరాసులు వాజిరా♦జములగములు
హొందెనేకాని గర్వంబు ♦ పొందలేదు । కొంచెమేనియుఁగూఢ నా ♦ కోసలేంద్రు॥ ౭౦

అశ్వసేనాళితోఁగూడి ♦ యాతఁడంత । గౌరిగురుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ ♦ గన్నయట్టి
రామశిఖరినెక్కె శృంగాల ♦ నెగయునట్టి । ధాతురేణులతోఁ బెంపఁ ♦ దలఁచినట్లు॥ ౭౧

సమబలముఁ గాంచి గుహల వి♦శ్రాంతిమించి । యలుతలనుద్రిప్పి పఱపు వా♦ర్యత్తతతుల
తమ్ములు సేనల ♦ విపుల ఘోష । ములకు వెఱవనిభావంబుఁ ♦ దెలియఁబఱచె॥ ౭౨

భూర్జపత్రాళి గలగల ♦ పొదలఁజేసి । యంచితధ్వని వెదురుల♦యందు నించి
గాంగశీకరములఁదాల్చి ♦ క్రాలువాత । మతని సేవించె మార్గ మ♦ధ్యమ్మునందు॥ ౭౩

రఘుని యోధవరులు ని♦మేరుతరుల । నీడఁ గస్తూరిమృగముల ♦ క్రీడచేతఁ
పరిమళముగన్నయూరుశిలా ♦ ఫలకములను । హాయిగా విశ్రమించి రా ♦ యాసమెడల॥

సరశాసక్త మాతంగ । గ్రైవేయ స్ఫురితత్విషః
ఆసన్నోషధయో నేతు । ర్నక్త మస్నేహ దీపికాః॥ ౭౫

తస్యోత్సృష్ట నివాసేషు । కంఠరజ్జుక్షతత్వచః
గజవర్ష్మ కిరాతేభ్యః । శశంసు ర్దేవదారవః॥ ౭౬

తత్రజన్యం రఘోర్ఘోరం । పర్వతీయై ర్గణై రభూత్
నారాచ క్షేపణీయాశ్మ । నిష్పేషోత్పతితానలం॥ ౭౭

శరై రుత్సవ సంకేతా౯ । సకృత్వా విరతోత్సవా౯
జయోదాహరణం బాహ్వో । ర్గాపయామాస కిన్నరా న్॥ ౭౮

పరస్పరేణ విజ్ఞాత । స్తేషూపాయన పాణిషు
రాజ్ఞా హిమవతః సారో । రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా॥ ౭౯

తత్రాక్షోభ్యం యశోరాశిం । నివేశ్యావరురోహ సః
పౌలస్త్య తులితస్యాద్రే । రాదధాన ఇవ హ్రియం॥ ౮౦

చకంపే తీర్ణలౌహిత్యే । తస్మి న్ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః
తద్గజాలానతాం ప్రాప్తైః । సహకాలాగురు ద్రుమైః॥ ౮౧

నప్రసేహే స రుద్ధార్క । మధారావర్ష దుర్దినం
రథవర్త్మ రజోప్యస్య । కుతఏవ పతాకినీం॥ ౮౨

తమీశః కామరూపాణా । మత్యాఖండల విక్రమం
భేజే భిన్న కటై ర్నాగై । రన్యా నుపరురోధ యైః॥ ౮౩

కామరూపేశ్వరస్తస్య । హేమపీఠాధి దేవతాం
రత్న పుష్పోపహారేణ । ఛాయామానర్చ పాదయోః॥ ౮౪

ఇతి జిత్వా దిశో జిష్ణుః । న్యవర్తత రథోద్ధతం
రజో విశ్రామయ౯ రాజ్ఞాం । ఛత్రశూన్యేషు మౌళిషు॥ ౮౫

సవిశ్వజితమాజహ్రే । యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం
ఆదానం హి విసర్గాయ । సతాం వారిముచామివ॥ ౮౬

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్క్రియాభి
ర్గుర్వీభిః శమిత పరాజయ వ్యలీకా౯

సరళతరువులఁగట్టిన ♦ కరుల మెడలఁ । గ్రాలు గ్రైవేయకమ్ములఁ ♦ బ్రతిఫలించు
నోషధులకాంతులయ్యె నా ♦ యుర్విపతికిఁ । జమురులేకయె వెల్గు దీ ♦ పములు రాత్రి॥ ౮౫

కంఠరజ్జుక్షతంబయి ♦ క్రాలుచుండు । దేవదారువులే చెప్పు ♦ దేవసముని
రఘుని కరులప్రమాణ మ్మ ♦ రణ్యచరుల । కతఁడు విడిసిన నెలవుల ♦ యందు నచట॥ ౮౬

ఉర్విపతికిని బర్వతీ ♦ యులకు నంతఁ । బ్రాప్తమయ్యెను ఘోరసం ♦ గ్రామమచట
భీమనారాచ పాషాణ ♦ భిండివాల । గణము నిప్పుల నుమిసె సం ♦ ఘట్టనమున॥ ౮౭

అంతనుత్సవసంకేతు ♦ లనెడిరిపుల । నోర్చి శరముల నుత్సవ ♦ మార్చి రఘువు
నిజభుజార్జిత జయగీత ♦ నిచయములను । గిన్నరులచేతఁ బాడించెఁ ♦ గీర్తిఁ బెంచె॥ ౮౮

పర్వతీయుల్లు తమతమ ♦ ప్రాణములందుఁ । గాన్కలను బట్టి భూవరు ♦ కడకు రాఁగ
నృపుఁ డెఱింగెను హిమవంతుఁ ♦ డెట్టివాఁడో । యెఱిఁగె హిమవంతుఁడును నృపుఁ ♦ డెట్టివాఁడో

ఆఘనగిరీంద్రుమీఁద న ♦ మోఘమైన । కీర్తిరాశిని గూర్చి స ♦ త్కీర్తి రఘువు
తత్పులస్త్య సుతుండు క ♦ దల్చినట్టి । యద్రికిని లజ్జఁ గొల్పనో ♦ యనఁగ దిగిరయె॥ ౯౦

అంత లౌహిత్యనది దాఁటి ♦ యచట నృపతి । హస్తితతిఁ గట్టివైచిన ♦ నగురు తరులం
నాప్రదేశపుఁ బ్రాగ్జ్యోతి ♦ షాధిపతియు । నొక్కమాఱుగఁ గంపంబు ♦ నొందిరపుడు॥ ౯౧

ఆకసమునందు నర్కుని ♦ కడ్డమగుచు । వృష్టిలేనట్టి మబ్బుగా ♦ విస్తరిలిన
రఘువు రథరాజి లేచిన ♦ రజమె యోర్వ । లేనియా వైరి నిలుచునే ♦ సేనయెదుట॥ ౯౨

అన్యుల జయింప సాయమై ♦ యధికమగు ను । చేతఁ గటములు పగిలిన ♦ సింధురముల
నింద్రవిక్రముఁడైన న ♦ రేంద్రమణికిఁ । గామరూపాధిపతి యిచ్చెఁ ♦ గాన్కగాఁగ॥ ౯౩

హేమపీఠాధిదేవత ♦ నామహీంద్రుఁ । గామరూపేశ్వరుఁడు చేరి ♦ కాంతితోడ
నతని పాదాబ్జములఛాయ ♦ కర్చసల్పె । రత్నపుష్పోపహార మ ♦ ర్పణము సేసి॥ ౯౪

దిగ్విజయమిట్లు లొనరించి ♦ దీప్తిమించి । ఛత్రశూన్యుల రిపుల శీ ♦ ర్షములమీఁద
రథరయోద్ధూతమైనట్టి ♦ రజముఁ గొలిపి । రాజధానికి మరలె నా ♦ రాజమౌళి॥ ౯౫

సర్వమును దక్షిణగఁ బెట్టి ♦ సల్పునట్టి । విశ్వజిద్యాగ మొనరించె ♦ విమలకీర్తి
జలదములకెట్టులో సజ్జ ♦ నులకు నట్లె । యార్జనం బెల్లఁ ద్యాగార్థ ♦ మానుగాదె॥ ౯౬

చ॥ నృపతి కకుత్స్థవంశమణి ♦ నీతివిదుండు మఖాంతమందుఁ దా
స్వాపతులఁ బాసి గాసిలెడు ♦ సాధ్వులకెంతయు సంతసంబుగా

చతుర్థః సర్గః

కామత్ప్న శ్చిరవిరహోత్సుకావరోధా
రాజన్యా న్స్వపుర నివృత్తయేనుమేనే॥ ౮౭

తేరేఖాధ్వజ కులిశాతపత్ర చిహ్నం
సమ్రాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం
ప్రస్థాన ప్రణతిభిరంగులీషు చక్రు
ర్మౌళి ప్రసుచ్యుతమకరంద రేణుగౌరం॥ ౮౮

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ రఘుదిగ్విజ
యోనామ చతుర్థఃసర్గః

నవజయచింతఁ బొంపొలఁచి • యంచిత సత్కృతులన్ గృపామతిన్
స్వపురములేగ నాజ్ఞయిడె • సర్వమహీధవపాళి కంతటన్॥ ౨౮

చ॥ నిజనగరమ్ము లేగుధర • ణీపతులెల్లఁ బ్రసాదలభ్యమా
ధ్వజకుళిశాదిరేఖలను • భాసిలుచుండు నరేంద్రు నంఘ్రులన్
బుజుమతి వ్రాలి రంగుళుల • కెంజినికాంతులు మాలిబద్ధమా
సృజములనుండి జారెడు మ • రందరజమ్ములచేత నించుచున్॥ ౨౯

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ అడివ్రాడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రఘు
దిగ్విజయంబను చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచమః సర్గః

తమధ్వరే విశ్వజితి క్షితీశం । నిఃశేషవిశ్రాణితకోశజాతం
ఉపాత్తవిద్యో గురుదక్షిణార్థీ । కౌత్సః ప్రపేదే వరతంతుశిష్యః॥

సమృణ్మయే వీతహిరణ్మయత్వాత్ । పాత్రే నిధాయార్ఘ్యమనర్ఘశీలః
శ్రుతప్రకాశం యశసా ప్రకాశః । ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః॥

తమర్చయిత్వా విధివద్విధిజ్ఞ । స్తపోధనం మానధనాగ్రయాయీ
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్ । కృతాంజలిః కృత్యవిదిత్యువాచ॥

అప్యగ్రణీర్మంత్రకృతామృషీణాం । కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీ గురుస్తే
యతస్త్వయా జ్ఞానమశేషమాప్తం । లోకేన చైతన్యమివోష్ణరశ్మేః॥

కాయేన వాచా మనసాపి శశ్వ । ద్యత్సంభృతం వాసవధైర్యలోపి
ఆపాద్యతే న వ్యయమంతరాయైః । కచ్చిన్మహర్షేస్త్రివిధం తపస్తత్॥

ఆధారబంధప్రముఖైః ప్రయత్నైః । సంవర్ధితానాం సుతనిర్విశేషం
కచ్చిన్న వాయ్వాదిరుపప్లవో వః । శ్రమచ్ఛిదామాశ్రమపాదపానాం॥

క్రియానిమిత్తేష్వపి వత్సలత్వా । దభగ్నకామా మునిభిః కుశేషు
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాలా । కచ్చిన్మృగీణామనఘా ప్రసూతిః॥

నిర్వర్త్యతే యైర్నియమాభిషేకో । యేభ్యో నివాపాంజలయః పితౄణాం
తాన్యుంఛషష్ఠాంకితసైకతాని । శివాని వస్తీర్థజలాని కచ్చిత్॥

నీవారపాకాది కడంగరీయై । రామృశ్యతే జానపదైర్న కచ్చిత్
కాలోపపన్నాతిథికల్ప్యభాగం । వన్యం శరీరస్థితిసాధనం వః॥

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచమాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి ♦ విత్తమెల్ల । వెచ్చపెట్టిన రఘుఁజేర ♦ వచ్చెఁ గౌత్సుఁ
డమలవరతంతు శిష్యుఁడు ♦ గమములెల్ల । నేర్చి గురుదక్షిణార్థంబు ♦ గూర్చుకొనుకు॥

స్వర్ణపాత్రము లేమి మృ♦త్పాత్రియందు । నఖిల పూజార్థసామగ్రి ♦ నమరుపఱిచి
బ్రహ్మతేజున కతిథికి ♦ భవ్యకీర్తి । కెదురుగాఁ జనె నతిథుల ♦ నేలు నృపతి॥ ౨

ఆత్తపోధను నుపవిష్టు ♦ నర్చఁజేసి । ధర్మకార్యజ్ఞుఁడును మాన♦ధనుఁడు రఘువు
దత్సమీపాసనంబునఁ ♦ దనరుచుండి । యంజలి యొనర్చి యతనితో ♦ ననియె నిట్లు॥ 3

ఇనుఁడు జగతికిఁ జైతన్య ♦ మిడెడునట్టు । లఖిల విద్యల మీ కిడి ♦ నట్టివాఁడు
మంత్రికర్తయు ఋషులలో ♦ మాన్యతముఁడు । నైనగురుఁడు సుఖుండె కు♦శాగ్రబుద్ధి॥

శక్రు మనమున ధైర్యంబు ♦ సడలఁజేసి । వాఙ్మనః కాయకర్మముల్ ♦ వదలకుండి
వర్ధిలు ఋషీంద్రు త్రివిధ త♦పమ్మునందుఁ । గొఱఁత పడలేదుగా విఘ్న♦కోటివలన॥

పాదిరిట్టుట నీడు ♦ టాదిక్రియల । సుతుని బ్రోచుటకంబెను ♦ సతిశయముగఁ
జనశ్రమఁదీర్చునాశ్రమ ♦ వృక్షములకుఁ । గీడు మూడదుగా గాలిఁ ♦ గీడివలన॥ ౬

తవయనస్నానములకు సా♦ధనములైన । కుశలుదినినను నీర్తుతు ♦ కూర్మమానసులు
విడక లోడనుంద్రు బిడ్డలు ♦ విడదాఁక । యట్టి లేఁజింకలకు నిర్భ♦యముగ యుంట॥ ౭

నిత్యవిధులగు స్నానాది ♦ కృత్యములకు । దోయిట నొసంగు పితరుల ♦ తోయములకు
మునివిరచితోంఛపవిత్ర ♦ ఫణిసములకు । నెలవులౌ పుణ్యతీర్థమ్ము ♦ లెలరుచున్నె॥ ౮

తనవ్రే[illegible]చుకొనుటకుఁ ♦ దాఁజేసి వచ్చు । నతిథులను బ్రోచుకొనుకు మీ ♦ రనువుపఱుచు
సస్యఫలముల నీవార ♦ ధాన్యములను । బట్టదిన గ్రామపశువులు ♦ బొక్కవుగద॥ ౯

అపిప్రసన్నేనమహర్షిణాత్వం । సమ్యగ్వినీయానుమతోఽగృహాయ
కాలోహ్యయంసంక్రమితుంద్వితీయం । సర్వోపకారక్షమమాశ్రమంతే॥

తవార్హతోనాభిగమేనతృప్తం । మనోనియోగక్రియయోత్సుకంమే
అప్యాజ్ఞయాశాసితురాత్మనావా । ప్రాప్తోసిసంభావయితుంవనాన్మామ్॥

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య । రఘోరుదారామపిగాంనిశమ్య
స్వార్థోపపత్తింప్రతిదుర్బలాశ । స్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః॥

సర్వత్రనోవార్తమవేహిరాజన్ । నాథేకుతస్త్వయ్యశుభంప్రజానాం
సూర్యేతపత్యావరణాయదృష్టేః । కల్పేతలోకస్యకథంతమిస్రా॥

భక్తిఃప్రతీక్ష్యేషుకులోచితాతే । పూర్వాన్మహాభాగతయాతిశేషే
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుపేత । స్త్వామర్థిభావాదితిమేవిషాదః॥

శరీరమాత్రేణనరేంద్రతిష్ఠ । న్నాభాసితీర్థప్రతిపాదితర్ధిః
ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః । స్తంబేననీవారఇవావశిష్టః॥

స్థానేభవానేకనరాధిపఃసన్ । నకించనత్వంమఖజంవ్యనక్తి
పర్యాయపీతస్యసురైర్హిమాంశోః । కలాక్షయఃశ్లాఘ్యతరోహివృద్ధేః॥

తదన్యతస్తావదనన్యకార్యో । గుర్వర్థమాహర్తుమహంయతిష్యే
స్వస్త్యస్తుతేనిర్గళితాంబుగర్భం । శరద్ఘనంనార్దతిచాతకోఽపి॥

ఏతావదుక్త్వాప్రతియాతుకామం । శిష్యంమహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య
కింవస్తువిద్వన్గురవేప్రదేయం । త్వయాకియద్వేతితమన్వయుంక్త॥

తతోయథావద్విహితాధ్వరాయ । తస్మైస్మయావేశవివర్జితాయ
వర్ణాశ్రమాణాంగురవేసవర్ణీ । విచక్షణఃప్రస్తుతమాచచక్షే॥

సమాప్తవిద్యేనమయామహర్షి । ర్విజ్ఞాపితోఽభూద్గురుదక్షిణాయై
సమేచిరాయాస్ఖలితోపచారాం । తాంభక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్॥

నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్శ్య । మచింతయిత్వాగురుణాహముక్తః
విత్తస్యవిద్యాపరిసంఖ్యయామే । కోటీశ్చతస్రోదశచాహరేతి॥

సోఽహంసపర్యావిధిభాజనేన । మత్వాభవంతంప్రభుశబ్దశేషం
అభ్యుత్సహేసంప్రతినోపరోద్ధు । మల్పేతరత్వాచ్ఛ్రుతనిష్క్రయస్య॥

వద్దెలను నేర్చి గార్హస్థ్య ♦ విధికి మీరు । నాజ్ఞ యిచ్చినాఁడె ప్రీతితో ♦ నమ్మహర్షి
యఖిలలోకోపకారక ♦ మనఁగనొప్పు । తద్ద్వితీయాశ్రమమునకుఁ ♦ దగుదురిపుడు॥ ౧౦

అర్థులౌ మీరలరాఁగానె ♦ యరసెత్తి పెట్టి । మీనియమ్ము శ్రమంబు నెఱవేర్చి ♦ మించిగాక
యన్నమాహ్యాంబిడేయ ♦ నమ్ముమండి । స్వామ ముగనొ లేక గురునాజ్ఞ ♦ వచ్చినారొ॥ ౧౧

అమరఘను మదారవాక్యమ్ము ♦ లాలకించి । యర్ఘ్యపాత్రింబెయనని వ్య ♦ యమ్ము దెల్ప
స్వార్థలాభంబునందు ని ♦ రాశఁజెంది । పలికె వరతంతు శిష్యుండు ♦ ప్రభునకిట్లు॥ ౧౨

అన్నిటను మానసేనుంటె ♦ యనిపాల । పతివి నీవుండఁ బ్రజ కశు ♦ భంబుగలదె
నిత్యభానుఁడు వెలుఁగఁగాఁ ♦ జీకటియెట్లు । జనుల మాపులఁ గమ్ముంగఁ ♦ జాలుఁ జెపుమ॥

యోగ్యసత్కృతి నీకుఁ గు♦ లోచితంబు । మిందమహీమను బూర్వుల ♦ మించినావు
కాలమునతిక్రమించి నీ ♦ కడకునిట్టు । లర్థిగా వచ్చినందుల ♦ కాత్మనగతు॥ ౧౪

పాత్రిలను నున్న దంతయుఁ ♦ బంచిపెట్టి । దేహమాత్రావశిష్టుఁడౌ ♦ దేవ నీవు
ఫలమునంతయు వనజన ♦ పాళికోసఁగి । కాల్లు నీవారకాండంబుఁ ♦ బోలినావు॥ ౧౫

సార్వభౌముఁడవయ్యును ♦ సవనమునను । ధనవిహీనుఁడవౌట యెం♦తయును దగును
గ్రమము గా దేవతల చేతఁ ♦ ద్రాగఁబడెడు । శీతచంద్రుండె శ్లాఘ్యుఁడై ♦ చెలఁగుఁగాదె॥

గురువుగోరిన దక్షిణ ♦ గూర్చునట్టు । వేఱు పని సేయ ధనమన్య ♦ వేడఁబోదు
నీకుఁ గల్గుత శుభములు ♦ నీరు లేని । శారదఘనంబుఁ గోరునే ♦ చాతకంబు॥ ౧౬

అనుమఁబోవఁగ నున్న మ♦హర్షి శిష్యు । నాపి నరపతి యిట్లనె ♦ నతని తోడ
నెద్ది మతియెంత గురువకు ♦ నీయవలెనొ । తెల్పవే డెన సచ్ఛీల ♦ ధీవిశాల॥ ౧౭

అనివవిధివిహితంబుగా ♦ నధ్వరంబు । సలిపి గర్వంబునొందక ♦ శాంతమతిని
సర్వవర్ణాశ్రమంబుల ♦ నిర్వహించు । రఘునకిట్లని తెల్పె నా ♦ బ్రహ్మచారి॥ ౧౮

విద్యనమ్ముగించి గురునకు ♦ వినతిసల్పి । దక్షిణను గోరుమని వేడఁ ♦ దనకు భక్తి
నేశొనర్చిన సేవల ♦ నెల్ల వప్పు । డెన్న మొనలిడె మాని ప్రస♦న్నమతిని॥ ౨౦

ఒత్తి చేసిన నాగ్రహ ♦ యత్తుఁజగుమ । ధనవిహీనుఁడ నేనౌటఁ ♦ దలఁపకుండ
విద్యకనురూపసంఖ్యయౌ ♦ విత్తమిమ్ము । పనియొనాలుగుకోట్లనెఁ ♦ బార్థివేంద్ర॥ ౨౧

అర్ఘ్యపా[illegible]ఁ జూచిన ♦ యంతలోనె । యీ పృపత్రిభువద శేషుఁడం ♦ చెఱిఁగి నేను
బ్రీస్తుతము నిన్ను నిర్బంధ ♦ పఱుపనైతి । విద్యవెలకొద్దిగావని ♦ వేద్యమగుట॥ ౨౨

ఇత్థం ద్విజేన ద్విజరాజకాన్తి । రావేదితో వేదవిదాం వరేణ
ఏనోనివృత్తేన్ద్రియవృత్తిరేనం । జగాద భూయో జగదేకనాథః॥ ౨౩

గుర్వర్థమర్థీ శ్రుతపారదృశ్వా । రఘోస్సకాశాదనవాప్య కామం
గతో వదాన్యాన్తరమిత్యయం మే । మా భూత్పరీవాదనవావతారః॥ ౨౪

సత్వం ప్రశస్తే మహితే మదీయే । వసంశ్చతుర్థోఽగ్నిరివాగ్న్యగారే
ద్విత్రాణ్యహాన్యర్హసి సోఢుమర్హన్ । యావద్యతే సాధయితుం త్వదర్థం॥ ౨౫

తథేతి తస్యావితథం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్సఙ్గరమగ్రజన్మా
గామాత్తసారాం రఘురప్యవేక్ష్య । నిష్క్రష్టుమర్థం చకమే కుబేరాత్॥ ౨౬

వసిష్ఠమన్త్రోక్షణజాత్ప్రభావా । దుదన్వదాకాశమహీధరేషు
మరుత్సఖస్యేవ బలాహకస్య । గతిర్విజఘ్నే న హి తద్రథస్య॥ ౨౭

అథాధిశిశ్యే ప్రయతః ప్రదోషే । రథం రఘుః కల్పితశస్త్రగర్భం
సామన్తసమ్భావనయైవ ధీరః । కైలాసనాథం తరసా జిగీషుః॥ ౨౮

ప్రాతః ప్రయాణాభిముఖాయ తస్మై । సవిస్మయాః కోశగృహే నియుక్తాః
హిరణ్మయీం కోశగృహస్య మధ్యే । వృష్టిం శశంసుః పతితాం నభస్తః॥ ౨౯

తం భూపతిర్భాసురహేమరాశిం । లబ్ధం కుబేరాదభియాస్యమానాత్
దిదేశ కౌత్సాయ సమస్తమేవ । పాదం సుమేరోరివ వజ్రభిన్నం॥ ౩౦

జనస్య సాకేతనివాసినస్తౌ । ద్వావప్యభూతామభినన్ద్యసత్త్వౌ
గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోఽర్థీ । నృపోఽర్థికామాదధికప్రదశ్చ॥ ౩౧

అథోష్ట్రవామీశతవాహితార్థం । ప్రజేశ్వరం ప్రీతమనా మహర్షిః
స్పృశన్కరేణానతపూర్వకాయం । సమ్ప్రస్థితో వాచమువాచ కౌత్సః॥ ౩౨

కిమత్ర చిత్రం యది కామసూర్భూః । వృత్తే స్థితస్యాధిపతేః ప్రజానాం
అచిన్తనీయస్తు తవ ప్రభావో । మనీషితం ద్యౌరపి యేన దుగ్ధా॥ ౩౩

ఆశాస్యమన్యత్పునరుక్తభూతం । శ్రేయాంసి సర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే
పుత్రం లభస్వాత్మగుణానురూపం । భవన్తమీడ్యం భవతః పితేవ॥ ౩౪

ఇత్థం ప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా । రాజ్ఞే ప్రతీయాయ గురోస్సకాశం
రాజాపి లేభే సుతమాశు తస్మా । దాలోకమర్కాదివ జీవలోకః॥ ౩౫

అనుచు వేదవిదగ్రణి ♦ తనకుఁ దెలుపఁ । బాపములువాయ నింద్రియ ♦ పాళివోర్చి
యిందుకాంతిని వెల్గు లో♦కైకవిభుఁడు । మాఱుపల్కెను దద్విప్ర♦మణికి నిట్లు॥ 23

వేదపారంగతుండగు ♦ ద్విజుఁడు రఘుని । గురునిదక్షిణకై డాసి ♦ కోర్కెఁ గనమిఁ
గోరఁ జనెనన్యుననియెడి ♦ కీర్తినింద । యుర్విలో నన్ను నంటక ♦ యుండుఁగాక॥ 24

ప్రాజ్యపూజ్యమదీయాగ్ని ♦ భవనమందు । నధివసింపుఁడు నాల్గవ ♦ యగ్నివోలె
రెండుమూఁడుదినంబులు ♦ నిండుమదిని । జతనమొనరింతు మీయభీ♦ప్సితముదీర్ప॥ 25

అనిన నౌఁగాకయనియుండె ♦ నచట మౌని । యతనిప్రతిన యమోఘమం♦చని యెఱింగి
సామినిస్సారమగుటను ♦ భూవిభుండు । గోరె ధనమును లాఁగఁ గు♦బేరునుండి॥ 26

అతనిరథము వశిష్ఠుని ♦ యమలమంత్ర । మానఁ బ్రోక్షింపఁబడియుంట ♦ జలధిశైల
గగనములదానికడ్డంబు ♦ గలుగదెపుడు । గాలిఁగూడినమేఘంబు ♦ గతికిఁబోలె॥ 27

మహితుఁ గైలాసనాథుసా♦మంతుఁగాఁగ । నెంచి బలమున నతని జ♦యింపఁగోరి
రఘుఁడు ధీరుఁడు శస్త్రముల్ ♦ రథమునందుఁ । బెట్టి శయనించె నబ్బిదో♦షవేళయందు॥

తెల్లవాఱిన రఘుఁడంత ♦ నుల్లసిల్లి । వెడలనుండెడు సమయాన ♦ విస్మయంబు
మీఱ రక్షకులరుదెంచి ♦ విఁటనుండి । కోశమున స్వర్ణవర్షంబు ♦ గురిసెననిరి॥ 29

అంతఁ దానెత్తిపోనున్న ♦ యాకుబేరు । వలన లభియించి దేవేంద్రు ♦ వజ్రహతిని
బడిన మేరుప్రపాదంబు ♦ పగిదినొప్పు । స్వర్ణరాశి మునికిచ్చెఁ ♦ బూర్ణముగను॥ 30

గురునికోర్కెకెక్కువ ♦ గోరఁడు ద్విజుఁడు । కోర్కెకెక్కువ యర్థికిఁ ♦ గూర్చునృపుఁడు
వీరియిర్వురనిస్పృహా ♦ వృత్తిఁ గలరి । పొగడిరెంతయు సాకేత ♦ పురము ప్రజలు॥ 31

వందలకొలంది నొంటెల ♦ వారువముల । ధనముఁ గొనిపోవనిచ్చి య♦త్యంతభక్తి
వాల్చితనపూర్వకాయమ్ము ♦ నిల్చినట్టి । యారఘుని మౌని కరముల ♦ నంటి పలికె॥ 32

రాజవృత్తస్థిరుండయి ♦ ప్రజలనేలు । స్వామికోర్కెలభూమియిచ్చు ♦ చేమిచింత?
కామితమ్ములదివిపితు ♦ కంగఁజేయు । నీమహిమ నెన్నశక్యమే ♦ నృపవరేణ్య॥ 33

అన్నిశుభములఁబడసిన ♦ యధిప నీకు । వేఱుదీవెన పునరుక్తి ♦ విధముగానఁ
బూజ్యుఁడౌ నీవు తండ్రికిఁ ♦ బొడమినట్లు । పొడముఁగావుత నీకు నీ♦పోటిసుతుఁడు॥ 34

అనుచు [illegible]నదీవించి ♦ యగ్రజన్ముఁ । డాశ్రమగురువును జేరఁగా ♦ నరిగె నంతఁ
దద్వరంబునఁ దనుఁగాంచె ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంతి రవినుండి జీవులు ♦ గాంచునట్లు॥ 35

బ్రాహ్మే ముహూర్తే కిల తస్య దేవీ । కుమారకల్పం సుషువే కుమారం
అతః పితా బ్రహ్మణ ఏవ నామ్నా । తమాత్మజన్మానమజం చకార॥ ౩౬

రూపం తదోజస్వి తదేవ వీర్యం । తదేవ నైసర్గికమున్నతత్వం
న కారణాత్స్వాద్బిభిదే కుమారః । ప్రవర్తితో దీప ఇవ ప్రదీపాత్॥ ౩౭

ఉపాత్తవిద్యం విధివద్గురుభ్య । స్తం యౌవనోద్భేదవిశేషకాంతం
శ్రీః సాభిలాషాపి గురోరనుజ్ఞాం । ధీరేవ కన్యా పితురాచకాంక్షే॥ ౩౮

అథేశ్వరేణ క్రథకైశికానాం । స్వయంవరార్థం స్వసురిందుమత్యాః
ఆప్తః కుమారానయనోత్సుకేన । భోజేన దూతో రఘవే విసృష్టః॥ ౩౯

తం శ్లాఘ్యసంబంధమసౌ విచింత్య । దారక్రియాయోగ్యదశం చ పుత్రం
ప్రస్థాపయామాస ససైన్యమేన । మృద్ధాం విదర్భాధిపరాజధానీం॥ ౪౦

తస్యోపకార్యారచితోపచారా । వన్యేతరా జానపదోపదాభిః
మార్గే నివాసా మనుజేంద్రసూనో । ర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః॥ ౪౧

స నర్మదారోధసి సీకరార్ద్రై । ర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే
నివేశయామాస విలంఘితాధ్వా । క్లాంతం రజోధూసరకేతు సైన్యం॥ ౪౨

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః । ప్రాక్సూచితాంతఃసలిలప్రవేశః
నిర్ధౌతదానామలగండభిత్తి । ర్వన్యస్సరిత్తో గజ ఉన్మమజ్జ॥ ౪౩

నిఃశేషవిక్షాళితధాతునాపి । వప్రక్రియామృక్షవతస్తటేషు
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేన శంస । న్దంతద్వయేనాశ్మవికుంఠితేన॥ ౪౪

సంహారవిక్షేపలఘుక్రియేణ । హస్తేన తీరాభిముఖః సశబ్దం
బభౌ స భిందన్బృహతస్తరంగా । న్వార్యర్గళాభంగ ఇవ ప్రవృత్తః॥ ౪౫

శైలోపమః శైవలమంజరీణాం । జాలాని కర్షన్నురసా స పశ్చాత్
పూర్వం తదుత్పీడితవారిరాశిః । సరిత్ప్రవాహస్తటముత్ససర్ప॥ ౪౬

తస్యైకనాగస్య కపోలభిత్త్యో । ర్జలావగాహక్షణమాత్రశాంతా
వన్యేతరానేకపదర్శనేన । పునర్దిదీపే మదదుర్దినశ్రీః॥ ౪౭

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహ । మసహ్యమాఘ్రాయ మదం తదీయం
విలంఘితాధోరణతీవ్రయత్నాః । సేనాగజేంద్రా విముఖా బభూవుః॥ ౪౮

అక్కుమారునిబోలిన ◆ యక్కుమారు । నమలబ్రాహ్మముహూర్తాన ◆ నతనిదేవి
గనెనుగావున బ్రహ్మకుఁ ◆ బ్రాలునట్టి । యజుఁడనెడిపేరు రఘువిడె ◆ నాత్మజునకు॥ ౩౬

అదియెరూపంబు బలమును ◆ నదియె తేజ । మదియెస్వాభావికౌన్నత్య ◆ మదియెగుణము
కారణమునుండియింతయు ◆ మాఱఁడతఁడు । వరప్రదీపానఁబుట్టు దీ◆పంబు పగిది॥ ౩౭

విధివిహితరీతిగురులచే ◆ విద్య గాంచి । పూర్ణయౌవనకాంతిచేఁ ◆ బొలుచునజుని
జేరఁగోరియురా లచ్చి ◆ ధీరయైన । కన్యవలెఁదండ్రియాజ్ఞకై ◆ కాచియుండె॥ ౩౮

భోజుఁడనుక్రథకైశిక ◆ రాజరత్న । మతనితోఁబుట్టువౌ యిందు ◆ మతికిజరగు
నుస్వయంవరమునరఘు ◆ నూను దేఁగ । నంపె నొకదూతనాప్తుఁడై ◆ యలరువాని॥ ౩౯

అతనిసంబంధమెంతయు ◆ నర్థమంచుఁ । గొమరుఁ డుద్వాహమున కను◆కూలుఁడంచు
నమితసైన్యంబుతో రఘు ◆ వంపెనజునిఁ । దద్విదర్భాధిపతి రాజ◆ధాని కపుడు॥ ౪౦

అతఁడువెగు వోట్ల నిర్మిత ◆ మైనయట్టి । పటకుటీరావికమ్మలు ◆ పరికరములు
ప్రజలకాన్కల వన్యభా◆వమును వీడ । నజునికారామకేళిగా ◆ నలరెఁబథము॥ ౪౧

దుమ్ముగవిసిన ధ్వజముల ◆ తోడఁగూడి । బడలియున్నట్టి సేనల ◆ విడియఁజేసె
నతఁడు చల్లని గాలికి ◆ నల్లలాడు । కానుకగనొప్పునర్మదా ◆ క్రాంతతటిని॥ ౪౨

ఏఁచినదినుండిలేచె వ◆న్యేభమొకటి । మున్గుటనుమీఁది తుమ్మెదల్ ◆ ముందె తెలుప
మదజలముపోయిశుభ్రమై ◆ పొదలు గండ।యుగము మజ్జనమొనరించి ◆ యుంటఁజూపు॥

ధాతువులుపోయి శుభ్రమై ◆ దంతయుగము । చిత్రనీలోర్ధ్వరేఖలఁ ◆ జెలఁగుచుంట
ఋక్షవంతముతటుల ను◆త్క్రీడసల్ప । శిలలచే మొక్కవోయిన ◆ చెలువుఁదెలిపె॥ ౪౪

తుంగరవమునఁబొంగు త◆రంగములను । సారెసారెకుముడుచుచుఁ ◆ జాచుచుండు
తొండమునవ్రచ్చితటిఁజేరు ◆ చుండుదంతి । బంధములుద్రెంచుకొనివచ్చు ◆ పగిదిఁదోఁచె॥

పర్వతముఁబోలు నక్కరి ◆ పామన్నామ । నురముచేనూక్చికొనివచ్చి ◆ యొడ్డుఁజేర
నందుచేతనుగల్గిన ◆ యట్టిపరద । ముందుగావచ్చితీరము ◆ నందుఁజేర॥ ౪౬

అప్పటికినీటఁదోఁగుట ◆ నాగియున్న । గండమదధార లావన◆గంధకరికిఁ
దత్పురగజాళిఁజూచిన ◆ తత్క్షణంబ । వర్షలక్ష్మిగ వృద్ధియై ◆ పాఱఁజొచ్చె॥ ౪౭

సప్తపర్ణ[illegible]ల ట్ల◆సహ్యమైన । దానిమదజలగంధంబు ◆ సేనలోని
కరులుమూ[illegible]ని మాఱుమొ◆గమ్ముపెట్టె । పరువులిడె మావటీలకు ◆ వశముగాక॥ ౪౮

సఞ్ఛిన్నబన్ధద్రుతయుగ్యశూన్యం । భగ్నాక్షపర్యస్తరథం క్షణేన
రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం । సేనానివేశం తుములం చకార ॥ ౪౯

తమాపతన్తం నృపతేరవధ్యో । వన్యః కరీతి శ్రుతవాన్ కుమారః
నివర్తయిష్యన్ విశిఖేన కుమ్భే । జఘాన నాత్యాయతకృష్టశార్ఙ్గః ॥ ౫౦

స విద్ధమాత్రః కిల నాగరూప । ముత్సృజ్య తద్విస్మితసైన్యదృష్టః
స్ఫురత్ప్రభామణ్డలమధ్యవర్తి । కాన్తం వపుర్వ్యోమచరం ప్రపేదే ॥ ౫౧

అథ ప్రభావోపనతైః కుమారం । కల్పద్రుమోత్థైరవకీర్య పుష్పైః
ఉవాచ వాగ్మీ దశనప్రభాభిః । సంవర్ధితోరస్థలతారహారః ॥ ౫౨

మతఙ్గశాపాదవలేపమూలా । దవాప్తవానస్మి మతఙ్గజత్వం
అవేహి గన్ధర్వపతేస్తనూజం । ప్రియంవదం మాం ప్రియదర్శనస్య ॥ ౫౩

స చానునీతః ప్రణతేన పశ్చా । న్మయా మహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్
ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసమ్ప్రయోగా । చ్ఛైత్యం హి యత్సా ప్రకృతిర్జలస్య ॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో యదా తే । భేత్స్యత్యజః కుమ్భమయోముఖేన
సంయోక్ష్యసే స్వేన వపుర్మహిమ్నా । తదేత్యవోచత్స తపోనిధిర్మాం ॥ ౫౫

సంమోచితః సత్త్వవతా త్వయాహం । శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన
ప్రతిప్రియం చేద్భవతో న కుర్యాం । వృథా హి మే స్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః ॥ ౫౬

సంమోహనం నామ సఖే మమాస్త్రం । ప్రయోగసంహారవిభక్తమన్త్రం
గాన్ధర్వమాధత్స్వ యతః ప్రయోక్తు । ర్న చారిహింసా విజయశ్చ హస్తే ॥ ౫౭

అలం హ్రియా మాం ప్రతి యన్ముహూర్తం । దయాపరోఽభూః ప్రహరన్నపి త్వం
తస్మాదుపచ్ఛన్దయతి ప్రయోజ్యం । మయి త్వయా న ప్రతిషేధరౌక్ష్యం ॥ ౫౮

తథేత్యుపస్పృశ్య పయః పవిత్రం । సోమోద్భవాయాః సరితో నృసోమః
ఉదఙ్ముఖః సోఽస్త్రవిదస్త్రమన్త్రం । జగ్రాహ తస్మాన్నిగృహీతశాపాత్ ॥ ౫౯

ఏవం తయోరధ్వని దైవయోగా । దాసేదుషోః సఖ్యమచిన్త్యహేతు
ఏకో యయౌ చైత్రరథప్రదేశా । న్సౌరాజ్యరమ్యానపరో విదర్భాన్ ॥ ౬౦

తం తస్థివాంసం నగరోపకణ్ఠే । తదాగమారూఢగురుప్రహర్షః
ప్రత్యుజ్జగామ క్రథకైశికేన్ద్ర । శ్చన్ద్రం ప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ ॥ ౬౧

బంధములు ద్రెంచుకొని హరుల్ ♦ పరువు లెత్తె । నిరుసు లెడలి రథమ్ములు ♦ ధరణిఁ గూలె
సైనికులు దత్తరిల్లిరి ♦ సతులఁ గావ । క్షణములో శిబిరం బెల్ల ♦ సంచలించె॥ ౪౯

వనగజమ్ము నృపావధ్య ♦ మనుచు నెఱుఁగు । రాఘవుం డేచు కరిని ము♦రల్చుటకును
గుణముకొం చెమ్ము గాలాగి ♦ గురిని జూచి । బాణమునఁ గొట్టె దానికుం♦భమ్ము దాఁక॥ ౫౦

తాఁకినంతన వన్య దం♦తావళంబు । రూపమును బాసి ఖేచర ♦ రూప మొందెఁ
జుట్టు ధగధగ దీప్తులు ♦ ముట్టి వెలుఁగ । శిబిరమునఁ జూచువారి క♦చ్చెరువు గాఁగ॥ ౫౧

స్వ[illegible]వంబు చేత సం♦ప్రాప్తమైన । సురతరు సుమాళిఁ జల్లి రా♦ట్సుతుని మీఁద
దంతకాంతులఁ దదురస్థ♦తారహార । దీప్తి వర్ధిల్లఁ జేయుచుఁ ♦ దెలిపె నిట్లు॥ ౫౨

ఈ మతంగజమైతి నే ♦ నా మతంగు । శాపమున గర్వకారణ♦పాపమునను
దనరు ప్రియదర్శనాఖ్య గం♦ధర్వనాథుఁ । డతని సుతుఁడఁ బ్రియంవదుఁ ♦ డనెడువాఁడ॥

అంతఁ బతిమాలి నే మ్రొక్క ♦ నమ్మహర్షి । చిత్తమెంతయు దయచేత ♦ మెత్తనయ్యె
నుష్ణమంతయు నగ్నిసం♦యోగముననె । జలమునకుఁ జల్లఁదనము గా ♦ సహజగుణము॥ ౫౪

ఎన్నఁ డిక్ష్వాకుకులసము♦త్పన్నుఁ డజుఁడు । చీరునీకుంభమును వాఁడి♦నారసమున
నాఁడు నీదివ్యతనువుతోఁ ♦ గూడఁగలవు । పొమ్మనియె నత్తపోనిధి ♦ పుణ్యజలధి॥ ౫౫

చిరముగాఁ గోరితి ని నీదు ♦ దరిసెనమును । సత్త్వశాలివి నీచేత ♦ శాప మెడలె
నీకుఁ బ్రతికృతి చేయంగ ♦ నేరనేని । వ్యర్థము గాదె యీపద ♦ ప్రాప్తి నాకు॥ ౫౬

స్నేహితుఁడ! చూడు నాదు సం♦మోహనాస్త్ర। మిది ప్రయోగింప నరినొవ్వఁ♦డొదవు జయము
విడువ మరలింప మంత్రిముల్ ♦ వేఱు వేఱు । దనరు గాంధర్వ మిది గయి ♦ కొనుము దయను॥

చాలు ననుగూర్చి లజ్జింప ♦ నేల నీకుఁ । గొట్టినప్పుడె దయను జూ♦పెట్టితీవు
గాన నాకోరికె నుదోసి ♦ కఠినవృత్తిఁ । జూపఁబోకుము నాయందు ♦ శుద్ధచరిత॥ ౫౮

అనిన నాఁగాక యని రాజ♦తనయుఁ డంత । నిర్మలంబగు నర్మదా ♦ నీరమునను
వారిచి యుదఙ్ముఖుండయి ♦ భక్తిఁ గొనియె । నస్త్రవిదుఁ డస్త్రమంత్రమ్ము ♦ లతని నుండి॥

ఇట్టు లిర్వురదారి ని♦ర్హేతుకముగ । దైవయోగమ్ముచే మైత్రిఁ ♦ దనరి యంత
నొకరు చైత్రరథంబున ♦ కొకరు మంచి । రాజు చేరమ్యమగు విద♦ర్భకును జనిరి॥ ౬౦

అంత నగ[illegible]కంఠమ్ము ♦ నజుఁడు సేరె । నని తెలిసి హర్షభరమున ♦ నవ్విదర్భ
నేలు క్రథకైశికేశ్వరుఁ ♦ డెదురుకొనియె । సంపదిముప్పాంగుళలచేఁ ♦ జంద్రునట్లు॥ ౬౧

ప్రవేశ్య చైనం పురమగ్రయాయీ । నీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః
మేనే యథా తత్ర జనః సమేతో । వైదర్భమాగంతుమజం గృహేశం॥ ౬౨

తస్యాధికారపురుషైః ప్రణతైః ప్రదిష్టాం
ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం
రమ్యాం రఘుప్రతినిధిః సనవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివదశాం మదనోఽధ్యువాస॥ ౬౩

తత్ర స్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామకమనీయమజస్య లిప్సోః
భావావబోధకలుషా దయితేవ రాత్రౌ
నిద్రా చిరేణ నయనాభిముఖీ బభూవ॥ ౬౪

తం కర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాంగరాగం
సూతాత్మజాః సవయసః ప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసి వాగ్భిరుదారవాచః॥ ౬౫

రాత్రిర్గతా మతిమతాం వర ముంచ శయ్యాం
ధాత్రా ద్విధైవ నను ధూర్జగతో విభక్తా
తామేకతస్తవ బిభర్తి గురుర్వినిద్ర
స్తస్యా భవానపరధుర్యపదావలంబీ॥ ౬౬

నిద్రావశేన భవతాప్యనవేక్షమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలా నిశి ఖండితేవ
లక్ష్మీర్వినోదయతి యేన దిగంతలంబీ
సోఽపి త్వదాననరుచిం విజహాతి చంద్రః॥ ౬౭

తద్వల్గునా యుగపదున్మిషితేన తావత్
సద్యః పరస్పరతులామధిరోహతాం ద్వే
ప్రస్పందమానపరుషేతరతారమంత
శ్చక్షుస్తవ ప్రచలితభ్రమరం చ పద్మం॥ ౬౮

వృంతాచ్ఛ్లథం హరతి పుష్పమనోకహానాం
సంసృజ్యతే సరసిజైరరుణాంశుభిన్నైః

పంచమాశ్వాసము.

ముఁగ్రిడైముందునరుగుచు ♦ నగరమందుఁ । బ్రీతిరఘుపుత్త్రనజునిఁ బ్ర♦వేశపెట్టి
రులనర్చించుభోజునిఁ ♦ బురమువార । లెంచి రతిథిగ నజుని గృ♦హేశుఁగాఁగ॥

ఉ॥ మంగళపూర్ణకుంభచయ ♦ మండితవేదిని నొప్పుమోసలన్
రంగుదలిర్చునూత్నభవ♦నంబును రాజనియుక్తపూరుషుల్
వంగినమస్కరించి తెలు♦పన్ రఘుకల్పుఁడు సొచ్చి బాల్యమే
గంగను వచ్చుప్రాయమునఁ ♦ గంతుఁడువోలె వసించెవేడుకన్॥

చ॥ ధరణిపులన్ స్వయంవర వి♦ధానముచేసటు చేర్చినట్టి యా
నురుచిరకన్యకామణిని ♦ శుద్ధమతిన్ గనుకోర్కినున్న యా
నరవరుకన్నులన్ నిదుర ♦ నాటి నిశన్ గదుఁబొద్దువోవఁగాఁ
దటిసెనుభావమున్ గనక ♦ తాఁగలుషించిన కాంతకైవడిన్॥

మత్తకోకిల. అగలిపానుపుమీఁదరాలిన ♦ యంగరాగమువానిఁ జే
రెగుభుజంబులు పోగులంటు నృ♦పేంద్రసూను మహాత్మునిన్
దగువయస్కులు నూతపుత్త్రి లం♦దారవాఙ్నిచయంబులన్
నుగతినిట్టులు మేలుకొల్పిరి ♦ శుభ్రమైనయుషస్సనన్॥

మత్తకోకిల. రాత్రిపోయెను శయ్యవీడుము ♦ రాజపూజ్యమహామతీ
ధాత్రిభారమురెండుసేసెను ♦ ధాత వింటె శ్రియఃపతీ
చిత్రమంఁదుభరించెనిద్రఁ ద్య♦జించినీగురుఁ డొక్కటిన్
బాత్రిఁ డీవు మఱొండుదాల్పఁగ ♦ భవ్యరూపరఘూపమా॥

ఉ॥ భద్రుఁడవైననీపయిని ♦ బద్మకు నెంతటి మోహముండినన్
నిద్రవశ్యఁడై నిశిని ♦ నీవటులున్న నుపేక్షచేసి తా
రాద్రిముఁదాల్చి ఖండిత తె♦ఱంగున నెవ్వనితో వినోదమున్
దద్రిమసల్పె నాశశియొఁ ♦ దన్ముఖకాంతిని వీడిజారెడిన్॥

ఉత్సాహము. రెండునొక్కసారి రమ్య ♦ రీతి విచ్చి యిప్పుడే
నిండుగానమానమాచు ♦ నింపుగాతమింపులన్
ఒండులోన మెదలుపాప ♦ యొండునీదుకన్ను వే
ఱొండులోఁజలించుభృంగ ♦ ముండునట్టిపద్మమున్॥

మ॥ [redacted]యాననవారిజంపందలి స్వభావంబైన సౌరభ్యమున్
వివిధాన్యైకగణంబులంగలిపి గల్పింపంగ వాంఛించి యి

స్వాభావికంపరగుణేనవిభాతవాయుః
సౌరభ్యమీప్సురివ తేముఖమారుతస్య॥ ౬౯

తామ్రోదరేషుపతితంతరుపల్లవేషు
నిర్ధౌతహారగులికావిశదంహిమాంభః
ఆభాతిలబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితంసదశనార్చిరివత్వదీయం॥ ౭౦

యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతేనభాను
రహ్నాయతావదరుణేనతమోనిరస్తం
ఆయోధనాగ్రసరతాంత్వయివీరయాతే
కింవారిపూంస్తవగురుఃస్వయముచ్ఛినత్తి॥ ౭౧

శయ్యాంజహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తంబేరమాముఖరశృంఖలకర్షిణస్తే
యేషాంవిభాంతితరుణారుణరాగయోగా
ద్భిన్నాద్రిగైరికతటాఇవదంతకోశాః॥ ౭౨

దీర్ఘేష్వమీనియమితాఃపటమండపేషు
నిద్రాంవిహాయవనజాక్షవనాయుదేశ్యాః
వక్త్రోష్మణామలినయంతిపురోగతాని
లేహ్యానిసైంధవశిలాశకలానివాహాః॥ ౭౩

భవతివిరళభక్తిర్మ్లానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాఃప్రదీపాః
అయమపిచగిరంనస్త్వత్ప్రబోధప్రయుక్తా
మనువదతిశుకస్తేమంజువాక్పంజరస్థః॥ ౭౪

ఇతివిరచితవాగ్భిర్బందిపుత్రైఃకుమారః
సపదివిగతనిద్రస్తల్పముజ్ఝాంచకార
మదపటునినదద్భిర్బోధితోరాజహంసైః
సురగజఇవగాంగంసైకతంసుప్రతీకః॥ ౭౫

అథవిధిమవసాయ్యశాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపక్ష్మా

బ్బువి వృక్షంబులయందిడి జారిపడునా ♦ పూలం బ్రభాతానిలం
బవధానంబున బాలసూర్యకరభి♦న్నాభ్రాళితోఁ గూర్చెడిన్॥ ౧౯

ఉ॥ క్రొంజిగియాణిముత్తెముల♦కున్ సరిమించెడు మంచుబిందువుల్
కెంజిగురాకులం బొలుచు ♦ లీలలు చూడఁగఁ గ్రొంచి నా తెఱన్
రంజిలుదంతకాంతులప♦రంపరఁ గూడి వెలుంగుచుండు నీ
మంజుతరస్మితంబులను ♦ మానక తెల్పు నరేంద్రనందనా॥ ౨౦

ఉ॥ ఆకసమున్ బ్రతాపనిధి ♦ యర్కుఁడు చేరక మున్నె చీఁకటిన్
వీఁక ననూరుఁ డెంతయును ♦ వే యెగజిమ్మెను వీరకోటిలోఁ
బ్రాకటనాయకుండవయి ♦ భాసిలుచుండఁగ నీవు వైరులన్
దాఁకి వధించు నేలొకో ర♦ణస్థలి నీజనకుండు రాఘవా॥ ౨౧

చ॥ ఇరుగడ నిద్రదీరి కర ♦ లెంతయు మ్రోగుచునుండ సంకిలుల్
తొలఁగెను సెజ్జ నంత నటఁ ♦ దోఁచినసూర్యుని రక్తరశ్మిచే
నరుణతరప్రభాతతుల ♦ నందిన యగ్గజవంతకోశముల్
వఱలెను గైరికాద్రితటి ♦ వ్రచ్చినకైవడి నింపునించుచున్॥ ౨౨

చ॥ నిడుపుగఁ గట్టినట్టి పట♦నిర్మితమండపపాళియందుఁ బెం
పడరెడు పారసీకతుర♦గావళి నిద్రనుబాపి ముందు సా
పడనిడినట్టి సైంధవపుఁ ♦ బల్కులనెల్లను నోటియావిరిన్
గడుమలినంబు సేసెడిని ♦ గన్గొనుమో యరవిందలోచనా॥ ౨౩

ఉ॥ పాడుటచేఁ గడున్ శిథిల♦భావముఁ గాంచె సుమోపహారముల్
వీడెను దీప్తిమండలము ♦ వెల్గెడుదివ్వెల నీవు మేలుకో
నాడెడు మానువాక్యముల ♦ కందము గాఁ బ్రతిఁ బల్కె ముద్దుమా
ట్లాడుచుఁ బంజరమ్మున వి♦హారము సల్పెడు నీదుకీరమున్॥ ౨౪

ఉ॥ వందికుమారు లిప్పగిది ♦ వాగ్విభవంబులు చూపి లేపఁగాఁ
జెందిన వేడ్కనంచలు ర♦చించెడు శబ్దము చేత లేచి యా
నందముతోడ గాంగపులి♦నంబుల వీడెడు సుప్రతీక మ
ట్లొందిన ప్రీతి మేల్కని న♦రోత్తమసూతి తొలంగెఁ దల్పమున్॥ ౨౫

ఉ॥ అం[illegible]ప్రభాతకృత్యముల ♦ నన్నియుఁ దీర్చి యథావిధిజ్ఞతన్
గాంతిముల్లైన రెప్పలను ♦ గ్రాలుకనుంగవ యొప్పనత్యుజం

కుశలవిరచితానుకూలవేషః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం॥ ౭౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ వజస్వయంవరాభి
గమనో నామ పంచమఃసర్గః.

డెంతయు దత్తు లర్థిరచి♦యించిన వేషముఁబూనిచేరె భూ
కాంతులు దత్స్వయంవరపుఁ ♦ గాంతునుగూడిన యాసభాస్థలిన్॥ ౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితా కలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వయంవరాభిగమనంబను
పంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షష్ఠః సర్గః

సతత్రమంచేషు మనోజ్ఞ వేషాన్ । సింహాసనస్థా నుపచారవత్సు
వైమానికానాం మరుతా మపశ్య । దాకృష్టలీలా న్నరలోక పాలాన్॥ ౧
రతే ర్గృహీతానునయేన కామం । ప్రత్యర్పిత స్వాంగ మివేశ్వరేణ
కాకుత్స్థ మాలోకయతాం నృపాణాం । మనో బభూవేందుమతీ నిరాశం॥ ౨
వైదర్భ నిర్దిష్ట మసౌ కుమారః । క్లప్తేనసోపాన పథేన మంచం
శిలావిభంగై ర్మృగరాజ శావ । స్తుంగం నగోత్సంగ మివారురోహ॥ ౩
పరార్ధ్యవర్ణా స్తరణోపపన్న । మాసేదివాన్ రత్నవదాసనం సః
భూయిష్ఠమాసీ దుపమేయకాంతి । ర్మయూర పృష్ఠాశ్రయిణాగుహేన॥ ౪
తాసుశ్రియా రాజపరంపరాసు । ప్రభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః । పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేవ॥ ౫
తేషాం మహార్హాసన సంస్థితానా । ముదార నేపథ్య భృతాం సమధ్యే
రరాజధామ్నా రఘుసూనురేవ । కల్పద్రుమాణా మివ పారిజాతః॥ ౬
నేత్రవ్రజాః పౌరజనస్య తస్మిన్ । విహాయ సర్వా న్నృపతీ న్నిపేతుః
మదోత్కటే రేచిత పుష్పవృక్షా । గంధద్విపే వన్యఇవ ద్విరేఫాః॥ ౭
అథస్తుతే వందిభి రన్వయజ్ఞైః । సోమార్కవంశ్యే నరదేవలోకే
సంచారితే చాగురుసారయోనౌ । ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః॥ ౮
పురోపకంఠోపవనా శ్రయాణాం । కలాపినా ముద్ధతనృత్యహేతౌ
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాం । స్తూర్యస్వనే మూర్ఛతి మంగళార్థే॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ష ష్ఠా శ్వా స ము.

---:o:---

గీతములు.

దివి విమానాళి విహరించు ♦ దివిజవరుల । లీలలనుగ్రాలి పర్యంక ♦ పాళిమీఁద
సింహపీఠములందుండి ♦ చెలఁగునృపుల । రమ్యవేషుల నటఁగాంచె ♦ రఘుని సుతుఁడు॥ ౧

హరుని రతికాంతవేఁడఁగా ♦ నతనికరుణ । మరల దేహంబుదాల్చిన ♦ మరుఁడనంగ
నొప్పు కాకుత్థ్సమణిఁ గాంచి ♦ యుర్విపాలు । రిందుమతిఁ గూరిచి నిరాశఁ ♦ జెందిరంత॥

తాళ్ళపై తాళ్లమీఁదుగా ♦ రమ్యశిఖరి । శిఖరమెక్కెడుసింహంపు ♦ శిశువువోలె
నవ్విదర్భాధిపతిచూప ♦ నక్కుమార । విభుఁడు మెట్టులమీఁదుగాఁ ♦ బీఠమెక్కె॥ 3

రత్నకంబళరాజిచేఁ ♦ బ్రిభదలిర్చు । నాసనంబునఁ గూర్చున్న ♦ యయ్యజుండు
చిత్రికాంతుల నెమ్మిపైఁ ♦ జెలఁగుచుండు । స్కందుతోఁ బోల్పనెంతయుఁ ♦ జాలియుండె॥

అంబుదాళిని వేరూపు ♦ లంది మెఱపు । చెలఁగి కనులకు మిఱుమిట్లు ♦ గొలుపునట్లు
రాజపంక్తుల రాజిల్లు ♦ రాజ్యలక్ష్మి । యధికకాంతిని దుస్సహ ♦ మయ్యెఁజూడ॥ ౫

శ్రేష్ఠ సింహాసనంబులఁ ♦ జెన్నుమీఱి । యుజ్జ్వలంబగు వేషాల ♦ నొప్పియున్న
రాజులందఱిలో రఘు ♦ రాజసుతుఁడె । సురతరులఁబారిజాతంబు ♦ కరణిమెఱసె॥ ౬

భృంగముల్ పుష్పవృక్షమ్ము ♦ లెల్లఁబాసి । వచ్చిమదగంధ గజముపై ♦ వ్రాలినట్లు
పౌరజనముల సకలదృగ్ ♦ వ్రాతములును । బాసిరాజుల నజునిపై ♦ వచ్చివ్రాలె॥ ౭

సోమసూర్యకులంబుల ♦ భూమిపతుల । వంశచరితలు దెలిసిన ♦ వందితతులు
పాఠములు సల్ప నగరుధూ ♦ పమ్ములడరి । పర్వి చుట్టును ధ్వజముల ♦ పయికి నెగసె॥ ౮

శంఖమంగళతూర్య ని ♦ స్స్వానచయము । కడలకును ముట్టియంతటఁ ♦ గలసినెఱయ
నగర కంఠోపవనముల ♦ నెగడుచుండు । నెమళులకు నృత్యహేతువై ♦ యమరెనపుడు॥ ౯

మనుష్యవాహ్యం చతురస్రయాన । మధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి
వివేశ మంచాంతర రాజమార్గం । పతింవరా క్లృప్త వివాహవేషా॥ ౧౦

తస్మి న్విధానాతిశయే విధాతుః । కన్యామయే నేత్రశతైక లక్ష్యే
నిపేతు రంతఃకరణై ర్నరేంద్రా । దేహైః స్థితాః కేవలమాసనేషు॥ ౧౧
తాంప్రత్యభివ్యక్త మనోరథానాం । మహీపతీనాం ప్రణయాగ్రదూత్యః
ప్రవాళశోభా ఇవపాదపానాం । శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః॥ ౧౨
కశ్చిత్కరాభ్యా ముపగూఢనాళ । మాలోల పత్రాభి హతద్విరేఫం
రజోభిరంతః పరివేషబంధి । లీలారవిందం భ్రమయాం చకార॥ ౧౩
విస్రస్త మంసా దపరోవిలాసీ । రత్నానువిద్ధాంగదకోటిలగ్నం
ప్రాలంబ ముత్కృష్య యథావకాశం । నినాయ సాచీకృత చారువక్త్రః॥ ౧౪
ఆకుంచితాగ్రాంగులినా తతోన్యః । కించిత్స మావర్జిత నేత్రశోభః
తిర్యగ్విసంసర్పి నఖప్రభేణ । పాదేన హైమం విలిలేఖ పీఠం॥ ౧౫
నివేశ్యవామం భుజమాసనార్ధే । తస్మి న్నివేశాదధికోన్నతాం సః
కశ్చిద్వివృత్త త్రికభిన్నహారః । సుహృత్సమాభాషణతత్పరోభూత్॥ ౧౬
విలాసినీ విభ్రమదంతపత్ర । మాపాండురం కేతకబర్హ మన్యః
ప్రియానితంబోచిత సంనివేశై । ర్విపాటయామాస యువానఖాగ్రైః॥ ౧౭
కుశేశయా తామ్రతలేన కశ్చిత్ । కరేణరేఖా ధ్వజలాంఛనేన
రత్నాంగుళీయ ప్రభయానువిద్ధా । నుదీరయామాస సలీలమక్షాన్॥ ౧౮
కశ్చిద్యథాభాగ మవస్థితోపి । స్వసంనివేశా ద్వ్యతిలంఘినీవ
వజ్రాంశుగర్భాంగుళి రంధ్రమేకం । వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే॥ ౧౯
తతోనృపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా । పుంవత్ప్రగల్భా ప్రతిహార రక్షీ
ప్రాక్సన్నికర్షం మగధేశ్వరస్య । నీత్వా కుమారీ మవదత్సునందా॥ ౨౦
అసౌశరణ్యః శరణోన్ముఖానా । మగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః
రాజాప్రజా రంజనలబ్ధవర్ణః । పరంతపో నామ యథార్థనామా॥ ౨౧
కామం నృపాః సంతు సహస్రశోన్యే । రాజన్వతీ మాహు రనేన భూమిం
నక్షత్రతారా గ్రహసంకులాపి । జ్యోతిష్మతీ చంద్రమసైవ రాత్రిః॥ ౨౨

పరిచరులతోడ నొప్పి వి♦వాహవేష । కలితరైన పతింవర ♦ కన్య నరులు
మోయుపల్లకి నెక్కి ప్ర ♦ మోదమతిని । రాజపర్యంకమధ్యమా ♦ ర్గమునఁ జొచ్చె॥ ౧౦

వందలకొలంది వీక్షణ ♦ వ్రాతములకు । గుఱియగుచు బ్రహ్మసృష్టి న ♦ బ్బురమునగుచు
నెసఁగునాకన్నె పైవ్రాలె ♦ నృపులమనము । లంగములుమాత్రముండె సిం♦హాసనముల॥ ౧౧

ఆమెయందలి తమప్రేమ ♦ వ్యక్తపఱుచు । భూతలేంద్రుల ప్రణయాగ్ర♦ దూతలనఁగ
వివిధ శృంగార చేష్టలు ♦ వెలసెనపుడు । నృత్తములయందుఁ బల్లవ ♦ శ్రీలువోలె॥ ౧౨

కదలి రేకులు తేంట్లను ♦ గడకునెట్టు । వరపరాగంబు లోపలఁ ♦ బరిధిగట్టు
నాళమును జేతఁబట్టి భూ ♦ నాథుఁడొక్కఁ । డందముగఁ ద్రిప్పె లీలార♦విందమపుడు॥

వేత్రాకవిలాసి పూదండ ♦ జారిభుజము । రత్నఖచితవరాంగదా ♦ గ్రమునఁ దగులు
కొనిన సుందరముఖమును ♦ గొంతత్రిప్పి । దానిసవరించి యిడె యథా ♦ స్థానమందు॥

మఱియొకఁడు గొంతవెనుకకుఁ ♦ బఱపిదృష్టి । కాళ్లమునివేళ్ళువంచి బం ♦ గారుపాద
పీఠమును వ్రాయుచుండెను ♦ విమలనఖర । వక్రకాంతులు దానిపైఁ ♦ బర్వ్యమండ॥ ౧౫

మించియెత్తుగ మూపుగా ♦ న్పించురీతి । వామభుజముంచి పీఠార్ధ ♦ భాగమందు
విరసగము జారనొకయింత ♦ వెన్నుద్రిప్పి । యొకఁడుమాట్లాడఁగడఁగెను ♦ సఖునితోడ॥

మఱియొకఁడు స్వప్రియాంగన ♦ పిఱుఁదుమీఁద । నునుచుకొనగోటఁ గామినీ♦జనవిలాస
మునకునా దంతపత్రాళి ♦ కనువుగాఁగఁ । బచ్చగేదంగిరేకును ♦ బట్టిచీల్చె॥ ౧౮

ధ్వజము మొదలగు రేఖలఁ ♦ దనరుచుండి । పద్మము ల్లెల్లగానుండు ♦ పాణితోడ
రత్నముల యుంగరమ్ముల ♦ ప్రభలుగ్రమ్మ । పాచికలు వైచె నొక్కండు♦పార్థివుండు॥

తలనుయొక్కస్థలంబునఁ ♦ దనరుచున్న । మకుట మొక్కఁడు దలఁచిన ♦ మాడ్కిదాని
నంటఁజొచ్చెను గరమున ♦ నక్కిరీట । వజ్రరుచి వేళ్ళసందులఁ ♦ బడివెలుంగ॥ ౧౯

అంత రాడ్వంశచరితంబు ♦ లన్నివెలసి ♦ పురుషులంతటిపాత్రులైరి ♦ పలుకుచుండు
ద్వారపాలసునంద తే♦ఱ్కన్యనపుడు । తొలుతమగధేశుకడనిల్వ ♦ పలికెనిట్లు॥ ౨౦

అమితసత్వుఁడు మగధర♦త్నోస్పదుండు । శరణుజొచ్చినవారికి ♦ శరణమగుచుఁ
బ్రజలరంజింపఁజేసెడు ♦ భవ్యయశుఁడు । సార్థకపరంతపాఖ్యుఁ డీ♦క్ష్మావరుండు॥ ౨౧

పృథ్వివరు[illegible]న్యులున్నను ♦ వేలకొలఁది । నితఁడు రాజన్వతినిజేసె ♦ క్షితితలమును
లెక్కలేనన్నిగ్రహములు ♦ చుక్కలున్న । నిశనిజ్యోత్స్నతిమ్మతి నిజేయు ♦ శశివిధమ్మున॥ ౨౨

క్రియాప్రబంధా దయమధ్వరాణా । మజస్రమాహూత సహస్రనేత్రః
శచ్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబా । న్మందారశూన్యా నలకాం శ్చకార॥ ౨౩

అనేనచేదిచ్ఛసి గృహ్యమాణం । పాణిం వరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంశ్రితానాం । నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం॥ ౨౪

ఏవంతయోక్తే తమవేక్ష్యకించి । ద్విస్రంసి దూర్వాంక మధూకమాలా
ఋజుప్రణామ క్రియయైవతన్వీ । ప్రత్యాదిదేశైన మభాషమాణా॥ ౨౫

తాం సైవవేత్ర గ్రహణే నియుక్తా । రాజాంతరం రాజసుతాం నినాయ
సమీరణోత్థేవ తరంగరేఖా । పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం॥ ౨౬

జగాదచైనా మయమంగనాథః । సురాంగనా ప్రార్థిత యౌవనశ్రీః
వినీతనాగః కిలసూత్రకారై । రైంద్రం పదం భూమిగతోపి భుంక్తే॥ ౨౭

అనేనపర్యాస యతాశ్రు బిందూ । న్ముక్తాఫలస్థూల తమా న్స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణ వినైవహారాః॥ ౨౮

నిసర్గభిన్నాస్పద మేకసంస్థ । మస్మిన్ద్వయం శ్రీశ్చ సరస్వతీచ
కాంత్యాగిరా సూనృతయాచ యోగ్యా । త్వమేవకల్యాణి తయోస్తృతీయా॥ ౨౯

అథాంగరాజా దవతార్యచక్షు । ర్యాహీతి జన్యా మవదత్కుమారీ
నాసౌనకామ్యో నచవేదసమ్య । గ్ద్రష్టుంనసా భిన్నరుచిర్హిలోకః॥ ౩౦

తతఃపరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భి । ర్నృపం నియుక్తా ప్రతిహారభూమౌ
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్య । మిందుం నవోత్థాన మివేందుమత్యై॥ ౩౧

అవంతినాథోయ ముదగ్రబాహు । ర్విశాలవక్షా స్తనువృత్తమధ్యః
ఆరోప్యచక్ర భ్రమ ముష్ణతేజా । స్త్వష్ట్రేవ యత్నోల్లిఖితో విభాతి॥ ౩౨

అస్యప్రయాణేషు సమగ్రశక్తే । రగ్రేసరై ర్వాజిభి రుత్థితాని
కుర్వంతిసామంత శిఖామణీనాం । ప్రభాప్రరోహా స్తమయం రజాంసి॥ ౩౩

అసౌమహాకాల నికేతనస్య । వసన్నదూరే కిల చంద్రమౌళేః
తమిస్రపక్షేపి సహప్రియాభి । ర్జ్యోత్స్నావతో నిర్విశతి ప్రదోషాన్॥ ౩౪

అనేనయూనా సహపార్థివేన । రంభోరుకచ్చి న్మనసోరుచిస్తే
సిప్రాతరంగానిల కంపితాసు । విహర్తుముద్యాన పరంపరాసు॥ ౩౫

ఎడతెగక జన్మములు నేసి ♦ యెపుడు నిందుఁ । బిల్చి శచివెల్లచెక్కిళ్లఁ ♦ బ్రోలునట్టి
ముంగురులయందు మందార ♦ పుష్పచయము । చేరకుండఁగఁ జేసెను ♦ జిరమితండు||

ఈవరేణ్యుని చేపట్టు ♦ దేని నీవు । బుష్పపురమును జొచ్చి యా ♦ పురములోని
యమలప్రాసాదవాతాయ ♦ నములఁ జూచు । చానలకు నేత్రపర్వంబు ♦ సలుపఁగలవు||

అనుచుఁ జెప్పిన నాలించి ♦ యతనిఁ గాంచి । గరికెతో నొప్పు నిప్పపూ ♦ సరము గదల
ఋజుగతిని గ్రాలుమతి నమ ♦ స్కృతి నొనర్చి । తన్వి మానముతోడ నా ♦ తవిఁ దొలంగె||

మానసమరాళి నొండు ప♦ద్మమునఁ జేర్చు । గాలిచేఁ గల్గు తరఁగల ♦ పోలిపగిది
రాజపుత్రిని మఱియొక ♦ రాజుఁ జేర్చి । యనియె వేత్రమ్ము దాల్చిన ♦ యాసునంద|| ౨౬

అంగనాథుఁ డితండు సు♦రాంగనాళి । కోరు యౌవనకాంతిఁ జె♦న్నారువాఁడు
గజములకు శిక్ష ఋషులచేఁ ♦ గఱపినాఁడు । ధరణిపై నింద్రవిభవంబు ♦ దాల్చినాఁడు|| ౨౭

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంతలేసి । వైరికాంతల చనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్నున్న సరులకుఁ ♦ బ్రతిగ నిడిన । దారములులేని వండల ♦ తీరుగొలిపె|| ౨౮

భిన్నవాసస్వభావలై ♦ యున్న నిటను । శ్రీసరస్వతు లిర్వురుఁ ♦ జేరి యొకట
సత్యవాక్పూతసౌందర్య ♦ శాలి నీవు । గూడియుంటకు యోగ్యవు ♦ మాఁడవదిగ|| ౨౯

అనుడు నాతనిపై దృష్టి ♦ నట్టె దింపి । పదయనుచుఁ జెప్పెఁ జెలికి న ♦ ప్రభుకుమారి
తా నెఱుంగఁగఁ జాలదా? ♦ తగఁ డయితఁడు । అవని నభిరుచి భిన్నమౌ ♦ నంతెగాక|| ౩౦

అంత దౌవారిక సునంద ♦ యరితతులకు । దుష్ప్రసహ్యుని నూత్న చం♦ద్రుండు వోలెఁ
జూడ నెంతయు యోగ్యుని ♦ సుభగునృపుని । నింకొకనిఁ జూపి యిట్లనె ♦ నిందుమతికి|| ౩౧

నిడుదలైనట్టి బాహువుల్ ♦ వెడఁదరొమ్ము । గుండ్రమౌ సన్ననడుమును ♦ గొమరు మిగులఁ
ద్వష్ట్రిచక్రభ్రమంబుపైఁ ♦ దవిలిరాయు । వఱలు రవిఁ బోలు నీతఁ డ♦వంతివిభుఁడు|| ౩౨

శక్తిసంపూర్ణు నీతని ♦ జైత్రయాత్ర । ముందు నడిచెడు హరితతిఁ ♦ బొడము రజము
లఖిలసామంతరాజ తే♦జాంకురముల । కస్తమానంబు గల్పించు ♦ నద్భుతముగ|| ౩౩

అమ్మహాకాలనిలయు శ♦శాంకమౌళి । కెలన వసియించుఁ గావున ♦ గృష్ణపక్ష
మందుఁ గూడను దనప్రియు ♦ రాండ్రతోడ । ననుభవించును జంద్రికా ♦ యామినులను||

ఈపడుచు నీతనితోఁ గూడి ♦ యరఁపు మీఱ । విమలసిప్రాతరంగాళి ♦ వెడలు గాలి
వలనఁ గంపించు నుద్యాన ♦ పాళియందుఁ । జెలఁగఁ గోరు దరంభోరు ♦ తెలుపుమనిన|| ౩౪

తస్మిన్నభిద్యోతిత బంధుపద్మే । ప్రతాపసంశోషిత శత్రుపంకే
బబంధసానోత్తమ సౌకుమార్యా । కుముద్వతీ భానుమతీవ భావమ్॥ ౩౬

తామగ్రతస్తామరసాంతరాభా । మనూపరాజస్య గుణైరనూనామ్
విధాయసృష్టిం లలితాం విధాతు । ర్జగాద భూయః సుదతీం సునందా॥ ౩౭

సంగ్రామనిర్విష్ట సహస్రబాహు । రష్టాదశద్వీప నిఖాత యూపః
అనన్యసాధారణ రాజశబ్దో । బభూవయోగీ కిల కార్తవీర్యః॥ ౩౮

అకార్యచింతా సమకాలమేవ । ప్రాదుర్భవం శ్చాపధరః పురస్తాత్
అంతః శరీరేష్వపియః ప్రజానాం । ప్రత్యాదిదేశా వినయం వినేతా॥ ౩౯

జ్యాబంధ నిష్పంద భుజేనయస్య । వినిఃశ్వసద్వక్త్ర పరంపరేణ
కారాగృహే నిర్జితవాసవేన । లంకేశ్వరే ణోషిత మాప్రసాదాత్॥ ౪౦

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః । ప్రతీప ఇత్యాగమ వృద్ధసేవీ
యేనశ్రియః సంశ్రయదోషరూఢం । స్వభావలోలేత్యయశః ప్రమృష్టం॥ ౪౧

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయ । మవాప్యయః క్షత్రియ కాలరాత్రిం
ధారాంశితాం రామపరశ్వధస్య । సంభావయ త్యుత్పలపత్రసారాం॥ ౪౨

అస్యాంకలక్ష్మీ ర్భవ దీర్ఘబాహో । ర్మాహిష్మతీ వప్రనితంబకాంచీం
ప్రాసాదజాలై ర్జలవేణిరమ్యాం । రేవాం యది ప్రేక్షితు మస్తికామః॥ ౪౩

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోఽపి । నసక్షితీశో రుచయే బభూవ
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః । శశీవపర్యాప్త కలోనలిన్యాః॥ ౪౪

సాశూరసేనాధిపతిం సుషేణ । ముద్దిశ్యలోకాంతరగీతకీర్తిం
ఆచారశుద్ధోభయవంశదీపం । శుద్ధాంతరక్ష్యా జగదేకుమారీ॥ ౪౫

నీపాన్వయః పార్థివ ఏషయజ్వా । గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ
సిద్ధాశ్రమం శాంత మివైత్యసత్త్వై । ర్నైసర్గికో ప్యుత్ససృజే విరోధః॥ ౪౬

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా । కాంతి ర్హిమాంశో రివసన్నివిష్టా
హర్మ్యాగ్ర సంరూఢ తృణాంకురేషు । తేజో విషహ్యం రిపుమందిరేషు॥ ౪౭

యస్యావరోధ స్తనచందనానాం । ప్రక్షాళనా ద్వారివిహారకాలే
కళిందకన్యా మథురాంగతాపి । గంగోర్మిసంసక్త జలేవభాతి॥ ౪౮

బంధుపద్మమ్ములలరించి ♦ వైరిపంక । మింకఁజేసిప్రతాపాన ♦ నెసఁగునతని
యందు మృదుల కుముద్వతి ♦ యాత్మభావ । బంధమునుభానుమతివలెఁ♦బలుపదయ్యె॥ ౩౬

అంతఁగంజాతగర్భంపుఁ ♦ గాంతికలిగి । వనజగర్భునిసృష్టికి ♦ వన్నెయిడెడు
రూపనుగుణాఢ్యనుదతి న ♦ నూపనృపతి । యెదుటఁజేర్చిసునంద దా♦నిట్లుపలికె॥ ౩౭

యూపములఁబదునెన్మిది ♦ ద్వీపములను । నిల్పివేయిభుజమ్ములఁ ♦ గొల్పియాజిఁ
బరులుగనఁగాని రాజశ♦బ్దంబుఁబడసి । యుండెఁగార్తవీర్యుఁడొక ♦యోగియొకఁడు॥

సలుపఁదగనివి సలుపంగఁ ♦ దలఁచునంత । నెక్కిడినచాపమునుదాల్చి ♦ యెదుటనిల్చి
చెడుతలంపులుమనములఁ ♦ జెందకుండఁ । బ్రజలశిక్షించిరక్షించు ♦ వాఁడతండు॥ ౩౯

అల్లెత్రాటనుభుజము ల ♦ ల్లాడకుండఁ । గట్టనిట్టూర్పువెట్టి వ ♦ క్త్రములయందు
నతనిచెఱనుండెఁగరుణించి ♦ యనువుదాఁక । నిందుఁ గెల్చినయట్టి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౪౦

అతనికులమున నీప్రతీ♦పాఖ్యనృపతి । జ్ఞానవృద్ధులఁగొల్చు న♦జ్ఞానిగలిగి
సిరికినాశ్రితదోషాళి ♦ చేతఁబోడము । ప్రకృతి చంచలయనునిందఁ ♦ బాపివైచె॥ ౪౧

వహ్నిసాయంబుయుద్ధానఁ ♦ బడసియితఁడు । క్షత్రియులకాలరాత్రియై ♦ చన్నయట్టి
పరశురామునివాఁడియౌ ♦ పరశుధారఁ । గలువరేకులసారంబు ♦ గాఁగనెంచె॥ ౪౨

మించిమాహిష్మతీవప్రి ♦ కాంచియైన । విమలరేవానదీపూర ♦ విభవములను
హర్మ్యములనుండిచూడఁగా ♦ నాసయున్న । నగుము నీవీమహాభుజు ♦ నంకలక్ష్మి॥ ౪౩

ఎంతప్రియదర్శనుండైన ♦ నిందుమతికి । నన్నృపాలుఁడురుచియింపఁ ♦ డయ్యెఁ గోర
మొగిలువీడి శరత్కాల ♦పూర్ణుఁడయ్యు । నిందుఁ డబ్జంబులకు రుచి ♦ యింపనట్లు॥ ౪౪

అంత నక్కన్యకిట్లనె ♦ నాసునంద । యుభయకులదీపమును మఱి ♦ శుభచరిత్రుఁ
డగుచు లోకాంతరములను ♦ యశముగాంచి । చెలఁగునాశూరసేను ను♦షేణుఁజూపి॥

ఇతఁడునీపాన్వయుఁడుయాజి ♦ యితనిఁబొంది । గుణములన్యోన్యవైరంబు ♦ గొనక పోదలు
శాంతసిద్ధాశ్రమముఁబొంది ♦ సత్త్వచయము । ప్రకృతివైరమ్ములనుమాని ♦ పరఁగురీతి॥

కనులకభిరామమాచంద్ర ♦ కాంతివంటి । కాంతితనమందిరమ్మునఁ ♦ గ్రాలఁజేసె
భూరిహర్మ్యాగ్రములగడ్డి ♦ మొలచియున్న । శత్రుగృహములదుస్సహ ♦ శౌర్యమంచె॥

ఇతఁడు జలకేళిశుద్ధాంత ♦ సతులఁగూడి । సలుపఁదత్కుచచందన ♦ ములనుగలసి
యమునమధురాపురప్రాంత ♦ మందునున్న । గంగతరఁగలఁగూడిన ♦ కరణినొప్పు॥ ౪౮

త్రస్తేన తార్క్ష్యాత్కిల కాలియేన । మణింవిసృష్టం యమునౌకసాయః
వక్షఃస్థల వ్యాపి రుచందధానః । సకౌస్తుభం హ్రేపయతీవకృష్ణం॥ ౪౯

సంభావ్య భర్తారమముం యువానం । మృదుప్రవాలోత్తర పుష్పశయ్యే
బృందావనే చైత్రరథా దనూనే । నిర్విశ్యతాం సుందరి యౌవనశ్రీః॥ ౫౦

అధ్యాస్య చాంభః పృషతోక్షితాని । శైలేయగంధీని శిలాతలాని
కలాపినాంప్రావృషి పశ్యనృత్యం । కాంతాసు గోవర్ధన కందరాసు॥ ౫౧

నృపంతమావర్త । మనోజ్ఞనాభిః । సావ్యత్యగా దన్యవధూ ర్భవిత్రీ
మహీధరం మార్గవశాదుపేతం । స్రోతోవహా సాగరగామినీవ॥ ౫౨

అథాంగదాశ్లిష్టభుజం భుజిష్యా । హేమాంగదం నామకళింగ నాథమ్
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం । బాలామబాలేందుముఖీం బభాషే॥ ౫౩

అసౌమహేంద్రాద్రిసమానసారః । పతిర్మహేంద్రస్య మహోదధేశ్చ
యస్యక్షర త్సైన్య గజచ్ఛలేన । యాత్రాసుయాతీవ పురోమహేంద్రః॥ ౫౪

జ్యాఘాత రేఖే సుభుజో భుజాభ్యాం । బిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః
రిపుశ్రియాం సాంజన బాష్పసేకే । బందీకృతానా మివ పద్ధతీద్వే॥ ౫౫

యమాత్మనః సద్మని సన్నికృష్టో । మంద్రధ్వని త్యాజిత యామతూర్యః
ప్రాసాదవాతాయన దృశ్యవీచిః । ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవసుప్తం॥ ౫౬

అనేనసార్ధం విహరాంబురాశే । స్తీరేషు తాళీవనమర్మరేషు
ద్వీపాంతరానీత లవంగపుష్పై । రపాకృత స్వేదలవామరుద్భిః॥ ౫౭

ప్రలోభితా ప్యాకృతి లోభనీయా । విదర్భరాజావర జాతయైవం
తస్మాదపావర్తత దూరకృష్టా । నిత్యేవలక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్॥ ౫౮

అథోరగాఖ్యస్య పురస్యనాథం । దౌవారికీ దేవసరూప మేత్య
ఇతశ్చకోరాక్షి విలోకయేతి । పూర్వానుశిష్టాం నిజగాదభోజ్యాం॥ ౫౯

పాండ్యోయమంసార్పిత లంబహారః । కౢప్తాంగరాగో హరిచందనేన
ఆభాతిబాలాతప రక్తసానుః । సనిర్ఝరోద్గార ఇవాద్రిరాజః॥ ౬౦

వింధ్యస్య సంస్తంభయితామహాద్రే । ర్నిశ్శేషపీతోజ్ఝిత సింధురాజః
ప్రీత్యాశ్వమేధావభృథార్ద్రమూర్తేః । సౌస్నాతికో యస్య భవత్యగస్త్యః॥ ౬౧

గరుడునకు నోడి యమునలోఁ ♦ గాఁపురంబు । సలుపు కాళియుఁ డిచ్చిన ♦ వెలుఁగుమణిని
వక్షమునఁ దాల్చెఁ గౌస్తుభ ♦ వజ్రమూను । కృష్ణునకు లజ్జ గొల్పెడు ♦ క్రియ నితండు॥ ౪౯

ఈడుపడుచు నేని భర్తగా ♦ నెంచి నీవు । చిగురు లునిచిన మెత్తపూ ♦ సెజ్జమీఁద
యౌవనశ్రీల సుందరీ ♦ యనుభవింపు । చైత్రరథతుల్య బృందావి ♦ చిత్రవనిని॥ ౫౦

రాతిపూపరిమళముల ♦ రమ్యమగుచుఁ । జినుకులను గాంచి తడిసిన ♦ శిలలనుండి
కసము గోవర్ధనాచింత ♦ కందరములఁ । గలుగు శిఖినృత్యముల వాన ♦ కాలమందు॥ ౫౧

అన్య పత్నిఁగఁ దెలిసి "త♦న్నక్కుమారి । నుడిపగిది నాభిచెన్నారు ♦ సుందరాంగి
యబ్ధిఁ జనుచున్న వడ్డమై ♦ యదిరి రాఁగఁ । దప్పునదివలెఁ దన్నాపుఁ ♦ దప్పి చనియె॥ ౫౨

అంత రిపుపక్షభంగు హే♦మాంగదాఖ్యు । నంగదాంచితబాహు క♦ళింగనాథు
నెదుటిబాలకుఁ బూర్ణేందు ♦ వదనకనియె । నమలదౌవారికామణి ♦ యా సునంద॥ ౫౩

ఇతఁడు బలమునఁ బోలు మ♦హేంద్రగిరిని । నేలుచుండు మహోద్ధి మ♦హేంద్రములను
ఇతని యాత్రల ముందు మ♦హేంద్రశైల । మరుగు మదగజతతి మిష ♦ ననఁగఁ దోఁచు॥ ౫౪

కార్ముకధరాగ్రగణ్యుఁడై ♦ క్రాలు నితఁడు । గలనఁ గొనిచను రిపులక్ష్మి ♦ కజ్జలాశ్రు
ధారఁ బడిసిన రెండు ప♦థమ్ములనఁగ । భుజములఁ గిణాంక రేఖలు ♦ పూని నాఁడు॥ ౫౫

అబ్ధియాతని నిలయంబు ♦ నంటియుంట । నతుల రవముల యామతూ♦ర్యముల మించి
సౌధజాలాళి వీచి ద♦ర్శనము సంగి । మేలుకొలుపును సుప్తు నృ♦పాలు నితని॥ ౫౬

పడసి ద్వీపాంతర లవంగ ♦ పరిమళమును । జెమట లార్చెడు వాతపో♦తములఁ జెలఁగి
తాళవనముల మర్మర ♦ ధ్వనుల మించు । జలధితటముల నితనితో ♦ సలుపు కేళి॥ ౫౭

[illegible]నుచు లోభమ్ము సెంతఁ గొ♦ల్పినను విసక । రూపవతి భోజుచెల్లెలా ♦ భూపుఁ దొలఁగెఁ
దన్నుదూరాననుండి య♦త్నమున దేఁగ । సిరితలంపక దురదృష్టుఁ ♦ దొలఁగు కరణి॥ ౫౮

అంత భోజాన్వయను గూడి ♦ యమరరూపు । నాగపురనృపుఁ జేరి సు♦నంద పలికె
నిందుమతితోడ నెప్పటి ♦ చందమునను । గాంచుమిటను జకోరాక్షి ♦ యంచుఁ జూపి॥

పాండ్యుఁ డీతఁడు చందన ♦ పంకమలఁది । మూఁపునను హారములు వ్రేలఁ ♦ బొదలుచుండు
నెఱ్ఱసైసానువొప్పలే ♦ [illegible]ఁడచేత । నెల్లదిగఁ బాఱఁ గ్రాలు స♦[illegible]పగిది॥ ౬౦

అశ్వమేధావభృథముచే ♦ నంగవెల్ల । దరియ నిలిచిన [illegible] ♦ [illegible]ఁడును [illegible]ఁడు
[illegible] నంచి సంగ్రమ్మ ♦ శీఘ్రదానిఁ । [illegible] ♦ య[illegible]స్వయమా॥ ౬౧

అస్త్రంహరాదాప్తవతా దురాపం । యేనేంద్రలోకావ జయాయ దృప్తః
పురాజనస్థాన విమర్దశంకీ । సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే॥ ౬౨

అనేనపాణౌ విధివద్గృహీతే । మహాకులీనేన మహీవగుర్వీ
రత్నానువిద్ధార్ణవ మేఖలాయా । దిశః సపత్నీ భవదక్షిణస్యాః॥ ౬౩

తాంబూలవల్లీ పరిణద్ధపూగా । స్వేలాలతాలింగిత చందనాసు
తమాలపత్రా స్తరణాసురంతుం । ప్రసీదశశ్వ న్మలయస్థలీషు॥ ౬౪

ఇందీవరశ్యామ తనుర్నృపోసౌ । త్వంరోచనాగౌర శరీరయష్టిః
అన్యోన్యశోభా పరివృద్ధయేవాం । యోగస్తటిత్తోయదయో రివాస్తు॥ ౬౫

స్వసుర్విదర్భాధిపతే స్తదీయో । లేభేంతరం చేతసి నోపదేశః
దివాకరాదర్శన బద్ధకోశే । నక్షత్రనాథాంశు రివారవిందే॥ ౬౬

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ । యంయంవ్యతీయాయ పతింవరాసా
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవప్రపేదే । వివర్ణభావం సస భూమిపాలః॥ ౬౭

తస్యాంరఘోః సూనురుపస్థితాయాం । వృణీతమాంనేతి సమాకులోభూత్
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః । కేయూరబంధో చ్ఛ్వసితైర్నునోద॥ ౬౮

తంప్రాప్య సర్వావయవా నవద్యం । వ్యావర్తతాన్యోప గమాత్కుమారీ
నహిప్రఫుల్లం సహకారమేత్య । వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాలిః॥ ౬౯

తస్మిన్సమావేశిత చిత్తవృత్తి । మిందుప్రభామిందుమతీ మవేక్ష్య
ప్రచక్రమేవక్తు మనుక్రమజ్ఞా । సవిస్తరంవాక్య మిదం సునందా॥ ౭౦

ఇక్ష్వాకువంశ్యః కకుదంనృపాణాం । కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోభూత్
కాకుత్స్థ శబ్దంయతఉన్నతేచ్ఛాః । శ్లాఘ్యం దధత్యుత్తర కోసలేంద్రాః॥ ౭౧

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం । యఃసంయతి ప్రాప్తపినాకిలీలః
చకారబాణై రసురాంగనానాం । గండస్థలీః ప్రోషితపత్రలేఖాః॥ ౭౨

ఐరావతాస్ఫాలన విశ్లథంయః । సంఘట్టయన్నంగదమంగదేన
ఉపేయుషః స్వామపిమూర్తిమగ్ర్యా । మర్ధాసనం గోత్రభిదోధితష్ఠౌ॥ ౭౩

జాతఃకులేతస్య కిలోరుకీర్తిః । కులప్రదీపో నృపతిర్దిలీపః
అతిష్ఠదేకోన శతక్రతుత్వే । శక్రాభ్యసూయా వినివృత్తయేయః॥ ౭౪

గాయనిచేనస్త్రమంది దు♦రాపుఁడైన । యీతఁడోర్చు జనస్థాన♦మే చియించుఁ
కొలుత సంధినినీతని ♦ తోడసలిపి । యింద్రుపై నేగెఁ బేర్చి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౬౨

విధివిహితమైనయట్టి స♦ద్విధులతోడ । నిమ్మహాకులుకరము గ్ర♦హించినీవు
మణియుతార్ణవమేఖలా ♦ మండితయగు । వసుధవలె దక్షిణాశాస ♦ పత్నివగుము॥ ౬౩

ఏలకులుబాగుచందన ♦ వృక్షములను । నాగవల్లులుపెనగొన్న ♦ పూగములను
బైఁబయినిరాలిన తమాల ♦ పత్రములను । జెలఁగుమలయస్థలుల కేళి ♦ సలుపుమీవు॥ ౬౪

ఎసఁగునీలోత్పలశ్యామ ♦ మితని మేను । నెగడుగోగోజనపుఁజాయ ♦ నీదుతనువు
మీసమాగమ మాతటి ♦ స్మేఘములను । మించి యన్యోన్యశోభను ♦ బెంచుఁగాత॥ ౬౫

అనెడుచెలిబోధయవకాశ ♦ మందదయ్యె । నావిదర్భేశుచెలియలి ♦ యాత్మయందు
వర్ష్యఁగానమిమోడ్చిన ♦ యబ్జమందు । నిందుకిరణాళి యవకాశ ♦ మందనట్లు॥ ౬౬

అపతింవరయొక్కొక్క ♦ భూపుదాఁటి । పోవవైవర్ణ్యమాకేని ♦ బొందుచుండె
రాత్రిదివ్వటీఁగొనిచన ♦ రాజవీధిఁ । గడచినగృహంబుచీఁకటిఁ ♦ బడయుపగిది॥ ౬౭

అంతరఘునూతితినుడాయు ♦ నామెఁజూచి । వలచునోలేదోయనిమదిఁ ♦ గలఁగఁజొచ్చె
సడలభుజకీర్తియాతని ♦ కుడిభుజమ్ము । వడిగఁగంపించి సంశయ ♦ మెడలఁజేసె॥ ౬౮

అతనిసర్వాంగసుందరు ♦ నక్కుమారి । చేరియన్యులడాయంగఁ ♦ గోరదయ్యెఁ
బుష్పితరసాలభూజంబు ♦ పొంతఁజేరి । యన్యవృక్షంబుఁగోరునే ♦ యళికులంబు॥ ౬౯

మానసప్రవృత్తినాతని ♦ లోనఁజేర్చి । యిందుకాంతినిజెన్నారు ♦ నిందుమతిని
గాంచి పల్కులక్రమముఁ జ♦క్కఁగనెఱుంగు । నానువంద సని స్తుతి♦ననియెనిట్లు॥ ౭౦

ఈతఁడైతేండ్లకిక్ష్వాకు ♦ కులమునందు । ఖ్యాతగుణుఁడు కకుత్స్థుఁడు ♦ గలిగెఁగాన
నుత్తరపుఁగోసలేశ్వరు ♦ లున్నతేచ్ఛ । లందికాకుత్స్థపూజ్యాంక ♦ మలరుచుంద్రు॥ ౭౧

వృషభరూపంబుదాల్చిన ♦ యింద్రునెక్కి । యాలమునసాపినాకిని ♦ లీలఁబోలిచి,
రాక్షసస్త్రీలచెక్కిళ్ళ ♦ వాడ్రిసియున్న । చిత్రములబాణములచేతఁ♦జెతిపెనతఁడు॥ ౭౨

అగ్గిరివిభేదితనపూజ్య ♦ మైనరూప । మందినపుడును నతని పీ♦ఠార్ధమందు
సమరకరిఁదట్టసడలిన ♦ యంగదమ్ము । నంగదమురాయఁగూర్చుండి ♦ యలరఁగలిగె॥ ౭౩

అతనికులమునఁగులదీపుఁ ♦ డౌదిలీప । నృపతియురుకీర్తి జన్మించి ♦ యెలమినించి
శక్రునియనూయమాన్పఁగా ♦ సలిపెనొకటి । దన్కనగ నూఱుజన్నముల్ ♦ధరణిమీఁద॥

యస్మిన్మహీం శాసతి వాణినీనాం । నిద్రాం విహారార్ధపథే గతానాం
వాతోఽపి నాస్రంసయదంశుకాని । కో లంబయేదాహరణాయ హస్తం॥ ౭౫

పుత్రో రఘుస్తస్య పదం ప్రశాస్తి । మహాక్రతోర్విశ్వజితః ప్రయోక్తా
చతుర్దిగావర్జితసంభృతాం యో । మృత్పాత్రశేషామకరోద్విభూతిం॥ ౭౬

ఆరూఢమద్రీనుదధీన్వితీర్ణం । భుజంగమానాం వసతిం ప్రవిష్టం
ఊర్ధ్వం గతం యస్య న చానుబంధి । యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్తయాలం॥ ౭౭

అసౌ కుమారస్తమజోఽనుజాతః । త్రివిష్టపస్యేవ పతిం జయన్తః
గుర్వీం ధురం యో భువనస్య పిత్రా । ధుర్యేణ దమ్యః సదృశం బిభర్తి॥ ౭౮

కులేన కాన్త్యా వయసా నవేన । గుణైశ్చ తైస్తైర్వినయప్రధానైః
త్వమాత్మనస్తుల్యమముం వృణీష్వ । రత్నం సమాగచ్ఛతు కాంచనేన॥ ౭౯

తతః సునన్దావచనావసానే । లజ్జాం తనూకృత్య నరేంద్రకన్యా
దృష్ట్యా ప్రసాదామలయా కుమారం । ప్రత్యగ్రహీత్సంవరణస్రజేవ॥ ౮౦

సా యూని తస్మిన్నభిలాషబంధం । శశాక శాలీనతయా న వక్తుం
రోమాంచలక్ష్యేణ చ గాత్రయష్టిం । భిత్త్వా నిరాక్రామదరాలకేశ్యాః॥ ౮౧

తథాగతాయాం పరిహాసపూర్వం । సఖ్యాం సఖీ వేత్రభృదాబభాషే
ఆర్యే వ్రజామోఽన్యత ఇత్యథైనాం । వధూరసూయాకుటిలం దదర్శ॥ ౮౨

సా చూర్ణగౌరం రఘునందనస్య । ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరూః
ఆసంజయామాస యథాప్రదేశం । కంఠే గుణం మూర్తమివానురాగం॥ ౮౩

తయా స్రజా మంగళపుష్పమయ్యా । విశాలవక్షఃస్థలలంబయా సః
అమంస్త కంఠార్పితబాహుపాశాం । విదర్భరాజావరజాం వరేణ్యః॥ ౮౪

శశినముపగతేయం కౌముదీ మేఘముక్తం
జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా
ఇతి సమగుణయోగప్రీతయస్తత్ర పౌరాః
శ్రవణకటు నృపాణామేకవాక్యం వివవ్రుః॥ ౮౫

ప్రముదితవరపక్షమేకతస్తత్
క్షితిపతిమండలమన్యతో వితానం

అతఁడుధర నేలుచుండ వి♦హారభూమి । కరుగుదారిని నిద్రించు ♦ నట్టిమత్తు
రాలిపల్వలుముట్టఁడు ♦ గాలికూడఁ । బరుఁడెవఁడు చూచుహస్తంబు ♦ వానిఁగొనఁగ॥

విశ్వజిద్యాగమొనరించి ♦ వెలయుచుండు । నతనిపుత్రుండు రఘువేలు ♦ నతనిపదము
నలుదెసలనోర్చికొన్నట్టి ♦ కలిమినెల్ల । నొక్కమృత్పాత్రగామార్చి ♦ యొప్పువాఁడు॥

అచలములనెక్కఁదాఁటె మ♦హార్ణవముల । నురగులనివాసమునుజొచ్చె ♦ నూర్ధ్వమరిగె
నడ్డులేకయె విహరించె ♦ నతనియశము । దానిఁగొల్వంగ శక్యమే ♦ దేవసైన॥ ౭౮

స్వర్గపతికిజయంతుని ♦ చందమందు । నతనికిఁగుమారుఁ డితఁ డజుఁ ♦ డవతరించి
తండ్రితోఁదుల్యముగఁదాల్చె ♦ ధరణిభరము । మత్తవృషభముసరిపోచు ♦ గిత్తపోలె॥

వినయముప్రధానమైయొప్పు ♦ విమలకాంతి । కులగుణప్రాయములనీతఁ ♦ డులయితండు
గోరివరియింపుమీతనిఁ ♦ గూర్మిమీఱఁ । గనకమునుగూడి రత్నమ్ము ♦ గ్రాలుఁ గాత॥ ౭౯

అనుచుసఖిపల్కఁగావిని ♦ యంతమందు । నించుకతొలంగిలజ్జ న♦రేంద్రకన్య
ప్రవిమలామోదదృష్టితో ♦ రాకొమారు । స్రజముతోవలె వరియించి ♦ సంతసించె॥ ౮౦

రఘుసుతునిమీఁదితన యను ♦ రాగమపుడు । బాలసిగ్గునఁబ్రకటింపఁ ♦ జాలదయ్యెఁ
గాననావక్రకుంతల ♦ గాత్రయష్టి । పచ్చికొనిదెచ్చెఁబులకలన్ ♦ వ్యాజమునను॥ ౮౧

ఇప్పగిదినుండునెచ్చెలి ♦ కిందుమతికిఁ । బలికెనవ్వులకై వేత్ర ♦ పాణియిట్లు
పోదమాయన్యుఁగూరిచి ♦ పూజ్యురాల । యనినవోర్వక యబ్బాల ♦ యలిగిచూచె॥ ౮౨

అంతఁ గరభోరువకన్య ♦ యానరేంద్ర । నందనునికంఠమందు సు♦నందచేత
స్వర్ణదేశానఁబెట్టించె ♦ నమలచూర్ణ । గౌరమును రాగమూర్తినాఁ ♦ గ్రాలుస్రజము॥ ౮౩

మంగళముఁదెల్పు పుష్పదా ♦ మమ్మజుండు । విపులవక్షస్థలంబున ♦ వ్రేలఁగాంచి
యవ్విదర్భేశునసుజాత ♦ యాత్మకంఠ । మందిడినబాహుపాశమ్ము ♦ టంచుఁదలఁచె॥ ౮౪

ధృవకోకిల. సుగుణతుల్యులయోగమచ్చటఁ ♦ జూచిపౌరులు ప్రీతులై
మొగిలువీడిన చంద్రుఁగూడిన ♦ పూర్ణచంద్రిక యెంతయున్
దగినవార్ధిఁజొచ్చిపొల్చెడు ♦ ధన్యజాహ్నవి యీమెగా
జగతిలోననిపల్కిరొక్కట ♦ క్ష్మావరుల్ వినఁజేదుగాన్॥ ౮౫

ధృవకోకిల. వరునిపక్షమువారుదామొక ♦ వంకసంతసమందగాఁ
బరనృపాలగణంబువేఱొక ♦ వంక దైన్యముఁజెందఁగా

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తమః సర్గః

అథోపయంత్రా సదృశేన యుక్తాం । స్కందేన సాక్షాదివ దేవసేనాం
స్వసారమాదాయ విదర్భనాథః । పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ॥ ౧

సేనానివేశాన్పృథివీక్షితోఽపి । జగ్ముర్విభాతగ్రహ మందభాసః
భోజ్యాంప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వా । ద్రూపేషు వేషేషు చ సాభ్యసూయాః॥ ౨

సాన్నిధ్యయోగాత్కిల తత్రశచ్యాః । స్వయంవరక్షోభకృతా మభావః
కాకుత్స్థముద్దిశ్య సమత్సరోఽపి । శశామ తేనక్షితిపాల లోకః॥ ౩

తావత్ప్రకీర్ణాభి నవోపచార । మింద్రాయుధద్యోతిత తోరణాంకం
వరఃసవధ్వా సహరాజమార్గం । ప్రాపధ్వజచ్ఛాయ నివారితోష్ణం॥ ౪

తతస్తదాలోకన తత్పరాణాం । సౌధేషు చామీకర జాలవత్సు
బభూవురిత్థం పురసుందరీణాం । త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని॥ ౫

ఆలోకమార్గంసహసా వ్రజంత్యా । కయాచిదుద్వేష్టనవాంత మాల్యః
బంధుంనసంభావిత ఏవతావత్ । కరేణరుద్ధోఽపిచ కేశపాశః॥ ౬

ప్రసాధికాలంబిత మగ్రపాద । మాక్షిప్యకాచిద్ద్రవ రాగమేవ
ఉత్సృష్టలీలాగతి రాగవాక్షా । దలక్తకాంకాం పదవీం తతాన॥ ౭

విలోచనం దక్షిణమంజనేన । సంభావ్య తద్వంచిత వామనేత్రా
తథైవవాతాయన సన్నికర్షం । యయౌశలాకా మపరా వహంతీ॥ ౮

జాలాంతరప్రేషిత దృష్టిరన్యా । ప్రస్థానభిన్నాం నబబంధనీవీం
నాభిప్రవిష్టా భరణప్రభేణ । హస్తేన తస్థావవలంబ్య వాసః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము

సప్తమాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

దేవసేనానితోఁ జన్న ♦ దేవసేన । పగిదిఁ నిస్వతుల్యుఁ డైనట్టి ♦ పతినిగూడి
పోలుచు చెల్లెలిఁ దోకొని ♦ పురముగూర్చి । వెడలెను విదర్భనాథుండు ♦ వేడ్కమీఱ॥ ౧

భోజకులజాతయాశలఁ ♦ బోనడంప । రూపవేషములనుగూర్చి ♦ రోతపడుచు
పేరుపను జొక్కులట్టులు ♦ వెల్లఁబోయి । శిబిరములఁ జేరెనప్పు డా ♦ క్షితిపచయము॥ ౨

అప్పుడట శచిసన్నిధి ♦ యమరియుంట । నా స్వయంవరమును విఘ్న ♦ మంటదయ్యె
శక్రుకుస్థకులోత్పన్ను ♦ నందునృపుల । కింతపగయున్న నా మెచే ♦ శాంతమయ్యె॥ ౩

క్రొన్ననలచేత నెలకట్టు ♦ కోమదునింపఁ । దోరణము లింద్రచాపమ్ము ♦ సౌరుఁ బెంపఁ
డెక్కెములనీడ వేఁడిమి ♦ యుక్కడంప । దంపతులు రాజమార్గానఁ ♦ దరలిరపుడు॥ ౪

అంతసౌధాళిఁ బైడి గ♦వాక్షములను । వారిఁ గాంచెదు వేడ్కతోఁ ♦ బౌరనారు
లెల్లు తమతమ పనిపాటు ♦ లెల్లవీడి । మూఁకలుగవచ్చి మూఁగిరి ♦ మోదమిడుమ॥ ౫

వీడిముడి దారిపొడుగున ♦ విరులురాల । వడిగనొక్కతె జాలమ్ము ♦ వంకఁ బాఱెఁ
జేతఁ గురులున్న నచ్చోటుఁ ♦ జేరుదాఁక । వేయుఁదలఁ పదుముడెని న♦వ్వాలఁ దమిన్న॥ ౬

ఓర్తు లత్తుక కైచాచి ♦ యున్న కాలు । తీసి వడిగను జాలమ్ము ♦ కేగిపటిచె
లలితగతిమాని తూర్గని ♦ లక్కరసపు । టడుగుజాడలనించుచు ♦ నంతవటికు॥ ౭

కాటుకను బెట్టితనకుడి ♦ కంటికంత । నెడమకంటికి నిడకయే ♦ యింతియొకతె
పుడక చేతనుబట్టి తాఁ ♦ బోయి చేరెఁ । దద్దయును వేడ్కతోడ జా♦లాయనమ్ము॥ ౮

జాలమున దృష్టి పఱచుటఁ ♦ జానయోర్తు । పోవుచుండఁగ వీడిన ♦ పోకముడిని
గట్టకయె జారుచీరెను ♦ బట్టిచేత । భూషణాప్రభ నాభిపైఁ ♦ బాదలనిలిచె॥ ౯

అర్ధాచితా సత్వరముత్థితాయాః । పదేపదే దుర్నిమితే గలంతీ
కస్యాశ్చిదాసీద్రసనా తదానీ । మంగుష్ఠమూలార్పిత సూత్రశేషా॥ ౧౦

తాసాంముఖై రాసవగంధగర్భై । ర్వ్యాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానామ్
విలోలనేత్రభ్రమరై ర్గవాక్షాః । సహస్రపత్రాభరణా ఇవాసన్॥ ౧౧

తారాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో । నార్యోనజగ్ము ర్విషయాంతరాణి
తథాహి శేషేంద్రియ వృత్తి రాసాం । సర్వాత్మనా చక్షురివప్రవిష్టా॥ ౧౨

స్థానే వృతా భూపతిభిః పరోక్షైః । స్వయంవరం సాధుమమంస్త భోజ్యా
పద్మేవనారాయణ మన్యథాసౌ । లభేతకాంతం కథమాత్మతుల్యం॥ ౧౩

పరస్పరేణస్పృహణీయ శోభం । నచేదిదం ద్వంద్వ మయోజయిష్యత్
అస్మిన్ద్వయే రూపవిధాన యత్నః । పత్యుః ప్రజానాం వితథోభవిష్యత్॥ ౧౪

రతిస్మరౌ నూనమిమావభూతాం । రాజ్ఞాంసహస్రేషు తథాహిబాలా
గతేయమాత్మ ప్రతిరూపమేవ । మనోహి జన్మాంతర సంగతిజ్ఞం॥ ౧౫

ఇత్యుద్గతాః పౌరవధూముఖేభ్యః । శృణ్వన్ కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః
ఉద్భాసితం మంగళసంవిధాభిః । సంబంధినః సద్మసమాససాద॥ ౧౬

తతోవతీర్యాశుక రేణుకాయాః । సకామరూపేశ్వర దత్తహస్తః
వైదర్భనిర్దిష్ట మథోవివేశ । నారీమనాంసీవ చతుష్కమంతః॥ ౧౭

మహార్హసింహాసన సంస్థితోసౌ । సరత్నమర్ఘ్యం మధుపర్కమిశ్రం
భోజోపనీతంచ దుకూలయుగ్మం । జగ్రాహసార్ధం వనితాకటాక్షైః॥ ౧౮

దుకూలవాసాః సవధూసమీపం । నిన్యేవినీతై రవరోధదక్షైః
వేలాసకాశంస్ఫుట ఫేనరాజి । ర్నవైరుదన్వానివ చంద్రపాదైః॥ ౧౯

తత్రార్చితో భోజపతేః పురోధా । హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభి రగ్నికల్పః
తమేవచాధాయ వివాహసాక్ష్యే । వధూవరౌ సంగమయాంచకార॥ ౨౦

హస్తేనహస్తం పరిగృహ్య వధ్వాః । సరాజసూనుః సుతరాంచకాసే
అనంతరాశోకలతా ప్రవాలం । ప్రాప్యేవచూతః ప్రతిపల్లవేన॥ ౨౧

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోష్ఠః । స్విన్నాంగులిః సంవవృతే కుమారీ
వృత్తిస్తయోః పాణిసమాగమేన । సమంవిభక్తేవ మనోభవస్య॥ ౨౨

సతియొకర్తుక మొలనూలు ♦ సగముద్రుచ్చి । సత్వరమ్ముగ లేచి స♦సంభ్రమమునఁ
బోవనడుగడ్గునకుజారి ♦ పోయి మణులు । కాలిబాటవేర్లిదారంబె ♦ కడకుమిగిలె||

మధునుగంధముచేనొప్పి ♦ మంజుగతిని । దమినిజలియించుకన్నులకా ♦ భ్రమరతతుల
నలరుచుండెడునుదతుల ♦ యాననములు । పద్మభూషలైదోఁచె గ♦వాక్షములకు|| ౧౧

చూపులనురాఘవునిదాగు ♦ సుందరులకు । నన్యవిషయంబులకు మనం♦బరుగదయ్యెఁ
దక్కటెంద్రియవృత్తులు ♦ దనరుచుండెఁ । గంటిలోపలనే స్థితిఁ ♦ గాంచినట్లు|| ౧౨

ఎందఱో పరోక్షముగఁదన్ను ♦ నెన్నునృపతు । లున్నసంరవణంబు యా♦థోచితముగ
నెఱపెఁగాకున్న శ్రీదేవి ♦ హరినిబోలె । ననుగుణునిగాంచియున్నె భో♦జానుజాత|| ౧౩

ఇట్టు లన్యోన్యమునుమించు ♦ నట్టిశోభ । గాంచునీమిథునంబును ♦ గలుపకున్న
వీరిలోనట్టిరూపంబు ♦ వెట్టుటకును । విధియొనర్చినయత్నంబు ♦ వృథయొకాదె|| ౧౪

వీరు రతిమన్మథులె యిట్లు ♦ వెలసినారు । భూపకోటిని దనప్రతి ♦ రూపుఁడైన
నిమ్మహాత్మునివరియించె ♦ నిక్కమారి । మనమనుజన్మాంతరపుగతిఁ ♦ గనునుగాదె|| ౧౫

అనుచుఁజెవికింపుగాఁగఁ బౌ♦రాంగనాళి । యాడుమాటలనాలించు ♦ చజుఁడుసేరె
రమ్యమంగళశోభా వి♦రాజితమ్ము । పూతనిలయము కన్యాప్ర♦దాతగృహము|| ౧౬

కరిణిపైనుండి యటడిగ్గి ♦ సరభసమునఁ । గామరూపాధినాథుని ♦ కరమువట్టి
చొచ్చెలోపలిచవికె భో♦జుండునూప । సుందరులమానసంబును ♦ జొచ్చునట్లు|| ౧౭

ఆ రసింహాసనంబున ♦ నధివసించి । పట్టుపుట్టముజత మధు♦పర్క మొప్ప
మణిముతాఖ్యంబుగొనె భోజ♦మహీపుఁడిడఁగ । నంగనారత్నములకటా♦క్షాళితోడ||

శ్వేతవస్త్రిని రఘుసుతుఁ ♦ జేర్చిరపుడు । పడఁతు లంతఃపురమువారు ♦ వధువుకడకు
నూత్నచంద్రునికిరణాళి ♦ నురుగుతోడి । సింధువును దీరమునకును ♦ జేర్చునట్లు|| ౧౯

భోజగృహమునఁ బూజ్యుఁడై♦పొల్చుమన్న । యగ్నిసముఁడు పురోహితుఁ♦డగ్నియందు
వేల్చె యాజ్యాదిహవ్యాళి ♦ వీతిహోత్రు । సాక్షిగవధూవరులఁగూర్చె ♦ శాస్త్రవిధిని||

అంత నారాజసుతుఁడు మం♦త్రింతపాల్చెఁ । జెలఁగుసతిహస్తమును దన ♦ చేతఁబట్టి
ప్రబ్బినయశోకలతలోని ♦ పల్లవమునఁ । బల్లవముఁజేర్చెక్రొమ్మావి ♦ వఱలుకరణి|| ౨౧

చెలఁగెఁ బులకలు వరునిమెుం♦జేతికడను । వెలసెఁజెమటలు కన్నియ ♦ ప్రేళ్లకడను
బాగుగానిట్లు పాణి స♦మాగమమున । నిష్పరకుఁ బ్రేమ సమమయి ♦ పర్వెనంత|| ౨౨

తయోరపాంగప్రతిసారితాని । క్రియాసమాపత్తి నివర్తితాని
హ్రీయంత్రణామానశిరే మనోజ్ఞా । మన్యోన్యలోలాని విలోచనాని॥ ౨౩

ప్రదక్షిణప్రక్రమణాత్కృశానో । రుదర్చిషస్తన్మిథునం చకాసే
మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమాన । మన్యోన్యసంసక్తమహస్త్రియామం॥ ౨౪

నితంబగుర్వీ గురుణాప్రయుక్తా । వధూర్విధాతృ ప్రతిమేన తేన
చకారసా మత్త చకోరనేత్రా । లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నౌ॥ ౨౫

హవిశ్శమీపల్లవ లాజగంధీ । పుణ్యః కృశానో రుదియాయధూమః
కపోలసంస్పర్శిశిఖః సతస్యా । ముహూర్తకర్ణోత్పల తాం ప్రపేదే॥ ౨౬

తదంజనక్లేదసమాకులాక్షం । ప్రమ్లానబీజాంకుర కర్ణపూరం
వధూముఖం పాటల గండలేఖ । మాచారధూమ గ్రహణా ద్బభూవ॥ ౨౭

తౌ స్నాతకైర్బంధుమతా చ రాజ్ఞా । పురంధ్రిభిశ్చ క్రమశః ప్రయుక్తం
కన్యాకుమారౌ కనకాసనస్థా । వార్ద్రాక్షతా రోపణమన్వభూతాం॥ ౨౮

ఇతిస్వసు ర్భోజకులప్రదీపః । సంపాద్య పాణిగ్రహణం సరాజా
మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం । సమాదిదేశాధికృతా నధిశ్రీః॥ ౨౯

లింగైర్ముదః సంవృత విక్రియాస్తే । హ్రదాః ప్రసన్నా ఇవ గూఢ నక్రాః
వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం । ప్రత్యర్ప్యపూజా ముపదాచ్ఛలేన॥ ౩౦

సరాజలోకః కృతపూర్వసంవి । దారంభసిద్ధౌ సమయోపలభ్యం
ఆదాస్యమానః ప్రమదామిషంత । దావృత్య పంథానమజస్య తస్థౌ॥ ౩౧

భర్తాపి తావత్క్రథకైశికానా । మనుష్ఠితానంతరజా వివాహః
సత్త్వానురూపా హరణీకృతశ్రీః । ప్రాస్థాపయ ద్రాఘవమన్వగాచ్చ॥ ౩౨

తిస్రస్త్రిలోకప్రథితేన సార్ధ । మజేనమార్గేవసతీ రుషిత్వా
తస్మాదపావర్తత కుండినేశః । పర్వాత్యయే సోమ ఇవోష్ణరశ్మేః॥ ౩౩

ప్రమన్యవః ప్రాగపి కోసలేంద్రే । ప్రత్యేకమాత్తస్వతయా బభూవుః
అతో నృపాశ్చక్షమిరే సమేతాః । స్త్రీరత్నలాభం న తదాత్మజస్య॥ ౩౪

తముద్వహంతం పథిభోజకన్యాం । రురోధ రాజన్యగణః సదృప్తః
బలిప్రదిష్టాం శ్రియమాదదానం । త్రైవిక్రమం పాద మివేంద్రశత్రుః॥ ౩౫

ఒండొరులఁజూచువేడ్కచే ♦ నొప్పునట్టి । యోరచూపులఁబ్రసరించు ♦ చుండునట్టి
దృష్టి దృష్టినిగలసినఁ ♦ ద్రిప్పునట్టి । వారికన్నులు సిగ్గుచే ♦ వాలివఱలె॥ ౨౩

దంపతులు దీప్తివంతమై ♦ తనరుచుండు । నగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణ ♦ మాచరించి
కలసి మేరుగిరీంద్రంబు ♦ బలిసితిరుగు । పగలు రేయి తెఱంగున ♦ వఱలిరపుడు॥ ౨౪

గురునితంబిని మత్తచ♦కోరనేత్ర । లజ్జచేఁగ్రాలువధువు పే♦లాలఁ వేల్చె
వహ్నిలోపలబ్రహ్మకుఁ ♦ బ్రీతిముడనఁగ । నొప్పుగురువర్యుచేత ని♦యుక్తయగుచు॥ ౨౫

జమ్మిచిగురుల లాజల ♦ చారుహవ్య । ముల సుగంధమ్ముచేఁ బరి ♦ పూతమగుచు
నగ్నిఁబొడమి కపోలమ్ము♦ నంటుధూమ । కళికతత్కర్ణభూషగాఁ♦ జెలఁగెనపుడు॥ ౨౬

హోమధూమము మానిని ♦ మోముఁ గ్రమ్మఁ । గజ్జలజలంబుచేఁగనుల్ ♦ గలకవాఱెఁ
గర్ణభూషలు మొలకల ♦ గతినివాడె । నెంతయుఁ గపోలరేఖ దా ♦ నెట్టనయ్యె॥ ౨౭

పైఁడిపీటల వధువును ♦ వరుఁడునుండి । క్రమముగా స్నాతకులు బంధు♦రాజితోడి
రాజు మున్నైదువులు నను♦రాగమొప్పఁ । జల్లు తడియక్షతలఁదాల్చి ♦ యుల్లసిలిరి॥ ౨౮

భోజకులదీపకుండగు ♦ భూపతిలకుఁ । డధికసంపన్నుఁడివిధి ♦ ననుజపెండ్లి
సాంతముగఁజేసి తక్కభూ♦కాంతులకును । బూజ లొనరింప నధికార♦రాజిఁ బనిచె॥

మకరములుగల్గి తేఁటలౌ ♦ మడుఁగులట్లు । దాఁచి క్రోధంబు వెలికి మో♦దమునుజూపి
మాఱుసత్కృతికట్లాల ♦ పేరనొసఁగి । చనిరి వైదర్భనుమతి ♦ సకలనృపులు॥ ౩౦

మున్నె తమకార్యసిద్ధికై ♦ భూపవితతి । యేర్పఱచుకొన్నవిధమున ♦ నేపుమీఱ
భోగ్యవస్తువుఁజేకొని ♦ పోవునట్టి । యజునిమార్గమ్ములో నిల్చి ♦ రడ్డముగను॥ ౩౧

అంతఁ జెల్లెలిపెండిలి ♦ యాచరించి । యున్నక్రథకైశికేశ్వరుం ♦ డుచితరీతి
వర్ణముగశ్రీలనర్పించి ♦ యజునకపుడు । వెడలనెలవిచ్చి తానును ♦ వెంటఁజనిరి॥ ౩౨

ముజ్జగంబులవిఖ్యాతిఁ ♦ బొందినట్టి । యజునితోఁగుండినేశ్వరుఁ ♦ డధ్వమందు
మూఁడురాత్రులువసియించి ♦ వీడిమరలె । విధుఁడుపర్వాంతమునసూర్యు ♦ వీడునట్లు॥

కోసలేంద్రుఁడు తమ ధన ♦ కోశములను । గొల్లకొనియుంటచే మున్నె ♦ క్రోధమంట
ధరణిపతులోర్చియుందురే ♦ తత్సుతుండు । గాంచస్త్రీరత్నలాభంబు♦గాంచికాంచి॥

భోజకన్యనుగొని చను ♦ భూపసుతుని । దర్పమున నడ్డగించిరిః♦ ధరణిపతులు
బలి సిరింగొనువామను ♦ పదము మున్ను । శక్రరిపుఁ డడ్డగించిన ♦ చందమునను॥ ౩౫

తస్యాః సరక్షార్థ మనల్పయోధ । మాదిశ్య పిత్ర్యం సచివం కుమారః
ప్రత్యగ్రహీత్పార్థివ వాహినీం తాం । భాగీరథీం శోణ ఇవోత్తరఙ్గః॥ ౩౬

పత్తిః పదాతిం రథినం రథేశ । స్తురఙ్గసాదీ తురగాధిరూఢం
యన్తా గజస్యాభ్యపతద్గజస్థం । తుల్యప్రతిద్వన్ద్వి బభూవ యుద్ధం॥ ౩౭

నదత్సు తూర్యేష్వవిభావ్యవాచో । నోదీరయన్తి స్మ కులోపదేశం
బాణాక్షరైరేవ పరస్పరస్య । నామోర్జితం చాపభృతః శశంసుః॥ ౩౮

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురశ్వైః । సాన్ద్రీకృతః స్యన్దనవంశచక్రైః
విస్తారితః కుఞ్జర కర్ణతాలై । ర్నేత్రక్రమేణోపరురోధ సూర్యం॥ ౩౯

మత్స్యధ్వజా వాయువశాద్విదీర్ణై । ర్ముఖైః ప్రవృద్ధ ధ్వజినీరజాంసి
బభుః పిబన్తః పరమార్థమత్స్యాః । పర్యావిలానీవ నవోదకాని॥ ౪౦

రథో రథాఙ్గధ్వనినా విజజ్ఞే । విలోలఘణ్టాక్వణితేన నాగః
స్వభర్తృనామగ్రహణాద్బభూవ । సాన్ద్రే రజస్యాత్మపరావబోధః॥ ౪౧

ఆవృణ్వతో లోచనమార్గమాజౌ । రజోఽన్ధకారస్య విజృమ్భితస్య
శస్త్రక్షతాశ్వద్విపవీరజన్మా । బాలారుణోఽభూద్రుధిరప్రవాహః॥ ౪౨

స చ్ఛిన్నమూలః క్షతజేన రేణు । స్తస్యోపరిష్టాత్పవనావధూతః
అఙ్గారశేషస్య హుతాశనస్య । పూర్వోత్థితో ధూమ ఇవాబభాసే॥ ౪౩

ప్రహారమూర్ఛాపగమే రథస్థా । యన్తౄనుపాలభ్య నివర్తితాశ్వాన్
యైః సాదితా లక్షితపూర్వకేతూం । స్తానేవ సామర్ష తయా నిజఘ్నుః॥ ౪౪

అప్యర్ధమార్గే పరబాణలూనా । ధనుర్భృతాం హస్తవతాం పృషత్కాః
సమ్ప్రాపురేవాత్మజవానువృత్త్యా । పూర్వార్ధభాగైః ఫలిభిః శరవ్యం॥ ౪౫

ఆధోరణానాం గజసన్నిపాతే । శిరాంసి చక్రైర్నిశితైః క్షురాగ్రైః
హృతాన్యపి శ్యేననఖాగ్రకోటి । వ్యాసక్తకేశాని చిరేణ పేతుః॥ ౪౬

పూర్వం ప్రహర్తా న జఘాన భూయః । ప్రతిప్రహారాక్షమమశ్వసాదీ
తురఙ్గమస్కన్ధనిషణ్ణదేహం । ప్రత్యాశ్వసన్తం రిపుమాచకాఙ్క్ష॥ ౪౭

తనుత్యజాం వర్మభృతాం వికోశై । ర్బృహత్సు దన్తేష్వసిభిః పతద్భిః
ఉద్యన్తమగ్నిం శమయాం బభూవు । ర్గజా వివిగ్నాః కరశీకరేణ॥ ౪౮

తనకుఁ దండ్రికి నాప్తుఁడై ♦ తనరుసచివుఁ । బ్రబలసేనలతో సతి ♦ రక్షకునిఁ జి
ర్నామారుఁడేదిర్చెను ♦ రాజసేనఁ । బేర్చి గంగను శోణ యె♦దుర్చునట్లు॥ ౩౬

రౌతురౌతును రథికుఁడు ♦ రథికవరుఁడు । గాలరిగుఁగాలరియు వహితి ♦ గజముమీఁది
వాఁడు కరిమీఁదివాఁడును ♦ బ్రతిగనిలిచి । సమముగాద్వంద్వయుద్ధంబు ♦ సలిపిరపుడు॥

అధికతూర్యస్వనంబుల ♦ నాడుమాట । వినఁబడమి వంశకీర్తన ♦ విధముమీఁడి
తమపరువుఁజాటుచుండిరి ♦ తామువటుచు । శరములనునక్షరంబులఁ ♦ జాపధరులు॥ ౩౭

అశ్వఖురముల లేచిన ♦ యట్టిధూళి । యురదములచక్రచయముల ♦ నతిశయించి
కరులవీనులనిహతిచేఁ ♦ గరముఁ బెరిగి । భానునకునడ్డు తెఱయయ్యె ♦ బవరమందు॥ ౩౮

అనిలవశమున ముఖముల ♦ నట్టె తెఱచి । సైన్యఘట్టనలేచు ర♦జమ్ముఁ గొనెడు
మత్స్యకేతనములుచూడ ♦ మలిననూత్న । జలముఁగొనఁ జేఁపలేయనఁ ♦ జాలియుండె॥

రథములను జక్రములుసేయు ♦ రవము చేతఁ । గరులఁగదలెడుగంటల ♦ క్వణము చేతఁ
దమ్మఁ బరులను బతులనా ♦మమ్ము చేత । నెఱుఁగుచుండిరి దట్టమై ♦ రొగయధూళి॥ ౪౧

అంతలో దృష్టిమార్గంబు ♦ నాసరించి । రజముగొల్పిన యంధకా♦రమ్మునకును
బాలరవియయ్యె భటగజా♦శ్వములగముల । క్షతముఁ దుండిపాఱు ర♦క్తంపు జేఱు॥ ౪౨

తేఱుమూలము రుధిరమ్ముఁ ♦ దొ్రంచి వైవఁ । బవనహతిఁ దానిమీఁద నే ♦ పడినరజము
మండిమిగిలిననిప్పువై ♦ నుండునట్టి । తొల్లుత లేచినపొగయన ♦ వెలుఁగుచుండె॥ ౪౩

దెబ్బదాఁకినమార్జ్వలి ♦ తెప్పిరిలిన । రథికవరుఁజిక్కిసారథినిదూఱి ♦ రథ్యములను
మరలఁగొల్పించి ధ్వజములు ♦ గుర్తుపట్టి । తన్నుఁగొట్టినవాఁ డుర్వఁ ♦ దరిగెఁ గెరలి॥ ౪౪

చాపధరము క్తశరమ్ములు ♦ శత్రుపర్వల । బాణములమార్గమధ్యాన ♦ భగ్నమైన
ముందుసగములు లోహాంపు ♦ మొనలతోడఁ । దమజషంబున లక్ష్యమ్ము ♦ దాఁకుచుండె॥

కరులపోరున తురుధార ♦ కళిగిమెఱయును । చక్రములమూఁకలుకొని ♦ చయములద్రుంపఁ
ఘరులు దేగలగోళ్ళఁ జి♦క్కుపోయినటుఁ । దడవునకుఁగాసికములదు ♦ ధరణిమీఁద॥ ౪౬

తొలుతఁ దనచేతి దెబ్బచేఁ ♦ దూలితురగ । కంధరమ్మునఁబడి తనన్నుఁ ♦ గదముసొత్తి
కొట్టఁబాలనిరిపుమటి ♦ కొట్టకుండ । నతనిమనుగడరౌతు దా ♦ నభిలషించె॥ ౪౭

కత్తులనుదూసి తెంపరుల్ ♦ శపచధరులు । తమబృహద్దంతములవైవఁ ♦ దరలునట్టి
కేసాఁజల్లార్పుచుండెను ♦ భయముగొన్న । సింధురమ్ములు దమ కర ♦ శీకరముల॥ ౪౮

శిలీముఖోత్కృత్తశిరఃఫలాఢ్యా । చ్యుతైశ్శిరస్త్రైశ్చషకోత్తరేవ
రణక్షితిశ్శోణితమద్యకుల్యా । రరాజమృత్యోరివపానభూమిః॥ ౪౯

ఉపాంతయోర్నిష్కుషితంవిహంగై । రాక్షిప్య తేభ్యః పిశితప్రియాపి
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా । శివాభుజచ్ఛేదమపాచకార॥ ౫౦

కశ్చిద్ద్విషత్ఖడ్గహృతోత్తమాంగః । సద్యోవిమానప్రభుతాముపేత్య
వామాంగసంసక్తసురాంగనస్స్వం । నృత్యత్కబంధంసమరేదదర్శ॥ ౫౧

అన్యోన్యసూతోన్మథనాదభూతాం । తావేవసూతౌరథినౌచకౌచిత్
వ్యశ్వౌగదావ్యాయతసంప్రహారౌ । భగ్నాయుధౌబాహువిమర్దనిష్ఠౌ॥ ౫౨

పరస్పరేణక్షతయోఃప్రహర్త్రో । రుత్క్రాంతవాయ్వోస్సమకాలమేవ
అమర్త్యభావేపికయోశ్చిదాసీ । దేకాప్సరఃప్రార్థితయోర్వివాదః॥ ౫౩

వ్యూహావుభౌతావితరేతరస్మా । ద్భంగంజయంచాపతురవ్యవస్థం
పశ్చాత్పురోమారుతయోఃప్రవృద్ధౌ । పర్యాయవృత్త్యేవమహార్ణవోర్మీ॥ ౫౪

పరేణభగ్నేపిబలేమహౌజా । యయావజఃప్రత్యరిసైన్యమేవ
ధూమోనివర్త్యేతసమీరణేన । యతోహికక్షస్తతఏవవహ్నిః॥ ౫౫

రథీనిషంగీకవచీ ధనుష్మాన్ । దృప్తస్సరాజన్యకమేకవీరః
నివారయామాసమహావరాహః । కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః॥ ౫౬

సదక్షిణంతూణముఖేనవామం । వ్యాపారయన్హస్తమలక్ష్యతాజౌ
ఆకర్ణకృష్టాసకృదస్యయోద్ధు । ర్మౌర్వీవబాణాన్సుషువేరిపుఘ్నాన్॥ ౫౭

సరోషదష్టాధికలోహితోష్ఠై । ర్వ్యక్తోర్ధ్వరేఖాభ్రుకుటీర్వహద్భిః
తస్తారగాంభల్లనికృత్తకంఠై । ర్హుంకారగర్భైర్ద్విషతాంశిరోభిః॥ ౫౮

సర్వైర్బలాంగైర్ద్విరదప్రధానైః । సర్వాయుధైఃకంకటభేదిభిశ్చ
సర్వప్రయత్నేనచభూమిపాలా । స్తస్మిన్ప్రజహ్రుర్యుధిసర్వఏవ॥ ౫౯

సోస్త్రవ్రజైశ్ఛన్నరథఃపరేషాం । ధ్వజాగ్రమాత్రేణబభూవలక్ష్యః
నీహారమగ్నోదినపూర్వభాగః । కించిత్ప్రకాశేనవివస్వతేవ॥ ౬౦

ప్రియంవదాత్ప్రాప్తమసౌకుమారః । ప్రాయుంక్తరాజస్వధిరాజసూనుః
గాంధర్వమస్త్రంకుసుమాస్త్రకాంతః । ప్రస్వాపనంస్వప్ననివృత్తలౌల్యః॥ ౬౧

బాణవిచ్ఛిన్న శిరములు ♦ పండ్లుగాఁగ । ధరఁబడినపాగ లానుపా ♦ త్రములుగాఁగ
రక్తమే మద్యకుల్యగ ♦ రణతలమ్ము । మృత్యుదేవత పానభూ ♦ మిగఁ జెలంగె॥ ౪౯
చేరి యొకనొక్క పత్తులు ♦ చీల్చుచున్న । బాహుఖండమ్ము గొనియును ♦ బాహుపురిని
గలుగు ఘనచేతఁ దాలువు ♦ గాయమగుడుఁ । బలలమం దెంత ప్రియమున్నఁ ♦ బాఱవైచె॥
వీరుఁ డొక్కఁడు దనతల ♦ వైరినఱక । వ్యోమయాన ప్రభుత్వంబు ♦ నొందియపుడె
యొడమవైపు సురాంగన ♦ యొసఁగనుండి । యాజిఁ జూచెను దనమొండె ♦ మాడుచుంట॥
తమపరస్పరసారథుల్ ♦ ధరణిఁగూల । రథికులిర్వురు సారథి ♦ రథికులైరి
పాలయగుట్టాలు పోరిరి ♦ ప్రాణిగదలు । దునియ నవియును భుజయుద్ధ ♦ మునకు దిగిరి॥
ఒండొరుల వ్రేట్లనిర్వురు ♦ నొక్కమాఱె । యసువులను వీడి యమరత్వ ♦ మందికూడ
నపుడు వారిద్ద ఱొక్కతే ♦ యప్సరసను । గోరియుండుటచేఁ బోరు ♦ తీఱదయ్యె॥ ౫౩
వ్యూహములరెంటియందు నొం ♦ డొరుల వలని । భంగజయములు నియమంబు ♦ బడయవయ్యె
వెనుకముందులగాడ్పుల ♦ వెనుకముందు । వృద్ధిగ్రమముగఁ గనునబ్ధి ♦ వీచులట్లు॥ ౫౪
పరబలముచేతఁ దనసేన ♦ భంగపడిన । నజుఁడె తాఁకెను రిపులను ♦ దగ్రమూర్తి
ధూమమును గాలితఱిమిన ♦ దూరముగను । వహ్నిమాత్రము గడ్డిపై ♦ వఱలుఁగాదె॥ ౫౫
ఏకవీరుఁడు ధానుష్క ♦ లోకవిభుఁడు । రథియుఁ గవచియుఁ దూణియై ♦ రాజతతుల
వర్ణవజలంపుఁ బొంగుఁగ ♦ ల్పాంతమందు । నాదివరాహము ♦ ట్లాపెనజుఁడు॥
పాదిముఖంబునఁ గడిచెయ్యి ♦ పాదలుచుఁడ । నజుఁడు దుస్సహ తేజుఁడై ♦ యలరుచుండె
నతని చెవిదాఁకు శింజిని ♦ యరులఁజంపు । నస్త్రములనీనుచున్నదా ♦ యనఁగఁదోఁచె॥
అలుకఁగొటికిన నెత్తుటి ♦ నధరములును । బొల్చినిగిడిన గీతల ♦ బొమముడులును
హుంకృతులు గల్గి శరముల ♦ నుత్తరింపఁ । బడిన రిపుక్షత్రముల నేలఁ ♦ బఱచెనజుఁడు॥
సమదగజముఖ్య సర్వసై ♦ న్యములతోడఁ । గవచభేదినిమొదలుకై ♦ దువులతోడఁ
దమకు నను వైన యన్నియ ♦ త్నములతోడఁ । రాజులందఱు నజునిపై ♦ నాజిఁబడిరి॥
రథము రిపుబాణహతిచేతఁ ♦ గ్రమ్మఁబడిన । నజునిదెలియంగ నయ్యె ధ్వ ♦ జాగ్రమున నె
మంచుతన్నావరించిన ♦ నించుకంత । కాంతి బాలార్కు నెఱుఁగనౌ ♦ కరణినందు॥
హెచ్చరిల్లి ప్రియంవదుఁ ♦ డిచ్చినట్టి । నిద్రగొల్పెడు గాంధర్వ ♦ నిరుపమాస్త్ర
మానృపాలుర పైఁబుచ్చె ♦ నయ్యజుండు । ప్రసవశరసుందరుఁడు మహా ♦ రాజసుతుఁడు॥
నిద్రకును లొంగి యంతనా ♦ నృపులసేన । యల్లెత్రాడీడ్వఁజాలని ♦ హస్తములును
మాఁపులకునొక్కడనువాలు ♦ బొమిడికములు । గలిగియొరగెను డెక్కెంపుఁ ♦ గంబములను॥

తతో ధనుష్కర్షణమూఢహస్త । మేకాంసపర్యస్తశిరస్త్రజాలం
తస్థౌ ధ్వజస్తమ్భనిషణ్ణదేహం । నిద్రావిధేయం నరదేవసైన్యం॥ ౬౩
తతః ప్రియోపాత్తరసేఽధరోష్ఠే । నివేశ్య దధ్మౌ జలజం కుమారః
తేన స్వహస్తార్జితమేకవీరః । పిబన్యశో మూర్తమివాబభాసే॥ ౬౪
శఙ్ఖస్వనాభిజ్ఞతయా నివృత్తా । స్తం సన్నశత్రుం దదృశుః స్వయోధాః
నిమీలితానామివ పఙ్కజానాం । మధ్యే స్ఫురన్తం ప్రతిమాశశాఙ్కం॥ ౬౫
సశోణితైస్తేన శిలీముఖాగ్రై । ర్నిక్షేపితాః కేతుషు పార్థివానాం
యశో హృతం సంప్రతి రాఘవేణ । న జీవితం వః కృపయేతి వర్ణాః॥ ౬౬
స చాపకోటీనిహితైకబాహుః । శిరస్త్రనిష్కర్షణభిన్నమౌలిః
లలాటబద్ధశ్రమవారిబిన్దు । ర్భీతాం ప్రియామేత్య వచో బభాషే॥ ౬౭
ఇతః పరానర్భకహార్యశస్త్రా । న్వైదర్భి పశ్యానుమతా మయాసి
ఏవంవిధేనాహవచేష్టితేన । త్వం ప్రార్థ్యసే హస్తగతా మమైభిః॥ ౬౮
తస్యాః ప్రతిద్వన్ద్విభవాద్విషాదాత్ । సద్యో విముక్తం ముఖమాబభాసే
నిఃశ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః । ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శః॥ ౬౯
హృష్టాపి సా హ్రీవిజితా న సాక్షా । ద్వాగ్భిః సఖీనాం ప్రియమభ్యనన్దత్
స్థలీ నవామ్భఃపృషతాభివృష్టా । మయూరకేకాభిరివాభ్రవృన్దం॥ ౭౦

ఇతి శిరసి స వామం పాదమాధాయ రాజ్ఞా
ముదవహదనవద్యాం తామవద్యాదపేతః
రథతురగరజోభిస్తస్య రూక్షాలకాగ్రా
సమరవిజయలక్ష్మీః సైవ మూర్తా బభూవ॥ ౭౧
ప్రథమముపహృతార్ఘ్యస్తం రఘుః సన్నివృత్తం
విజయినమభినన్ద్య శ్లాఘ్యజాయాసమేతం
తదుపహితకుటుమ్బః శాన్తిమార్గోత్సుకోఽభూ
న్న హి సతి కులధుర్యే సూర్యవంశ్యా గృహాయ॥ ౭౨

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ అజపాణి
గ్రహణో నామ సప్తమః సర్గః

అంత్యఁ బ్రియుఁ డి చేమా టీన ♦ యధరమందు । నిరుపమశంఖంబుఁ బెట్టి పూరించు వజాఁడు
సార్జితయశంబుఁ గ్రోలు లో ♦ కైకవీర । మూర్తి యొాయన సెంతయుఁ♦బొల్పుమండె॥
శంఖశబ్దమ్మున సెఱింగి ♦ సరగమరలి । యతనియోధులు గాంచిరి ♦ యరులసెల్ల
నిద్రవుచ్చి మొగిడ్చిన ♦ నీరజములు । నడిమి చంద్రుని ప్రతిమనా ♦ న్గారిలునజుని॥ ౬౮
ఇపుడు మీకీర్తి రాఘువుం ♦ డపహరించెఁ । బ్రాణముల నంటలేదు కృ ♦ పాళువగుట
నసెడు వర్ణమ్ములనుగూర్చె ♦ నజుఁడు నృపుల । ధ్వజములం దంప మొనలర♦క్తమ్ము చేత॥
చాపకోటిని బాహువు ♦ మోపినట్టి । బొమిడికము దీయ జారిన ♦ ముడిగలట్టి
చెమటబొట్టులు నుదుటను ♦ జెందినట్టి । యజుఁడు భయపడ్డ ప్రియఁ జేరి♦యరిసెనిట్లు॥
సెలవొసంగితిఁ జూడుము ♦ శిశువులేని । దనుశరంబుల హరియింపఁ ♦ దగినరిపుల
నన్నుఁ బొందిన వైదర్భి ♦ నిన్ను నిట్టి । యవస్థ చేష్టలఁ గోరరె ♦ నూతనృపులు॥ ౬౭
అనిన శత్రులవలని భ ♦ యమ్ము పాసి ♦ యా మొముఖమండలర బొప్పె ♦ నమలమగుచు
నాత్మనిః శ్వాసబాష్పమ్ము ♦ లారబోవఁ । దర్దయమును దేటఁబొల్చు న♦ద్దమ్ముపగిది॥ ౬౮
మెచ్చియును బ్రియు సిగ్గుచే ♦ మెఱఁతలేనదు । పలుకులను గాక సఖులప♦ల్కులనుబొగడె
మెట్ట క్రొంజిన్కులను నాని ♦ మేఘుకేతిని । నెమ్మి కేకలఁ బొగడు వి ♦ ధమ్ము గాఁగ॥

ఉ॥ ఈవిధివామపాదము న ♦ రేశశిరంబులఁ బెట్టి నిర్మలుం
డావనుధేంద్రపుత్రుఁ డజుఁ ♦ డాత్మసతిన్ గొనివచ్చె స్యందనా
శ్వావళిలేచుధూళి యల ♦ కాగ్రములం బరువంబుఁ గూర్పఁ ద
త్పావనశీల తేజరిలె ♦ భవ్యసవిజ్జయలక్ష్మి రూపమై॥ ౭౦

మానిని. అన్నియుమున్నె యెఱింగిన యారఘు ♦ వట్లరుదెంచిన యాయజునిన్
సన్నుతధర్మసతీజయశోభితు ♦ నారకు మెచ్చి తదాత్మజు పైఁ
దిన్నగనుంచి కుటుంబము శాంతిక♦తిన్ గనుత్సుకుఁ డయ్యెఁ గడున్
గన్నసుతున్ గులధుర్యుని జిల్పాతు♦గా గృహమం దినవంశభవుల్॥ ౭౧

గద్యః

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితావిలాసకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వాణిగ్రహణంబను
సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టమః సర్గః

—:0:—

అథతస్య వివాహకౌతుకే । లలితం విభ్రతఏవపార్థివః
వసుధామపిహస్తగామినీ । మకరో దిందుమతీమివాపరాం॥ ౧
దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ । ప్రయతంతే నృపసూనవోహియత్
తదుపస్థిత మగ్రహీదజః । పితురాజ్ఞేతి నభోగతృష్ణయా॥ ౨
అనుభూయవసిష్ఠసంభృతైః । సలిలైస్తేన సహాభిషేచనం
విశదోచ్ఛ్వసితేన మేదినీ । కథయామాస కృతార్థతామివ॥ ౩
సబభూవ దురాసదః పరై । ర్గురుణాథర్వవిదా కృతక్రియః
పవనాగ్ని సమాగమోహ్యయం । సహితంబ్రహ్మయదస్త్రతేజసా॥ ౪
రఘుమేవనివృత్తయౌవనం । తమమన్యంత నరేశ్వరంప్రజాః
సహితస్యన కేవలాంశ్రియం । ప్రతిపేదే సకలాన్గుణానపి॥ ౫
అధికం శుశుభే శుభంయునా । ద్వితయేనద్వయమేవ సంగతం
పదమృద్ధమజేన పైతృకం । వినయేనాస్యనవంచయౌవనం॥ ౬
సదయం బుభుజే మహాభుజః । సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి
అచిరోపనతాం సమేదినీం । నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ॥ ౭
అహమేవమతో మహీపతే । రితిసర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్
ఉదధేరివనిమ్నగాశతే । ష్వభవన్నాస్య విమాననాక్వచిత్॥ ౮
నఖరోనచ భూయసామృదుః । పవమానః పృథివీరుహానివ
సపురస్కృత మధ్యమక్రమో । నమయామాస నృపాననుద్ధరన్॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

అ ష్ట మా శ్వా స ము.

గీతములు.

అంత నుద్వాహ సూచక ♦ మై తనర్చు । లలితకంకణకలితుఁడై ♦ చెలఁగుచుండు
నజుని కపరేందుమతియన ♦ నలరునట్టి । పృథివిఁ గరగత మొనరించె ♦ నృపతిరఘువు॥ ౧

చేయరానట్టిదుష్కృతుల్ ♦ చేసియైన । దేనిఁబడయంగ నృపసుతుల్ ♦ పూనుచుండు
రట్టిరాజ్యంబుదానయి ♦ యతనిఁజేర । నాశచేఁగాక పితృనాజ్ఞ ♦ నజుఁడుగొనియె॥ ౨

అజునితోడ వసిష్ఠమ♦హర్షిచేతి । యమలసలిలాభిషేకంబు ♦ ననుభవించి
కేఁటలౌయూపిరులచేతఁ ♦ దేఁటపఱమఁ । దనకృతార్థతయును ధర ♦ దనరుచుండె॥ ౩

అజుఁ డధర్వజ్ఞుఁడైయొప్పు ♦ నవ్వసిష్ఠు । చేత నభిషిక్తుఁడై రిపు♦వారితములకు
దుస్సహుండయ్యె వాతమ్ము♦తోడివహ్ని । వంటిదౌక్షాత్రమునఁగూడు ♦ బ్రాహ్మ్యమరయ॥

మరలయౌవనమునుగాంచి♦ వఱలురఘువె । యీయజనరేంద్రుఁడని ప్రజ ♦ యెంచుచుండె
రాజ్యలక్ష్మినెగాక యా♦రఘునృపాలు । నఖిలగుణములఁగాంచి ♦ యలరుకతన॥ ౫

అమలగతిరెండు రెంటినిఁ♦ గ్రమముగాఁగ । గూడి యొండొంటికిని శోభ♦గూర్చుచుండె
నలరుపైతృకపద మజు ♦ నందుటొకటి । పడమఁడనమునవనయంబు ♦ పరఁగుటొకటి॥ ౬

భూమి తన్నుప్పుడప్పుడె ♦ పొందియుంట । సాహసముఁజూపభీతిల్లుఁ ♦ జనదటంచుఁ
గ్రొత్తగాఁగొన్న పెండిలి ♦ కూఁతునట్లు । భూరిదయనేలె నమ్మహా♦భుజుఁ డజుఁడు॥ ౭

ప్రభునకేమాన్యుఁడని ప్రతి ♦ వాఁడునెంచు । నుదధిచేవఁదలకొలంది ♦ నదులయందు
నొక్కటేనియు నసమాన ♦ మొందనట్లు । లజునిచే నవమతి నెవ్వఁ ♦ డందఁడుండు॥ ౮

అతిమృదులతీక్ష్ణమార్గమ్ము ♦ లందుఁజనక । యనిలముఁద్రుమ హాఁబుల ♦ యందుఁ జూపు
నడిమిపథమున్ గైకొని ♦ నరపతులను । వంచెఁ గాని నెకలింప ♦ నెంచఁడయ్యె॥ ౯

అథవీక్ష్యరఘుః ప్రతిష్ఠితం । ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవిత్తయా
విషయేషు వినాశధర్మసు । త్రిదివస్థేష్వపినిఃస్పృహో౽భవత్ ॥ ౧౦

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః । పరిణామే హి దిలీపవంశజాః
పదవీం తరువల్కవాససాం । ప్రయతాః సంయమినాంప్రపేదిరే ॥ ౧౧

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం । శిరసా వేష్టన శోభినాసుతః
పితరంప్రణిపత్య పాదయో । రపరిత్యాగమయాచతాత్మనః ॥ ౧౨

రఘురశ్రుముఖస్య తస్యతత్ । కృతవానీప్సిత మాత్మజప్రియః
నతుసర్ప ఇవత్వచంపునః । ప్రతిపేదేవ్యపవర్జితాం శ్రియం ॥ ౧౩

సకిలాశ్రమ మంత్యమాశ్రితో । నివసన్నావసథే పురాద్బహిః
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా । స్నుషయే వావికృతేంద్రియః శ్రియా ॥ ౧౪

ప్రశమస్థిత పూర్వపార్థివం । కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం
నభసానిభృతేందునాతులా । ముదితార్కేణ సమారురోహతత్ ॥ ౧౫

యతిపార్థివ లింగధారిణౌ । దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః
అపవర్గమహోదయార్థయో । ర్భువమంశా వివ ధర్మయోర్గతౌ ॥ ౧౬

అజితాధిగమాయమంత్రిభి । ర్యుయుజేనీతి విశారదైరజః
అనపాయిపదోపలబ్ధయే । రఘురాప్తైః సమియాయయోగిభిః ॥ ౧౭

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షితుం । వ్యవహారాసనమాదదేయువా
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం । కుశపూతం ప్రవయాస్తువిష్టరం ॥ ౧౮

అనయత్ప్రభుశక్తి సంపదా । వశమేకో నృపతీననంతరాన్
అపరః ప్రణిధాన యోగ్యయా । మరుతః పంచశరీరగోచరాన్ ॥ ౧౯

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ । ద్విషదారంభఫలాని భస్మసాత్
అపరోదహనేస్వకర్మణాం । వవృతేజ్ఞానమయేన వహ్నినా ॥ ౨౦

పణబంధముఖాన్గుణానజః । షడుపాయుంక్త సమీక్ష్యతత్ఫలం
రఘురప్యజయద్గుణత్రయం । ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనః ॥ ౨౧

ననవః ప్రభు రాఫలోదయాత్ । స్థిరకర్మా విరరామకర్మణః
నచయోగవిధేర్నవేతరః । స్థిరధీరాపరమాత్మదర్శనాత్ ॥ ౨౨

ప్రజలలోఁ బలఁబుత్రుండు ♦ పదిలముగను । నెలకొనుటఁ గాంచి రఘువు దా ♦ విలయ మొందు
నాకసంబంధవిషయమ్ము ♦ లందుఁ గూడ । స్వాంతమిడఁ డయ్యె నాత్మవి♦జ్ఞానగరిమ॥ ౧౦

అద్దిలీపకులోత్పన్ను ♦ లైనవారు । వరగుణములొప్పసుతునకు ♦ సిరులొసంగి
గెలిచి విషయాళి నారచీ♦రలను దాల్చి । మునిపదవినొందుదురుగద ♦ ముదిమియందు॥ ౧౧

కానఁ గానకు రఘువు పోఁ ♦ గడఁగుచుండ । నందమౌ పాగతలనొప్ప ♦ నట్టిసుతుఁడు
పాదములవ్రాలి తను నెడఁ♦ బాయవలవ । దంచు నెంతయు భక్తిఁ బ్రా♦ర్థించె నతని॥ ౧౨

సుతునిఁ దద్దయుఁ బ్రీతితోఁ ♦ జూచు రఘువు । కంటఁ దడిపెట్టు నాయజు ♦ కాంక్ష నొసఁగెఁ
గాని వీడినసిరి మఱిఁ ♦ బూనలేదు । తానువీడిన పొరఁబాము ♦ తాల్పనట్లు॥ ౧౩

అంతిమాశ్రమమున విష♦యాళిగెల్చి । యూరివెలుపల నొక్కచో ♦ నొప్పుచుండు
రఘునకుపచారమొనరించె ♦ రాజ్యలక్ష్మి । కోడుక నుభవింపయోగ్యమౌ ♦ కోడలట్లు॥

శాంతిదశయందుఁ బూర్వభూ♦కాంతుఁడుండి । యభ్యుదయమందు నవనృపుఁ♦డలరుచుండఁ
బ్రింకు చంద్రుని బాలార్కుఁ♦గూడియుండు । నాకసముతోడఁ దులఁదూఁగె♦నక్కులంబు॥

యతినృపతిలక్షణంబుల ♦ నలరుచుండు । రఘువు రాఘవులనుజూచు ♦ ప్రజలకెల్ల
నమలమోక్షోదయార్థ ధ♦ర్మములు రెండు । నంశములభువిఁ బుట్టెనో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥

మించియజితులఁ జేరి ని♦ర్జించుకొఱకు । నజుఁడు నీతిజ్ఞులగు సచి♦వాళిఁ గూర్చె
స్థిరతరంబైన ముక్తి నా♦ర్జించుకొఱకు । రఘువు పరమాప్తయోగీంద్ర ♦ రాజిఁ గూర్చె॥ ౧౭

యౌవనంబున నలరారు ♦ నట్టిరాజు । న్యాయమును దీర్ప ధర్మాస♦నమున నుండె
విమలదర్భాసనముఁ జేరి ♦ వృద్ధరాజు । ధారణాభ్యాసమున నేక♦తముగ నుండె॥ ౧౮

ఒకఁడు రాష్ట్రాంతరమ్ముల ♦ నున్ననృపులఁ । బ్రబలప్రభుశక్తిచే వశ♦పఱచుకొనియె
మఱియొకఁడు మేనఁ బొల్చెడు♦మారుతములఁ । బరఁగు ప్రణిధానమున వశ♦పఱచుకొనియె॥

ఒకఁడు నాశ్న వరేశ్వరం ♦ దుర్విలోన । భస్మమొనరించె రిపుకార్య ♦ ఫలములెల్ల
మఱియొకఁడు వృద్ధు జ్ఞానాగ్ని ♦ మహిమచేతఁ । దద్దయును గాల్చెఁ దనకర్మ♦తతుల నెల్ల॥

సంధియాదిగ నొప్పారు ♦ షడ్గుణముల । నరసి యాయాఫలంబుల ♦ నజుఁడు గూర్చెఁ
గాంచనము మన్ను సమముగాఁ♦ గాంచు రఘువు । ప్రకృతినుండెడు తద్గుణ♦త్రయమునోర్చె॥

పనులఁ దిరముగఁ బొలుచు మనూ♦తనుఁడు నృపుఁడు । విడఁడు కార్యాళి ఫలములు♦పడయు దాఁక
దృఢమనస్కత నొప్పెడు ♦ వృద్ధనృపతి । విడఁడు యోగంబు పరమాత్మఁ♦బడయు దాఁక॥

ఇతిశత్రుషు చేంద్రియేషు చ । ప్రతిసిద్ధ ప్రసరేషు జాగ్రితౌ
ప్రసితా వుదయాపవర్గయో । రుభయీం సిద్ధి ముభావవాపతుః॥ ౨౩

అథకాశ్చిద జవ్యపేక్షయా । గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః
తమసః పరమాపదవ్యయం । పురుషం యోగసమాధినా రఘుః॥ ౨౪

శ్రుతదేహవిసర్జనః పితు । శ్చిరమశ్రూణి విముచ్య రాఘవః
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం । యతిభిః సార్ధమనగ్ని మగ్నిచిత్॥ ౨౫

అకరోత్స తదౌర్ధ్వ దైహికం । పితృభక్త్యా పితృకార్య కల్పవిత్
నహి తేనపథా తనుత్యజ । స్తనయావర్జిత పిండకాంక్షిణః॥ ౨౬

సపరార్ధ్యగతే రశోచ్యతాం । పితురుద్దిశ్య సదర్థవేదిభిః
శమితాధిరధిజ్యకార్ముకః । కృతవాన ప్రతిశాసనం జగత్॥ ౨౭

క్షితిరిందు మతీచభామినీ । పతిమాసాద్యత మగ్ర్యపౌరుషం
ప్రథమా బహురత్నసూ రభూ । దపరావీర మజీజనత్సుతం॥ ౨౮

దశరశ్మిశతోపమద్యుతిం । యశసాదిక్షుదశస్వపిశ్రుతం
దశపూర్వరథంయమాఖ్యయా । దశకంఠారిగురుంవిదుర్బుధాః॥ ౨౯

ఋషిదేవగణస్వధాభుజాం । శ్రుతయాగప్రసవైఃసపార్థివః
అనృణత్వముపేయివాన్బభౌ । పరిధేర్ముక్తఇవోష్ణదీధితిః॥ 30

బలమార్తభయోపశాంతయే । విదుషాంసన్నతయేబహుశ్రుతం
వసుతస్యవిభోర్న కేవలం । గుణవత్తాపిపరప్రయోజనా॥ 3౧

సకదాచిదవేక్షితప్రజః । సహదేవ్యావిజహారసుప్రజాః
నగరోపవనేశచీసఖో । మరుతాంపాలయితేవనందనే॥ 3౨

అథరోధసిదక్షిణోదధేః । శ్రితగోకర్ణనికేతమీశ్వరం
ఉపవీణయితుంయయౌరవే । రుదయావృత్తిపథేననారదః॥ 33

కుసుమైర్గ్రథితామపార్థివైః । స్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం
అహరత్కిలతస్యవేగవా । నధివాసస్పృహయేవమారుతః॥ 3౪

భ్రమరైఃకుసుమానుసారిభిః । పరికీర్ణాపరివాదినీమునేః
దదృశేపవనావలేపజం । సృజతీబాష్పమివాంజనావిలం॥ 3౫

ఇట్టులు దయాపవర్గమ్ము ♦ లిచ్ఛయించి । యనుజులకు లాగు వైరీంద్రి♦యములయందు
వపరిమత్తత మెలఁగెను ♦ నట్టిపేర । లివ్వియను బూర్తిఁబడసి ర ♦ భీష్టములను॥ ౨౩

అంత సమవర్తనుండయి ♦ యవరరఘువు । తనయుఁ గోరికఁ గొన్ని య ♦ బ్దములుగడపి
మహితమైనట్టి యోగస ♦ మాధిచేతఁ । జేరెఁ బరమాత్మమాయాని ♦ దూరవజను॥ ౨౪

వదలె దేహము జనకుఁడౌ ♦ వార్త విని యశ్రువుల నెంతయును రాల్చి♦యాహితాగ్ని
యజుఁడు యతులనుగూడి దే ♦ హాంతవిధుల । నగ్నివర్జించి నిష్ఠతో ♦ నాచరించె॥ ౨౫

జనకునందలి భక్తితో ♦ శ్రాద్ధవిధుల । నెఱుఁగు నయ్యజుఁ డౌర్ధ్వ దై♦హిక మొనర్చెఁ
దనువు నిట్టుల యోగప♦థానఁ దొరఁగు । వారు సుతులిడు పిండముల్ ♦ గోరరుగద॥

పరమగతిఁ గన్న జనకుకై ♦ పరితపింపఁ । జనదను నధర్వ వేదియా ♦ మునిపలుకులఁ
దక్కఁచింత నజుండు వి ♦ డ్లెక్కపెట్టి । యొందుఁ బ్రతిశాసనము లేక ♦ యేలెజగతి॥

క్షితియు స్త్రీరత్నమగు నిందు♦మతియు నజుని । నతిపరాక్రమవంతునిఁ♦బతిగఁబడసి
ప్రథమ బహురత్నముల నీని ♦ వఱలుచుండె । రెండవదిగనె నాత్మజుఁ ♦ జండతేజు॥

దశశతాంశుని తేజంబుఁ ♦ దాల్చి యితఁడు । దశకు రథశబ్దమును గూర్పఁ♦దనరుపేర
దశముఖారి గురుండయి ♦ దశదిశలను । యశము గనునని తెలిసిరి ♦ యార్యులెల్ల॥ ౨౯

అధ్యయనయాగ సంతతు ♦ లమరియిట్లు । ఋషులు యమరుల పితరుల ♦ ఋణమునుండి
ముక్తుఁడయ్యెను పార్థివ ♦ పుంగవుండు । పరిధిచే ముక్తుఁ డౌ చిత్ర ♦ భానుపగిది॥ ౩౦

ఆర్తభయశాంతికయ్యె న ♦ య్యజునిబలము । పండితులనతికయ్యె న ♦ ప్పృథుని విద్య
యవ్విభుని విత్తమే గాక ♦ యతని సుగుణ । వృత్తముఁ బరప్రయోజనా♦యత్తమయ్యె॥ ౩౧

ప్రజలకుఁ బ్రియుండు నప్రజుఁ♦డజుఁడు రాణి । తోడ విహరించె నొకనాఁడు♦తోఁటయందు
శచికి సఖుఁడగు దేవతా ♦ స్వామి వజ్రి । నందనంబున విహరించు ♦ చందమునను॥ ౩౨

అంత దక్షిణ సాగరో ♦ పాంతమందు । నలరు గోకర్ణమునవుండు ♦ నభవు చెంత
నారదుండువీణవాయింపఁ ♦ గోరి వెడలెఁ । ధరణి యుత్తరమునునుండి ♦ మరలుత్రోవ॥ ౩౩

ఆతని వీణాశిరంబున ♦ నపుడు గ్రాలు । దివ్యకుసుమాళి చేసైన ♦ భవ్యమాల
గాలి చివ్వనఁగొనిపోయెఁ ♦ గడు బ్రియమునఁ । దాను వాసవమోహంగఁ♦దలఁచెననఁగ॥

సుమములనుబట్టి మునివీణె ♦ మట్టుఁదిరుగు । భ్రమరములు మాస వల్లకి ♦ పవనువలనఁ
గన్నవమతి కై కాన్పు ♦ కజ్జలమ్ము । తోడి కన్నీటి బొట్లు నాఁ ♦ దోఁచుచుండె॥ ౩౫

అభిభూయవిభూతిమార్తవీం । మధుగంధాతిశయేనవీరుధాం
నృపతేరమరస్రగాపసా । దయితోరస్తనకోటిసుస్థితిం॥ ౩౬

క్షణమాత్రసఖీంసుజాతయోః । స్తనయోస్తామవలోక్యవిహ్వలా
నిమిమీలనరోత్తమప్రియా । హృతచంద్రాతమసేవకౌముదీ॥ ౩౭

వపుషాకరణోజ్ఝితేనసా । నిపతంతీపతిమప్యపాతయత్
ననుతైలనిషేకబిందునా । సహదీపార్చిరుపైతిమేదినీం॥ ౩౮

ఉభయోరపిపార్శ్వవర్తినాం । తుములేనార్తరవేణవేజితాః
విహగాఃకమలాకరాలయాః । సమదుఃఖాఇవతత్రచుక్రుశుః॥ ౩౯

నృపతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో । నునుదేసాతుతథైవసంస్థితా
ప్రతికారవిధానమాయుషః । సతిశేషేహిఫలాయకల్పతే॥ ౪౦

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీ । సమవస్థామథసత్త్వవిప్లవాత్
సనినాయనితాంతవత్సలః । పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం॥ ౪౧

పతిరంకనిషణ్ణయాతయా । కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా
సమలక్ష్యతబిభ్రదావిలాం । మృగలేఖాముషసీవచంద్రమాః॥ ౪౨

విలలాపసబాష్పగద్గదం । సహజామప్యపహాయధీరతాం
అభితప్తమయోపిమార్దవం । భజతేకైవకథాశరీరిషు॥ ౪౩

కుసుమాన్యపిగాత్రసంగమాత్ । ప్రభవంత్యాయురపోహితుంయది
నభవిష్యతిహంతసాధనం । కిమివాన్యత్ప్రహరిష్యతోవిధేః॥ ౪౪

అథవామృదువస్తుహింసితుం । మృదునైవారభతేప్రజాంతకః
హిమసేకవిపత్తిరత్రమే । నలినీపూర్వనిదర్శనంమతా॥ ౪౫

స్రగియంయదిజీవితాపహా । హృదయేకింనిహితానహంతిమాం
విషమప్యమృతంక్వచిద్భవే । దమృతంవావిషమీశ్వరేచ్ఛయా॥ ౪౬

అథవామమభాగ్యవిప్లవా । దశనిఃకల్పితఏవవేధసా
యదనేననపాతితస్తరుః । క్షపితాతద్విటపాశ్రయాలతా॥ ౪౭

కృతవత్యసినావధీరణా । మపరాద్ధేపియదాచిరంమయి
కథమేకపదేనిరాగసం । జనమాభాష్యమిమంనమన్యసే॥ ౪౮

మధునుగంధాతిశయముల ♦ మహిమచేత । నవ్వసంతర్తులతసొంపు ♦ అవ్వసేయు
నివ్యనుమదామ మానృప ♦ తిలకు నజుని । సతికుచాగ్రములందు ను♦ స్థితినిగాంచె॥ ౩౬

అన్న రేంద్రుని ప్రియపత్ని ♦ యట్లు నిమిష । ముత్తమస్తన మైత్రిని ♦ నొప్పసరముఁ
గాంచినంతనె వివశయై ♦ కనులుమోడ్చె । శశినిరాహువుమ్రింగినఁ ♦ జంద్రికట్లు॥ ౩౭

అసువులఁదొలంగినట్టిదే ♦ హంబుతోడఁ । బడెనుభువినామె తనతోడఁ♦బతియుఁబడఁగ
దీపశిఖ దీపమునువీడి ♦ దిగువఁబడిన । దానితోఁ దైలబిందువు ♦ ధాత్రిఁబడదె॥ ౩౮

వారలిర్వుర సేవకా ♦ వళి రొయొనర్చు । నార్తసంకులరవముల ♦ నచటనున్న
సరసులందలిపక్షులు ♦ కరము బెదరి । సమముగా దుఃఖపడినట్లు ♦ సలిపె రొదలు॥ ౩౯

తేఱె విభుఁడంత వ్యజనోప ♦ చారవిధులఁ । గాని యామె యథాస్థితిఁ ♦ గదలకుండె
నాయువుండినవారికే ♦ యగును గాదె । యౌషధాదులఫలము లీ ♦ యవనియందు॥ ౪౦

ఎంతయును బ్రేమమీఱ నా ♦ నృపతిమౌళి । శ్రితితొలంగిన వీణియ♦గతినిఁ బ్రాణ
మెడలియున్నట్టిపడఁతిని ♦ నెత్తిపట్టి । పెట్టికొనెఁ గూర్పయోగ్యమౌ♦ నట్టియొడిని॥ ౪౧

ప్రాణమెడలినభిన్నవ ♦ ర్ణంబుదాల్చి । యంకమందుండు సతితోడి ♦ యయ్యజుండు
వేఁకువనుజింకగుఱుతుతో ♦ వికృతిఁజెంది । యున్న చంద్రునివలెఁదోఁచు♦చుండెఁజాడ॥

అజుఁడు దనకున్న సహజధై♦ర్యమును బాసి । మాటతడఁబడ నేడ్చె [illegible]గ♦న్నీటముగ్గి
కాచమార్దవమినుమును ♦ గాంచుననినఁ । దనువుదాల్చినవారలఁ ♦ దడవనేల॥ ౪౩

సుమములనుగూడ దేహంబు ♦ సోఁకియిట్టు । లసువులనుదీయఁజాలిన ♦ వక్కటకట
చంపఁగోరినవిధికి నీ ♦ జగతియందు । నన్యమెయ్యది గాకుండు ♦ నాయుధంబు॥ ౪౪

కాని మృదువస్తువ్రును మృదు♦వైనదాని । వలననేచంపఁగడఁగెఁ గా♦వలయు యముఁడు
గలదుదీనికిఁ బూర్వతా♦ర్కాణమరయ । మంచుపడిపద్మములుమృతిఁ ♦ గాంచుటొకటి॥

ఈ యలరు దండ ప్రాణముల్ ♦ దీయునేని । నేల చంపదు వక్షమం ♦ దిడిననన్ను
నొక్కచో విష మమృతమౌ ♦ నొక్కచోట । నెన్న నమృతంబు విషమగు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ॥

అరయఁగా నిది నాదు భా ♦ గ్యమునడంప । విధివినిర్మిత మైనట్టి ♦ వింత పిడుగు
గాకయుండిన శాఖలఁ ♦ బ్రాఁకులతను । గాల్చిపీడునె వృక్షంబుఁ ♦ గాల్పకుండ॥ ౪౭

గొప్ప తప్పిదమును జేసి ♦ నప్పుడైన । నవమతిని జూపి రొయిఁగని ♦ యన్ను మిన్న !
నిరపరాధిని నన్ను మ[illegible]♦న్నింపవేల । యొప్పగాఁబల్కరించి నీ ♦ వొక్కమాఱు॥ ౪౮

ధ్రువమస్మిశఠఃశుచిస్మితే । విదితఃకైతవవత్సలస్తవ
పరలోకమసన్నివృత్తయే । యదనాపృచ్ఛ్యగతాసిమామితః॥ ౪౯

దయితాంయదితావదన్వగా । ద్వినివృత్తంకిమిదంతయావినా
సహతాంహతజీవితంమమ । ప్రబలామాత్మకృతేనవేదనాం॥ ౫౦

సురతిశ్రమసంభృతోముఖే । ధ్రియతేస్వేదలవోద్గమోపితే
అథచాస్తమితాత్వమాత్మనా । ధిగిమాందేహభృతామసారతాం॥ ౫౧

మనసాపినవిప్రియంమయా । కృతపూర్వంతవకింజహాసిమాం
ననుశబ్దపతిఃక్షితేరహం । త్వయిమేభావనిబంధనారతిః॥ ౫౨

కుసుమోత్ఖచితాన్వలీమత । శ్చలయన్భృంగరుచస్తవాలకాన్
కరభోరుకరోతిమారుత । స్త్వదుపావర్తనశంకిమేమనః॥ ౫౩

తదపోహితుమర్హసిప్రియే । ప్రతిబోధేనవిషాదమాశుమే
జ్వలితేనగుహాగతంతమ । స్తుహినాద్రేరివనక్తమోషధిః॥ ౫౪

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకంముఖం । తవవిశ్రాంతకథందునోతిమాం
నిశిసుప్తమివైకపంకజం । విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం॥ ౫౫

శశినంపునరేతిశర్వరీ । దయితాద్వంద్వచరంపతత్రిణం
ఇతితౌవిరహాంతరక్షమౌ । కథమత్యంతగతానమాందహేః॥ ౫౬

నవపల్లవసంస్తరేపితే । మృదుదూయేతయదంగమర్పితం
తదిదంవిషహిష్యతేకథం । వదవామోరుచితాధిరోహణం॥ ౫౭

ఇయమప్రతిబోధశాయినీం । రసనాత్వాంప్రథమారహఃసఖీ
గతివిభ్రమసాదనీరవా । నశుచానానుమృతేవలక్ష్యతే॥ ౫౮

కలమన్యభృతాసుభాషితం । కలహంసీషుమదాలసంగతం
పృషతీషువిలోలమీక్షితం । పవనాధూతలతాసువిభ్రమః॥ ౫౯

త్రిదివోత్సుకయాప్యవేక్ష్యమాం । నిహితాఃసత్యమమీగుణాస్త్వయా
విరహేతవమేగురువ్యథం । హృదయంనత్వవలంబితుంక్షమాః॥ ౬౦

మిథునంపరికల్పితంత్వయా । సహకారఃఫలినీచనన్విమౌ
అవిధాయవివాహసత్క్రియా । మనయోర్గమ్యతఇత్యసాంప్రతం॥ ౬౦

అడుగకయె నీవు నా నుండి ♦ యక్కటకట । మరలిరాకుండఁ బరలోక ♦ మరుగఁ గతన
నోష్ఠచిస్మిత సత్యమై ♦ యొప్పు ప్రేమ । నీయెడల లేని శఠుఁడనే ♦ నిజము దెలిసె॥ ౪౯

పాడుజీవితమా! ప్రియ ♦ పత్నితోడ । నరిగియును వీడియాపెను ♦ మరలి తేల
యంతమొదవెడుపఱ కోర్చి ♦ యనుభవింపు । మధికదుస్సహ దుఃఖమ్ము ♦ నాత్మకృతము॥

కలిగి సురతశ్రమంబునఁ ♦ గలికి నీదు । వదనమందున్న స్వేదల ♦ వంబుగూడ
నస్తమింపదు నీయాత్మ ♦ యస్తమించె । నహహ దైవవిలసితి యెంత ♦ యస్థిరంబు॥ ౫౧

అప్రియము నీకు మున్నెన్నఁ ♦ డాచరింపఁ । జిత్తమునఁ గూడ నన్నుఁ ద్య ♦ జింపనేల
పేరునకు భూమిపతిఁ గాని ♦ ప్రేమచేత । బద్ధుఁడను నేను నీయందు ♦ భావమందు॥ ౫౨

సుమచయముతోడ భృంగవ ♦ ర్ణములనొప్పి । గాలిఁ గదలెడు నీకుటి ♦ లాలకములఁ
జూడఁ నూపిరి మరల ని ♦ న్గూడు నేమొ । యనెడు శంక జనించు నా ♦ మనమునందు॥ ౫౩

కాన నో ప్రియ! ప్రాణంబు ♦ గాంచి మరల । హిమగిరిగహ్వరమ్ములఁ ♦ దమము నిశిని
భవ్యకాంతుల నోషధుల్ ♦ పాపునగిది । నాపఁగా నట్టినావగఁ ♦ బాపఁదగదె॥ ౫౪

లోని భృంగాళి రొదలను ♦ మానియుండ । రేయి నిదురించునేక నీ ♦ రేజమట్టు
లలకలిటునటుఁ జెదరి మా ♦ టలను వీడి । యున్న నీ మోము నన్నేఁచు ♦ చున్నదకట॥ ౫౫

జంటఁ దిరుగు ఖగాళిలోఁ ♦ జక్రవాకి । చక్రవాకమ్ముతో రాత్రి ♦ చంద్రుతోడ
మరలఁ గూడును గావున ♦ విరహమోర్చుఁ । గ్రమ్మరక చన్న నీవు న ♦ న్నాప్పవెట్లు॥ ౫౬

క్రొంజిగురుపాన్పు సోఁకినఁ ♦ గూడ నీదు । మృదుతనువు నొచ్చుచుండెడు ♦ మెలఁత మిన్న
యీ చితిని బెట్టఁబడుటకు ♦ నెవ్విధమున । నోర్చియుండఁ గఁగలవో కో ♦ యుఃదచెపుమ॥

నీకు మొదటి రహస్యంపు ♦ నెయ్యురాలిఁ । బోలు మెలనూలు నీకూర్చు ♦ లీలలేమి
తనరవము మానితోఁచె మే ♦ లొక్కననినిద్ర । గాంచు నీతోడపగచి గ ♦ తించెననఁగ॥ ౫౮

లలితభాషలఁ గోకిల ♦ కులమునందు । నందమా మందగతులరా ♦ యంచలందుఁ
దరళతర వీక్షణంబుల ♦ హరిణులందు । లీలలను గాలిఁ గదలు ల ♦ తాళియందు॥ ౫౯

కూర్చితివి నాకు నయి నీదు ♦ గుణములిట్టు । లమరపురికేగు కౌతూహ ♦ లమున నున్నఁ
గాని నీ విరహంబునఁ ♦ గన్నశోక । కీలి నోర్వంగ మది కివి ♦ చాలియున్నె॥ ౬౦

తియ్యమామిడిగున్నను ♦ నెయ్యమునను । ఫలినితోడను గూర్చి దం ♦ పతులఁ జేసి
వీనికి వివాహవిధి నెఱ ♦ వేర్పకుండ । వీడి యిప్విధిఁ బోవుట ♦ పాడియగునె॥ ౬౧

కుసుమంకృతదోహద స్త్వయా । యదశోకోయముదీరయిష్యతి
అలకాభరణంకథంనుతత్ । తవనేష్యామినివాపమాల్యతాం॥ ౬౨

స్మరతేవసశబ్దనూపురం । చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం
అమునాకుసుమాశ్రువర్షిణా । త్వమశోకేనసుగాత్రిశోచ్యసే॥ ౬౩

తవనిశ్వసితానుకారిభి । ర్బకులైరర్ధచితాంసమంమయా
అసమాప్యవిలాసమేఖలాం । కిమిదంకిన్నరకంఠిసుప్యతే॥ ౬౪

సమదుఃఖసుఖఃసఖీజనః । ప్రతిపచ్చంద్రనిభోయమాత్మజః
అహమేకరసస్తథాపితే । వ్యవసాయఃప్రతిపత్తినిష్ఠురః॥ ౬౫

ధృతిరస్తమితారతిశ్చ్యుతా । విరతంగేయమృతుర్నిరుత్సవః
గతమాభరణప్రయోజనం । పరిశూన్యంశయనీయమద్యమే॥ ౬౬

గృహిణీసచివః సఖీమిథః । ప్రియశిష్యాలలితేకళావిధౌ
కరుణావిముఖేనమృత్యునా । హరతాత్వాంవదకింనమేహృతం॥ ౬౭

మదిరాక్షిమదాననార్పితం । మధుపీత్వారసవత్కథంనుమే
అనుపాస్యసిబాష్పదూషితం । పరలోకోపనతంజలాంజలిం॥ ౬౮

విభవేపిసతిత్వయావినా । సుఖమేతావదజస్యగణ్యతాం
అహృతస్యవిలోభనాంతరైః । మమసర్వేవిషయాస్త్వదాశ్రయాః॥ ౬౯

విలపన్నితికోసలాధిపః । కరుణార్థగ్రథితంప్రియాంప్రతి
అకరోత్పృథివీరుహానపి । స్రుతశాఖారసబాష్పదుర్దినాన్॥ ౭౦

అథతస్యకథంచిదంకతః । స్వజనస్తామపనీయసుందరీం
విససర్జకృతాంత్యమండనా । మనలాయాగరుచందనైధసే॥ ౭౧

ప్రమదామనుసంస్థితఃశుచా । నృపతిః సన్నితివాచ్యదర్శనాత్
నచకారశరీరమగ్నిసాత్ । సహదేవ్యానతుజీవితాశయా॥ ౭౨

అథతేనదశాహతఃపరే । గుణశేషాముపదిశ్యభామినీం
విదుషావిధయోమహర్ద్ధయః । పురఏవోపవనేసమాపితాః॥ ౭౩

సవిశన్పురీంతయావినా । క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః
పరివాహమివావలోకయన్ । స్వశుచఃపౌరవధూముఖాశ్రుషు॥ ౭౪

వు దోహదమొనరింప ♦ నెగడుచుండు । నయ్యశోకము నీవును ♦ లందునిడెను
నూపురగనిచ్చుపువ్వులఁ ♦ బుష్పబోణి । యెట్టులర్పింతు దాహాక ♦ కృత్యమందు॥ ౬౨

అమ్మలకు దుర్లభంబయి ♦ యందెమోయు । చరణమువనీవుచూపిన ♦ కరుణఁదలఁచి
నినుమబాష్పంబుల నశోక ♦ సుజముగురిసి । కరముశోకించెనేకయి ♦ గదె మగాత్రి॥ ౬౩

ఆటలకునిట్లు నీయూర్పు ♦ ననుకరించు । పొగడపువ్వుల మొలనూలు ♦ నగమునాకు
సమముగాఁగూర్చిపరిపూర్తి ♦ సలుపకుండఁ । గనులమోడ్చుట కిన్నెర ♦ కంఠి తగునె॥ ౬౪

సఖులుసుఖదుఃఖములయందు ♦ సములు వీరు । పుత్త్రిఁడిదె బాలచంద్రునిఁ ♦ బోలువాఁడు
నేనొ చెదరనిప్రేమతో ♦ నిన్నుఁజూతు । నీదు కార్యంబు కేవల ♦ నిష్ఠురంబు॥ ౬౫

ధైర్యమెడలెను భోగముల్ ♦ తలఁగిపోయె । వీడె గానంబు ఋతువుల ♦ వేడ్కయుడిగె
భూషణాళిప్రయోజన ♦ ములు నడంగె । నకట పానుపుశూన్యమ ♦ మయ్యె నేఁడు॥ ౬౬

ఏకపత్నివి మంత్రిసం ♦ వేకతంపుఁ । జెలివి సుకుమారి! కళలందు ♦ శిష్యవుగద
నిష్కరుణమృత్యుదేవత ♦ నిన్హరింప । నేనె నాయదిహరియింప ♦ లేదుచెపుము॥ ౬౭

నేను జవిగొన్నరసవంత ♦ మైనమధువు । నాదుమదిరాక్షి పరలోక ♦ మందునీవు
బాష్పదూషితమైన త ♦ ర్పణజలంబు । లెట్లుసేవింతువక్కటా ♦ యేనొసంగ॥ ౬౮

అన్యశోభాళికొగ్గని ♦ యట్టినాదు । విషయములకీవె కుదురయి ♦ వెలయుకతన
నెన్నివిభవంబులుండిన ♦ నీవులేమి । నియ్యజుని సౌఖ్యమంతయు ♦ నింతవఱకె॥ ౬౯

కోసలాధిపుఁడివ్విధిఁ ♦ గూర్మిసతిని । గూర్చివిలపించి జాలిని ♦ గొల్పురీతి
వృక్షములుగూడరసబాష్ప ♦ బిందువులను । గొమ్మలందుండివృష్టిగాఁ ♦ గురియఁజేసె॥ ౭౦

అంత బంధువులయంక ♦ మందునుండి । యెంతయునుగష్టమునఁదీసి ♦ యిందుమతిని
నంత్యమండనదామశోభిత ♦ నగ్నినిడిరి । యగరుచందనముల నింధ ♦ నాళిఁజేసి॥ ౭౧

ఎంత తెలిసినన్నృపుఁడు దాఁ ♦ గాంతకొఱకుఁ । జింతనుగలించెననునింద ♦ చెందవెఱచి
యామెతోనగ్నినిడఁడు దే ♦ హంబునజుఁడు । గానిప్రాణంబు పైనుండు ♦ కాంతుఁగాదు॥

అంతఁ బదిదినములమీఁద ♦ నధిపమౌళి । యమలగుణశేషరాలగు ♦ నాత్మసతికి
నప్పురోద్యానమందె మ ♦ హావిభూతి । విధివిహితకార్యములనెల్ల ♦ వెలయఁజేసె॥ ౭౩

రేయిఁబాసినచంద్రుని ♦ చాయనుండు । భార్యఁబాసినపతి తన ♦ పట్టణంబు
పౌరకాంతలముఖముల ♦ బాష్పజలము । తనదుశోకంబువఱదగాఁ ♦ గనుచుఁజొచ్చె॥ ౭౪

అథతంసవనాయదీక్షితః । ప్రణిధానాద్గురురాశ్రమస్థితః
అభిషంగజడంవిజజ్ఞివా । నితిశిష్యేణకిలాన్వబోధయత్॥ ౭౫

అసమాప్తవిధిర్యతోముని । స్తవవిద్వానపితాపకారణం
నభవంతముపస్థితఃస్వయం । ప్రకృతౌస్థాపయితుంపథశ్చ్యుతం॥ ౭౬

మయితస్యసువృత్తవర్తతే । లఘుసందేశపదాసరస్వతీ
శృణుయేనసత్త్వసారతాం । హృదిచైనాముపధాతుమర్హసి ౭౭

పురుషస్యపదేష్వజన్మనః । సమతీతంచభవచ్చభావిచ
సహినిప్రతిఘేనచక్షుషా । త్రితయంజ్ఞానమయేనపశ్యతి॥ ౭౮

చరతఃకిలదుశ్చరంతప । స్తృణబిందోఃపరిశంకితఃపురా
ప్రజిఘాయసమాధిభేదినీం । హరిరస్మైహరిణీంసురాంగనాం॥ ౭౯

సతపఃప్రతిబంధమన్యునా । ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమాం
అశపద్భవమానుషీతితాం । శమవేలాప్రలయోర్మిణామునిః॥ ౮౦

భగవాన్పరవానయంజనః । ప్రతికూలాచరితంక్షమస్వమే
ఇతిచోపనతాంక్షితిస్పృశం । కృతవానాసురపుష్పదర్శనాత్॥ ౮౧

క్రథకైశికవంశసంభవా । తవభూత్వామహిషీచిరాయసా
ఉపలబ్ధవతీదివశ్చ్యుతం । వివశాశాపనివృత్తికారణం॥ ౮౨

తదలంతదపాయచింతయా । విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా
వసుధేయమవేక్ష్యతాంత్వయా । వసుమత్యాహినృపాఃకలత్రిణః॥ ౮౩

ఉదయేమదవాచ్యముజ్ఝతా । శ్రుతమావిష్కృతమాత్మవత్త్వయా
మనసఃసముపస్థితేజ్వరే । పునరక్లీబతయాప్రకాశ్యతాం॥ ౮౪

రుదతాకుతఏవసాపున । ర్భవతానానుమృతాపిలభ్యతే
పరలోకజుషాంస్వకర్మభి । ర్గతయోభిన్నపథాహిదేహినాం॥ ౮౫

అపశోకమనాఃకుటుంబినీ । మనుగృహ్ణీష్వనివాపదత్తిభిః
స్వజనాశ్రుకిలాతిసంతతం । దహతిప్రేతమితిప్రచక్షతే॥ ౮౬

మరణంప్రకృతిఃశరీరిణాం । వికృతిర్జీవితముచ్యతేబుధైః
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వసన్ । యదిజంతుర్ననులాభవానసౌ॥ ౮౭

అష్టమాశ్వాసము.

అంతగురుఁడు వసిష్ఠుండు ♦ యాగదీక్ష । నాశ్రమంబుననుండి య♦య్యాజుఁడు దుఃఖ
మునమునుంగుట ప్రణిధాన♦మున నెఱింగి । చింతఁబాపఁగఁబనిచిన ♦ శిష్యుఁడనియె॥ ౨౫

కనుఁగొనియెనతని నీదుఃఖ ♦ కారణంబు । స్వప్నముగావచ్చి శోకంబు ♦ శాంతిపఱిచి
నిర్వ్యథాస్థితినిల్పంగ ♦ నేరఁజయ్యెఁ । బూనియున్నట్టియాగంబు ♦ పూర్తిగామి॥ ౨౬

అతనివాక్యములనొప్పుచు ♦ మితముగల్గి । యున్ననాదెమ్మసందేశ ♦ మో సుజాత
ఖ్యాతధైర్యగుణోపేత ♦ యాలకించి । స్వాంతమునవిల్పనెంతయు ♦ నర్హుఁడీవు॥ ౨౭

పరమపురుషుని త్రిభువన ♦ పదములందు । వర్తమానము భూతము ♦ భావియనెడు
మూఁటినెఱుఁగునుగాదె య♦మ్మునివరుండు । విఘ్నమొందనివిజ్ఞాన ♦ వీక్షణమున॥ ౨౮

తొల్లితృణబిందువను ఋషి ♦ వల్లభుండు । తీవ్రతపమొనరింప భీ♦తిల్లి వజ్రి
పంపెనతనిసమాధి భే♦దింపఁజాలు । హరిణియను దేవతాంగన ♦ నతనికడకు॥ ౨౯

శాంతితీరమ్మునకు లయ ♦ సమయజనిత । భంగమననొప్పి తనతపో♦భంగమునను
గనినయల్కను మునితిట్టె ♦ మనుజసతివి । గమ్మనుచు ముందు నెమ్మెలఁ♦గ్రాలుదాని॥ ౩౦

దానుర్వీలఁ బరాధీనఁ ♦ దప్పిదమ్ము ♦ దయనుక్షమియింపవేఁడెద ♦ ధర్మమూర్తి
యనుచు నదిమ్రొక్క నురకను♦మాళిఁగూడు దనుకధరనుండుమనియెనా♦మునివరుండు

అమలకీర్తికైశికాన్వయ ♦ మందుఁబుట్టి । నీకుఁబట్టంపురాణివై ♦ నెగడుచుండి
కడకు శాపనివృత్తికిఁ ♦ గారణంబు । జార దివినుండిస్వర్గంబుఁ ♦ జేరెహరిణి॥ ౩౨

చాలుఁ జింతిల్లఁబోకుము ♦ చానమృతికిఁ । జేరుమరణంబు పుట్టిన ♦ వారికెల్ల
నృపతులుగళితత్రివంతులు ♦ పృథివిపలనఁ । గాననేలుముక్షితిని భూ♦కాంతమాళి॥ ౩౩

అభ్యుదయమందు మదనింద ♦ యంటకుండ । స్వాంతమోర్చివివేకంబు ♦ జాటినావు
హృదయమునఁదాపమొదవిన ♦ యిపుడుకూడ । ధైర్యముననట్టితెల్వియె ♦ తగదెమాప॥

కడువగవనిట్లు లామెను ♦ బడయఁగలవె । వెంటమృతిగన్నఁగూడ ల ♦ భింపదామె
పరమునన్వేఱువేఱగు ♦ పథములందు । స్వస్వకర్మలదేహులు ♦ జనుచునుంట॥ ౩౫

బంధులుదొఱంగుకన్నీరు ♦ పరమునందుఁ । బ్రేతలదహించుననిశాస్త్ర ♦ వితతిదెల్పుఁ
గాన శోకించుటలుమాని ♦ కాంతకిడుము । సాదరమ్ముగ నీతర్ప ♦ ణోదకముల॥ ౩౬

ప్రకృతిమరణంబు ప్రాణికి ♦ వికృతిచూడ । జీవితమటంచుబుధులెల్లఁ ♦ జెప్పుచుండ్రు
గాన క్షణమాత్రమూపిరి ♦ గాంచియున్న । లాభమేకద జీవికి ♦ లాతలమున॥ ౩౭

అవగచ్ఛతి మూఢచేతనః । ప్రియనాశం హృది శల్యమర్పితం
స్థిరధీస్తు తదేవ మన్యతే । కుశలద్వారతయా సముద్ధృతం॥ ౮౮

స్వశరీరశరీరిణావపి । శ్రుతసంయోగవిపర్యయౌ యదా
విరహః కిమివానుతాపయే । ద్వద బాహ్యైర్విషయైర్విపశ్చితం॥ ౮౯

న పృథగ్జనవచ్ఛుచో వశం । వశినాముత్తమ గంతుమర్హసి
ద్రుమసానుమతాం కిమంతరం । యది వాయౌ ద్వితయేపి తే చలాః॥ ౯౦

స తథేతి వినేతురుదారమతేః । ప్రతిగృహ్య వచో విససర్జ మునిం
తదలబ్ధపదం హృది శోకఘనే । ప్రతియాతమివాంతికమస్య గురోః॥ ౯౧

తేనాష్టౌ పరిగమితాః సమాః కథంచి । ద్బాలత్వాదవితథసూనృతేన సూనోః
సాదృశ్యప్రతికృతదర్శనైః ప్రియాయాః । స్వప్నేషు క్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ॥ ౯౨

తస్య ప్రసహ్య హృదయం కిల శోకశంకుః । ప్లక్షప్రరోహ ఇవ సౌధతలం బిభేద
ప్రాణాంతహేతుమపి తం భిషజామసాధ్యం । లాభం ప్రియానుగమనత్వరయా స మేనే॥

సమ్యగ్వినీతమథ వర్మహరం కుమార । మాదిశ్య రక్షణవిధౌ విధివత్ప్రజానాం
రోగోపసృష్టతనుదుర్వసతిం ముముక్షుః । ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ॥ ౯౪

తీర్థే తోయవ్యతికరభవే జహ్నుకన్యాసరయ్వో
ర్దేహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్య సద్యః
పూర్వాకారాధికచతురయా సంగతః కాంతయాసౌ
లీలాగారేష్వరమత పునర్నందనాభ్యంతరేషు॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ అజవిలాపో
నామాష్టమః సర్గః-

ప్రియవినాశనమునుమూఢుఁ ♦ డయినవాఁడు । హృదయశల్యముగా మది ♦ నెంచుచుండుఁ
బరమధీరుఁడు కుశలక ♦ వాటమఱయఁ । దెఱవఁబడెననిమనములోఁ ♦ దెలియుచుండు||

ఆత్మసంబంధమైన దే ♦ హాత్మలందె । యోగము౯ యోగమునుజూచు ♦ చుండికూడ
బాహ్యమైనట్టి విషయసం ♦ బంధమైన । విరహమునఁజింతనొందునే ♦ విబుధవరుఁడు|| ౮౯

నిర్జితేంద్రియవర్యుఁడై ♦ నెగడుచుండి । యన్యులట్టులువగఁజిక్క ♦ నర్హమగునె
తరులుగిరులునుగూడ వా ♦ తమునఁగదలఁ । బృథ్విలోనింక రెంటికి ♦ భేదమెద్ది|| ౯౦

అనినగురుఁడు నుదారుఁడౌ ♦ నవ్వసిష్ఠు । వచనమాతఁడువిని మునిఁ ♦ బనిచెఁగాని
యది యమితశోకు నాతని ♦ మదినిలుపక । గురునిదరికినిమరలిన ♦ కరణినుండె|| ౯౧

ఆత్మజుఁడు బాలుఁడౌట న ♦ ష్టాబ్దములను । దనప్రియాంగనప్రతికృతి ♦ దర్శనముల
స్వప్నములనామెతోఁగల్గు ♦ క్షణికమైన । యుత్సవమ్ములఁబుచ్చె నా ♦ యుచితభాషి||

కావిచిలుమెక్క సౌధము౯ ♦ నరిచ్చునట్లు । స్వాంతమునుప్రచ్చుశోకశ ♦ ల్యంబునజుఁడు
వైద్యులకసాధ్యమును బ్రా ♦ ణభంగకరము । నైనఁ బ్రియఁజేరుతమిలాభ ♦ మంచునెంచె||

పూర్ణశిక్షితుఁగవచియై ♦ పొదలుకొమరు । శాస్త్రవిధిఁబ్రజనేల రా ♦ జ్యమున నునిచి
తెవులుచేనుండఁగూడని ♦ దేహమజుఁడు । వీడఁ బ్రాయోపవేశన ♦ విధికిఁగడఁగె|| ౯౪

చ|| సరయువు జాహ్నవింగలయు ♦ సంగమమందు స్వకీయదేహము౯
దొఱఁగి యజుండు దేవతల ♦ తో సమభావమునొంది యప్పుడే
మురిపెముచ్చటంగలిగి ♦ ముందటికంటె వెలుంగు కాంతతో
నరుదగు కేళికాగృహము ♦ లందుఁ జరించెను నందనంబులో౯||

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు న
జవిలాపంబను నష్టమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

నవమః సర్గః

—:o:—

పితురనంతరముత్తరకోసలాన్ । సమధిగమ్య సమాధిజితేంద్రియః
దశరథః ప్రశశాస మహారథో । యమవతామవతాంచ ధురిస్థితః॥ ౧

అధిగతం విధివద్యదపాలయత్ । ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం
అభవదస్య తతో గుణవత్తరం । సనగరం నగరంధ్రకరౌజసః॥ ౨

ఉభయమేవ వదంతి మనీషిణః । సమయవర్షితయా కృతకర్మణాం
బలనిషూదనమర్థపతిం చ తం । శ్రమనుదం మనుదండధరాన్వయం॥ ౩

జనపదే న గదః పదమాదధా । వభిభవః కుత ఏవ సపత్నజః
క్షితిరభూత్ఫలవత్యజనందనే । శమరతే౽మరతేజసి పార్థివే॥ ౪

దశదిగంతజితా రఘుణా యథా । శ్రియమపుష్యదజేన తతః పరం
తమధిగమ్య తథైవ పునర్బభౌ । న న మహీనమహీనపరాక్రమం॥ ౫

సమతయా వసువృష్టివిసర్జనై । ర్నియమనాదసతాంచ నరాధిపః
అనుయయౌ యమపుణ్యజనేశ్వరౌ । సవరుణావరుణాగ్రసరం రుచా॥ ౬

న మృగయాభిరతిర్న దురోదరం । న చ శశిప్రతిమాభరణం మధు
తముదయాయ న వా నవయౌవనా । ప్రియతమా యతమానమపాహరత్॥ ౭

న కృపణా ప్రభవత్యపి వాసవే । న వితథా పరిహాసకథాస్వపి
న చ సపత్నజనేష్వపి తేన వా । గపరుషా పరుషాక్షరమీరితా॥ ౮

ఉదయమస్తమయం చ రఘూద్వహా । దుభయమానశిరే వసుధాధిపాః
స హి నిదేశమలంఘయతామభూత్ । సుహృదయోహృదయః ప్రతిగర్జతాం॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

న వ మా శ్వా స ము.

---:o:---

గీతములు.

ఇంద్రియమ్ములరిపుల జ♦యించిమించి । యతుల కవనీపతుల కగ్రి ♦ మంధ్యుఁబోల్చి
దశరథమహారథుండు దాఁ ♦ దండ్రిపిదపఁ । గూర్మితోనేలె నుత్తర ♦ కోసలంబు॥ ౧

ప్రజలతోనొప్పురాష్ట్రముఁ ♦ రాజధానిఁ । దనకులోచితమగువాని ♦ ధర్మవిధిని
గాంచనగభేది తేజాన ♦ మించునతఁడు । పాలనముసేయ నవిగడుఁ ♦ బ్రబలుచుండె॥ ౨

కర్మరులశ్రమదీఱ స♦కాలవృష్టి । గురియువా రిర్వురంచుఁ బ♦ల్కుదురుబుధులు
బలినినిర్జించిమించిన ♦ వజ్రియొకఁడు । మనునృపకులమందు దశరథ ♦ ధనప్రుఁడొకఁడు॥ 3

అజునిసుతుఁడగుదశరథుఁ ♦ డమరనిభుఁడు । క్షమనుబాలించుచుండఁగా♦క్షమవహించి
యుర్విఫలియించెఁ గా లిడ♦కుండెవ్యాధి । యింక రిపునృపబాధల ♦ కెడముగలదె॥ ౪

దశదిశలగెల్చిరఘువేల ♦ ధరణిమెఱసె ! నంత నజుపాలనంబున ♦ నల్లెచెలఁగె
నెంతయును వారిఁబోలు న♦హీనతేజుఁ । డితఁడు రక్షింప నవ్విధి ♦ నెసఁగకున్నె॥ ౫

సమతధనవృష్టిఖలదండ♦నములయందు । యమధనేశ్వరవరుణుల ♦ నమలరుచుల
నరుణుసారథిగానొప్పు ♦ నరుణకిరణు । ననుసరించెను దశరథా ♦ వనిపమౌళి॥ ౬

అభ్యుదయమందుఁగడఁగెడు ♦ నన్నరేంద్రు । స్వాంతమును హరియింపఁగాఁ♦జాలవయ్యె
వేఁటజూదంబుచంద్రుని ♦ సాటినొప్పు । పానమును నూత్నయౌవన ♦ యైనప్రియయుఁ॥ ౭

ఇంద్రుకడ నైనఁజూపఁడు ♦ కృపణవృత్తి । హాస్యమందైనఁ గల్లల ♦ నాడఁబోఁడు
పరుషవాక్కులరిపునైనఁ ♦ బలుకఁడెపుడు । కోపమెఱుఁగనిదశరథ ♦ భూపమౌళి॥ ౮

ఆరఘూద్వహుచే నుద♦యాస్తమయము । లుభయములుఁబొందుచుండిరి ♦ యుర్విపాలు
రతనిమనము విధేయుల ♦ కతిప్రసన్న । మలుకనాదరించువారి క♦యస్సమంబు॥ ౯

నవమః సర్గః.

అజయదేకరథేనస మేదినీ । ముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః
జయమఘోషయదస్యతు కేవలం । గజవతీజవతీవ్రహయాచమూః॥ ౧౦

అవనిమేకరథేనవరూథినా । జితవతఃకిలతస్యధనుర్భృతః
విజయదుందుభితాంయయురర్ణవా । ఘనరవానరవాహనసంపదః॥ ౧౧

శమితపక్షబలఃశతకోటినా । శిఖరిణాంకులిశేనపురందరః
సశరవృష్టిముచాధనుషాద్విషాం । స్వనవతానవతామరసాననః॥ ౧౨

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభి । ర్మకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్
నృపతయఃశతశోమరుతోయథా । శతమఖంతమఖండితపౌరుషం॥ ౧౩

నివవృతేసమహార్ణవరోధసః । సచివకారితబాలసుతాంజలీన్
సమనుకంప్యసపత్నపరిగ్రహా । ననలకానలకానవమాంపురీం॥ ౧౪

ఉపగతోపిచమండలనాభితా । మనుదితాన్యసితాతపవారణః
అజితమస్తినృపాస్పదమిత్యభూ । దనలసోనలసోమసమద్యుతిః॥ ౧౫

క్రతుషుతేనవిసర్జితమౌలినా । భుజసమాహృతదిగ్వసునాకృతాః
కనకయూపసముచ్ఛ్రయశోభినో । వితమసాతమసాసరయూతటాః॥ ౧౬

అజినదండభృతంకుశమేఖలాం । యతగిరంమృగశృంగపరిగ్రహాం
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితా । మసమభాసమభాసయదీశ్వరః॥ ౧౭

అవభృథప్రయతోనియతేంద్రియః । సురసమాజసమాక్రమణోచితః
నమయతిస్మసకేవలమున్నతం । వనముచేనముచేరరయేశిరః॥ ౧౮

తమపహాయకకుత్స్థకులోద్భవం । పురుషమాత్మభువంచపతివ్రతా
నృపతిమన్యమసేవతదేవతా । సకమలాకమలాఘవమర్థిషు॥ ౧౯

సకిలసంయుగమూర్ధ్నిసహాయతాం । మఘవతఃప్రతిపద్యమహారథః
స్వభుజవీర్యమగాపయదుచ్ఛ్రితం । సురవధూరవధూతభయాశ్శరైః॥ ౨౦

అసకృదేకరథేనతరస్వినా । హరిహయాగ్రసరేణధనుర్భృతా
దినకరాభిముఖారణరేణవో । రురుధిరేరుధిరేణసురద్విషాం॥ ౨౧

తమలభంతపతింపతిదేవతాః । శిఖరిణామివసాగరమాపగాః
మగధకోసలకేకయశాసినాం । దుహితరోహితరోపితమార్గణం॥ ౨౨

జలధివలయుత మేదినీ ♦ తలము నెల్ల । నొక్కరథమున గెల్చె వి♦ల్లెక్కుపెట్టి
కేవలంబుగ నాతని ♦ గెల్పుఁ జాటు । మండె గజతురగాళితో ♦ నిండుసేన॥ ౧౦
రక్షితంబగు నొక్కచే ♦ రథము చేత । ధరణి గెల్చిన యాధను ♦ ర్ధారిమణికి
సంపదఁ గుబేరుఁ బోలెడు ♦ సారగుణికి । నమ్యొ జయభేరి ఘనరవం ♦ బబ్బు జలధి॥ ౧౧
వాఁడిగలశతధారల ♦ వాలుచేత । గిరుల ఱెక్కలబలమును ♦ హరి హరించె
నితఁడు నవపద్మముఖుఁ డరి♦తతి హరించె । బహుళటంకారయుతఘోర ♦ బాణధార॥
సురలు శతమఖువంశుల ♦ కెఱుఁగుకరణి । వందలకొలందినృపతులీ ♦ పరమశూరు
కాళ్లకెఱఁగిరి నఖరాగ ♦ కాంతితోడఁ । దమకిరీటాళి మణిఘృణి ♦ తతులు నెఱయ॥ ౧౩
అలుకలనలంకరింపరి ♦ యరులసతులు । సచివులను గొల్పి సుతులయం♦జలులఁ గూర్పఁ
దెఱలెఁ గరుణించియలకకుఁ ♦ దీసిపోని । తనపురికి ఱేఁడు వారిధి ♦ తటము వీడి॥ ౧౪
మాఱులేనిసితచ్ఛత్రి ♦ మహిమతోడ । నఖిలమండలనాభిత్వ ♦ మందికూడ
నజితజయ రాజధర్మంబు ♦ నతఁడు తలఁచి । యప్రమత్తత వెల్గెఁ జం♦ద్రాగ్నిదీప్తి॥ ౧౫
క్రతువులఁ గిరీటమును వీడి ♦ క్రాలువాఁడు । కడలసిరులను భుజశక్తిఁ ♦ గన్న ఱేఁడు
తమసయొద్దున సరయువు ♦ తటిని గూర్చెఁ । గనకయూపాళి మాగూంధ ♦ కారహేళి॥
జింకతోలును దండమ్ము ♦ జింకకొమ్ము । దర్భమేఖలమౌనంబు ♦ దాల్చియుండు
యజ్ఞదీక్షితు నృపుని దే♦హమ్మునందు । నసమరుచిఁ గూర్చె నీశ్వరుఁ ♦ డధివసించి॥ ౧౭
అవభృథామలుఁడయి యింద్రి♦యముల గెల్చి । యమరసభయందుఁ గ్రాలఁగా ♦ నర్హుఁడైన
దశరథుఁడు వంచెఁ దనయున్న♦తంపు శిరము । నుదకములనిచ్చు నిందుని ♦ కొక్కరునకె॥
ఆశ్రితోదారపురుషుని ♦ నాత్మభువుని । నక్కకుత్స్థకులోద్భవు ♦ నసము వీడి
భాగ్యదేవత తమ్మితో ♦ వలులుగరిత । యన్యనరపాలు సేవింప ♦ నరుగఁ గలదె॥ ౧౯
అమ్మహారథుఁ డాహవా♦గ్రమ్మునందు । శకునినకుఁ దోడుగా నిల్చి ♦ సలిపి రణము
బాణముల సురసతులకుఁ ♦ బాపి భయముఁ । గొలిపెఁ గీర్తింపఁ దనబాహు♦బలము కలిమి॥
చాపధరుఁ డేకరథుఁడు ప్ర♦శస్తబలుఁడు । హరిహయుని ముందుఁ బొల్చెడు ♦ నరవరుండు
రవి కెదుటలేచు రణఘోరి ♦ రాక్షసాళి । రక్తధారలచే నివా♦రణము చేసె॥ ౨౧
మగధకోసలకేకయ ♦ క్ష్మాపసుతలు । పతిని దేవునిగా నెంచు ♦ భవ్యమతులు
పతిగఁ బడసిరి శరజిత ♦ వైరి నతనిఁ । బతిగఁ గడలిని సెలయేళ్ళు ♦ వడసినట్లు॥ ౨౨

నవమః సర్గః

ప్రియతమాభిరసౌ తిసృభిర్బభౌ । తిసృభిరేవ భువం సహ శక్తిభిః
ఉపగతో వినినీషురివ ప్రజాః । హరిహయోఽరిహయోగవిచక్షణః॥ ౨౩

అథ సమావవృతే కుసుమైర్నవై । స్తమివ సేవితుమేకనరాధిపం
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం । సమధురం మధురంజితవిక్రమం॥ ౨౪

హిమవివర్ణితచందనపల్లవం । విరహయన్మలయాద్రిముదఙ్ముఖః
విహగయోః కృపయేవ శనైర్యయౌ । రవిరహర్విరహధ్రువభేదయోః॥ ౨౫

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుషితాం దిశం । రథయుజా పరివర్తితవాహనః
దినముఖాని రవిర్హిమనిగ్రహై । ర్విమలయన్మలయం నగమత్యజత్॥ ౨౬

కుసుమజన్మ తతో నవపల్లవా । స్తదను షట్పదకోకిలకూజితం
ఇతి యథాక్రమమావిరభూన్మధు । ర్ద్రుమవతీమవతీర్య వనస్థలీం॥ ౨౭

సురభిసంగమజం వనమాలయా । నవపలాశమధార్యత భంగురం
రమణదత్తమివార్ద్రనఖక్షతం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా॥ ౨౮

ఉపహితం శిశిరాపగమశ్రియా । ముకుళజాలమశోభత కింశుకే
ప్రణయినీవ నఖక్షతమండనం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా॥ ౨౯

పరభృతా మదనక్షతచేతసాం । ప్రియసఖీ లఘువాగివ యోషితాం
ప్రియతమానకరోత్కలహాంతరే । మృదురవా మదనాపసమాగమాన్॥ ౩౦

వ్రణగురుప్రమదాధరదుస్సహం । జఘననిర్విషయీకృతమేఖలం
నఖలు తావదశేషమపోహితుం । రవిరలం విరలం కృతవాన్ హిమం॥ ౩౧

విశదచంద్రకరం సుఖమారుతం । కుసుమితద్రుమమున్మదకోకిలం
తదుపభోగరసం హిమవర్షిణః । పరమృతోరమృతోపమతాం యయౌ॥ ౩౨

అభినయాన్పరిచేతుమివోద్యతా । మలయమారుతకంపితపల్లవా
అమదయత్సహకారలతా మనః । సకలికా కలికామజితామపి॥ ౩౩

నయగుణోపచితామివ భూపతేః । సదుపకారఫలాం శ్రియమర్థినః
అభియయుః సరసో మధుసంభృతాం । కమలినీమలినీరపతత్త్రిణః॥ ౩౪

దశనచంద్రికయా వ్యవభాసితం । హసితమాసవగంధి మధోరివ
వకుళపుష్పమసేవ్యత షట్పదైః । శుచిరసం చిరసంచితమీప్సుభిః॥ ౩౫

అరులనోర్చునుపాయాన ♦ నాటితేటి । ప్రియులమువ్వురతోఁ బొల్చు ♦ నృపుఁడతండు
మూఁడుశక్తులతోఁగూడి ♦ భూమిప్రజల । నేలవచ్చినయింద్రునిఁ ♦ బోలుచుండె॥ ౨౩

అంత మధువేకనరపాలుఁ ♦ డైతనర్చు । యమకుబేరేంద్రవరుణుల ♦ సమతఁబోలుచు
నంచితపరాక్రమంబున ♦ మించునతనిఁ । గొలుచుగతివచ్చెఁ గ్రొత్త పు♦వ్వులుధరించి॥

ఇనుఁడుపడిచెడ్డగంధంపుఁ ♦ జివురులున్న । మలయగిరివీడి యుత్తర ♦ మార్గమునుఁడు
పగలుమెల్లఁగఁజనెఁ జక్ర♦వాకములకు । సంజఁగలుగువియోగంపు ♦ జాలిననఁగ॥ ౨౫

ధనదుదిశఁబట్టిపోవఁగాఁ ♦ దలఁచియంత । సారథినిఁగొల్పి వెన్క క♦శ్వములఁద్రిప్పి
భానుఁడిమముహరించి ప్ర♦భాతములను । విమలములుసేసి మలయాద్రి ♦ వీడివెడలె॥ ౨౬

పూలుపూచెను నవపల్ల ♦ వాళితోఁచెఁ । గోకిలలు షట్పదమ్ములు ♦ గూయఁజొచ్చె
వృక్షములనొప్పువనముల ♦ నీక్రమమున । వింతగాదిగ యావిర్భ♦వించె మధువు॥ ౨౭

మాధవునిసంగతిని వన♦ మాలయపుడు । వక్రమైనపలాశపు ♦ ష్పంబుదాల్చె
స్నిగ్ధవదలినమదవతి ♦ చెలువుఁడిడిన । యార్ద్రమైననఖక్షత ♦ మందినట్లు॥ ౨౮

వీడశిశిరము మధులక్ష్మి ♦ పెట్టినట్టి । యప్పలాశముపైఁ గోర♦కాళియొప్పెఁ
బ్రమదమదమునలజ్జను ♦ బాసి ప్రియుని । పయిని నిడినఖక్షతా ♦ భరణమనఁగ॥ ౨౯

ప్రణయకలహాంతమందు న ♦ బ్భావజాత । విశిఖహతచిత్తలైనట్టి ♦ ప్రియులకపుడు
సఖిసమాగమకారియై ♦ సొంపునింపె । రమ్యవాక్సఖివలె మృదు ♦ రవపికమ్ము॥ ౩౦

వెలఁదులకుఁ గటిఁగాంచిని ♦ వీడఁజేసి । చంటినొక్కుల పెదవుల ♦ ప్రమదలకును
దుస్సహంబగు మంచును ♦ దొలఁచెఁగొంత । యంతయును మాపలేకున్న♦ నయ్యెనుండు॥

తేఁటవెన్నెల హాయియగా♦ తెమ్మెరయును। గుసుమములనొప్పుభూజముల్ ♦ క్రొవ్విరియుండు
నట్టిపికములు గల్గి భో ♦ గార్హమైన । హిమగతవసంత మెంతయు ♦ నమృతసమము॥

అభినయము నేర్చుగతి మల ♦ యానిలమునఁ । బల్లవములాడఁ గోరక ♦ పాళితోడఁ
బొదలులేమావితీవియ ♦ ముదముఁగొల్పె । రాగరోషము లోర్చిన ♦ యోగులకును॥ ౩౩

సముపకారార్థమై నీతి ♦ శాస్త్రరీతిఁ । బొందువృపుసిరి కర్థుల ♦ మూఁగునట్లు
సరసిలోపల మధుపికా♦సమునఁబొదలు । కమలముల మూఁగె జలవిహం♦గములునళులు॥

ఆసవసుగంధయుక్తమై ♦ యలరుచుండు । దంతికాంతివెలుంగు వ ♦ సంతునవ్వుఁ
బోలుచుండెడు పొగడపు♦వ్వును జిరంబు । కోరిసేవించె భృంగాళి ♦ కూర్మిమీఱ॥ ౩౪

కుసుమమేవనకేవలమార్తవం । నవమశోకతరోః స్మరదీపనం
కిసలయప్రసవోఽపివిలాసినాం మదయితాదయితాశ్రవణార్పితః॥ ౩౬

విరచితామధునోపవనశ్రియా । మభినవాఇవపత్త్రవిశేషకాః
మధులిహాంమధుదానవిశారదాః । కురవకారవకారణతాంయయుః॥ ౩౭

సువదనావదనాసవసంభృత । స్తదనువాదిగుణఃకుసుమోద్గమః
మధుకరైరకరోన్మధులోలుపై । ర్బకులమాకులమాయతపంక్తిభిః॥ ౩౮

గమయితుంప్రభురేషసుఖేనమాం । నమహతీంబతపాంథవధూజనః
ఇతిదయాత్మఇవాభవదాయతా । నరజనీరజనీశవతీమధౌ॥ ౩౯

ప్రథమమన్యభృతాభిరుదీరితాః । ప్రవిరళాఇవముగ్ధవధూకథాః
సురభిగంధిషుశుశ్రువిరేగిరః । కుసుమితాసుమితావనరాజిషు॥ ౪౦

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః । కుసుమకోమలదంతరుచోబభుః
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః । కిసలయైఃసలయైరివపాణిభిః॥ ౪౧

లలితవిభ్రమబంధవిచక్షణం । సురభిగంధపరాజితకేసరం
పతిషునిర్వివిశుర్మధుమంగనాః । స్మరసఖంరసఖండనవర్జితం॥ ౪౨

తిలకమస్తకహర్మ్యకృతాస్పదైః । కుసుమమధ్వనుషంగసుగంధిభిః
కలమగీయతభృంగవిలాసినాం । స్మరయుతైరయుతైరబలాసఖైః॥ ౪౩

శుశుభిరేస్మితచారుతరాననాః । స్త్రియఇవశ్లథశింజితమేఖలాః
వికచతామరసాగృహదీర్ఘికా । మదకలోదకలోలవిహంగమాః॥ ౪౪

లఘుయతిస్మనపత్యపరాధజం । నసహకారతరుస్తరుణీధృతం
కుసుమితోనమితోలిభిరున్మదైః । స్మరసమాధిసమాధికరోషితం॥ ౪౫

ఉపయయౌతనుతాంమధుఖండితా । హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం । వనితయానితయారజనీవధూః॥ ౪౬

అపతుషారతయావిశదప్రభైః । సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః
కుసుమచాపమతేజయదంశుభి । ర్హిమకరోమకరోర్జితకేతనం॥ ౪౭

హుతహుతాశనదీప్తివనశ్రియః । ప్రతినిధిఃకనకాభరణస్యయత్
యువతయఃకుసుమందధురాహితం । తదలకేదలకేసరపేశలం॥ ౪౮

ఆమని నశోకతరువుల ♦ నమరునట్టి । భవ్యసుందరకుసుమవి ♦ భ్రమమెగాక
ప్రియులు మోహింపఁ బ్రియురాండ్రు♦వీనులందుఁ। గూర్చు పల్లవపాళియుఁ♦గొలిపె బాళి॥

ఆవసంతుఁడు వనలక్ష్మి ♦ యంగమందుఁ । గూర్చిన పత్రములఁ బోలు ♦ కురువకాళి
యమలమధుదాన దక్షమై ♦ యలరుకతనఁ । గారణంబయ్యె మధుపర్కం ♦ కారమునకు॥

అమలపదనల వదనాస ♦ వమునఁబుట్టి । యట్టిగుణమునె గలవయి ♦ యలరులుంట
వరుసలుగ వచ్చినిండెను ♦ వకుళమందు । మధువునానెడు కాంతుచే ♦ మధుపకులము॥

*విరహిణులుచాల దీర్ఘమై ♦ వెలయుతన్ను । హాయిగా దాఁటలేరని ♦ యాత్మయందు
దయఁదలఁచినట్లు చంద్రుతోఁ♦డనరురాత్రి । యెంతయును హ్రస్వమయ్యె వ♦సంతమందు॥

ననలచేతను గమ్మవా ♦ సనలచేత । నలరు వనములఁ బికములు ♦ తొలుతసలుపు
ముగ్ధవధువుల మితవాక్య ♦ ములనుబోలు । విరళమా కూజితమ్ములు ♦ వినఁగనయ్యె॥ ౮౦

భ్రమర రవములు శ్రావ్యమౌ ♦ పాటగాఁగఁ । గాంతనుమరుచిమృదుదంత♦కాంతిగాఁగఁ
జేతనభినయమును బట్టు ♦ చెలువుఁజూపెఁ । దలిరుగమిగాలిఁ గదలు ను♦ద్యానలతలు॥

తగ్గని విలాసమును గూర్పఁ ♦ దగినయట్టి । పొగడపూ మించువాసన ♦ పొదలునట్టి
పతుల యనురాగమును భంగ ♦ పఱుపనట్టి । స్మరసఖము మధువానిరి ♦ మగువలెప్డు॥

*తిలకవృక్షాగ్ర మనుహర్మ్య ♦ తలమునందుఁ । గమ్మపూఁదేనె వాసనల్ ♦ గ్రమ్మచుండ
భృంగములు వేలకొలఁదిగఁ♦బ్రియలఁగూడి । హాయిగాఁ బాడె నెంతయు♦హర్షమునను॥

నవ్యహోమములు ప్రోసెడు ♦ మువ్వలుండు । జాఱు మొలనూళ్ళు గలయట్టి♦ సతులకరణి
నలరుదమ్మ్రములు కలరవ ♦ జలఖగాళి । గలిగి చెన్నారు గృహదీర్ఘి♦కలు చెలంగె॥ ౮౧

*పాలయలుకఁబుట్టి మారుఁడు ♦ గొలిపినట్టి । చిరమనోవ్యథ గాసిలు ♦ చేడియలకు
ధైర్యమునుజూర్చి మదభృంగ ♦ తతులచేత । వంగిపూచిన సహకార ♦ పాదపంబు॥ ౮౨

ఆవసంతుఁడు ఖండింప ♦ రేవెలంది । సోముఁ డుదయింప వెల్లని ♦ మోముపెట్టి
నాఁడునాటికిఁ గృశియించె ♦ నాథుతోడి । సంగమప్రాప్తి కలుగని ♦ చానపగిది॥ ౮౩

మంచులేనట్టి శుభ్రమై ♦ మించునట్టి । జాతనురతశ్రమము దీర్పఁ ♦ జాలునట్టి
చారుకిరణాళిచే సుమ ♦ చాపధరుని । మీనకేతనుఁ జలివెల్గు ♦ మెఱయఁజేసె॥ ౮౪

ప్రజ్వలితవహ్నిఁ బోలెడు ♦ ప్రభలదాని । వనరమకుఁ బైడి నగమాఱు ♦ వఱలుదాని
మృదుతరంబగు రేకుల ♦ మించుదానిఁ । గురులఁ బ్రి[illegible]లిడఁదాల్చి ర♦వ్వారని సతులు॥

అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః । కుసుమపంక్తినిపాతిభిరంకితః
నఖలుశోభయతిస్మవనస్థలీం । నతిలకస్తిలకఃప్రమదామివ॥ ౪౯

అమదయన్మధుగంధసనాథయా । కిసలయాధరసంతతయామనః
కుసుమసంభృతయానవమల్లికా । స్మితరుచాతరుచారువిలాసినీ॥ ౫౦

అనలసాన్యభృతానలసాన్మనః । కమలధూళిభృతామరుతేరితా
కుసుమభారనతాధ్వగయోషితా । మసమశోకమశోకలతాకరోత్॥ ౫౧

అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః । శ్రవణలబ్ధపదైశ్చయవాంకురైః
పరభృతావిరుతైశ్చవిలాసినః । స్మరబలైరబలైకరసాఃకృతాః॥ ౫౨

ఉపచితావయవాశుచిభిఃకణైః । రలికదంబకయోగముపేయుషీ
సదృశకాంతిరలక్ష్యతమంజరీ । తిలకజాలకజాలకమౌక్తికైః॥ ౫౩

ధ్వజపటంమదనస్యధనుర్భృత । శ్ఛవికరంముఖచూర్ణమృతుశ్రియః
కుసుమకేసరరేణుమలివ్రజాః । సపవనోపవనోత్థితమన్వయుః॥ ౫౪

అనుభవన్నవదోలమృతూత్సవం । పటురపిప్రియకంఠజిఘృక్షయా
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే । భుజలతాంజలతామబలాజనః॥ ౫౫

త్యజతమానమలంబతవిగ్రహై । ర్నపునరేతిగతంచతురంవయః
పరభృతాభిరితీవనివేదితే । స్మరమతేరమతేస్మవధూజనః॥ ౫౬

అథయథాసుఖమార్తవముత్సవం । సమనుభూయవిలాసవతీసఖః
నరపతిశ్చకమేమృగయారతిం । సమధుమన్మధుమన్మథసన్నిభః॥ ౫౭

పరిచయంచలలక్ష్యనిపాతనే । భయరుషోశ్చతదింగితబోధనం
శ్రమజయాత్ప్రగుణాంచకరోత్యసౌ । తనుమతోనుమతఃసచివైర్యయౌ॥ ౫౮

మృగవనోపగమక్షమవేషభృ । ద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభి । ర్నృసవితాసవితానమివాకరోత్॥ ౫౯

గ్రథితమౌళిరసౌవనమాలయా । తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః
తురగవల్గనచంచలకుండలో । విరురుచేరురుచేష్టితభూమిషు॥ ౬౦

తనులతావినివేశితవిగ్రహా । భ్రమరసంక్రమితేక్షణవృత్తయః
దదృశురధ్వనితం వనదేవతాః । సునయనం నయనందితకోసలం॥ ౬౧

అంజనకణాళిఁబలె హృద్య ♦ మైతనర్చి । యారుణాంతఃల బ్రాలేడ ♦ నళులనొప్ప
తిలకవృక్షమ్ముతో వని ♦ తేజరిల్లెఁ । దిలకమునఁ దేజరిలు సతీ ♦ తిలకమట్లు॥ ౪౯

కుజములకుఁ గ్రొత్తసొగసును ♦ గూర్చుచుండి । పొల్చు నవమల్లికాలత ♦ పూలచేతఁ
జిఱునగవు చెల్వఁ జూపుచుఁ ♦ జిగురుటెదవు । లందు మధుగంధమందియ ♦ నందమొసఁగె॥

తమ్మిపుప్పొడి దాల్చి వా ♦ తముసఁగడలి । గండుఁ గోయిల గుంపులఁ ♦ గ్రాలుచుండి
నువభృతిని సంగినట్టియ ♦ శోకశాఖ । చిచ్చుగాఁ జేసె విరహిణీ ♦ చిత్తములను॥ ౫౧

అరుణకాంతిని మించిన ♦ యంబరములు । చెవ్వులఁ జేర్చిన యాలవె ♦ చిలుమొకలు
పరిశీలమ్ము లనియెడు ♦ మరుజలములు । చేడియల రాగమునమునఁ ♦ గోడికాఁడ్రె॥

అమల సుమరేణువుల బలు ♦ పండినట్టి । యాసయాసము లొప్ప మీఁద భృంగ ♦ గాళిగప్పఁ
దిలకవృక్షపుఁ బూగుత్తి ♦ చెలఁగెఁగాంతిఁ । గరలఁ జేర్చిన మాక్రికా ♦ భరణవట్లు॥

ధన్వియై యొప్ప దర్పకు ♦ ధ్వజపటంబొ । శోభయుతలక్ష్మి క్రీడామణియొ ♦ చెన్నొ
యనఁగ గాలికి నసపన ♦ మందుఁ లేచు । సుమరజము వెంటనంటెను ♦ భ్రమరకులము॥

యువతు లుయ్యాలలను వసం ♦ తోత్సవముల । బాగుగా నూఁగఁగల్గియు ♦ బాహులతలు
పతిని నాలింగనము సేయు ♦ కుతుకమునను । గనె జడిమ పీతగజ్జల ♦ గ్రహణమందు॥ ౫౫

అలుకమానుఁడు నైనమల్ ♦ తొలఁగివనుఁడు । యౌవనము వోవఁ నరలరో ♦ దనెడ వరని
మతము పికతతిచే విన్న ♦ గతిని సతులు । లలిత కేళీ విలాసముల్ ♦ సలిపిరపుడు॥ ౫౬

మధుహరుని మన్మధుని మఱి ♦ మధునిబోలు । మనుజవిభుఁడు విలాసిని ♦ మణులతోడ
నమ్మధూత్సవ మెలమితో ♦ ననుభవించి । కోరె మృగయావిహారంబుఁ ♦ గూర్మి నలుక॥

ఇటునటుఁ జలించు లక్ష్యమ్ము ♦ లేయఁగఱపు । నలుక వెఱపుల లక్షణ ♦ మెలను తెలుపు
నోర్పు మొదలగు గుణముల ♦ నొదలఁ గొలుపు । వేఁటయని మంత్రులొప్పఁగా ♦ విడలె విభుఁడు॥

వేఁటకనుపయిపొల్చెడు ♦ వేషమూని । విపులకంఠస్థలమునఁట ♦ విల్లుదాల్చి
తురగరింఖాసముద్ధూత ♦ ధూళిఁగొలిపెఁ । గలవడమ్మట్లు నింగి భూ ♦ కాంతమూళి॥ ౫౯

మహితవనమాలకలితమై ♦ మాకతసర । మోదుగాకులరంగను ♦ బోలమరుపు
కలుకుఁగట్టెంపుస్వారిపో ♦ గలుచలింప । రురువిహారపభూమి వై ♦ నుఱెబొభవు॥ ౬౦

తనువులనగూర్చితనులతా ♦ తతులయందుఁ । గంటిచూపులఁజొనిపిభృం ♦ గములయందుఁ
గనిరివనదేవతాస్త్రీలు ♦ గమలనయనుఁ । గొనలకుఁ బ్రీతినీతిరేఁ ♦ గొలుపదన్ను॥ ౬౧

శ్వగణివాగురికైః ప్రథమాస్థితం । వ్యపగతానలదస్యు వివేశ సః
స్థిరతురంగమభూమి నిపానవత్ । మృగవయోగవయోపచితం వనం॥ ౬౨

అథ నభస్య ఇవ త్రిదశాయుధం । కనకలింగతటిద్గుణసంగతం
ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే । నరవరో నవరోషితకేసరీ॥ ౬౩

తస్యాస్తనప్రణయిభిర్ముహురేణశాబై । ర్వ్యాహన్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్
ఆవిర్బభూవ కుశగర్భముఖం మృగాణాం । యూథం తదగ్రసరగర్వితకృష్ణసారం॥ ౬౪

తత్ప్రార్థితం జవనవాజిగతేన రాజ్ఞా । తూణీముఖోద్ధృతశరేణ విశీర్ణపఙ్క్తిః
శ్యామీచకార వనమాకులదృష్టిపాతై । ర్వాతేరితోత్పలదలప్రకరైరివార్ద్రైః॥ ౬౫

లక్ష్యీకృతస్య హరిణస్య హరిప్రభావః । ప్రేక్ష్య స్థితాం సహచరీం వ్యవధాయ దేహం
ఆకర్ణకృష్టమపి కామితయా స ధన్వీ । బాణం కృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార॥ ౬౬

తస్యాపరేష్వపి మృగేషు శరాన్ముముక్షోః । కర్ణాంతమేత్య బిభిదే నిబిడోఽపి ముష్టిః
త్రాసాతిమాత్రచటులైః స్మరయత్సు నేత్రైః । ప్రౌఢప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని॥

ఉత్తస్థుషః శిశిరపల్వలపంకమధ్యా । న్ముస్తాప్రరోహకబలావయవానుకీర్ణం
జగ్రాహ స ద్రుతవరాహకులస్య మార్గం । సువ్యక్తమార్ద్రపదపఙ్క్తిభిరాయతాభిః॥ ౬౮

తం వాహనాదవనతోత్తరకాయమీష । ద్విధ్యంతముద్ధతసటాః ప్రతిహంతుమీషుః
నాత్మానమస్య వివిదుః సహసా వరాహా । వృక్షేషు విద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు॥ ౬౯

తేనాభిఘాతరభసస్య వికృష్య పత్రీ । వన్యస్య నేత్రవివరే మహిషస్య ముక్తః
నిర్భిద్య విగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ । స్తం పాతయాం ప్రథమమాస పపాత పశ్చాత్॥ ౭౦

ప్రాయో విషాణపరిమోషలఘూత్తమాంగా । న్ఖడ్గాంశ్చకార నృపతిర్నిశితైః క్షురప్రైః
శృంగం స దృప్తవినయాధికృతః పరేషా । మత్యుచ్ఛ్రితం న మమృషే న తు దీర్ఘమాయుః॥ ౭౧

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతితాన్గుహాభ్యః । ఫుల్లాసనాగ్రవిటపానివ వాయురుగ్ణాన్
శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయా నిమేషా । త్తూణీచకార శరపూరితవక్త్రరంధ్రాన్॥ ౭౨

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాన్ జిఘాంసు । ర్జ్యానిర్ఘోషైః క్షోభయామాస సింహాన్
నూనం తేషామభ్యసూయాపరోఽభూ । ద్వీర్యోదగ్రే రాజశబ్దే మృగేషు॥ ౭౩

తాన్హత్వా గజకులబద్ధతీవ్రవైరాన్ । కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రలగ్నముక్తాన్
ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానా । మానృణ్యం గతమివ మార్గణై॥ రమంస్త

వలుకుకక్కులుగల పరి ♦ వారమున్న । చిచ్చుమ్రిచ్చుల నెడలి తే ♦ జీలునడుచు
దృఢపథంబులఁ గొలకులఁ ♦ దీఱియున్న । మృగగవయపక్షిమయ్యవని ♦ నృపుఁడుసొచ్చె॥

ఖ్యింఖ్యుబంగారుపచ్చని ♦ మెఱపునారి । తనరుసురచాపమునుభ్రాద్రి ♦ దాల్చుకరణి
నెక్కిడినవిల్లుఁగొనెఁజింత ♦ లెఱుఁగనట్టి । హరులఁడంకృతిఁగెరలింను ♦ నట్టినృపతి॥ ౧౩

క్రొలమునుముందునల్లని ♦ గండుఁలేడి । తఱిసిపొదుగులఁదల్లుల ♦ నరుగనీక
ఘాటికిని నాఁపఁబిల్లలు ♦ నోటఁగుశల । నిడికొనిన లేళ్లమంద గ ♦ నృడియె నెదుట॥ ౧౪

తీసిపొనెయల్లునడిగల ♦ తేజినెక్కి । క్షితిపుఁడెనురైనఁజెవరియా ♦ జింకపిండు
బెదరుచెడిచూపులను నల్లఁ ♦ జెఱచెవనిని । వాయు వృత్పలదళతతిఁ ♦ బఱచునట్లు॥ ౧౫

హరిసముఁడు ఱేఁడుగురియిడ్డ ♦ హరిణమునకు । హరిణియడ్డుగఁదనువిడ ♦ నతఁడు స్వాయము
క్షామకుండొట మదిదయఁ ♦ గరఁగధన్వి । దింపెశరమును జెవిదాఁకఁ ♦ దీసియున్న॥ ౧౬

అన్యమృగముల నేయ ను ♦ న్నృపుడుఁజూడఁ । జకితతరళంబు లౌకనుల్ ♦ చతురలైన
దఖితలవిలాసదృక్కులఁ ♦ దలఁపుగొలుప । నోడయయు చెవిసోఁకుదృఢముష్టి ♦ సడలుచుండె॥

వన్యసూకరములుతడి ♦ పడియఁదొఱఁగి । రాలిపడనోటిగడ్డి శీ ♦ ఘ్రముగఁబాఱ.
వడునునమగులవరుసలు ♦ పొడవుగాను । బడినపథమునుబట్టెను ♦ బార్థివుండు॥ ౧౭

గుబ్బమందుండిపైమేను ♦ గొంతవంచి । పొడుచునృపుపయి సటవిచ్చి ♦ పడఁగఁదొడఁగు
నడవిపందులెఱుంగవు ♦ నడుములాను । తరులఁదామంటఁ బడియుంటఁ ♦ దచ్ఛరముల॥ ౧౮

కడుపడినిమీఁదఁ బడపచ్చు ♦ కారెనుమును । బ్రిదగమునుదీసికంటెరం ♦ ధ్రిమున నేయ
నధులనొప్పెడు బాణ మం ♦ గమ్ముననిచ్చి । నెత్తురంటకపడెదాని ♦ నేలఁగూల్చె॥ ౨౦

కఱకుటమ్ముల శృంగభం ♦ గమ్ముసేసి । ఖడ్గమృగశీర్షభారముల్ ♦ కడఁకడించె
దుష్టనిగ్రహుఁడోర్చునే ♦ దుష్టతతుల । యున్నతిఁజిరాయువోర్చిన ♦ నోర్చుఁగాక॥

గాలికాసనపుల్లశా ♦ ఖాళియట్లు । లెడలిగుహలను బులులేచి ♦ యెదుటఁబడిన
శౌచుకన్నుగన్నశరలాఘు ♦ వమునవపుడె । పొదివిశరములనొల్లను ♦ బొదులఁజేసె. ౨౧

పొదలడాగినసింహాళిఁ ♦ జదియనెంచి । ఱేఁడుగర్తొగ్రిటంకృతి ♦ రేపెవానిఁ
బ్రిబల తేజంబుమృగరాజ ♦ పదముఁజూచి । యెంతయును నాత్మనోర్వని ♦ హేతువునను॥

వక్రనఖముములమృత్యువుల్ ♦ వఱలుచుండు । సింధురభయంకరారులౌ ♦ సింహములను
జంపి శరముల నాజిలో ♦ పాయపడిన । హస్తితతియుప్పుదీఱిన ♦ దంచు నెంచె॥ ౨౪

చమరాన్ పరితః ప్రవర్తితాశ్వః । క్వచిదాకర్ణ వికృష్ట భల్లవర్షీ
నృపతీ నివతాన్ వియోజ్య సద్యః । సితబాలవ్యజనైర్జగామశాంతిం॥ ౬౫

అపితురగ సమీపా దుత్పతంతం మయూరం । నసరుచిరకలాపం బాణలక్ష్యీచకార
సపది గతమనస్క శ్చిత్రమాల్యానుకీర్ణే । రతివిగళిత బంధే కేశపాశే ప్రియాయాః॥

తస్య కర్కశ విహారసంభవం । స్వేదమానన విలగ్నజాలకం
ఆచచామ సతుషార శీకరో । భిన్నపల్లవపుటో వనానిలః॥ ౬౬

ఇతి విస్మృతాన్య కరణీయమాత్మనః । సచివావలంబితధురం నరాధిపం
పరివృద్ధరాగ మనుబంధ సేవయా । మృగయా జహార చతురేవ కామినీ॥ ౬౭

సలలిత కుసుమప్రవాళ శయ్యాం । జ్వలిత మహౌషధి దీపికాసనాథాం
నరపతి రతివాహయాం బభూవ । క్వచిదసమేత పరిచ్ఛదస్త్రియామాం॥ ౬౮

ఉషసి సగజయూథ కర్ణతాలైః । పటుపటహధ్వనిభిర్వినీతనిద్రః
అరమత మధురాణి తత్ర శృణ్వన్ । విహగవికూజిత బందిమంగళాని॥ ౭౦

అథ జాతురురోర్గృహీతవర్త్మా । విపినే పార్శ్వచరై రలక్ష్యమాణః
శ్రమఫేనముచా తపస్విగాఢాం । తమసాం ప్రాపనదీం తురంగమేణ॥ ౭౧

కుంభపూరణభవః పటురుచ్చై । రుచ్చచారనినదోఽంభసి తస్యాః
తత్ర సద్విరదబృంహితశంకీ । శబ్దపాతినమిషుం విససర్జ॥ ౭౨

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవతత్ । కృతవాన్ పఙ్క్తిరథో విలంఘ్య యత్
అపథే పదమర్పయంతి హి । శ్రుతవంతోఽపి రజోనిమీలితాః॥ ౭౩

హా తాతేతి క్రందితమాకర్ణ్య విషణ్ణ । స్తస్యాన్విష్య న్వేతసగూఢప్రభవం సః
శల్యప్రోతం ప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం । తాపాదంతః శల్య ఇవాసీత్క్షితిపోఽపి॥ ౭౪

తేనావతీర్య తురగాత్ప్రథితాన్వయేన । పృష్టాన్వయః సజలకుంభ నిషణ్ణదేహః
తస్మై ద్విజేతరతపస్విసుతం స్ఖలద్భి । రాత్మానమక్షరపదైః కథయాంబభూవ॥ ౭౫

తచ్చోదితశ్చ తమనుద్ధృత శల్యమేవ । పిత్రోః సకాశమవసన్నదృశోర్నినాయ
తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్ర । మజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిశ్శశంస॥ ౭౬

తౌ దంపతీ బహువిలప్య శిశోః ప్రహర్త్రా । శల్యం నిఖాతముదహారయతా మురస్తః
సోఽభూత్పరాసురథ భూమిపతిం శశాప । హస్తార్పితై ర్నయనవారిభి రేవవృద్ధః॥ ౭౭

తేజిపైఁ జమరీమృగ ♦ రాజి మట్టుఁ । దిరిగి శరములఁ జెవిదాఁకఁ ♦ దీసి గురిసి
లీలనెడలించి చామర ♦ వాలములను । దృష్టిఁ గనెఁ డేఁడు తక్కిన ♦ నృపతులట్లు॥ ౨౫

వీడిరతికేళివిరిసరుల్ ♦ గూడి యుండు । తనసతీకేశపాశమున్ ♦ దలఁపుగొలుప
నెమ్మి నేయఁడు నృపుఁడు పిం ♦ ఛమ్ము విప్పి । నశ్వసామీప్యమునఁ జెర ♦ లాడుచున్న।
కరము బడలిన నృపతి యుం ♦ గురులనంటి । వదనమునఁ గ్రాలుచెమటపై ♦ వ్రాలివ్రాలి
చల్లుతుంపరతోఁ గూడి ♦ పల్లవములు । విప్పు గహనానిలము ముద్దు ♦ వెట్టుకొనియె॥ ౨౬

ఇట్లు కార్యాంతరమ్ముల ♦ నెల్ల మఱచి । ధరణిభారమ్ము సచివుల ♦ తలను బెట్టి
యెడ తెగని సేవనను రాగ ♦ మెచ్చ నతఁడు । లొంగె వేఁటకుఁ జతురకు ♦ లొంగు పగిది॥ ౨౭

ఒక్క పరిచరుఁడును లేని ♦ యొక్క చోటఁ । దేజరిల్లఁగ నోషధీ ♦ దీపవితతి
పల్లవమ్ముల పువ్వుల ♦ పాన్పు మీఁదఁ । రాత్రిఁ గడపెను దశరథ ♦ రాజమౌళి॥ ౨౯

వనకరులకర్ణతాళముల్ ♦ పటహరవము । లీలఁ జెలఁగిన వేఁకువ ♦ మేలుకాంచి
వందిశుభగీతముల చంద ♦ మొందు విహగ । మధురరుతముల నాలించి ♦ మహిపుఁడలరె॥ ౩౦

లేడి విపినంబులోఁ జన్న ♦ జాడఁ బట్టి । పార్శ్వచరులకుఁ దాఁ గనఁ ♦ బడక యుండఁ
జేరె వరపత్త్రి ముని జన ♦ సేవ్యఁ దమస । నురుగు బడలిన గుఱ్ఱము ♦ నోటఁ గాఱ॥ ౩౧

కడవ నా నది ముంచఁ గాఁ ♦ బొడము దీర్ఘ । కలరవమ్మును ద్విరదఘీం ♦ కారమంచు
నెంచి యాశబ్దపథము గు ♦ ర్తించి విడిచెఁ । దీవ్రశరమును నరపాల ♦ తిలకముపుడు॥ ౩౨

నృపులకు నిషిద్ధమేని యా ♦ నిట్టి పథము । ధర్మమును దాఁటి మెట్టెను ♦ దశరథుండు
ప్రాజ్ఞులే నిరజోగుణ ♦ బద్ధులైనఁ । బదము నిలుదురు గాదె దు ♦ ష్పథమునందు॥ ౩౩

అంత హా తండ్రి! యని మను ♦ నార్తరవము । వినఁబడిన డేఁడు దీనుఁడై ♦ వెదకి యచట
వేతసనికుంజ మునిసుతు ♦ విశిఖ విద్ధు । ఘటయుతుని గాంచి చింతా ♦ ఘటితుఁడయ్యె॥

ప్రశ్నితకులుఁడై వనిభుఁడు గు ♦ ఱ్ఱంబు డిగ్గి । కులము ముని నుతుఁ డడిగినఁ ♦ గుంభమాని
మాటతడఁబడ నాతఁడు ♦ మాఱుపలికెఁ । దాన్వైశ్యేతర తాపస ♦ తనయుఁ డంచు॥ ౩౫

అతఁడు గోరఁగ శరముఁ గో ♦ నక నృపుఁడు । కనులు లేనట్టి జనకుల ♦ కడకుఁ దెచ్చి
యేకపుత్రుని మును ద్రిడి ♦ యొఱుకపఱచె । నజ్ఞతను దానొనర్చిన ♦ యట్టితప్పు॥ ౩౬

దంపతులు వారలెంతయుఁ ♦ దల్లడిల్లి । హస్తచేతను శరము దీ ♦ యంగఁ జేయఁ
దనయుఁడును గతించె వృద్ధుఁడౌ ♦ జనకుఁడంతఁ । దిట్టఁ దొడఁగెను గన్నీరు ♦ పట్టి చేత॥ ౩౭

దిష్టాంతమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా। దంత్యేవయస్యహమివేతి త ముక్తవంతం
ఆక్రాంతపూర్వ మివముక్త విషం భుజంగం। ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరాద్ధః॥
శాపోఽప్యదృష్టతనయానన పద్మశోభే। సానుగ్రహో భగవతామయిపాతితోఽయం
కృష్యాం దహన్నపి ఖలుక్షితిమింధనేద్ధో। బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోతి॥
ఇత్థంగతే గతఘృణః కిమయం విధత్తాం। వధ్యస్తవేత్యభిహితో వసుధాధిపేన
ఏధాన్హుతాశనవతః సమునిర్యయాచే। పుత్రం పరాసుమనుగంతుమనాః సదారః॥

ప్రాప్తానుగః సపదిశాసనమస్యరాజా
సంపాద్యపాతక విలుప్తధృతిర్నివృత్తః
అంతర్నివిష్టపదమాత్మ వినాశహేతుం
శాపం దధజ్జ్వలన మౌర్వమి వాంబురాశిః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
మృగయావర్ణనో నామ నవమఃసర్గః.

శావలెనె వార్ధకంబున ◆ నీవుగూడఁ । బుత్రశోకంబుచేమృతిఁ ◆ బొందుమంచుఁ
గొశ్కనహింతో ల్లవిషమును ◆ గ్రక్కుకరణిఁ । బల్కెఁబ్రథమాపరాధిన్ను ◆ పాలుఁడనిరొ॥

సుతునిముఖపద్మకాంతిని ◆ జూడనట్టి । నాకు మీరిట్లు దీవెన ◆ నాఁ దనర్చె
నగ్నికణ్ణలతోమండి ◆ యవనితలముఁ । గాల్చినన్ సస్యహేతువై ◆ క్రాలుఁగాదె॥ ౮౯

వధ్యుఁడనుమీకుఁ గరుణావి ◆ వర్జితుండ । నేమిసెలవనియడుగ భూ ◆ మీశునతఁడు
సుతునికడ కేగెదను నాదు ◆ సతినిగూడి । కూర్పు మా కగ్ని నీవని ◆ కోరెమాని॥ ౯౦

చ॥ అనుచరరాజిఁబంచి ముని ◆ యానతిఁదీజిచి తత్ క్షణంబ య
జ్ఞనపతిమళ్ళిఁ బాపమున ◆ స్వాంతముశాంతముఁ బాయ నాత్మలోఁ
దననిరయంపుఁగారణము ◆ తాపసుశాపము వేరుపాఱఁగా
ఘనబడబానలంబుగల ◆ కంధినిబోలుచు రాజధానికిన్॥ ౯౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు మృగయావర్ణనంబను
నవమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

దశమః సర్గః

—:o:—

పృథివీం శాసతస్తస్య । పాకశాసనతేజసః
కించిదూనమనూనర్ధేః । శరదామయుతం యయౌ॥ ౧

న చోపలేభే పూర్వేషా । మృణనిర్మోక్షసాధనం
సుతాభిధానం స జ్యోతిః । సద్యః శోకతమోపహం॥ ౨

*మనోర్వంశశ్చిరం తస్మి । న్ననభివ్యక్తసంతతిః
నిమజ్య పునరుత్థాస్య । న్నదః శోణ ఇవాభవత్॥ ౩

అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్ష । సంతతిః స చిరం నృపః
ప్రాఙ్మన్థాదనభివ్యక్త । రత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥ ౪

ఋష్యశృంగాదయస్తస్య । సంతః సంతానకాంక్షిణః
ఆరేభిరే జితాత్మానః । పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥ ౫

తస్మిన్నవసరే దేవాః । పౌలస్త్యోపప్లుతా హరిం
అభిజగ్ముర్నిదాఘార్తా । శ్ఛాయావృక్షమివాధ్వగాః॥ ౬

తే చ ప్రాపురుదన్వంతం । బుబుధే చాదిపూరుషః
అవ్యాక్షేపో భవిష్యన్త్యాః । కార్యసిద్ధేర్హి లక్షణం॥ ౭

భోగిభోగాసనాసీనం । దదృశుస్తం దివౌకసః
తత్ఫణామండలోదర్చి । ర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥ ౮

శ్రియః పద్మనిషణ్ణాయాః । క్షౌమాంతరితమేఖలే
అంకే నిక్షిప్తచరణ । మాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

దశమాశ్వాసము.

:o:

గీతములు.

పాకశాసనతేజోవి ♦ భాసితుండు । ధనసమృద్ధినిగాంచిన ♦ దశరథుండు
ధరణినేలఁగనించుక ♦ తక్కువగను । దశసహస్రంపుఁగొలఁది య♦బ్దములుగడచె॥ ౧

కాని యానృపరత్నంబు ♦ గాంచఁడయ్యె । సంతతపితౄణనిర్ముక్తి ♦ సాధనంబు
పరమశోకాంధకార ని♦వారణంబు । సుతుఁడనెడు శుభ్రతేజంబు ♦ శుభకరంబు॥ ౨

అప్పటికిఁజూడనెంతయు ♦ నణఁగితపిని । బాణమందెడుశోణకై ♦ పడినిరోఁచె
సంతుగాంచనిదశరథే ♦ శ్వరునియందు । నణఁగియుండెడుమనునృపు ♦ నన్వయంబు॥ ౩

తలచుటకుముందురత్నసం ♦ తతికినైన । కారణమునకువేఁచిన ♦ కంధివోలెఁ
గాలకాలము వేఁచెను ♦ సంతతికిని । దగినకారణముగకయి ♦ ధరణిధవుఁడు॥ ౪

ఋష్యశృంగాదినిర్జితేం ♦ ద్రియులుబుధులు । సంతతినిగోరుదశరథ ♦ జనపమణికిఁ
దగినపుత్రులుగలుగఁగా ♦ ధర్మసాధని । యాగమొనరింపఁదొడఁగిరి ♦ యాజ్ఞికులుగ॥ ౫

అపుడుపౌలస్త్యబాధచే ♦ నమరులరిగి । హరికిశరణంబుసొచ్చిరి ♦ యార్తులగుచు
మండువేసవియందలి ♦ యెండవడికి । బడలిఛాయాతరువుఁజేరు ♦ పాంథులట్లు॥ ౬

అర్ణవమువారుచేరిన ♦ యాక్షణంబ । పాలకుండాదిపురుషుఁడు ♦ మేలుకాంచె
దైవికార్యార్థసిద్ధికి ♦ భవ్యమైన । లక్షణముకాదెచూడ జాగ♦రమ్ము లేమి॥ ౭

ఆదిశేషునితనువున ♦ నలరువానిఁ । బలుపుపడగలమణికాంతి ♦ పటలములను
నిగనిగలనీను దేహంపు ♦ నిగ్గువానిఁ । గాంచెనానందమున దివి ♦ జవ్రజంబు॥ ౮

కౌస్తుభము మెఱయు దు ♦ కూలమమరు । నబ్జపీఠస్థయౌ లక్ష్మి ♦ యంకమందుఁ
బరమకోమలకర ♦ పల్లవములఁ । బాఁచియున్నట్టిచరణకం ♦ జమువాని॥ ౯

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం । బాలాతపనిభాంశుకం
దివసంశారదమివ । ప్రారంభసుఖదర్శనం॥ ౧౦

ప్రభానులిప్తశ్రీవత్సం । లక్ష్మీవిభ్రమదర్పణం
కౌస్తుభాఖ్యమపాంసారం । బిభ్రాణంబృహతోరసా॥ ౧౧

బాహుభిర్విటపాకారై । ర్దివ్యాభరణభూషితైః
ఆవిర్భూతమపాంమధ్యే । పారిజాతమివాపరం॥ ౧౨

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం । మదరాగవిలోపిభిః
హేతిభిశ్చేతనావద్భి । రుదీరితజయస్వనం॥ ౧౩

ముక్తశేషవిరోధేన । కులిశవ్రణలక్ష్మణా
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా । వినీతేనగరుత్మనా॥ ౧౪

యోగనిద్రాంతవిశదైః । పావనైరవలోకనైః
భృగ్వాదీననుగృహ్ణంతం । సౌఖశాయనికానృషీన్॥ ౧౫

ప్రణిపత్యసురాస్తస్మై । శమయిత్రేసురద్విషాం
అథైనంతుష్టువుస్తుత్య । మవాఙ్మనసగోచరం॥ ౧౬

నమోవిశ్వసృజేపూర్వం । విశ్వంతదనుబిభ్రతే
అథవిశ్వస్యసంహర్త్రే । తుభ్యంత్రేధాస్థితాత్మనే॥ ౧౭

రసాంతరాణ్యేకరసం । యథాదివ్యంపయోశ్నుతే
దేశేదేశేగుణేష్వేవ । మవస్థాస్త్వమవిక్రియః॥ ౧౮

*ఏకఃకారణతస్తాంతా । మవస్థాంప్రతిపద్యసే
నానాత్వంరాగసంయోగాత్ । స్ఫాటికస్యేవదృశ్యతే॥ ౧౯

అమేయోమితలోకస్త్వ । మనర్థీప్రార్థనావహః
అజితోజిష్ణురత్యంత । మవ్యక్తోవ్యక్తకారణం॥ ౨౦

హృదయస్థమనాసన్న । మకామంత్వాంతపస్వినం
దయాలుమనఘస్పృష్టం । పురాణమజరంవిదుః॥ ౨౧

సర్వజ్ఞస్త్వమవిజ్ఞాతః । సర్వయోనిస్త్వమాత్మభూః
సర్వప్రభురనీశస్త్వ । మేకస్త్వంసర్వరూపభాక్॥ ౨౨

అలరువెలిదమ్మికన్నుల ♦ నలరువాని । వఱలుతేరెయెండఁబోలెడు ♦ వలువవాని
శారదదినాదివలెయోగి ♦ జనులకెపుడు । చూడఁజూడంగనొప్పెడు ♦ సొబగువాని॥ ౧౦

తళుకుశ్రీవత్సమునకుఁదాఁ ♦ గొలువునట్టి । పద్మ కానందముసరమై ♦ పరఁగునట్టి
జలధిసారంబునానొప్పి ♦ చెలఁగునట్టి । కౌస్తుభమువక్షమునఁదాల్చి ♦ క్రాలువాని॥ ౧౧

దివ్యభూషణదీప్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి । విటపములఁబోలుబాహువుల్ ♦ [illegible]కతనఁ
గదలినడుమనుమరలఁదాఁ ♦ బొడమినట్టి । పారిజాతంబువలెఁగడు ♦ [illegible]గాని॥ ౧౨

దానవస్త్రీలచెక్కిళ్లఁ ♦ దనరుచుండు । మదముచేఁగల్గురక్తిమ ♦ మాపు
జీవముంగలశస్త్రాళి ♦ చేతఁగలుగు । దశదిశలఁబొల్చుజయునినా ♦ దము[illegible] ౧౩

పగనహీంద్రునితోమాని ♦ పరఁగునట్టి । కులిశఘాతాంకములచేతఁ ♦ జెలఁగునట్టి
వినతుఁడైకేలుమోడ్చి సే ♦ వించునట్టి । గరుడుఁడుండెడుకొల్వులోఁ ♦ గ్రాలువాని॥

సుఖశయనపరిశ్నసలిపెడు ♦ శుద్ధమతుల । భృగువుమొదలైనవారల ♦ విశదవిమల
యోగనిద్రాంతదృక్కుల ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచిధన్యులఁజేయుచు ♦ మించువాని॥

వాఙ్మనంబులకందక ♦ వఱలువానిఁ । బొగడయోగ్యుని భగవంతుఁ ♦ బొగడిరపుడు
సురరిపులమానజీవముల్ ♦ సూరగొనెడు । వల్లభునియంఘ్రులకుఁబ్రీతి ♦ మిల్లిసురలు॥

మొదటవిశ్వముసృజియించి । పిదపదానిఁ । బోషణమొనర్చికడపట ♦ బ్రింగఁజేయు
త్రివిధరూపాత్మకుండైన ♦ దేవనీకు । భక్తిసల్పుచునున్నాము ♦ వందనములు॥ ౧౪

తొలుతదివినుండిజాఱెడు ♦ జలమునందు । నొక్కటేరుచియున్నను ♦ పెక్కులైన
దేశములమాఱునట్టులు ♦ త్రిగుణములను । మారుదువునూప్పలేనట్టి ♦ మహితుఁడీవు॥ ౧౫

*పెక్కులైనయుపాధుల ♦ నొక్కఁడయ్యు । వివిధరూపాలఁగనఁబడి ♦ వెలయుదీవు
స్ఫటికయాయాయిరంగుల ♦ వస్తువులను । బట్టిపలువితములఁగానఁ ♦ బడెడునట్లు॥ ౧౬

కొలఁతకందవులోకముల్ ♦ గొలుతువీవు । కోరికలులేవుతీర్తువు ♦ కోర్కెలెల్ల
నజితుఁడవునీకుజయమగు ♦ నన్నికథల । వ్యక్తకారణుఁడగుచును ♦ వ్యక్తుఁడగుచు॥ ౨౦

ప్రాజ్ఞులాత్మస్థుఁడైన దూ ♦ రస్థుఁడంచు । వాంఛలేశమ్ములేనిత ♦ పస్వియంచు
వగతుఁజిక్కనిపరమకృ ♦ పాళువంచు । నిన్నుజరలేనివృద్ధంచు ♦ సెన్నుచుంద్రు॥ ౨౧

తెలివికందక యన్నియుఁ ♦ దెలియుదీవు । అన్నిటికినీకుఁగారణం ♦ బగుదువీవు
ప్రభురహితుఁడైనయందటి ♦ ప్రభుఁడవీవు । ఒక్కరుఁడవన్నిరూపాల ♦ నొప్పదీవు॥

సప్తసామోపగీతంత్వాం । సప్తార్ణవజలేశయం
సప్తార్చిర్ముఖమాచఖ్యుః । సప్తలోకైకసంశ్రయం॥

చతుర్వర్గఫలంజ్ఞానం । కాలావస్థాచతుర్యుగా
చతుర్వర్ణమయోలోక । స్త్వత్తఃసర్వంచతుర్ముఖాత్॥

అభ్యాసనిగృహీతేన । మనసాహృదయాశ్రయం
జ్యోతిర్మయంవిచిన్వంతి । యోగినస్త్వాంవిముక్తయే॥

అజస్యగృహ్ణతోజన్మ । నిరీహస్యహతద్విషః
స్వపతోజాగరూకస్య । యాథార్థ్యంవేదకస్తవ॥

శబ్దాదీన్విషయాన్భోక్తుం । చరితుందుశ్చరంతపః
పర్యాప్తోసిప్రజాఃపాతు । మౌదాసీన్యేనవర్తితుం॥

బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః । పంథానఃసిద్ధిహేతవః
త్వయ్యేవనిపతంత్యోఘా । జాహ్నవీయాఇవార్ణవే॥

త్వయ్యావేశితచిత్తానాం । త్వత్సమర్పితకర్మణాం
గతిస్త్వంవీతరాగాణా । మభూయఃసన్నివృత్తయే॥

ప్రత్యక్షోప్యపరిచ్ఛేద్యో । మహ్యాదిర్మహిమాతవ
ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం । సాధ్యంత్వాంప్రతికాకథా॥

కేవలంస్మరణేనైవ । పునాసిపురుషంయతః
అనేనవృత్తయఃశేషా । నివేదితఫలాస్త్వయి॥

ఉదధేరివరత్నాని । తేజాంసీవవివస్వతః
స్తుతిభ్యోవ్యతిరిచ్యంతే । దూరాణిచరితానితే॥

అనవాప్తమవాప్తవ్యం । నతేకించనవిద్యతే
లోకానుగ్రహఏవైకో । హేతుస్తేజన్మకర్మణోః॥

మహిమానంయదుత్కీర్త్య । తవసంహ్రియతేవచః
శ్రమేణతదశక్త్యావా । నగుణానామియత్తయా॥

ఇతిప్రసాదయామాసు । స్తేసురాస్తమధోక్షజం
భూతార్థవ్యాహృతిఃసాహి । నస్తుతిఃపరమేష్ఠినః॥

సప్తసామంబులుమునిన్నె ♦ సంస్తుతించు । సప్తజలధులునీకగు ♦ శయనతలము
సప్తలోకంబులకునీవు ♦ సంశ్రయంబు । సప్తజిహ్వుఁడునీకునా ♦ స్యమనియందురు॥

నాల్గుపురుషార్థములఫల ♦ జ్ఞానమెల్ల । నాలుగుయుగంబులమరెడు ♦ కాలమెల్ల
నాల్గువర్ణంబులొప్పుజ ♦ నంబులెల్లఁ । గలుగునీనుండియేకద ♦ నలువదేవ॥ ౨౪

సంతతాభ్యాసనిగ్రహ ♦ స్వాంతములను । హృదయపద్మస్థతేజమై ♦ యెసఁగునిన్ను
మోక్షసామ్రాజ్యమునకును ♦ ముఖ్యులైన । యోగులందఱుధ్యానించు ♦ చుందురు దేవ॥

జన్మమెత్తుచునుందువ ♦ జన్ముఁడవయ్యు । రిపులఁదెగటార్చెదవుని ♦ ష్క్రియుఁడవయ్యు
నుండుదువునిద్రజాగరూ ♦ కుండవయ్యు । నీయథాస్థితిఁదెలియంగ ♦ నేర్చునెవఁడు॥

అధిపశబ్దాదివిషయంబు ♦ లనుభవింప । నధికదుశ్చరమౌ తప ♦ మాచరింపఁ
బ్రజలఁబెంపఁ దటస్థభా ♦ వమువహింప । మహిమగలయట్టిసర్వస ♦ మర్థుఁడీవు॥ ౨౭

శాస్త్రములయందుఁబురుషార్థ ♦ సాధకములు । భిన్నభిన్నమ్ములుగనున్న ♦ నన్నికడకు
నైక్యమందునునీలోన ♦ నబ్ధియందు । నఖిలగంగాప్రవాహమ్ము ♦ లౌ తెఱఁగున॥ ౨౮

స్వాంతమును బెట్టినీయందు ♦ సకలమైన । కర్మములునీకునర్పింపఁ ♦ గలిగినట్టి
వీతరాగులయోగుల ♦ విమలమతుల । కామితంబైన ముక్తికి ♦ గతివినీవు॥ ౨౯

భూమిముఖభూతములనీదు ♦ భూరిమహిమ । గోచరంబయ్యు వాచామ ♦ గోచరమగు
నింక నూహాలక్షితుల నూ ♦ హింపఁదగిన । నిన్నుఁదెలియంగనెవ్విధి ♦ నేర్చునెవఁడు॥

స్మరణచేసినమాత్రన ♦ నరునినీవు । పావనునొనర్చుచుందువు ♦ పరమపురుష
యిదియె తెలుపునుగాదె యిం ♦ కెట్టిఫలము । దర్శనాదులఁగలుగునో ♦ ధన్యచరిత॥ 3౧

రత్ననిలయంబునందలి ♦ రత్నరాజి । తరణిలోపలనొప్పెడు ♦ కిరణచయము
గణనకందకదూరమై ♦ క్రాలుకరణి । నీచరిత్రం బవాఙ్మనో ♦ గోచరంబు॥ 3౨

అన్నియుంబొందియుండెడు ♦ నధిపనీకుఁ । బొందఁగాఁగోరునదియున్నె ♦ పూర్ణపురుష
జన్మకర్మమ్ములనునీవు ♦ జగతిఁదాల్చు । టెల్లలోకమ్ములననుగ్ర ♦ హింపఁగాక॥ 33

దేవభవదీయదివ్యప్ర ♦ భావగరిమఁ బొగడివాక్కులుకొఱవడి ♦ పొదలకుంట
బడలికనొ శక్తిలేకయొ ♦ పొడముఁగాని । త్వద్గుణావధిఁగాంచుట ♦ వలనఁగాదు॥ 3౪

అయ్యధోక్షజువిష్ణుని ♦ య్యందమందు । వినుతులఁబ్రసన్నుఁగాఁజేసి ♦ కొనిరిసురలు
కానిపరమేష్ఠికవినుతుల్ ♦ గాకయతని । నైజగుణబోధకముగఁజె ♦ న్నారుచుండె॥

తస్మై కుశలసంప్రశ్న । వ్యంజితప్రీతయే సురాః
భయమప్రలయోద్వేలా । దాచఖ్యుర్నైరృతోదధేః॥ ౩౬

అథ వేలాసమాసన్న । శైలరంధ్రానువాదినా
స్వరేణోవాచ భగవాన్ । పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥ ౩౭

పురాణస్య కవేస్తస్య । వర్ణస్థానసమీరితా
బభూవ కృతసంస్కారా । చరితార్థైవ భారతీ॥ ౩౮

బభౌ సదశనజ్యోత్స్నా । సా విభోర్వదనోద్గతా
నిర్యాతశేషా చరణా । ద్గంగేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥ ౩౯

జానే వో రక్షసాక్రాంతా । వనుభావపరాక్రమౌ
అంగినాం తమసేవోభౌ । గుణౌ ప్రథమమధ్యమౌ॥ ౪౦

విదితం తప్యమానం చ । తేన మే భువనత్రయం
అకామోపనతేనేవ । సాధోర్హృదయమేనసా॥ ౪౧

కార్యేషు చైకకార్యత్వా । దభ్యర్థ్యోఽస్మి న వజ్రిణా
స్వయమేవ హి వాతోఽగ్నేః । సారథ్యం ప్రతిపద్యతే॥ ౪౨

స్వాసిధారాపరిహృతః । కామం చక్రస్య తేన మే
స్థాపితో దశమో మూర్ధా । లభ్యాంశ ఇవ రక్షసా॥ ౪౩

స్రష్టుర్వరాతిసర్గాత్తు । మయా తస్య దురాత్మనః
అత్యారూఢం రిపోః సోఢం । చందనేనేవ భోగినః॥ ౪౪

ధాతారం తపసా ప్రీతం । యయాచే స హి రాక్షసః
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం । మర్త్యేష్వాస్థాపరాఙ్ముఖః॥ ౪౫

సోఽహం దాశరథిర్భూత్వా । రణభూమేర్బలిక్షమం
కరిష్యామి శరైస్తీక్ష్ణై । స్తచ్ఛిరఃకమలోచ్చయం॥ ౪౬

అచిరాద్యజ్వభిర్భాగం । కల్పితం విధివత్పునః
మాయావిభిరనాలీఢ । మాదాస్యధ్వే నిశాచరైః॥ ౪౭

వైమానికాః పుణ్యకృత । స్త్యజంతు మరుతాం పథి
పుష్పకాలోకసంక్షోభం । మేఘావరణతత్పరాః॥ ౪౮

శలసంప్రశ్న మొనరించి ♦ కూర్మి నెఱిపి । నట్టివానికి హరికి న ♦ య్యమరులపుడు
ప్రలయమొందక రాక్షస ♦ జలధిపొంగి । కలుగఁజేయు విపత్తును ♦ దెలిపిరంత॥ ౩౬
ఒడ్డిదీరాన శైలగు ♦ హాంతరమునఁ । గలుగునట్టి ప్రతిధ్వని ♦ కరణిఁగ్రాలి
జలధిఘోషంబుఁ దెగడును ♦ స్వరముతోడఁ । బలికె భగవంతుఁడతులకృ ♦ పాపయోధి॥
అప్పురాణకవీంద్రుని ♦ యందునుండి । తగిన వర్ణస్థలంబులఁ ♦ దగులుచుండి
విమలసంస్కారమును బొంది ♦ వెలయునట్టి । భారతి కృతార్థురాలైన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥
అంఘ్రిఁబ్రవహించి మిగిలిన ♦ యమలగంగ । యూర్ధ్వముఖమునఁ బ్రవహించు ♦ నోజనొప్పె
దంతరుచిచంద్రికలతోడఁ ♦ దనరుచుండు । పూత మైనట్టి విభునివా ♦ క్పూరమిట్లు॥ ౩౯
తనువు దాల్చినవారిలోఁ ♦ దనరు సత్వ । గుణరజోగుణములఁ దివియో ♦ గుణమడంచు
కరణి యమ్మత్ప్రభావవి ♦ క్రమము లెల్ల । నడఁచె రాక్షసుఁడెఱుఁగుదు ♦ సమరులార॥ ౪౦
సాధువుమనంబు తెలియక ♦ సలిపినట్టి । పాతకము చేతఁ దప్తమౌ ♦ పగిది నిపుడు
దనుజుచేమ జ్జగంబులు ♦ తప్తమగుట । తెలిసియున్నది నాకనో ♦ త్రిదశులార॥ ౪౧
ఏకకార్యార్థపరులమై ♦ యొసఁగుచుండ । వజ్రియిక్కార్యముల వేఁడ ♦ వలెనె నన్ను
వహ్నిప్రార్థింపక యె గాలి ♦ స్వయముగాను । బూనదే దానిసారథ్య ♦ మునుదలంప॥ ౪౨
దనుజపతి దనశితఖడ్గ ♦ ధారకిడక । నాదుచక్రంబు చేతను ♦ నలుకఁదగిన
భాగముగ నిల్పియున్నాఁడు ♦ పదిలముగను । దనదుపదియవ శిరమును ♦ దథ్యమరయ॥
బ్రహ్మయొసఁగినయట్టివ ♦ రమ్ము కతన । నద్దురాత్ముని దశకంఠు ♦ నమితవృద్ధి
నింతపఱకును నేసహి ♦ యింపవలసె । నరగ స్పృద్ధిని జందన ♦ మోర్చునట్లు॥ ౪౪
తపమునకుఁ బ్రీతుఁడైనట్టి ♦ ధాతఁగూర్చి । మనుజులను లెక్కసేయని ♦ దనుజవిభుఁడు
దానుమరణంబునురలచే ♦ తను జగానఁ । బడయకుండెడునట్లుగా ♦ వరము వేఁడె॥ ౪౫
దశరథనృపాలతనయుఁడై ♦ ధరణిఁబుట్టి । యుద్ధరంగమునకుఁగడు ♦ యోగ్యమైన
బలిగనర్పింతువాని వౌ ♦ తలలనేను । గమలచయముగ శితశర ♦ కాండములను॥ ౪౬
తడవులేదింక మరలన ♦ ధ్వరములందు । విధివిహితరీతి యాజ్ఞికుల్ ♦ వేల్చునట్టి
యధమ్ములౌ మాయరక్కసు ♦ లంటనట్టి । వరహవిర్భాగముల మీరు ♦ వడయఁగలరు॥ ౪౭
అంబుదముచాటు గాఁగొని ♦ యంబరమున । వెలుపుననిమానముల నెక్కి ♦ తిరుగు మీరు
పుష్పకాలోకసంక్షోభ ♦ మునుదొలంగి । సుకముగానుండుఁ డిఁకనో ♦ సుకృతులార॥

మోక్ష్యధ్వే స్వర్గబందీనాం । వేణీబంధానదూషితాన్
శాపయంత్రితపౌలస్త్య । బలాత్కారకచగ్రహైః॥ ౪౯

రావణావగ్రహక్లాంత । మితివాగమృతేన సః
అభివృష్య మరుత్సస్యం । కృష్ణమేఘస్తిరోదధే॥ ౫౦

పురుహూతప్రభృతయః । సురకార్యోద్యతం సురాః
అంశైరనుయయుర్విష్ణుం । పుష్పైర్వాయుమివ ద్రుమాః॥ ౫౧

అథ తస్య విశాంపత్యు । రంతే కామ్యస్య కర్మణః
పురుషః ప్రబభూవాగ్నే । ర్విస్మయేన సహర్త్విజాం॥ ౫౨

హేమపాత్రగతం దోర్భ్యా । మాదధానః పయశ్చరుం
అనుప్రవేశాదాద్యస్య । పుంసస్తేనాపి దుర్వహం॥ ౫౩

ప్రాజాపత్యోపనీతం త । దన్నం ప్రత్యగ్రహీన్నృపః
వృషేవ పయసాం సార । మావిష్కృతముదన్వతా॥ ౫౪

అనేన కథితా రాజ్ఞో । గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః
ప్రసూతిం చకమే తస్మిం । స్త్రైలోక్యప్రభవోఽపి యత్॥ ౫౫

స తేజో వైష్ణవం పత్న్యో । ర్విభేజే చరుసంజ్ఞితం
ద్యావాపృథివ్యోః ప్రత్యగ్ర । మహర్పతిరివాతపం॥ ౫౬

అర్చితా తస్య కౌసల్యా । ప్రియా కేకయవంశజా
అతః సంభావితాం తాభ్యాం । సుమిత్రామైచ్ఛదీశ్వరః॥ ౫౭

తే బహుజ్ఞస్య చిత్తజ్ఞే । పత్న్యౌ పత్యుర్మహీక్షితః
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం । తామయోజయతాముభే॥ ౫౮

సా హి ప్రణయవత్యాసీత్ । సపత్న్యోరుభయోరపి
భ్రమరీ వారణస్యేవ । మదనిష్యందరేఖయోః॥ ౫౯

తాభిర్గర్భః ప్రజాభూత్యై । దధ్రే దేవాంశసంభవః
సౌరీభిరివ నాడీభి । రమృతాఖ్యాభిరమ్మయః॥ ౬౦

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా । రేజురాపాండురత్విషః
అంతర్గతఫలారంభాః । సస్యానామివ సంపదః॥ ౬౧

పరసతీకచములఁబట్టి ♦ బట్టునంచ | శాపమునఁగట్టువడిదశా ♦ స్యమ్ములవాఁడు
మైలపడుపనిదేవబం ♦ దీలజడల | ముడులవదలింపుఁడెంతయు ♦ ముదముతోడ॥ ౪౯

రావణావగ్రహముచేఁ గ ♦ రమ్ముఁవాఁడు | నమరసస్యాళిమీఁద వా ♦ గమృతవృష్టి
నిర్విధంబునఁగురిసియ ♦ కృష్ణమేఘు | మెంతయునువింతదోఁప న ♦ వృశ్యమయ్యె॥ ౫౦

ఉచితసురకార్యమందు ను ♦ ద్యుక్తుఁడైన | విష్ణువును దేవవిభుఁడాది ♦ విబుధులెల్ల
ననుగమించిరితమతమ ♦ యంశములను | విరులతోఁ గాలివెనుజను ♦ తరులపగిది॥ ౫౧

అంతదశరథుకామ్యాధ్వ ♦ రాంతమందు | సకలబుత్విగ్గణంబు వి ♦ స్మయమునొంద
నగ్నిలోనుండివొడమె మ ♦ హాత్ముఁడొకఁడు | పరమదివ్యాంశశోభిత ♦ పురుషవరుఁడు॥

ఆప్రభుండాద్యుఁ డందున ♦ ను ప్రవిష్టుఁ | డగుటఁదనకునుదుర్వహ ♦ మైనయట్టి
స్వర్ణపాత్రంబులోపలి ♦ పాయసంబు | నతఁడు గేలనుదాలిచి ♦ యలరుచుండె॥ ౫౩

అప్ప్రజాపతియొసఁగిన ♦ యన్నమంత | వాసవుఁడువార్ధిలోపలి ♦ వారిసార
మైనయమృతంబుగొన్నట్టి ♦ యందమందు | నన్నృపాలుఁడుగొనెఁగడు ♦ హర్షమునను॥

మూఁడుజగములఁబుట్టించు ♦ వాఁడుగూడఁ | బుత్రుఁడైయాతనికిఁదాను ♦ బుట్టఁగోరెఁ
గాననారాజునుకృతంబు ♦ గలుగఁగలదె | యన్యులకునంచునుడివిరి ♦ యార్యులెల్ల॥

చరువునానొప్పు విష్ణుతే ♦ జంబునతఁడు | భార్యలిరువురకప్పుడు ♦ పంచిపెట్టె
నరుణకిరణుఁడుదాను బా ♦ లాతపంబు | దివిభువులఁబంచిపెట్టెడు ♦ తీరుదోఁప॥ ౫౬

తనకుఁగౌసల్యమాన్యయై ♦ తనరుకతనఁ | గైకయెంతయుఁబ్రియయయు ♦ గ్రాలుకతన
వారిఁగోరెనుమిత్రకు ♦ వారివారి | భాగమిడిగారవింపంగ ♦ భర్తయపుడు॥ ౫౭

అన్నియునెఱింగిచిత్తజ్ఞుఁ ♦ డైనమగని | యిష్టమునుబట్టియబ్భార్య ♦ లిరువురంతఁ
జెలిసగమునేసితమపాలి ♦ చరువునందు | మించుప్రేమనుదాని సు ♦ మిత్రకిడిరి॥ ౫౮

ఆమెయుర్వీరుసవతుల ♦ యందుఁబ్రేమ | సమముగాఁజూపుచుండెఁబ్ర ♦ సన్నమతిని
గరికినిరుప్రక్కఁగటములఁ ♦ గాఱుమదము | సమముగానెంచిప్రేమించు ♦ భ్రమరిమాడ్కి॥

అర్కకిరణమ్ములనునాడు ♦ లమృతమనెడు | సలిలగర్భముధరియించు ♦ సరణివారు
జనులసిరికయిదేవాంశ ♦ జనితమైన | గర్భమునుదాల్చిరెంతయుఁ ♦ గ్రాలిరపుడు॥

ఫలములనుగోనవహించి ♦ ప్రబలుచుండు | సస్యసంపదతోఁబోల్పఁ ♦ జాలిరాణు
లొక్కమాఱుగగర్భమ్ము ♦ లొందిమిగులఁ | దెల్లఁబాఱినతనులతోఁ ♦ దేజరిలిరి॥ ౬౧

గుప్తందదృశురాత్మానం । సర్వాః స్వప్నేషు వామనైః
జలజాసిగదాశార్ఙ్గ । చక్రలాంఛితమూర్తిభిః॥ ౬౨

హేమపక్షప్రభాజాలం । గగనే చ వితన్వతా
ఉహ్యంతే స్మ సుపర్ణేన । వేగాకృష్టపయోముచా॥ ౬౩

బిభ్రత్యా కౌస్తుభన్యాసం । స్తనాంతరవిలంబినం
పర్యుపాస్యంత లక్ష్మ్యా చ । పద్మవ్యజనహస్తయా॥ ౬౪

కృతాభిషేకైర్దివ్యాయాం । త్రిస్రోతసి చ సప్తభిః
బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ । గృణద్భిరుపతస్థిరే॥ ౬౫

తాభ్యస్తథావిధాన్ స్వప్నాన్ । శ్రుత్వా ప్రీతో హి పార్థివః
మేనే పరార్ధ్యమాత్మానం । గురుత్వేన జగద్గురోః॥ ౬౬

విభక్తాత్మా విభుస్తాసా । మేకః కుక్షిష్వనేకధా
ఉవాస ప్రతిమాచంద్రః । ప్రసన్నానామపామివ॥ ౬౭

అథాగ్ర్యమహిషీ రాజ్ఞః । ప్రసూతిసమయే సతీ
పుత్రం తమోపహం లేభే । నక్తం జ్యోతిరివౌషధిః॥ ౬౮

రామ ఇత్యభిరామేణ । వపుషా తస్య చోదితః
నామధేయం గురుశ్చక్రే । జగత్ప్రథమమంగళం॥ ౬౯

రఘువంశప్రదీపేన । తేనాప్రతిమతేజసా
రక్షాగృహగతా దీపాః । ప్రత్యాదిష్టా ఇవాభవన్॥ ౭౦

శయ్యాగతేన రామేణ । మాతా శాతోదరీ బభౌ
సైకతాంభోజబలినా । జాహ్నవీవ శరత్కృశా॥ ౭౧

కైకేయ్యాస్తనయో జజ్ఞే । భరతో నామ శీలవాన్
జనయిత్రీమలంచక్రే । యః ప్రశ్రయ ఇవ శ్రియం॥ ౭౨

సుతౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ । సుమిత్రా సుషువే యమౌ
సమ్యగారాధితా విద్యా । ప్రబోధవినయావివ॥ ౭౩

నిర్దోషమభవత్సర్వ । మావిష్కృతగుణం జగత్
అన్వగాదివ హి స్వర్గో । గాంగతం పురుషోత్తమం॥ ౭౪

శంఖచక్రగదాఖడ్గ ♦ శార్ఙ్గములను । చిహ్నములఁదాల్చి వామనుల్ ♦ చెంతఁజేరి
వదిత్రముగఁదమ్మునెపుడు గా♦పాడునట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య♦పతులుసతులు॥
రింగిబంగారుచెక్కుల ♦ నిగ్గునెఱపి । వేగమునకంబుదమ్ములు ♦ వెంటఁబడఁగ
గరుడుఁడెక్కించుకొనితమ్ము ♦ నరిగినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ పతులుసతులు॥
ప్రభుఁడుదనయొద్దనిడిన కౌ♦స్తుభముతనదు । వక్షమునవ్రేలుచుండఁగాఁ ♦ బద్మమనెడు
పీవనముబట్టిలక్ష్మి సే♦వించినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ పతులుసతులు॥ ౧౪
అభ్రగంగానదీస్నాన ♦ మాచరించి । వేదపాఠంబుతోవచ్చి ♦ విమలభక్తి
సప్తఋషులనుదమపూజ ♦ సలిపినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ పతులుసతులు॥
సతులువినిచినవినియట్టి ♦ స్వప్నములకు । ధరణిపాలుఁడుచాలసం ♦ తసముఁబొంది
తామదైత్రలోక్యగురునకుఁ♦దండ్రియగుట । లోఁజెఁగియెంతయు శ్రేష్ఠుఁగా ♦ నెంచెఁదన్ను॥
విమలసలిలంబులోపల ♦ విధునిబింబ । మొక్కటయ్యును బెక్కులై ♦ యుండురీతి
నొక్కఁడయ్యును విభుఁడు దాఁ ♦ బెక్కులైన । భాగములనుండెవారి గ♦ర్భములయందు॥
ప్రసవసమయానదశరథ ♦ ప్రథమమహిషి । శోకమెల్లనుమాపెడు ♦ సుతునిఁబడసెఁ
దమమువాయించుశక్తితోఁ ♦ దనరుచుండు । ప్రభనురాతిరినోషధి ♦ పడయునట్లు॥ ౧౫
పుత్రునిమనోహరంబైన ♦ పోలుపుఁగాంచి । యెంతయుఁబ్రేరితుండయి ♦ సంతసమున
జగములకునాదిమంగళ ♦ శబ్దమైన । రామనామంబునిడెఁదండ్రి ♦ రమ్యగుగను॥ ౧౬
దివ్యరఘువంశమునకుఁ బ్ర ♦ దీపమగుచు । ననుపమంబగుకాంతిచే ♦ నలరునతని
ప్రభనుశయ్యాగృహంబు దీ ♦ పంబులెల్లఁ । దగడఁబడినట్టులుండెను ♦ దీప్తిదఱిగి॥ ౨౦
శిశువురాముఁడుశయ్యపైఁ ♦ జెన్నుమీఱ । సన్నగిలినట్టియుదరంబు ♦ గన్నమాత
యమలసైకతపద్మోప ♦ హారమమరి । సన్నగిలినశరద్గంగ ♦ సరణినొప్పె॥ ౨౧
పుట్టికైకేయికంతఁదాఁ ♦ బుత్రుఁడగుచు । శీలవంతుఁడుభరతాఖ్యఁ ♦ జెలఁగువాఁడు
సిరినివినయంబుగైసేయు ♦ తెఱఁగుదోఁప । లలితగతిఁదల్లిశాతఁ డ ♦ లంకరించె॥ ౨౨
అంతలక్ష్మణశత్రుఘ్ను ♦ లనెడుసుతులఁ । గవలసద్గుణవంతులఁ ♦ గనెసుమిత్ర
చక్కఁగానభ్యసించిన ♦ శాస్త్రమరయ । జ్ఞానవినయంబులనుగాంచు ♦ చందమునను॥
విశ్వవిభుఁడైవెలుంగున ♦ విష్ణువెంట । స్వర్గమేవచ్చినట్టులు ♦ జగతిపొసఁగ
దక్షిలదోషవిముక్తయై ♦ యలరుచుండె । నెల్లసద్గుణములఁగాంచి ♦ యొలమినించె॥ ౨౪

తస్యోదయేచతుర్మూర్తేః । పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః
విరజస్కైర్నభస్వద్భి । ర్దిశఉచ్ఛ్వసితాఇవ॥ ౭౫

కృశానురపధూమత్వాత్ । ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః
రక్షోవిప్రకృతావాస్తా । మపవిద్ధశుచావివ॥ ౭౬

దశాననకిరీటేభ్య । స్తత్క్షణంరాక్షసశ్రియః
మణివ్యాజేనపర్యస్తాః । పృథివ్యామశ్రుబిందవః॥ ౭౭

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం । తూర్యాణాంతస్యపుత్రిణః
ఆరంభంప్రథమంచక్రు । ర్దేవదుందుభయోదివి॥ ౭౮

సంతానకమయీవృష్టి । ర్భవనేచాస్యపేతుషీ
సన్మంగళోపచారాణాం । సైవాదిరచనాభవత్॥ ౭౯

కుమారాఃకృతసంస్కారా । స్తేధాత్రీస్తన్యపాయినః
ఆనందేనాగ్రజేనేవ । సమంవవృధిరేపితుః॥ ౮౦

స్వాభావికం వినీతత్వం । తేషాంవినయకర్మణా
ముమూర్ఛసహజంతేజో । హవిషేవహవిర్భుజాం॥ ౮౧

పరస్పరవిరుద్ధాస్తే । తద్రఘోరనఘంకులం
అలముద్ద్యోతయామాసు । ర్దేవారణ్యమివర్తవః॥ ౮౨

సమానేపిహిసౌభ్రాత్రే । యథోభౌరామలక్ష్మణౌ
తథాభరతశత్రుఘ్నౌ । ప్రీత్యాద్వంద్వంబభూవతుః॥ ౮౩

తేషాంద్వయోర్ద్వయోరైక్యం । బిభిదేనకదాచన
యథావాయువిభావస్వో । ర్యథాచంద్రసముద్రయోః॥ ౮౪

తేప్రజానాంప్రజానాథా । స్తేజసాప్రశ్రయేణచ
మనోజహ్రుర్నిదాఘాంతే । శ్యామాభ్రాదివసాఇవ॥ ౮౫

సచతుర్ధాబభౌవ్యస్తః । ప్రసవఃపృథివీపతేః
ధర్మార్థకామమోక్షాణా । మవతారఇవాంగభాక్॥ ౮౬

గుణైరారాధయామాసు । స్తేగురుంగురువత్సలాః
తమేవచతురంతేశం । రత్నైరివమహార్ణవాః॥ ౮౭

పాదలిహరినాల్గుమూర్తుల ♦ నుదయమంద । ధూళిలేకుండవీచెడు ♦ గాలిచూడ
దశవదనభీతపతియుత ♦ దిశలుభయము । మానివిడిచినయూపిరి ♦ మాడ్కిఁదోఁచె॥ ౭౫

వీతిహోత్రుఁడుపొగవీడి ♦ వెలుఁగుచుండఁ । దరణినిర్మలకిరణాళిఁ ♦ దనరుచుండఁ
జెడుగురక్కసుచేబాధ ♦ పడినవారు । లఘుదుఃఖనిముక్తులై ♦ నట్లుతోఁచె॥ ౭౬

అత్తఱిదశాస్యమకుటంబు ♦ నందునుండి । రాలిపడుచుండునట్టి ర ♦ త్నాళియనెడు
వ్యాజమునరాల్చుచుండెఁ గ్ర ♦ వ్యాదలక్ష్మి । నేలపైబొటబొటను గ ♦ న్నీటిబొట్లు॥ ౭౭

పుత్రవంతునిదశరథు ♦ పుత్రజన్మ । సూచకంబుగఁబొల్చుచు ♦ శుభముదెల్పు
తూర్యములకెల్లసురల దుం ♦ దుభులెమొఁడటఁ । దేవులకెంతయునింపుగ ♦ దివినిమ్రోసె॥

మానవేంద్రునిసుందర ♦ మందిరమున । సురతరుసుమాళిజలజలఁ ♦ గురిసెన్నృపుని
తనయజన్మోత్సవంబునఁ ♦ దనరుచుండు । సమశుభకార్యములకుఁదా ♦ నాదియయ్యె॥

జాతకర్మాదులనుబొంది ♦ జనపసుతులు । దాదులిచ్చెడుచనుబాలు ♦ ద్రావుచుండి
వర్ధిలిరియగ్రజన్మని ♦ పగిదినొప్పు । జనకహర్షంపుఁబెంపుతో ♦ సమముగాను॥ ౮౦

వారికెంతయుసహజమై ♦ వఱలునట్టి । వినయమభివృద్ధిచెందెను ♦ విద్యచేత
వహ్నికెంతయుసహజమై ♦ వఱలునట్టి । కాంతిహవ్యమ్ముచేవృద్ధిఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౮౧

పరమమైత్రిమెలంగు న ♦ వ్వారివలన । రాజిలెనఘంబుగాంచని ♦ రఘుకులమ్ము
నాకవాసులదైనట్టి ♦ నందనమ్ము । చెలఁగుఋతువులవలన రం ♦ జిల్లునట్లు॥ ౮౨

ఏకసౌభ్రాత్రమునవార ♦ లెసఁగుచున్నఁ । బ్రీతితోఁగూడిమెలఁగెడు ♦ రీతిఁజూడ
జతగనుండిరి రామల ♦ క్ష్మణులుగలిసి । భరతశత్రుఘ్నులునువారి ♦ వలెఁజరింప॥ ౮౩

అనిలపావకులందుఁ జం ♦ ద్రాబ్ధులందు । నుండుసఖ్యమునకుభేద ♦ మొదవనట్లు
లాజతలయందునుండు న ♦ న్యోన్యతకును । గలుగదువిభేదమెన్నఁడే ♦ కరణినైన॥ ౮౪

వేసవికిఁదుదవల్లగా ♦ వేయునట్టి । మబ్బుగర్జినదినమట్లు ♦ మహితమైన
వినయతేజమ్ములనుబ్రజా ♦ విభులుప్రజల । మనములాకర్షణమొనర్చి ♦ తనరిరపుడు॥ ౮౫

నాల్గుభాగమ్ములుగను జె ♦ న్నారుచుండు । నరవరేంద్రునివిమలసం ♦ తానమెల్ల
సాంగధర్మార్థకామమో ♦ క్షావతార । మనఁగనొప్పారెనెంతయు ♦ నద్భుతముగ॥ ౮౬

నలుదెసలనేలునాథుఁడై ♦ యలరుజనకు । సంద్రములునాల్గునవరత్న ♦ సమితిచేతఁ
బూజసలిపెడురీతి సం ♦ పూర్ణభక్తి । సుగుణములచేతఁబూజించె ♦ సుతచయంబు॥ ౮౭

సురగజఇవదంతైర్భగ్నదైత్యాసిధారై
ర్నయఇవపణబంధవ్యక్తయోగైరుపాయైః
హరిరివయుగదీర్ఘైర్దోర్భిరంశైస్తదీయైః
పతిరవనిపతీనాంతైశ్చకాశేచతుర్భిః॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ రామావ
తారోనామ దశమస్సర్గః

సీ॥ రాజులనందఱ ♦ రణమునవోడించి । రాజిల్లునశరథ ♦ రాజరాజు
దైత్యులఖడ్గాళి ♦ ధారఁబోనడఁచిన । దంతమ్ములొప్ప చౌ♦దంతిమాడ్కి
ఫలసిద్ధినూహింప ♦ వలయును పాయాల । చేతమించెడు రాజ ♦ నీతిరీతిఁ
బొడవులై కాడిక్కై ♦ వడిఁగ్రాలుబాహువుల్ । గలిగివెల్గెడురమా ♦ కాంతుపగిది॥
భగవదంశమ్ములనుబుట్టి ♦ ప్రబలుచుండు । నిర్మలానందకారులై ♦ నెగడుచుండు
సుగుణవంతులనల్వుర ♦ సుతులఁగూడి । యెంతయును దేజరిల్లె న♦త్యంతమహిమ॥ ౮౮

గద్యం.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రా
మావతారమను దశమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకాదశః సర్గః

కౌశికేనసకిలక్షితీశ్వరో । రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే
కాకపక్షధరమేత్యయాచిత । స్తేజసాంహినవయః సమీక్ష్యతే॥ ౧

కృచ్ఛ్రలబ్ధమపిలబ్ధవర్ణభాక్ । తందిదేశమునయేసలక్ష్మణం
అప్యసుప్రణయినాం రఘోఃకులే । నవ్యహన్యతకదాచిదర్థితా॥ ౨

యావదాదిశతిపార్థివస్తయో । ర్నిర్గమాయపురమార్గసత్క్రియాం
తావదాశువిదధేమరుత్సఖైః । సాసపుష్పజలవర్షిభిర్ఘనైః॥ ౩

తౌనిదేశకరణోద్యతౌపితు । ర్ధన్వినౌచరణయోర్నిపేతతుః
భూపతేరపితయోఃప్రవత్స్యతో । ర్నమ్రయోరుపరిబాష్పబిందవః॥ ౪

తౌపితుర్నయనజేనవారిణా । కించిదుక్షితశిఖండకావుభౌ
ధన్వినౌతమృషిమన్వగచ్ఛతాం । పౌరదృష్టికృతమార్గతోరణౌ॥ ౫

లక్ష్మణానుచరమేవరాఘవం । నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసౌనృపః
ఆశిషంప్రయుయుజేనవాహినీం । సాహిరక్షణవిధౌతయోఃక్షమా॥ ౬

మాతృవర్గచరణస్పృశౌమునే । స్తౌప్రపద్యపదవీంమహౌజసః
రేజతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ । భాస్కరస్యమధుమాధవావివ॥ ౭

వీచిలోలభుజయోస్తయోర్గతం । శైశవాచ్చపలమప్యశోభత
తోయదాగమఇవోద్ధ్యభిద్యయో । ర్నామధేయసదృశంవిచేష్టితం॥ ౮

తౌబలాతిబలయోఃప్రభావతో । విద్యయోఃపథిమునిప్రదిష్టయోః
మమ్లతుర్నమణికుట్టిమోచితౌ । మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ఏ కా ద శా శ్వా స ము.

—:0:—

గీతములు.

కౌశికుం డొక్కనాఁడు భూ♦కాంతుఁజేరి । కాకపక్షము దాలిచి ♦ క్రాలురాము
యజ్ఞవిఘ్నంబుఁ బాపఁగా ♦ నంపఁగోరెఁ । బ్రాయ మెంచరుఁగా శౌర్య♦వంతులందు॥

బుధుల సేవించు నారాజ ♦ పుంగవుండు । కష్టమునఁగన్న రాము ల♦క్ష్మణునితోడఁ
బనిచె మునివెంటఁ గోరినఁ ♦ బ్రాణమైన । నియ్యకుందురె రఘువంశ♦నృపతులెపుడు॥

వార లరుగఁగఁ బురరాజ ♦ పథము నెల్ల । నృపుఁడు గైసేయ నానతి ♦ యిడినతోనె
వాయువును మిత్రుఁగాఁగొని ♦ వారిదములు । పుష్పజలవృష్టి విభునాజ్ఞఁ♦ బూర్తిసేసె॥

చాపములఁ దాల్చి పితృనాజ్ఞ ♦ సలుపనున్న । వారువ్రాలిరి యాతని ♦ పాదములను
భూపతియు నట్లు నమ్రులై ♦ మ్రొక్కియున్న । సుతులపై బాష్పబిందుల♦వితతిరాల్చె॥

తండ్రికన్నీటఁ గూకటుల్ ♦ దడిసినట్టి । చాపములఁ దాల్చినట్టియా ♦ జనపసుతులు
పౌరదృక్పాళి పురమార్గ ♦ తోరణాళి । గాఁగ నాఋషి వెంటను ♦ గదలిరపుడు॥ ౫

వెంటఁ గొని చన సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు । రాము నేకోరె ఋషిగాన ♦ రాజమౌళి
యిడెను దీవెన సేనల ♦ నిడక వెంట । నదియె చాలును రక్షింప ♦ నంచునెంచి॥ ౬

మాతల పదాబ్జముల నంటి ♦ మౌనివరుని । చండతేజుని పథమునఁ ♦ జనెడువారు
మించి రవిగతిఁ బట్టి వ ♦ ర్తించుచుండు । దివ్యమధుమాధవములట్లు ♦ తేజరిలిరి॥ ౭

ఊర్మ్యభిద్యావ్యక్తపదముల ♦ నొప్పునట్టి । వర్షకాలపుఁ జేష్టకుఁ ♦ బాటియగుచుఁ
దరఁగలట్టులు చంచల ♦ తరములైన । బాహువుల చాపలం బొప్పె ♦ బాల్యమగుట॥ ౮

బలయు నతిబలయను విద్య ♦ లెలమితోడ । మౌని యొసఁగినఁద్రోవఁద♦న్మంత్రమహిమ
పరమణిస్థలి విహరించు ♦ బాలురయ్యుఁ । బడలకుండిరి తమతల్లి ♦ కడనుబోలె॥ ౯

పూర్వవృత్తకథితైఃపురావిదః । సానుజఃపితృసఖస్యరాఘవః
ఉహ్యమానఇవవాహనోచితః । పాదచారమపినవ్యభావయత్॥ ౧౦

తౌసరాంసిరసవద్భిరమ్బుభిః । కూజితైఃశ్రుతిసుఖైఃపతత్రిణః
వాయవఃసురభిపుష్పరేణుభి । శ్ఛాయయాచజలదాఃసిషేవిరే॥ ౧౧

నాంభసాంకమలశోభినాంతథా । శాఖినాంనచపరిశ్రమచ్ఛిదాం
దర్శనేనలఘునాయథాతయోః । ప్రీతిమాపురుభయోస్తపస్వినః॥ ౧౨

స్థాణుదగ్ధవపుషస్తపోవనం । ప్రాప్యదాశరథిరాత్తకార్ముకః
విగ్రహేణమదనస్యచారుణా । సోభవత్ప్రతినిధిర్నకర్మణా॥ ౧౩

తౌసుకేతుసుతయాఖిలీకృతే । కౌశికాద్విదితశాపయాపథి
నిన్యతుఃస్థలనివేశితాటనీ । లీలయైవధనుషీఅధిజ్యతాం॥ ౧౪

జ్యానినాదమథగృహ్ణతీతయోః । ప్రాదురాసబహుళక్షపాచ్ఛవిః
తాటకాచలకపాలకుండలా । కాలికేవనిబిడాబలాకినీ॥ ౧౫

తీవ్రవేగధుతమార్గవృక్షయా । ప్రేతచీవరవసాస్వనోగ్రయా
అభ్యభావిభరతాగ్రజస్తయా । వాత్యయేవపితృకాననోత్థయా॥ ౧౬

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం । శ్రోణిలంబిపురుషాంత్రమేఖలాం
తాంవిలోక్యవనితావధేఘృణాం । పత్త్రిణాసహముమోచరాఘవః॥ ౧౭

యచ్చకారవివరంశిలాఘనే । తాటకోరసిసరామసాయకః
అప్రవిష్టవిషయస్యరక్షసాం । ద్వారతామగమదంతకస్యతత్॥ ౧౮

బాణభిన్నహృదయానిపేతుషీ । సాస్వకాననభువంనకేవలాం
విష్టపత్రయపరాజయస్థిరాం । రావణశ్రియమపివ్యకంపయత్॥ ౧౯

రామమన్మథశరేణతాడితా । దుస్సహేనహృదయేనిశాచరీ
గంధవద్రుధిరచందనోక్షితా । జీవితేశవసతింజగామసా॥ ౨౦

నైఋతఘ్నమథమంత్రవన్మునేః । ప్రాపదస్త్రమవదానతోషితాత్
జ్యోతిరింధననిపాతిభాస్కరాత్ । సూర్యకాంతఇవతాటకాంతకః॥ ౨౧

వామనాశ్రమపదంతతఃపరం । పావనంశ్రుతమృషేరుపేయివాన్
ఉన్మనాఃప్రథమజన్మచేష్టితాన్ । యస్మరన్నపిబభూవరాఘవః॥ ౨౨

వాహనంబుల కలవాటు ♦ పడినరాముఁ । డనుజునింగూడి కాల్నడ ♦ నరుగుచున్నఁ
జిత్రసఖుఁడు పూర్వచారిత్ర ♦ విదుఁడు దెలుపు । కథల నాయాసమెఱుఁగక ♦ పథమునడచె॥

రుచిరుచిరవారిచేత స ♦ రోవరములు । హారికూజితములచే వి ♦ హంగమములు
శాఖలతాంతరజముచే ♦ మారుతములు । నీడచే మేఘములు గొల్చె ♦ నృపతిసుతుల॥

జలజముల నొప్పు జలముల ♦ వలనఁగాని । బహులికను దీప్చు తరువుల ♦ వలనఁగాని
తాపసులు వారిదర్శనో ♦ త్సవమువలన । గన్న సంప్రీతి నెప్పుడుఁ ♦ గాంచలేదు॥ ౧౨

హరనయనదగ్ధ మదనుని ♦ యాశ్రమంబు । చేత ధనువున్న రాముఁడు ♦ సేరియచటఁ
గార్యములఁగాక సుందర ♦ కాయమునను । మరుని ప్రతినిధియో యన ♦ వఱలెనంత॥

ప్రీతి ముని తెల్పినట్టి సు ♦ కేతుతనయ । శాపహతచేరి చెఱచిన ♦ యాపథమున
మోపి కోటుల నిలవీఁదఁ ♦ జాపయుగము । నెక్కువెట్టిరి లీల నృ ♦ పేంద్రసుతులు॥

వీనులను బున్కపోగులు ♦ వ్రేలుచుండ । బహుళరాత్రిని బోలెడు ♦ వన్నెగల్గి
బకచయముతోడి మేఘాళి ♦ భాతిఁదోఁచె । నెదుటఁదాటక వారిటం♦కృతి గ్రహించి॥

వేగభరమున నృత్యముల్ ♦ విఱిగిపడఁగఁ । బీనుఁగుల మీఁది పేలికల్ ♦ మేనఁదాల్చి
ప్రేతభూమిని లేచెడు ♦ వాతమట్టు । లార్చుచును వచ్చి రాము నె♦దిర్చెనసుర॥ ౧౬

కట్టునలె నెత్తియున్నట్టి ♦ కరముదాని । వ్రేలుపేర్వుల మొలనూలు ♦ గాలిబదానిఁ
గాంచి రాముఁడు విడిచెను ♦ గఱకుటమ్ము । తోడ స్త్రీవధఁ గలదయఁ♦గూడనపుడు॥

రాత్రిఁబోలిన తాటకో ♦ రస్థలమున । రాముబాణంబు సల్పిన ♦ రంధ్రమరయ
నింతవఱకును రాక్షస ♦ ప్రాంతమందుఁ । జొరనియమునకు ద్వారంబు ♦ కరణినొప్పె॥

శరదళిత వక్ష యిట్టిది ♦ ధరణిఁబడిన । దానికానన భూమిమా ♦ త్రమెమ్మగాక
త్రిజగముల గెల్చి తిరమయి ♦ తేజరిలిన । పదితలలవాని సిరియుఁ గం ♦ పంబునొందె॥

ఆ నిశాచరి సహియింప ♦ రానిరామ । కామశరమున హృదయంబు ♦ ఘాతమొంది
గంధయుత రక్తచందన ♦ గంధమలఁది । జీవితేశు నివాసంబుఁ ♦ జేరసరిగె॥ ౨౦

కడఁకమెచ్చినమునినుండి ♦ పడసి రాముఁ । డసురలనుజంపుమంత్రియు ♦ తాస్త్రమపుడు
సూర్యకాంతపు శిల తాను ♦ సూర్యునుండి । కాష్ఠములఁగాల్చు కాంతిని ♦ గాంచునట్లు॥

అంత ఋషిచేత వినియుండి ♦ యమలమైన । భవ్యతరవామ నాశ్రమ ♦ పదముఁజేరి
పూర్వజన్మస్మరణముదాఁ ♦ బొందకున్న । నెంతియును రాముఁ డుత్సాహ ♦ వంతుఁడయ్యె॥

ఏకాదశః సర్గః

ఆససాదమునిరాత్మనస్తతః । శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం । దర్శనోన్ముఖమృగంతపోవనం॥ ౨౩

తత్రదీక్షితమృషింరరక్షతు । ర్విఘ్నతోదశరథాత్మజౌశరైః
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ । రశ్మిభిఃశశిదివాకరావివ॥ ౨౪

వీక్ష్యవేదిమథరక్తబిందుభి । ర్బంధుజీవపృథుభిఃప్రదూషితాం
సంభ్రమోభవదపోఢకర్మణా । మృత్విజాంచ్యుతవికంకతస్రుచాం॥ ౨౫

ఉన్ముఖఃసపదిలక్ష్మణాగ్రజో । బాణమాశ్రయముఖాత్సముద్ధరన్
రక్షసాంబలమపశ్యదంబరే । గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం॥ ౨౬

తత్రయావధిపతీమఖద్విషా । తౌశరవ్యమకరోత్సనేతరాం
కింమహోరగవిసర్పివిక్రమో । రాజిలేషుగరుడఃప్రవర్తతే॥ ౨౭

సోస్త్రముగ్రజవమస్త్రకోవిదః । సందధేధనుషివాయుదైవతం
తేనశైలగురుమప్యపాతయత్ । పాండుపత్రమివతాటకాసుతం॥ ౨౮

యఃసుబాహురితిరాక్షసోపర । స్తత్రతత్రవిససర్పమాయయా
తంక్షురప్రశకలీకృతంకృతీ । పత్త్రిణాంవ్యభజదాశ్రమాద్బహిః॥ ౨౯

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయోస్తయోః । సాంయుగీనమభినంద్యవిక్రమం
ఋత్విజఃకులపతేర్యథాక్రమం । వాగ్యతస్యనిరవర్తయన్క్రియాః॥ ౩౦

తౌప్రణామచలకాకపక్షకౌ । భ్రాతరావవభృథాప్లుతోమునిః
ఆశిషామనుపదంసమస్పృశ । ద్దర్భపాటితతలేనపాణినా॥ ౩౧

తంన్యమంత్రయతసంభృతక్రతు । ర్మైథిలఃసమిథిలాంవ్రజన్వశీ
రాఘవావపినినాయబిభ్రతౌ । తద్ధనుఃశ్రవణజం కుతూహలం॥ ౩౨

తైఃశివేషువసతిర్గతాధ్వభిః । సాయమాశ్రమతరుష్వగృహ్యత
యేషుదీర్ఘతపసఃపరిగ్రహో । వాసవక్షణకలత్రతాంయయౌ॥ ౩౩

ప్రత్యపద్యతచిరాయయత్పున । శ్చారుగౌతమవధూఃశిలామయీ
స్వంవపుఃసకిలకిల్బిషచ్ఛిదాం । రామపాదరజసామనుగ్రహః॥ ౩౪

రాఘవాన్వితముపస్థితంమునిం । తంనిశమ్యజనకోజనేశ్వరః
అర్ఘకామసహితంసపర్యయా । దేహబద్ధమివధర్మమభ్యగాత్॥ ౩౫

అర్చకయి శిష్యులిడిన పు ♦ ష్పాదికములఁ । బల్లవాంజలిఁ గూర్చిన ♦ పాదపములఁ
జూడ మోముల నెత్తిన ♦ లేడిగములఁ । దనరు తనయాశ్రమముఁ జేరె ♦ మునివరుండు॥

దశరథాత్మజులట దీక్షఁ ♦ దనరు ఋషిని । విఘ్నములనుండి కాచిరి ♦ విశిఖములను
గ్రమముగాఁ దోఁచి శశిరవుల్ ♦ దమమునుండి । కిరణముల చేత జగముర ♦ క్షించుమాడ్కి॥

వేదిమంకెన పూలంత ♦ పెద్దవైన । నెత్తుబొట్టులచే నప ♦ విత్రమైనఁ
జూచియట్టె వికంకత ♦ సుస్రుక్కులెడలి । స్వక్రియలు మాని ఋత్విజుల్ ♦ భయముపడిరి॥

అపుడు రాముఁడు పాదినుండి ♦ యాశుగంబు । దీనిమోమెత్తి దివికేఁదా ♦ దృష్టిఁ జూపి
గ్రద్దలాడింను ఱెక్కల ♦ గాలిఁ గదలు । పడగలను గల్గు దనుజుల ♦ దడముఁ గాంచె॥

యజ్ఞరిపులగు వారిలో ♦ నధిపులైన । వారిగుఱిపెట్టె రాముండు ♦ వదలిపరుల
ఘనభుజంగాళి కడరెడు ♦ గరుడుఁడెందు । నీటిపాముల మీఁదికి ♦ ధాటియిడునె॥

అస్త్రకోవిదుఁడగు రాముఁ ♦ డమితజవము । గలుగు ననిలాస్త్రమును గూర్చెఁ ♦ గార్ముకమున
దానిచేఁ గొండ బరువుఁడు ♦ తాటకేయుఁ । డవనిమీఁదను బడెఁ బండు ♦ టాకువోలె॥

అంతట సుబాహు వనియెడు ♦ నన్యదనుజుఁ । డేదిమాయల నటునిటుఁ ♦ దిరుగువాని
రాముఁడేడైటఁ జెక్కెత్తు ♦ రపమునను । వనికి నవల ఖగాళికిఁ ♦ బంచిపెట్టె॥ ౨౯

కులపతియు మానియైనట్టి ♦ కుశికపుత్రు । యజ్ఞ విఘ్నముఁ బాపి య ♦ థార్థ విధిని
గ్రతువు నెఱవేరఁ జేసిన ♦ రాజసుతుల । యాజి తేజంబుఁ గొనియాడె ♦ యాజకాళి॥

కదలఁగాఁ గాక పక్షముల్ ♦ కాళ్ల కెఱఁగు । నన్నదమ్ముల దీవించి ♦ హర్షమునను
దర్భనొఱసిన యఱచేతఁ ♦ దనువులంటె । నవభృథస్నాన మొనరించి ♦ యలరుమౌళి॥

యజ్ఞమొనరింప సంసిద్ధుఁ ♦ డైనజనకు । ప్రార్థనంబున మిథిలకు ♦ నరుగుమౌని
తాము విన్నట్టి జనకుని ♦ ధనువుఁ జూడ । వేడ్కపడు రాఘవులఁ గూడ ♦ వెంటఁ గొనియె॥

నడచి మార్గంబు సాయంత ♦ నమున వారు । వరతపోధను గౌతము ♦ పత్నిక్షణము
శతమ్రని కళత్రమైన యా ♦ శ్రమమునందుఁ । దరుల క్రింద వసించిరి ♦ కరముఁ బ్రీతి॥

ఎంతయో కాలముగ శిలా ♦ కృతినినున్న । గౌతముని భార్య మరల సం ♦ ప్రీతి మెఱయ
నఘహరంబగు రాముపా ♦ దారవింద । రజముచేఁ గాంచెనటఁ దన ♦ రమ్యతనువు॥ ౩౪

మౌని యరుదెంచె రామల ♦ క్ష్మణులతోడ । నసఁగ వినిచనె నెదురుగ ♦ జనకనృపతి
నర్ఘ్యకాద్యు సమేత ధ ♦ ర్మ్యవతార । మనఁగ నొప్పెడు ఋషిశీర్ష ♦ ర్ఘ్యమ్ముగొనుచు॥

ఏకాదశః సర్గః

తౌ విదేహనగరీనివాసినాం । గాం గతావివ దివః పునర్వసూ
మన్యతే స్మ పిబతాం విలోచనైః । పక్ష్మపాతమపి వంచనాం మనః॥ ౩౬

యూపవత్యవసితే క్రియావిధౌ । కాలవిత్కుశికవంశవర్ధనః
రామమిష్వసనదర్శనోత్సుకం । మైథిలాయ కథయాంబభూవ సః॥ ౩౭

తస్య వీక్ష్య లలితం వపుః శిశోః । పార్థివః ప్రథితవంశజన్మనః
స్వం విచింత్య చ ధనుర్దురానమం । పీడితో దుహితృశుల్కసంస్థయా॥ ౩౮

అబ్రవీచ్చ భగవన్ మతంగజై । ర్యద్బృహద్భిరపి కర్మదుష్కరం
తత్ర నాహమనుమంతుముత్సహే । మోఘవృత్తి కలభస్య చేష్టితం॥ ౩౯

హ్రేపితా హి బహవో నరేశ్వరా । స్తేన తాత ధనుషా ధనుర్భృతః
జ్యానిఘాతకఠినత్వచో భుజాన్ । స్వాన్ విధూయ ధిగితి ప్రతస్థిరే॥ ౪౦

ప్రత్యువాచ తమృషిర్నిశమ్యతాం । సారతోఽయమథవా కృతం గిరా
చాప ఏవ భవతో భవిష్యతి । వ్యక్తశక్తిరశనిర్గిరావివ॥ ౪౧

ఏవమాప్తవచనాత్స పౌరుషం । కాకపక్షకధరేఽపి రాఘవే
శ్రద్దధే త్రిదశగోపమాత్రకే । దాహశక్తిమివ కృష్ణవర్త్మని॥ ౪౨

వ్యాదిదేశ గణశోఽథ పార్శ్వగాన్ । కార్ముకాభిహరణాయ మైథిలః
తైజసస్య ధనుషః ప్రవృత్తయే । తోయదానివ సహస్రలోచనః॥ ౪౩

తత్ప్రసుప్తభుజగేంద్రభీషణం । వీక్ష్య దాశరథిరాదదే ధనుః
విద్రుతక్రతుమృగానుసారిణం । యేన బాణమసృజద్వృషధ్వజః॥ ౪౪

ఆతతజ్యమకరోత్స సంసదా । విస్మయస్తిమితనేత్రమీక్షితః
శైలసారమపి నాతియత్నతః । పుష్పచాపమివ పేశలం స్మరః॥ ౪౫

భజ్యమానమతిమాత్రకర్షణాత్ । తేన వజ్రపరుషస్వనం ధనుః
భార్గవాయ దృఢమన్యవే పునః । క్షత్రముద్యతమివ న్యవేదయత్॥ ౪౬

దృష్టసారమథ రుద్రకార్ముకే । వీర్యశుల్కమభినంద్య మైథిలః
రాఘవాయ తనయామయోనిజాం । పార్థివః శ్రియమివ న్యవేదయత్॥ ౪౭

మైథిలః సపది సత్యసంగరో । రాఘవాయ తనయామయోనిజాం
సన్నిధౌ ద్యుతిమతస్తపోనిధే । రగ్నిసాక్షిక ఇవాతిసృష్టవాన్॥ ౪౮

అవ్విదేహులు దివినుండి ♦ యవనిదిగిన । యప్పునర్వసులను బోలి ♦ యలరుచుండు
రాఘవుల రూపులను గంటఁ ♦ దాఁ విరవుఁడు । వంచకములని తమకెప్ప ♦ పాట్లనెంచి॥

యూపవతియయి క్రతువంత ♦ మొందఁగాంచి । సమయవిదుఁడైనకుశికవం♦శప్రసూతి
కార్ముకముచూడ రాముని ♦ కౌతుకంబు । నెఱుఁగఁ జేసెను జనక పృ ♦ థ్వీశునకును॥

ఖ్యాత వంశమ్ములోఁ బుట్టి ♦ కొ్రిలు నృపతి । తనయునిమనోహరంబైన♦తనువుఁజూచి
వంచ దుస్సాధ్య మైన చా♦పముదలంచి। పుత్త్రియుంకువకెంతయుఁ ♦ బొక్కె విభుఁడు॥

గంధ సింధురమునకును ♦ గష్టమైన । పనులబాలగజంబుదా ♦ న్వర్థముగను
గడఁగుటకు నేను సమ్మతి ♦ నిడఁగలేను । వినుఁడు మౌనీంద్ర యని వేఁడు♦విన్నవించె॥

ఎందఱో చాపధరులగు ♦ నృపులువచ్చి । భంగపడి దీనిచే గుణ ♦ ప్రతినిఘాత
పటల కఠినతరాత్మీయ ♦ బాహుబలముఁ । దెగడికొంచేగి రనియును ♦ దెలిపె నతఁడు॥

అనుఁడు మునిపల్కె వినుమీతఁ ♦ డమితబలుఁడు । పలుకులేటికి నీచాప ♦ బలమునెల్లఁ
బట్టి పరికించుఁ దనబాహు ♦ బలముచేత । మించి పిడుగ్రుదులను బరీ ♦ క్షించునట్లు॥

అవనిమిఱుఁగురు పురుగంత ♦ యగ్ని యందు । దాహశక్తి యనంతమై ♦ తనరుకరణి
నమితమా తేజమబ్బాలు ♦ నందునుండు । ననుమ నృపుఁడెంచెనాప్తుఁడౌ ♦ మునివచింప॥

అనుచరుల గుంపు గుంపుగ ♦ నంపెనపుడు । తనదు బాణాసనము దేఁగ ♦ జనకనృపతి
వేయికన్నులు గలవాఁడు ♦ తోయదముల । మించు విలుఁదెమ్మనికయి ♦ పంచునట్లు॥

సుప్త ఫణిపతి గతిభీతిఁ ♦ జూపునట్టి । వీడి కర్తువును బాలెమ ♦ లేడులకును
దివ్యశరమును హరుఁడు సం ♦ ధించినట్టి । చాపమీక్షించి చేపట్టె ♦ భూపుపట్టి॥ ౭౭

రెప్పవేయక నివ్వెఱ ♦ నృపకుమారు । సభ్యులందఱు వీక్షింప ♦ సరసగతిని
గొండబరువుండు ధనువున ♦ గుణముఁగూర్చె । వేడ్కవిరివింట మరుఁడెక్కు♦వెట్టునట్లు॥

రాముఁడెక్కువగా నీడ్వ ♦ వ్రక్కలగుచు । నుఱుమినట్టులు ధ్వనిచేసె ♦ హరునిధనువు
బద్ధవైరంబు పూనిన ♦ భార్గవునకు । క్షత్రమిదె పుట్టె మఱియని ♦ చాటుకరణి॥ ౭౮

భగ్నని ధనువున రాముని ♦ బలముఁజూచి । శౌర్యశుల్కముఁ గొనియాడి ♦ జనకనృపతి
యతని కిచ్చెదనని తెల్పె ♦ సుతనుహితను । రమకుఁదుల్యను సీతను ♦ రమ్యగుణను॥ ౭౯॥

తనదుపుత్త్రినయోనిజఁ ♦ దత్క్షణంబ । సత్యసంధుఁడుజనకుఁడు ♦ శౌర్యనిధికి!
రామచంద్రునకత్తపో ♦ ధాముసెదుట । నగ్నియెదుటనువలెనిచ్చె ♦ హర్షమతిని॥ ౮౦

ప్రాహిణోచ్చ మహితం మహాద్యుతిః । కోసలాధిపతయే పురోధసం
భృత్యభావి దుహితుః పరిగ్రహా । ద్దిశ్యతాం కులమిదం నిమేరితి॥ ౪౯

అన్వియేష సదృశీం స చ స్నుషాం । ప్రాప చైన మనుకూలవాగ్ద్విజః
సద్య ఏవ సుకృతాం హి పచ్యతే । కల్పవృక్షఫలధర్మి కాంక్షితం॥ ౫౦

తస్య కల్పితపురస్క్రియావిధేః । శుశ్రువాన్ వచన మగ్రజన్మనః
ఉచ్చచాల బలభిత్సఖో వశీ । సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః॥ ౫౧

ఆససాద మిథిలాం స వేష్టయన్ । పీడితోపవనపాదపాం బలైః
ప్రీతిరోధ మసహిష్ట సా పురీ । స్త్రీవ కాంతపరిభోగ మాయతం॥ ౫౨

తౌ సమేత్య సమయే స్థితావుభౌ । భూపతీ వరుణవాసవోపమౌ
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం । స్వప్రభావసదృశీం వితేనతుః॥ ౫౩

పార్థివీ ముదవహ ద్రఘూద్వహో । లక్ష్మణ స్తదనుజా మథోర్మిళాం
యౌ తయో రవరజౌ వరౌజసౌ । తౌ కుశధ్వజసుతే సుమధ్యమే॥ ౫౪

తే చతుర్థసహితా స్త్రయో బభుః । సూనవో నవవధూపరిగ్రహాః
సామదానవిధిభేదనిగ్రహాః । సిద్ధిమంత ఇవ తస్య భూపతేః॥ ౫౫

తా నరాధిపసుతా నృపాత్మజై । స్తే చ తాభి రగమన్ కృతార్థతాం
సోభవద్వరవధూసమాగమః । ప్రత్యయప్రకృతియోగసన్నిభః॥ ౫౬

ఏవ మాత్తరతి రాత్మసంభవాం । స్తాన్నివేశ్య చతురోపి తత్ర సః
అధ్వసు త్రిషు విసృష్టమైథిలః । స్వాం పురీం దశరథో న్యవర్తత॥ ౫౭

తస్య జాతు మరుతః ప్రతీపగా । వర్త్మసు ధ్వజతరుప్రమాథినః
చిక్లిశు ర్భృశతయా వరూథినీ । ముత్తటా ఇవ నదీరయాః స్థలీం॥ ౫౮

లక్ష్యతే స్మ తదనంతరం రవి । ర్బద్ధభీమపరివేషమండలః
వైనతేయశమితస్య భోగినో । భోగవేష్టిత ఇవ చ్యుతో మణిః॥ ౫౯

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః । సాంధ్యమేఘరుధిరార్ద్రవాససః
అంగనా ఇవ రజస్వలా దిశో । నో బభూవు రవలోకనక్షమాః॥ ౬౦

భాస్కరశ్చ దిశ మధ్యువాస యాం । తాం శ్రితాః ప్రతిభయం వవాశిరే
క్షత్రశోణితపితృక్రియోచితం । చోదయంత్య ఇవ భార్గవం శివాః॥ ౬౧

నిమికులపుఁగన్యకనుమీరు ♦ నెమ్మిమీఱఁ । గోడలుగఁగొండుభృత్యుని ♦ కోర్కెపండు
ననుచు దశరథునకుఁ దెల్ప ♦ ననిచెఁ బూజ్యుఁ । దనపురోహితుజనకుఁ డు♦దారయశుఁడు॥

తగినకోడలివెదకెడు ♦ దశరథేశుఁ । జేరె ననుకూలముగను వ♦చించుద్విజుఁడు
కల్పవృక్షఫలములట్లు ♦ కాంక్షితంబు । తలఁచినంతనెపండదే ♦ ధన్యులకును॥ ౫౦

అర్చితుండైన విప్రవా♦క్యములకలరి । యిందిరసఖుఁడును వశియకా న♦రేంద్రమాళి
యేఁచి సైన్యంబులరుగుచో ♦ లేచుదుమ్ము । తరణికిరణాళిఁగప్పఁగాఁ ♦ దరలెవేడ్క॥ ౫౧

చేరెమిథిలను జుట్టును ♦ సేనవిడిసి । పీడలోనరించెఁ దోఁటల ♦ వృక్షములకుఁ
గ్రీతినిడుబాధకోర్చెఁ బు♦రీమతల్లి । యువతిపతిచేష్టలకును దా♦నోర్చునట్లు॥ ౫౨

అన్నియాచారములెఱింగి ♦ యున్నవారు । వజ్రివరుణులఁబోలెడు ♦ వారునృపులు
చేరియిర్వురు పెండ్లిండ్లు ♦ సేసిరపుడు । పుత్త్రిపుత్త్రికలకుఁదగు ♦ భూరిమహిమ॥ ౫౩

అవనిజను రాముఁ డామెకు ♦ ననుజయైన । యూర్మిళను లక్ష్మణుఁడు శౌర్య ♦ మొప్పువారు
వారియనుజన్మలాకుశ♦ధ్వజునినుతల । నిర్వురను మధ్యలఁ బరిగ్ర♦హించిరెలమి॥ ౫౪

నవవధూయుక్తులైన నం♦దనులునల్వు । రామహీధవుఫలయుత ♦ సామదాన
భేదదండమ్ములనియెడు ♦ భేదములను । జెలఁగెడునుపాయములఁబోలి ♦ యలరిరపుడు॥

రాచకన్నెలు మఱియును ♦ రాజసుతులు । వడసిరికృతార్థతను పర♦స్పరముఁగూడి
యవ్వధూవరపూజ్య స♦మాగమంబు । ప్రకృతియును బ్రత్యయముగూడు ♦ పగిదిమెఱసె॥

ఇట్లు లనురాగవంతులై ♦ యొసఁగుసుతుల । నల్వురకుఁబెండ్లిగావించి ♦ చెల్వమీఱ
మూఁడుదినములదారితో ♦ వీడిజనకుఁ । దరలెఁ దనపురమునుబట్టి ♦ దశరథుండు॥ ౫౭

ఎంతయును జండమారుత ♦ మెదురువీచి । ధ్వజతరుల నేలఁ బడవైచి ♦ దారియందు
దడములను జిక్కువెట్టెను ♦ దటముమీఱి । పొలములనుముంచు నయ్యేటి♦పోటుమాడ్కి॥

అంత భయమిడు కోటతో ♦ నంబరమునఁ । గానుపించెను భానుండు ♦ వైనతేయు
వలన మృతిఁగన్న ఫణి తన ♦ ఫణపుమణిని । బెట్టితాఁ జుట్టిపడినట్టి ♦ విధము దోఁప॥

శ్యేనపక్షాళి మూసిన ♦ చికురములుగ । సంజమబ్బులు రక్తవ ♦ స్త్రములుగాఁగఁ
గన రజస్వలలైన యం♦గనల పగిదిఁ । గడలుకనుఁగొన యోగ్యముల్ ♦ గాకయుండె॥

అర్కుఁడు వసించి యరిగిన ♦ యట్టిదిక్కు । నందు భీకరముగ నక్క ♦ లఱవఁజొచ్చె
క్షత్త్రరక్తంబుచేఁ బిత్రు ♦ కార్యములను । జేయు భార్గవు రమ్మని ♦ చీరునట్లు॥ ౬౧

తత్ర్పతీపపవనాదివైకృతం । పే్రక్ష్యశాంతిమధికృత్యకృత్యవిత్
అన్వయుంక్తగురుమీశ్వరఃక్షితేః । స్వంతమిత్యలఘయత్సతద్వ్యథామ్॥ ౬౨

తేజసఃసపదిరాశిరుత్థితః । ప్రాదురాసకిలవాహినీముఖే
యఃప్రమృజ్యనయనానిసైనికై । ర్లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్॥ ౬౩

పిత్ర్యమంశముపవీతలక్షణం । మాతృకంచధనురూర్జితందధత్
యఃససోమఇవఘర్మదీధితిః । సద్విజిహ్వఇవచందనద్రుమః॥ ౬౪

యేనరోషపరుషాత్మనఃపితుః । శాసనేస్థితిభిదోపితస్థుషా
వేపమానజననీశిరచ్ఛిదా । ప్రాగజీయతఘృణాతతోమహీ॥ ౬౫

అక్షబీజవలయేననిర్బభౌ । దక్షిణశ్రవణసంస్థితేనయః
క్షత్రియాంతకరణైకవింశతే । ర్వ్యాజపూర్వగణనామివోద్వహన్॥ ౬౬

తంపితుర్వధభవేనమన్యునా । రాజవంశనిధనాయదీక్షితం
బాలసూనురవలోక్యభార్గవం । స్వాందశాంచవిషసాదపార్థివః॥ ౬౭

నామరామఇతితుల్యమాత్మజే । వర్తమానమహితేచదారుణే
హృద్యమస్యభయదాపిచాభవ । ద్రత్నజాతమివహారసర్పయోః॥ ౬౮

అర్ఘ్యమర్ఘ్యమితివాదినంనృపం । సోనవేక్ష్యభరతాగ్రజోయతః
క్షత్రకోపదహనార్చిషంతతః । సందధేదృశముదగ్రతారకాం॥ ౬౯

తేనకార్ముకనిషక్తముష్టినా । రాఘవోవిగతభీఃపురోగతః
అంగులీవివరచారిణంశరం । కుర్వతానిజగదేయుయుత్సునా॥ ౭౦

క్షత్రజాతమపకారవైరిమే । తన్నిహత్యబహుశఃశమంగతః
సుప్తసర్పఇవదండఘట్టనా । ద్రోషితోస్మితవవిక్రమశ్రవాత్॥ ౭౧

మైథిలస్యధనురన్యపార్థివై । స్త్వంకిలానమితపూర్వమక్షిణోః
తన్నిశమ్యభవతాసమర్థయే । వీర్యశృంగమివభగ్నమాత్మనః॥ ౭౨

అన్యదాజగతిరామఇత్యయం । శబ్దఉచ్చరితఏవమామగాత్
వ్రీడమావహతిమేససంప్రతి । వ్యస్తవృత్తిరుదయోన్ముఖేత్వయి॥ ౭౩

బిభ్రతోస్త్రమచలేప్యకుంఠితం । ద్వౌరిపూమమమతౌసమాగసౌ
ధేనువత్సహరణాచ్చహైహయ । స్త్వంచకీర్తిమపహర్తుముద్యతః॥ ౭౪

గాలి మొదలగు దుర్నిమి ♦ త్తాళిఁ జూచి । శాంతిఁ గూరిచి గురుని భూ ♦ జానియడుగఁ
గడకు శుభమగునని తెల్పి ♦ కార్యవిదుని । చింత తగ్గించెఁ గొంత వ ♦ సిష్ఠమౌని॥ ౬౨

అంత క్షణమాత్రమునను సై ♦ న్యములముందు । నగపడియె గొప్ప తేజ మ ♦ త్యద్భుతముగ
నలిమికొని కన్నులను సైని ♦ కులు గనంగ । నెట్టకేలకుఁ బూరుషా ♦ కృతిగఁ దోఁచె॥ ౬౩

సోముతోఁ గూడియున్నట్టి ♦ సూర్యుపగిది । భుజగముండెడు చందన ♦ భూజమట్లు
జనకు నంశము చూపెడు ♦ జన్నిదంబుఁ । దల్లియంశపు ధనువును ♦ దాల్చినట్టి॥ ౬౪

అల్కఁ గఠినంపు మతిని మ ♦ ర్యాదదప్పి । యున్న జనకుని యాజ్ఞలో ♦ నుండి చనక
శిరమునడఁకెడు తల్లిదౌ ♦ శిరమునఱకి । గెలిచి కరుణను ధారుణి ♦ గెలిచినట్టి॥ ౬౫

ఉర్విలో క్షత్రియుల నిర్వ ♦ దొకమాఱు । తాను జంపిన సంఖ్యను ♦ దలఁపుగొలుప
నమల రుద్రాక్ష మాలయఁ ♦ వ్యాజమునను । దనదు కుడిచెవి మీఁదను ♦ దాల్చినట్టి॥

ఆత్మ పితృవధచేఁ గన్న ♦ యాగ్రహమున । భూపకులములఁ బరిమార్పఁ ♦ బూనినట్టి
భార్గవునిఁ జూచి బాలుఁడౌ ♦ పట్టిఁ జూచి । తనదుపశఁ గూర్చి చింతిల్లె ♦ దశరథుండు॥

పుత్త్రియందును దారుణ ♦ శత్రునందు । వర్తిలెడు రామనామంబు ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియము భయమును గొలిపెను ♦ హృదయమందు । హారఘణులందుమణిజాతి ♦ యట్టులపుడు॥

భార్గవుం డర్ఘ్య మిడెయని ♦ పలుకునృపుని । నైపుమాడక రాముని ♦ నైపుఁబఱపె
మహీపులకు మందు కోపంపు ♦ మంటఁబోలు । వెఱపు గొలిపెడు గ్రుడ్డుల ♦ వేఁడిచూపు॥

పోరునకుఁ గాలుఁద్రవ్వమ ♦ ముష్టిచేతఁ । జాపమునుబట్టి వ్రేళుల ♦ సందులందు
నిషువుగూర్చినభార్గవుం ♦ డెట్టయెదుట । భయపడకయున్నరాముతోఁ ♦ బలికెనిట్లు॥

శత్రుపదమయ్యెనపకృతి ♦ క్షత్రజాతి । దానిఁబల్మఱుగూల్చి శాం ♦ తంబుగనియుఁ
గఱ్ఱదెబ్బనుసుప్తాహి ♦ కనలునట్లు । కనలితిని నీపరాక్ర మా ♦ కర్ణనమున॥ ౭౧

ఇతరనరపతులెన్నరు ♦ నింతవఱకు । వంచియెఱుఁగని జనకుచా ♦ పంబునీవు
విఱువవినియెంచితిని నాదు ♦ విక్రమంబు । శృంగభంగంబుగాంచెనీ ♦ చేతనంచు॥ ౭౨

నోటిలోనుండి రామయన్ ♦ మాటవెడల । లోకమునఁ జెల్లుచుండెను ♦ నాకెమున్న
అట్టి పేరున విపరీత ♦ మైనవృత్తి । నీవువర్ధిల్ల లజ్జ వ ♦ హించినాఁడ॥ ౭౩

అద్రియందును జెడనట్టి ♦ యస్త్రమూను । నాకుసమశత్రులిర్వు రే ♦ లోకమందు
నావుధూడనుగొనిచన్న ♦ హైహయుండు । నావిమలకీర్తిఁగొనను న్న ♦ నీవొకఁడవు॥

క్షత్రియాంతకరణోఽపి విక్రమ । స్తేనమామవతి నాజితే త్వయి
పావకస్య మహిమా సగణ్యతే । కక్ష్వజ్జ్వలతి సాగరేఽపియః॥ ౭౫

విద్ధిచాత్తబలమోజసాహరే । రైశ్వరంధనురభాజియత్త్వయా
ఖాతమూలమనిలో నదీరయైః । పాతయత్యపిమృదుస్తటద్రుమం॥ ౭౬

తన్మదీయమిదమాయుధంజ్యయా । సంగమయ్య సశరంవికృష్యతాం
తిష్ఠతుప్రధన మేవమప్యహం । తుల్యబాహుతరసాజితస్త్వయా॥ ౭౭

కాతరోఽసియదివోద్గతార్చిషా । తర్జితఃపరశుధారయామమ
జ్యానిఘాతకఠినాంగుళిర్వృథా । బధ్యతామభయయాచనాంజలిః॥ ౭౮

ఏవముక్తవతి భీమదర్శనే । భార్గవేస్మితవికంపితాధరః
తద్ధనుర్గ్రహణమేవరాఘవః । ప్రత్యపద్యతసమర్థముత్తరం॥ ౭౯

పూర్వజన్మధనుషా సమాగతః । సోఽతిమాత్రలఘుదర్శనోఽభవత్
కేవలోఽపిసుభగో నవాంబుదః । కింపునస్త్రిదశచాపలాంఛితః॥ ౮౦

తేనభూమినిహితైకకోటితత్ । కార్ముకంచబలినాధిరోపితం
నిష్ప్రభశ్చరిపురాసభూభృతాం । ధూమశేష ఇవధూమకేతనః॥ ౮౧

తావుభావపిపరస్పరస్థితౌ । వర్ధమానపరిహీన తేజసౌ
పశ్యతిస్మజనతా దినాత్యయే । పార్వణౌశశిదివాకరావివ॥ ౮౨

తంకృపామృదురవేక్ష్యభార్గవం । రాఘవఃస్ఖలితవీర్యమాత్మని
స్వంచసంహితమమోఘమాశుగం । వ్యాజహారహరసూనుసన్నిభః॥ ౮౩

నప్రహర్తుమలమస్మినిర్దయం । విప్రఇత్యభిభవత్యపిత్వయి
శంసకింగతిమనేనపత్రిణా । హన్మిలోకముత తేమఖార్జితం॥ ౮౪

ప్రత్యువాచతమృషిర్నతత్త్వత । స్త్వాంనవేద్మిపురుషంపురాతనం
గాంగతస్యతవధామవైష్ణవం । కోపితోహ్యసిమయాదిదృక్షుణా॥ ౮౫

భస్మసాత్కృతవతఃపితృద్విషః । పాత్రసాచ్చవసుధాంససాగరాం
ఆహితోజయవిపర్యయోఽపిమే । శ్లాఘ్యఏవపరమేష్ఠినాత్వయా॥ ౮౬

తద్గతింమతిమతాంవరేప్సితాం । పుణ్యతీర్థగమనాయరక్ష మే
పీడయిష్యతినమాంఖిలీకృతా । స్వర్గపద్ధతిరభోగలోలుపం॥ ౮౭

క్షత్రియులసంహరించిన ♦ శౌర్యమహత్త్వ । గడఁగినిను గెల్వదేని నా♦కిడుసెత్తి
గడ్డిమోపునసెట్టులో ♦ కదలినట్లె । కాలినంగాదె గణియింత్రు ♦ కీలిమహిమ॥ ౭౫
ఎఱుఁగుమీవట్టైత్రుంచిన ♦ యీశుధనువు । హరిబలంబుననిస్సార ♦ మైనదంచు
నేలు వేరులదోలఁచినఁ ♦ దీరతరువు । గూలదే సన్నగాలికిఁ ♦ గూడజగతి॥ ౭౬

నాదుధనువిదెదీనికి ♦ నారితొడిగి । శరముసంధించిలాగుము ♦ సమర మేల
యింతచేసినఁజాలు నే ♦ నెంతునీకు । సమబలునకోడినట్టులు ♦ సంగరమున॥ ౭౭

మంటలెగయుచునుండెడు ♦ మత్కుఠార । ధారకడఁబుచుధైర్యంబు ♦ జాఱనేని
కట్టిగానారిదెబ్బల ♦ గట్టెడిన । వైరిశ్రేణియిటనభయంబు ♦ వేఁడు చెడకు॥ ౭౮

భార్గవుఁడుభీమరూపుఁడు ♦ పలుకనిట్లు । పెదవిచిఱునవ్వుచేతను ♦ గదలనతని
ధనువుగొనెరాఘవుండిదె ♦ తగినయట్టి । యుత్తరంబనియెంచితాఁ ♦ జిత్తమందు॥ ౭౯

తొంటిజన్మంపుఁదనదగు ♦ వింటితోడఁ । గూడిరాఘవుఁడెంతయుఁ ♦ జూడనొప్పెఁ
దొలిమొగిలెచూడసొగసుగాఁ ♦ దోఁచుచుండ నింద్రచాపంబుతోఁగూడ ♦ నెంచఁదర మె॥

ధరణిపైమోపికోటిని ♦ ధనువునందు । భూరిబలుఁడగురాముఁడు ♦ నారితొడుగ
భార్గవుఁడురాజశత్రుఁడు ♦ పరిభఁదొలంగి । పొగయెమిగిలినయగ్గి ♦పగిదినుండె॥

ఉభయులనొకన్య మెదురుగా ♦ నుండివర్థ । మానపరిహీన తేజులై ♦ కానసైరి
చుట్టుఁజూచుచునుండెడు ♦ చూపరులకుఁ । బార్వణదినాంతహిమకర ♦ భానులట్లు॥ ౮౨

స్కందుఁబోలినదశరథ ♦ నందనుండు । వింటమిడివానితనశర ♦ ముంటఁజూచి
తనకునోడినభార్గవు ♦ దశనుజూచి । పరమకరుణార్ద్రహృదయుఁడై ♦ పలికెనిట్లు॥ ౮౩

ఎంతమర్యాదమీఱిన ♦ నీవువిప్రుఁ । డౌటఁ గొట్టనునిన్ను నే ♦ నదయవృత్తి
నెద్దినాశరమున నేయ ♦ నిత్తువిపుడు । గమనమో యాగఫలితలో♦కమ్మొ చెపుమ॥ ౮౪

అనుచుబుషిపల్కెఁబర మేశ ♦ యాదిపురుష । క్షితిగతమువిష్ణుతేజమి ♦ క్షించుకోర్కి
నాగ్రహమునీకుఁగొల్పితి ♦ నంతెకాని । నిన్నెఱుఁగమిచేఁగాదు ♦ నిఖిలవేద్య॥ ౮౫

మజ్జనకశత్రుతతుల భ♦స్మంబుసేసి । వార్ధియుతభూమి పాత్రుల ♦ పశముసేసి
యెంతయుఁగృతార్థుఁడౌనాకు ♦ నీవుగొల్పు । నపజయంబేనిశ్లాఘ్యమే ♦ యగును దేవ॥

పుణ్యతీర్థమ్ములకు నేగ ♦ బుధవరేణ్య । నాదుగమనమ్ముకాపాడి ♦ మోదమిడుము
నాకసౌఖ్యంబునందునా ♦ కాసలేమి । యదిచెడినవంతగల్గ దా♦వంతయైన॥ ౮౬

ప్రత్యపద్యత తథేతి రాఘవః । ప్రాఙ్ముఖశ్చ విససర్జ సాయకం
భార్గవస్య సుకృతోఽపి సోఽభవత్ । స్వర్గమార్గపరిఘో దురత్యయః॥ ౮౮

రాఘవోఽపి చరణౌ తపోనిధేః । క్షమ్యతామితి వదన్ సమస్పృశత్
నిర్జితేషు తరసా తరస్వినాం । శత్రుషు ప్రణతిరేవ కీర్తయే॥ ౮౯

రాజసత్వమవధూయ మాతృకం । పిత్ర్యమస్మి గమితః శమం యదా
నన్వనిందితఫలో మమ త్వయా । నిగ్రహోఽప్యయమనుగ్రహీకృతః॥ ౯౦

సాధయామ్యహమవిఘ్నమస్తు తే । దేవకార్యముపపాదయిష్యతః
ఊచివానితి వచః సలక్ష్మణం । లక్ష్మణాగ్రజమృషిస్తిరోదధే॥ ౯౧

తస్మిన్గతే విజయినం పరిరభ్య రామం
స్నేహాదమన్యత పితా పునరేవ జాతం
తస్యాభవత్క్షణశుచః పరితోషలాభః
కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివ వృష్టిపాతః॥ ౯౨

అథ పథి గమయిత్వా క్ఌప్తరమ్యోపకార్యే
కతిచిదవనిపాలః శర్వరీః శర్వకల్పః
పురమవిశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం
కువలయితగవాక్షాం లోచనైరంగనానాం॥ ౯౩

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
భార్గవవిజయో నామైకాదశః సర్గః.

అట్లయనిరాఘవుండు మ◆హాద్భుతముగఁ | దూర్పుదెసఁజూచిరయమునఁ ◆ దూఁపువదలె
భార్గవుఁడుపుణ్యధనుఁడయ్యు ◆ స్వర్గమార్గ | మతనికెంతయుదుర్గమం ◆ బయ్యెనంత॥ ౮౮

ఆ॥ తపోనిధిచరణంబు ◆ లంటిరాముఁ | డెంతయునునమ్రుఁడై క్షమి ◆ యింపుఁడనుమ
శౌర్యమునుజూపిగెల్చిన ◆ శత్రులందు | వినయమేకదకీర్తికి ◆ విమలపథము॥ ౮౯

జననిసంబంధమగురాజ ◆ సమ్ముఁ దోలఁచి | జనకసంబంధమయినట్టి ◆ శాంతిఁగొలిపి
హితముగాఁగూర్చినావనిం◆దితఫలంబు | నిగ్రహంబయ్యునయ్యె స◆నుగ్రహంబు॥ ౯౦

దేవకార్యమ్ములనుదీర్చు ◆ దివ్యచరిత | యరిగెదనునీకునిర్విఘ్న ◆ మగును గాక
యనుచులక్ష్మణుతోడిరా◆మునకునుడివి | సృష్టిగతికిమునీంద్రుఁ డ◆దృశ్యుఁడయ్యె॥ ౯౧

చ॥ మునియటులేగఁ గన్గొని ◆ మోదముపూర్చినరాము కౌఁగిటన్
జనకుఁడు చేర్చిపట్టికిఁ బు◆నర్జననంబని మెచ్చెఁ బ్రేమమై
వనటయొకింతగాంచిన నృ◆పాలుని కావలిహర్షమెన్నఁగా
వనశిఖితప్తశాఖికగు ◆ వర్షముభాతిగనొప్పె నెంతయున్॥ ౯౨

ఉత్సాహము. దారిగడచియారియపలఁ ◆ దనరుపటగృహంబులన్
భూరిమహిమఁగొన్నిరేలు ◆ పుచ్చి యేఁడుసొచ్చె మా
రారిసముఁడుసీతఁజూచు ◆ నంగనాళినయనముల్
సోరణములఁగల్వపూల ◆ సొగసుఁగననయోధ్యలోన్॥ ౯౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు భార్గవవిజయంబను నేకాదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వాదశః సర్గః

నిర్విష్ట విషయస్నేహః । సదశాంతముపేయివాన్
ఆసీదాసన్న నిర్వాణః । ప్రదీపార్చిరివోషసి॥ ౧

తంకర్ణ మూలమాగత్య । రామే శ్రీర్న్యస్యతామితి
కైకేయీ శంకయేవాహ । పలితచ్ఛద్మనాజరా॥ ౨

సా పౌరాన్ పౌరకాంతస్య । రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః
ప్రత్యేకం హ్లాదయాం చక్రే । కుల్యోద్యానపాదపాన్॥ ౩

తస్యాభిషేక సంభారం । కల్పితం క్రూరనిశ్చయా
దూషయామాస కైకేయీ । శోకోష్ణైః పార్థివాశ్రుభిః॥ ౪

సాకిలాశ్వాసితా చండీ । భర్త్రా తత్సంశ్రుతౌ వరౌ
ఉద్వవామేంద్రసిక్తా భూ । ర్బిలమగ్నావివోరగౌ॥ ౫

తయోశ్చతుర్దశైకేన । రామం ప్రావ్రాజయత్సమాః
ద్వితీయేన సుత స్యైచ్ఛ । ద్వైధవ్యైకఫలాం శ్రియం॥ ౬

పిత్రా దత్తాం రుదన్ రామః । ప్రాఙ్మహీం ప్రత్యపద్యత
పశ్చాద్వనాయగచ్ఛేతి । తదాజ్ఞాం ముదితోఽగ్రహీత్॥ ౭

దధతో మంగళక్షౌమే । వసానస్యచవల్కలే
దదృశుర్విస్మితాస్తస్య । ముఖరాగం సమంజనాః॥ ౮

స సీతాలక్ష్మణసఖః । సత్యాద్గురు మలోపయన్
వివేశ దండకారణ్యం । ప్రత్యేకంచ సతాం మనః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వాదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

పీర్చిచము రెల్లఁ బ్రాభాత ♦ వేళయందు । వత్తి కొన నారనున్న దీ♦పంబుపగిది
సకలవిషయాళి సౌఖ్యంబు ♦ లనుభవించి । మోక్షునికటాంతదశనుండె ♦ భూవిభుండు॥ ౧

వెల్ల నెండు ప్రికలనుమిష ♦ వెట్టిముదిమి । కైకయందలిశంక భూ♦కాంతు చెవికి
మూలమునఁ జేరి సిరిని రా♦మునికినియ్య । మనవి చేయుచున్నదో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥ ౨

పురవనములోని యొక్కొక్క ♦ తరువునకును । గాల్వహర్షంబు గూర్చెడు ♦ కరణినపుడు
శ్రీకరుని రాము పట్టాభి♦షేకవార్త । ప్రజలలో నెల్లవారికిఁ ♦ బ్రమదమిడియె॥ ౩

రామరాజ్యాభిషేక కా♦ర్యములనెల్లఁ । గఠినవిశ్చయురాలైన ♦ కైక చెఱిచెఁ
గడువగపు చేత వెచ్చగాఁ ♦ గారుచుండు । భూమిపాలునికన్నీటి ♦ బొటచేత॥ ౪

ఊరడించెడుపతి కతఁ♦డొసఁగనున్న । రెండువరములవెలిఁబుచ్చెఁ ♦ జండి కైక
వృష్టిఁదడిసినభూమిదా ♦ బిలమునుండి । రెండుపాములవెలిఁబుచ్చు ♦ రీతిదోఁప॥ ౫

రామునొక్కవరాన న♦రణ్యమునకు । నేగఁజేసెను బదునాలు ♦ గేండ్లదాఁకఁ
దనకు వైధవ్యమొక్కటే ♦ దక్కునట్టి । సూనురాజ్యము నన్యవ♦రానఁగోరె॥ ౬

మొదటఁదండ్రియొసంగిన ♦ భూభరమ్ము । రాఘవుఁడుగొనె నశ్రువుల్ ♦ రాలుచుండ
నంతవనికేగుమనియెడు ♦ నతనియాజ్ఞ । నతులసంతోషమునఁగొనె ♦ నబ్బురముగ॥ ౭

పట్టువల్వలశుభముగఁ ♦ గట్టునపుడు । తగనివౌనారచీరెలఁ ♦ దాల్చునపుడు
సమముగానుండు ముఖవికా♦సముననొప్పు । రాముఁగని ప్రజ విస్మయా♦క్రాంతమయ్యె॥

సత్యమందుండి జనకుండు ♦ జారకుండ । విడక సీతయు సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండ
దండకారణ్యమును మఱి ♦ ధరణినుండు । ప్రతిసుజనచిత్తమును జొచ్చె ♦ రాఘవుండు॥ ౮

రాజా పిత్రద్వయోర్గార్త్తః । స్మృత్వా శాపం స్వకర్మజం
శరీరత్యాగమార్తేన । శుద్ధిలాభ మమన్యత॥ ౧౦

విప్రోషిత కుమారంత । ద్రాజ్యమస్త్రమితేశ్వరం
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం । ద్విషామామిషతాం యయౌ॥ ౧౧

అథానాథాః ప్రకృతయో । మాతృబంధు నివాసినం
మౌలైరానాయయామాసు । ర్భరతం స్తంభితాశ్రుభిః॥ ౧౨

శ్రుత్వా తథావిధం మృత్యుం । కైకేయీ తనయః పితుః
మాతుర్నకేవలం స్వస్యాః । శ్రియోప్యాసీ త్పరాఙ్ముఖః॥ ౧౩

ససైన్యశ్చాన్వగాద్రామం । దర్శితానాశ్రమాలయైః
తస్యపశ్యన్ ససౌమిత్రే । రుదశ్రుర్వసతి ద్రుమాన్॥ ౧౪

చిత్రకూట వనస్థంచ । కథితస్వర్గతిర్గురోః
లక్ష్మ్యాని మంత్రయాంచక్రే । తమనుచ్ఛిష్ట సంపదా॥ ౧౫

సహిప్రథమజేతస్మిన్ । నకృత శ్రీపరిగ్రహే
పరివేత్తారమాత్మానం । మేనేస్వీకరణాద్భువః॥ ౧౬

తమశక్యమపాక్రష్టుం । నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్ । కర్తుం రాజ్యాధి దేవతే॥ ౧౭

సవిసృష్టస్తథేత్యుక్త్వా । భ్రాత్రా నైవావిశత్పురీం
నందిగ్రామగతస్తస్య । రాజ్యంన్యాస మివాభునక్॥ ౧౮

దృఢభక్తి రితిజ్యేష్ఠే । రాజ్యతృష్ణాపరాఙ్ముఖః
మాతుః పాపస్య శుద్ధ్యర్థం । ప్రాయశ్చిత్తమివాకరోత్॥ ౧౯

రామోపి సహవైదేహ్యా । వనేవన్యేనవర్తయన్
చచార సానుజః శాంతో । వృద్ధేక్ష్వాకు వ్రతం యువా॥ ౨౦

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయ । మాశ్రితః సవనస్పతిం
కదాచిదంకే సీతాయాః । శిశ్యే కించి దివశ్రమాత్॥ ౨౧

ఐంద్రః కిలన ఖైస్తస్యా । విదదారస్తనౌద్విజః
ప్రియోపభోగ చిహ్నేషు । పౌరోభాగ్య మివాచరన్॥ ౨౨

నయనె నెడఁబాసి పోఁడును ♦ దల్లడిల్లి । స్వక్రియనుగ్గినట్టి శా♦పమునువలఁచి
శాన్తార్జనసాపకృ♦త్యమునకరయఁ । దనువుదొఱఁగుటె పరిహార ♦ మనుచునెంచె॥ ౧౦

అస్తమించినరాజును ♦ నడవిఁజన్న । రాజసుతులునుగలయట్టి ♦ రాజ్యమపుడు
కోపములఁజక్కఁగనిపెట్టి ♦ నోఁపునట్టి । యరినృపాలురకెరయగు ♦ నట్టులుండె॥ ౧౧

అంతఁబతిలేనిమంత్రులు ల♦క్ష్యంతస్మృతిని । నక్షులనునీరురానీని ♦ యాప్తవరుల
చేతరప్పించిరప్పుడు ♦ మాతృబంధు । నిలయమందున్నభరతుని ♦ నీతిపరుని॥ ౧౨

జనకుఁడవ్యాధిమరణంబు ♦ గనినవార్త । వినినయంతనె కైకేయి ♦ తనయుఁడాత్మ
జననికే గాకవిపుల రా♦జ్యంపుసిరికి । విషయసౌఖ్యాళికినిగూడ ♦ విముఖుఁడయ్యె॥ ౧౩

అనుజుసౌమిత్రితోఁగూడి ♦ యగ్రజుండు । విశ్రమించినవృక్షమ్ము ♦ లాశ్రమస్థ
లానికిఁజూపఁగాఁజూచు ♦ నశ్రువులను । బలముతో రాముదారిని ♦ భరతుఁడేగె॥ ౧౪

చిత్రకూటస్థుఁడౌ రాము ♦ చెంతఁజేరి । దివికిజనకుఁడు చనుటను ♦ దెలియఁబలికి
యన్యులంటంగఁగాని రా♦జ్యంపుసిరికిఁ । బిలిచెరమ్మంచుభరతుఁడు ♦ వినయరతుఁడు।

రాజ్యరమనగ్రజుండైన ♦ రాఘవుండు । చేకొనకయుండ దానిఁదా ♦ స్వీకరింప
నన్నకనుముందుఁబెండ్లాడి ♦ నట్టిపాపి । యగుదుననియెంచెభరతుండు ♦ న్యాయవిదుఁడు॥

స్వర్గవాసునిజనకు శా♦సనముదాఁటఁ । దనకుఁగాదనిరాఘవుం ♦ డనినఁ బదకుఁ
బాదుకలనేనియియ్యఁగా ♦ భరతుఁడడిగెఁ । బూజ్యదేవతలుగనుంచ ♦ రాజ్యమునకు॥

అట్లెయనిపల్కి పంపిన ♦ నన్నవీడి । చేరకపురమునయోధ్యను ♦ భరతుఁడంత
నందియనుపేరనొప్పెడు ♦ నగరియందె । యుడిననితపమునువలె ♦ నేలెభువిని॥ ౧౭

తల్లియొనరించినట్టి పా♦తకమునకును । దగినపరిహారమోయన ♦ ధర్మనిరతి
రాజ్యతృష్ణనుదొఱఁగి య♦గ్రజునియందుఁ । బరమదృఢభక్తిగల్గి య♦భ్భరతుఁడుండె॥ ౧౮

ధరణినిక్ష్వాకుకులులు వృ♦ద్ధత్వమందుఁ । బొందుచర్యతమును యనావస♦మందెతాల్చి
భార్యతోలక్ష్మణునితోడ ♦ వనమువనము । శాంతమతిరాఘవుండును ♦ సంచరించె॥ ౨౦

ఒక్కతఱిరఘుకులమణి ♦ యొక్కయింత । బడలినట్టులు జానకి ♦ తొడమదాను
బండియొంతయువిశ్రాంతి ♦ వడయుచుండెఁ । దనమహిమచేతఁగదలని ♦ తరువునీడ॥

చేరిరామునియుపభోగ ♦ చిహ్నములకు । దోషమెంచినయట్టులు ♦ ధూర్తుఁడైన
యమరపతినందనుండు కా♦కాసురుండు । గోళ్లచేఁజీరెజానకి ♦ కుచయుగంబు॥ ౨౨

తస్మిన్నాస్థదిషీకాస్త్రం । రామో రామావబోధితః
భ్రాంతశ్చ ముముచేతస్మా । దేకనేత్రవ్యయేనసః॥ ౨౩

రామస్త్వాసన్న దేశత్వా । ద్భరతాగమనంపునః
ఆశంక్యోత్సుక సారంగాం । చిత్రకూటస్థలీం జహౌ॥ ౨౪

ప్రియయావాతిథేయేషు । వసన్నృషికులేషుసః
దక్షిణాందిశమృక్షేషు । వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥ ౨౫

బభౌతమను గచ్ఛంతీ । విదేహాధిపతేఃసుతా
ప్రతిషిద్ధాపికైకేయ్యా । లక్ష్మీరివగుణోన్ముఖీ॥ ౨౬

అనసూయాతిసృష్టేన । పుణ్యగంధేన కాననం
సాచకారాంగ రాగేణ । పుష్పోచ్చలితషట్పదం॥ ౨౭

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య । విరాధోనామ రాక్షసః
అతిష్ఠన్మార్గ మావృత్య । రామస్యేందోరి వగ్రహః॥ ౨౮

సజహారతయోర్మధ్యే । మైథిలీంలోకశోషణః
నభోనభస్యయోర్వృష్టి । మవగ్రహ ఇవాంతరే॥ ౨౯

తంవినిష్పిష్య కాకుత్స్థౌ । పురాదూషయతి స్థలీం
గంధేనాశుచినాచేతి । వసుధాయాం నిచఖ్నతుః॥ ౩౦

పంచవట్యాంతతోరామః । శాసనాత్కుంభ జన్మనః
అనపోఢ స్థితిస్తస్థౌ । వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ॥ ౩౧

రావణావర జాతత్ర । రాఘవం మదనాతురా
అభిపేదే నిదాఘార్తా । వ్యాలీవమలయద్రుమం॥ ౩౨

సాసీతాసన్నిధావేవ । తంవవ్రేకథితాన్వయా
అత్యారూఢోహి నారీణా । మకాలజ్ఞో మనోభవః॥ ౩౩

కళత్రవానహంబాలే । కనీయాంసం భజస్వమే
ఇతిరామోవృషస్యంతీం । వృషస్కంధః శశాసతాం॥ ౩౪

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం । తేనాప్యనభినందితా
సాభూద్రామాశ్రయాభూయో । నదీవోభయకూలభాక్॥ ౩౫

అంతఁ బ్రియురాలు లేపఁగా ♦ నమరమీఁద । పుల్లతూపును జానకీ ♦ వల్లభుండు
పఱపె వాఁడును గిరగిరఁ ♦ దిరిగి తిరిగి । తన్ను రక్షించుకొనెనొక ♦ కన్ను నొసఁగి॥ ౨౩

చేరువందుంట భరతుండు ♦ చేరు మరల । ననెడు శంకను సౌమిత్రి ♦ యగ్రజుండు
శంకగమితమిఁదనుఁ జూచు ♦ చిత్రకూట । గిరివరప్రాంతమును వీడి ♦ తరలె ముందు॥ ౨౪

కూర్మి నాతిథ్యమిడు ఋషి ♦ కులములందు । దాశరథియుండి దక్షిణ ♦ దేశమరిగె
వర్షమిడునట్టి నక్షత్ర ♦ వర్గమందు । నర్కుఁడు వసించి దక్షిణ ♦ మరుగునట్లు॥ ౨౫

జనకసుత రాము వెనుకను ♦ జనుట చూడఁ । బ్రవిమలగుణాళి పరియించు ♦ రాజ్యలక్ష్మి
కైక వారింప నిలువక ♦ కడఁగి యతని । వెనుక నేచనుదెంచెనో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥ ౨౬

తనకు ననసూయ యొసఁగఁగాఁ ♦ దనరుచుండు । నంగరాగంబు లోపల ♦ నమరునట్టి
పుణ్యగంధంబు చే సీత ♦ పుష్పములను । నడవిలోఁ దుమ్మెదలు వీడు ♦ నట్లు చేసె॥ ౨౭

సంజఁ గల్గెడు మేఘంపుఁ ♦ జాయవాఁడు । ప్రబలబలుఁడు విరాధుఁడన్ ♦ రాక్షసుండు
దాశరథి త్రోవకడ్డమై ♦ తాను నిలిచెఁ । జంద్రు దారికి రాహువు ♦ చందమునను॥ ౨౮

రామలక్ష్మణులకు మధ్యఁ ♦ గ్రాలు సీత । నెత్తికొనిపోయె లోకంబు ♦ నేర్చు నసుర
దవిలి శ్రావణభాద్రప♦దాల నడిమి । వృష్టి నినవగ్రహంబు హ♦రించునట్లు॥ ౨౯

అంతఁ గాకుత్స్థు లిర్వురా ♦ యధముఁ జంపి । ముందు దుర్గంధమున ఋషి ♦ భూమి చెడక
యుండుఁ గాధమును దలపోసి ♦ యుర్వియందు । దనుజదేహంబుఁ బూడ్చిరి ♦ ధర్మరతులు॥

అంతఁ గుంభజు ననుమతి ♦ నాత్మనియతిఁ । బంచవటిలోన శ్రీరామ ♦ భద్రుఁడుండె
నమ్మునీంద్రుని యాజ్ఞ విం♦ధ్యాచలంబు । తన యథాస్థితిలోపలఁ ♦ దనరునట్లు॥ ౩౦

అప్పుడా రావణానుజ ♦ చుప్పనాతి । రాముఁ గడఁ జేరెఁ గామాతు ♦ రత్వమునను
నధిక గ్రీష్మాతపార్తయా ♦ నాఁడుఁ బాము । చందనపుఁ జెట్టుకడఁ జేరు ♦ చందమునను॥

సీత యెదుట నెవంశంబు ♦ చెప్పికొనుచు । వెలిపఱిచె రామునకుఁ దన ♦ వలపు నసుర
యతిశయోద్రిక్తమైనట్టి ♦ యతివలందు । స్మరునకుండునె సమయంబు ♦ నెఱుఁగు తెలిః

భార్యగలవాఁడ నేఁ గాన ♦ బాలనాదు । తమ్ము లక్ష్మణు సేవింపఁ ♦ బొమ్మటంచు
మూఁపు లాఁబోతుమూఁపులఁ ♦ బోలువాఁడు । రాఘవుఁడు దెల్పెఁ గాముకు♦రాలికంత

అగ్రజుని చెంతఁ జేరిన ♦ దగుటఁ దనకు । నర్హ గాదని సౌమిత్రి ♦ యంపివేయ
మరల రాముని గదిసి దు♦ర్మార్గురాలు । రెండుదరులంటు నదివలె ♦ నుండెఁ జూడ॥

సంరంభం మైథిలీహాసః । క్షణసౌమ్యాం నినాయ తాం
నివాతస్తిమితాం వేలాం । చంద్రోదయ ఇవోదధేః॥ ౩౬

ఫలమస్యోపహాసస్య । సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్య మాం
మృగ్యాః పరిభవో వ్యాఘ్ర్యా । మిత్యవేహి త్వయా కృతం॥ ౩౭

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తు । రంకం నిర్విశతీం భయాత్
రూపం శూర్పణఖానామ్నః । సదృశం ప్రత్యపద్యత॥ ౩౮

లక్ష్మణః ప్రథమం శ్రుత్వా । కోకిలా మంజుభాషిణీం
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాత్ । బుబుధే వికృతేతి తాం॥ ౩౯

పర్ణశాలా మథక్షిప్రం । విస్కృతాసిః ప్రవిశ్య సః
వైరూప్య పౌనరుక్త్యేన । భీషణాం తామయోజయత్॥ ౪౦

సా వక్రనఖధారిణ్యా । వేణుకర్కశ పర్వయా
అంకుశాకార యాంగుళ్యా । తావతర్జయదంబరే॥ ౪౧

ప్రాప్య చాశు జనస్థానం । ఖరాదిభ్య స్తథావిధం
రామోప క్రమమాచఖ్యౌ । రక్షః పరిభవం నవం॥ ౪౨

ముఖావయవలూనాం తాం । నైఋతా యత్పురో దధుః
రామాభియాయినాం తేషాం । తదేవాభూదమంగళం॥ ౪౩

ఉదాయుధానా పతత । స్తాన్ దృప్తాన్ ప్రేక్ష్య రాఘవః
నిదధే విజయాశంసాం । చాపే సీతాంచ లక్ష్మణే॥ ౪౪

ఏకో దాశరథిః కామం । యాతుధానాః సహస్రశః
తేతు యావంత ఏవాజౌ । తావాంశ్చ దదృశే స తైః॥ ౪౫

అసజ్జనేన కాకుత్స్థః । ప్రయుక్త మథదూషణం
నచక్షమే శుభాచారః । సదూషణమివాత్మనః॥ ౪౬

తంశరైః ప్రతిజగ్రాహ । ఖరత్రిశిర సౌ చ సః
క్రమశస్తే పునస్తస్య । చాపాత్సమ మివోద్యయుః॥ ౪౭

తైస్త్రయాణాం శితైర్బాణై । ర్యథాపూర్వ విశుద్ధిభిః
ఆయుర్దేహాతిగైః పీతం । రుధిరంతు పతత్రిభిః॥ ౪౮

ద్వాదశాశ్వాసము.

ఇప్పటికిసౌమ్యముగనున్న ♦ యసురరూపు । జనకసుతనవ్వవంతనె ♦ కనెనువికృతి
గాలితేమినిశాంతంబు ♦ గాంచియున్న । కదలిశశిదోఁపఁగదలికఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౬

చాన ననుఁగాంచినవ్వన ♦ దానిఫలము । గుడుతువిప్పడెచూడుము ♦ తడవులేదు
ఈవొనర్చినయపమతి ♦ యెంచనాకు । లేడిపులికినొనర్చిన ♦ జాడయంచు॥ ౩౭

అమితభీతినిబ్రియునంక ♦ మందువ్రాలు । సీతతోనని యామప్ప ♦ నాతియంతఁ
దశముశూర్పణఖాఖ్యకుఁ ♦ దగినయట్టి । భయముగొల్పెడు నట్టిరూ♦పంబుఁదాల్చె॥ ౩౮

అంతఁగోకిలవలె మనో♦హరముగాను । బలికి యావలనక్కఁకూఁ ♦ తలనుగూయ
లక్ష్మణుఁడెఱింగెదానిదౌ ♦ లక్షణముల । మనుజులకువైరి మాయల♦మారియంచు॥ ౩౯

సత్వరమ్ముగనాపర్ణ ♦ శాలఁజొచ్చి । పూసిఖడ్గంబు నానుమి♦త్రాసుతుండు
భీతిఁగొల్పెడునట్లుగా ♦ వికృతిఁగూర్చెఁ । జూడఁబునరుక్తిగాఁదోఁప ♦ శూర్పణఖకు॥

కొక్కివలెఁజాలపంకరఁ ♦ గొన్నగోళ్ళ । వెదురువలెగట్టిపాటిన ♦ వింతకీళ్ళ
వ్రేళ్లు లంకుశగతిఁబట్టి ♦ కూళదనుజ । భయముగొలుపుచునిలిచె నం♦బరమునందు॥ ౪౧

చనిరయంబువనదిజన ♦ స్థానమునకు । రాక్షసుఁకళ్వధంబున ♦ రాఘవుండు
క్రొత్తయవమతిఁగూర్పనా ♦ యత్తమగుటఁ । ఒక్కఁగాఁదెల్పెఖరుఁడాది ♦ రక్కసులకు॥

పదునమందలియపయావ ♦ పాళిరెల్లఁ । దరుగఁబడినట్టిదానిని ♦ దమకుముందుఁ
గన్గియుండుటయే యవమం♦గళముఁదెల్పె । రాముపైనెత్తివచ్చెడు ♦ రాక్షసులకు॥ ౪౩

దానవులు మీఁదపైవ శ♦స్త్రములనెత్తి । గర్వమునరాగ రాముఁడు ♦ గాంచియుంచె
జానకినిగాదుబరువు ల♦క్ష్మణునిమీఁద । విజయభారమ్మునంతను ♦ వింటిమీఁద॥ ౪౪

రాఘవుండొక్కఁడేయుండె ♦ రణమునందుఁ । గానిరాక్షసులుండిరి ♦ వేనవేలు
అయినఁదామెందఱుండిరో ♦ యంతమంది । రాములగుపడుచుండిరి ♦ రక్కసులకు॥ ౪౫

ఆత్మదూషణమొర్వని ♦ యట్టివాఁడు । పరిమలాచారవంతుఁడు ♦ రాఘవుండు
దుర్జనులుపంపినట్టియా ♦ దూషణాఖ్యు । సైన్యధంబునఁదాను స♦హింపనేర్చె॥ ౪౬

త్రిశిఖరదూషణులమీఁదఁ ♦ త్రిశిరుమీఁద । నొకటివెనుకమఱొండు కా♦ర్ముకమునుండి
తూపులఁబరియొగమొనరింపఁ ♦ జూపరులకు । మూఁడునొకసారియేసిన ♦ జాడఁదోఁచె॥

దేహములఁదూటీయెప్పటి ♦ తీరునందు । విమలముగనుండుతీవ్ర బా♦ణములుమగురి
పాణినారాయణులనుదాను ♦ పట్టిచీల్చె । రక్తముబిహాంగమమ్ముల ♦ రాజిచీల్చె॥ ౪౮

ద్వాదశః సర్గః.

తస్మిన్‌రామశరోత్కృత్తే । బలేమహతిరక్షసాం
ఉత్థితం దదృశేన్యచ్చ । కబంధేభ్యోనకించన॥ ౪౯

సాబాణవర్షిణం రామం । యోధయిత్వాసురద్విషాం
అప్రబోధాయ సుష్వాప । గృధ్రచ్ఛాయేవరూథినీ॥ ౫౦

రాఘవాస్త్ర విదీర్ణానాం । రావణంప్రతిరక్షసాం
తేషాం శూర్పణఖైవైకా । దుష్ప్రవృత్తిహరాభవత్॥ ౫౧

నిగ్రహాత్స్వసురాప్తానాం । వధాచ్చధనదానుజః
రామేణనిహితం మేనే । పదం దశసుమూర్ధసు॥ ౫౨

రక్షసామృగరూపేణ । వంచయిత్వా సరాఘవౌ
జహారసీతాంపక్షీంద్ర । ప్రయాసక్షణ విఘ్నితః॥ ౫౩

తౌసీతాన్వేషిణౌగృధ్రం । లూనపక్షమపశ్యతాం
ప్రాణైర్దశరథప్రీతే । రనృణం కంఠవర్తిభిః॥ ౫౪

సరావణహృతాంతాభ్యాం । వచసాచష్టమైథిలీం
ఆత్మనః సుమహత్కర్మ । వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥ ౫౫

తయోస్తస్మిన్నవీభూత । పితృవ్యాపత్తిశోకయోః
పితరీవాగ్ని సంస్కారాత్ । పరావవృతిరేక్రియాః॥ ౫౬

వధనిర్ధూతశాపస్య । కబంధస్యోపదేశతః
ముమూర్ఛ సఖ్యంరామస్య । సమానవ్యసనేహరౌ॥ ౫౭

సహత్వా వాలినం వీర । స్తత్పదేచిరకాంక్షితే
ధాతోః స్థాన ఇవాదేశం । సుగ్రీవం సంన్యవేశయత్॥ ౫౮

ఇతస్తతశ్చవైదేహీ । మన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః
కపయశ్చేరురార్తస్య । రామస్యేవమనోరథాః॥ ౫౯

ప్రవృత్తావుపలబ్ధాయాం । తస్యాః సంపాతదర్శనాత్
మారుతిః సాగరం తీర్ణః । సంసారమివనిర్మమః॥ ౬౦

దృష్టావిచిన్వతా తేన । లంకాయాం రాక్షసీవృతా
జానకీవిషవల్లీభిః । పరీతేవమహౌషధిః॥ ౬౧

శరములను రామచంద్రుఁడు ♦ తరిగినట్టి । ప్రబలమౌఘోరదానవ ♦ బలమునందు
మొండెములుతప్పనిలఁబడి ♦ యుండునట్టి । వెవ్వియును గానరాకుండె ♦ నెచటఁగనిన॥

శరపరంపరసృష్టిగాఁ ♦ గురియుచుండు । రామచంద్రునితోడను ♦ రణమొనర్చి
యసురులదళంబులేని ♦ యట్టిదీర్ఘ । నిద్రనుబరుండె గద్దల ♦ నీడలందు॥ ౫౦

రాఘవునియస్త్రములయుద్ధ ♦ రంగమందు । నిహతమైనట్టిరాక్షసా ♦ నీకమందుఁ
బదితలలవానికీదుష్ట ♦ వార్తఁదెలుప । దూతగానిల్చె నాచుప్ప ♦ నాతియొకతె॥ ౫౧

చెల్లెలికినిట్టులపకృతి ♦ చేయుకతన । నాస్త్రఖరదూషణాదుల ♦ నార్చుకతన
ధనదుతమ్ముఁడుతనపది ♦ తలలమీఁద । నుంచెరాముఁడుపదమని ♦ యెంచెమదిని॥ ౫౨

జింకరూపపురక్కసు ♦ చేతనంత । రాఘవులమోసపుచ్చి యా ♦ రావణుండు
కష్టమునకోర్చి ఖగపతి ♦ కలియఁబడుచుఁ । గొంతయడ్డాడినను సీతఁ ♦ గొంచునరిగె॥ ౫౩

అవనిజాతను వెదకు రా ♦ ఘవులుగనిరి । తెగినరెక్కలతోడను ♦ నుగియనున్న
ప్రాణములతోడ దశరథు ♦ ప్రాణసఖుని । ఋణముదీర్చినయట్టియా ♦ గృధ్రవిభుని॥ ౫౪

రావణునిచేతసీత గొం ♦ పోవఁబడుట । తెలిపిమాటలవాత్మీయ ♦ దేహమందుఁ
గన్నప్రాణములఁదన మహా ♦ కార్యములను । బ్రకటపఱిచిజటాయువు ♦ వదలెనసువు॥ ౫౫

అతనిమృతిచేతఁ బిత్రుమర ♦ ణార్తిమరలఁ । గనినవారలు రామల ♦ క్ష్మణులుభక్తి
జనకునికివలె నగ్నిసం ♦ స్కారమాది । యపరకర్మములొనరిచి ర ♦ తనికంత॥ ౫౬

చంపఁబడుటను శాపమో ♦ క్షంబుగన్న । యక్కబంధునియుపదేశ ♦ మనుసరింప
మైత్రివర్ధిల్లెఁదనతో స ♦ మానచింతఁ । గ్రాగువానరపతితోడ ♦ రాఘవునకు॥ ౫౭

వాలిఁజరిమార్చి యాతని ♦ పదమునందుఁ । జిరతరంబుగ దాని వాం ♦ ఛించునట్టి
మిత్రునగ్రీవు దశరథ ♦ పుత్రుఁడునిచెఁ । దుడిచిధాతువు నాదేశ ♦ మిడెడునట్లు॥ ౫౮

దెసలదెసలను జానకీ ♦ దేవివెదుక । వానరేంద్రుఁడు శాసింప ♦ వనచరములు
దేశదేశమ్ములనుజొట్టి ♦ తిరుగుచుండె । రాము విరహార్తుచలమునో ♦ రథములట్లు॥ ౫౯

సాధ్విసీతామహాదేవి ♦ సత్యవార్తఁ । దానువినఁగల్గిసంపాతి ♦ దర్శనమున
సాగరముదాఁటెమారుతి ♦ సంభ్రమమున । దళితమోహాంధుఁడుభవమును ♦ దాఁటునట్లు॥ ౬౦

చుట్టువిషమయమాలతల ♦ చుట్టుకొన్న । ప్రవిమలంపుమహౌషధి ♦ పగిదినుండు
రాతిసీసృతరయైనట్టి ♦ రాముసతిని । గాంచెఁ బావని లంకను ♦ గలయవెదకి॥ ౬౧

తస్మైభర్తురభిజ్ఞాన । మంగుళీయం దదౌకపిః
ప్రత్యుద్గతమివానుష్ణై । స్తదానందాశ్రుబిందుభిః॥ ౬౨

నిర్వాప్య ప్రియసందేశైః । సీతామక్షవధోద్ధతః
సదదాహపురీం లంకాం । క్షణసోఢారినిగ్రహః॥ ౬౩

ప్రత్యభిజ్ఞానరత్నంచ । రామాయాదర్శయత్కృతీ
హృదయం స్వయమాయాతం । వైదేహ్యా ఇవమూర్తిమత్॥ ౬౪

సప్రాప హృదయన్యస్త । మణిస్పర్శనిమీలితః
అపయోధరసంసర్గాం । ప్రియాలింగననిర్వృతిం॥ ౬౫

శ్రుత్వారామః ప్రియోదంతం । మేనేతత్సంగమోత్సుకః
మహార్ణవపరిక్షేపం । లంకాయాః పరిఖాలఘుం॥ ౬౬

సప్రతస్థేఽరినాశాయ । హరిసైన్యైరనుద్రుతః
నకేవలం భువః పృష్ఠే । వ్యోమ్నిసంబాధవర్త్మభిః॥ ౬౭

నివిష్టముదధేః కూలే । తంప్రపేదే విభీషణః
స్నేహాద్రాక్షసలక్ష్మ్యేవ । బుద్ధిమావిశ్యచోదితః॥ ౬౮

తస్మైనిశాచరైశ్వర్యం । ప్రతిశుశ్రావరాఘవః
కాలేఖలుసమారబ్ధాః । ఫలం బధ్నంతి నీతయః॥ ౬౯

ససేతుంబంధయామాస । ప్లవగైర్లవణాంభసి
రసాతలాదివోన్మగ్నం । శేషం స్వప్నాయశార్ఙ్గిణః॥ ౭౦

తేనోత్తీర్యపథాలంకాం । రోధయామాస పింగళైః
ద్వితీయం హేమప్రాకారం । కుర్వద్భిరివవానరైః॥ ౭౧

రణః ప్రవవృతేతత్ర । భీమః ప్లవగరక్షసాం
దిగ్విజృంభితకాకుత్స్థ । పౌలస్త్యజయఘోషణః॥ ౭౨

పాదపావిద్ధపరిఘః । శిలానిష్పిష్టముద్గరః
అతిశస్త్రనఖన్యాసః । శైలరుగ్ణమతంగజః॥ ౭౩

అథరామశిరశ్ఛేద । దర్శనోద్భ్రాంతచేతనాం
సీతాంమాయేతిశంసంతీ । త్రిజటా సమజీవయత్॥ ౭౪

తని దెలిపె నుంగరమ్ముఁ ♦ బరమభక్తి । నంజనీసుతుఁ డొసఁగె న♦య్యవనిసుతకుఁ
ప్రీతితో దానినామె ప♦రిగ్రహించెఁ । జల్లగా హర్షబిందువుల్ ♦ జారఁగఁ గనుల॥ ౬౨

ప్రియుని సందేశమున సీతఁ ♦ బ్రీతిపఱిచి । యక్షునిం దెగటార్చి యు♦ద్ధతిన హించి
శత్రుబంధనముల నొక ♦ క్షణము సైఁచి । కినిసి హనుమంతుఁ డంత లం♦కను దహించె॥ ౬౩

అకృతార్థుఁడు కపివర్యుఁ ♦ డమలయశుఁడు । సీతహృదయంబు రూపంబు ♦ చెందినట్లు
తేజరిలువట్టి గుర్తుగఁ ♦ దెచ్చినట్టి । రత్నరాజంబుఁ జూపెను ♦ రాఘవునకు॥ ౬౪

పత్నినిక్షిప్తరత్న సం♦స్పర్శనమునఁ । గన్నహర్షమ్ము చేతను ♦ గనులు మోడ్చి
మానినీమణి కుచసంగ♦మంబులేని । కౌఁగిటను రాముఁ డానంద ♦ కంధిఁ దేలె॥ ౬౫

తనప్రియాంగన వార్తను ♦ వినినయంత । నామెఁగను వేడ్క యెంతయు ♦ నధికమగుచు
లంకఁ జుట్టిన యమ్మహా ♦ లవణవార్ధి । చిఱుతకందకముగఁ దోఁచె ♦ సీతపతికి॥ ౬౬

అతఁడు వెడలెను శత్రుసం♦హారమునకు । భూతలమ్మునఁ గాక పై ♦ వ్యోమతలము
నందుఁ గూడను దారిలే♦నట్లు నిండి । కపిబలమ్ములు వెనువెంటఁ ♦ గదలి రాఁగ॥ ౬౭

ఉదధితీరాన రాఘవుఁ ♦ డుండు తఱిని । రాక్షసులలక్ష్మి పరమాను ♦ రాగమునను
జేయఁదగినట్టి కార్యముల్ ♦ చెప్పి పంప । సన్నిధిని జేరఁగతి విభీ♦షణుఁడు వచ్చె॥ ౬౮

రావణుని తమ్మునకు నంత ♦ రాఘవుండు । రాక్షసైశ్వర్యమిడువట్లు ♦ ప్రతిన సలిపె
వర్గసమయానఁ గొల్పిన ♦ యట్టినీతు । లుచితఫలములఁ దప్పక ♦ యొసఁగుఁ గాదె॥ ౬౯

కపులచే వార్ధి సేతువుఁ ♦ గట్టఁ జేసి । లీల నారాయణుఁడు పవ్వ♦ళించుకొను
నాదిశేషుఁడు పాతాళ ♦ మందునుండి । లేచివచ్చినగతి దోఁప ♦ రాచవట్టె॥ ౭౦

దానిమీదుగ సంద్రంబు ♦ దాఁటి యతఁడు । పైఁడికోట మహోత్కటి ♦ పసపెలంక
యనఁగ బంగారుమిసుకులు ♦ గనినకపులఁ । జుట్టుముట్టుచు బెట్టి వే♦ముట్టడించె॥ ౭౧

అచటఁ గూడినకపులకు ♦ దనుజులకును । గలిగెఁ గడుఘోరమైన సం♦గ్రామ మపుడు
రామరావణజయజయ ♦ రవములడరి । దశదిగంతములకుఁ బోయి ♦ తాఁకుచుండ॥ ౭౨

వృక్షములచేతఁ బరిఘలు ♦ విరిగిపడియె । రాళ్ళచే ముద్గరమ్ములు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
శస్త్రహతుల నఖక్షత ♦ చయము మించె । గిరులు మదకుంజరమ్ముల ♦ గీటడంచె॥ ౭౩

సీత రాముని తెగినట్టి ♦ శిరముఁ గాంచి । ప్రాణములు తల్లడిల్లఁగాఁ ♦ బడియెఁ బుడమి
మాయయని చక్కఁగాఁ దెల్పి ♦ మరల ననునుఁ । ద్రిజట గొలిపెను జానకీ♦దేవి కెలమి॥ ౭౪

కామం జీవతి మే నాథ । ఇతి సా విజహౌ శుచం
ప్రాఙ్మత్వా సత్యమస్యాంతం । జీవితాస్మీతి లజ్జితా॥ ౭౫

గరుడాపాత విశ్లిష్ట । మేఘనాదాస్త్ర బంధనః
దాశరథ్యోః క్షణక్లేశః । స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్॥ ౭౬

తతో బిభేద పౌలస్త్యః । శక్త్యా వక్షసి లక్ష్మణం
రామస్త్వనాహతోఽప్యాసీ । ద్విదీర్ణహృదయః శుచా॥ ౭౭

స మారుతి సమానీత । మహౌషధిహృతవ్యథః
లంకాస్త్రీణాం పునశ్చక్రే । విలాపాచార్యకం శరైః॥ ౭౮

స నాదం మేఘనాదస్య । ధనుశ్చేంద్రాయుధప్రభం
మేఘస్యేవ శరత్కాలో । న కించిత్పర్యశేషయత్॥ ౭౯

కుంభకర్ణః కపీంద్రేణ । తుల్యావస్థః స్వసుః కృతః
రురోధ రామం శృంగీవ । టంకచ్ఛిన్నమనః శిలః॥ ౮౦

అకాలే బోధితో భ్రాత్రా । ప్రియస్వప్నో వృథా భవాన్
రామేషుభిరితీవాసౌ । దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥ ౮౧

ఇతరాణ్యపి రక్షాంసి । పేతుర్వానరకోటిషు
రజాంసి సమరోత్థాని । తచ్ఛోణిత నదీష్వివ॥ ౮౨

నిర్యయావథ పౌలస్త్యః । పునర్యుద్ధాయ మందిరాత్
అరావణమరామం వా । జగదద్యేతి నిశ్చితః॥ ౮౩

రామం పదాతిమాలోక్య । లంకేశం చ వరూథినం
హరియుగ్యం రథం తస్మై । ప్రజిఘాయ పురందరః॥ ౮౪

తమాధూతధ్వజపటం । వ్యోమగంగోర్మివాయుభిః
దేవసూత భుజాలంబీ । జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥ ౮౫

మాతలిస్తస్య మాహేంద్ర । మాముమోచ తనుచ్ఛదం
యత్రోత్పలదళక్లైబ్య । మస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥ ౮౬

అన్యోన్యదర్శన ప్రాప్త । విక్రమావసరం చిరాత్॥
రామరావణయోర్యుద్ధం । చరితార్థమివాభవత్॥ ౮౭

బ్రదికియున్నాఁడు సత్యంబు ♦ ప్రాణనాథుఁ । డనుచు శోకంబుమానియు ♦ జనకతనయ
విభుఁడు మృతినొందె ననుచు భా♦వించినపుడు । బ్రదికినందులకై సిగ్గు ♦ పడుచు నుండె॥ ౨౫
రాఘవులకిర్వురకుఁగూడ ♦ మేఘనాదు । నస్త్రబంధమ్మునను గల్గి ♦ నట్టిపీడ
క్షణములోవీడె గరుడునా ♦ గమనమునను । స్వప్నమునఁ గన్నవృత్తంబు ♦ పగిదియయ్యె॥
రావణాసురుఁడంత నా♦రాముతమ్ము । నురము భేదించె శక్తి ప్ర♦యోగమునను
గొట్టఁబడకయె రాఘవు ♦ గుండెలవిసెఁ । బట్టరానట్టి సంతాప ♦ భరముచేత॥ ౨౭
పవనపుత్రుని చేతఁదేఁ ♦ బడినయట్టి । యమృతపౌషధి చేబాధ ♦ యపనయించు
లంకఁగలసతులకు మఱి ♦ లక్ష్మణుండు । శరతతులవంత నేర్పు నా♦చార్యుఁడయ్యె॥ ౨౮
మేఘనాదేంద్రచాపముల్ ♦ మృగ్యములుగ । సలిపియులరాయు నాశర♦త్సమయమట్లు
మేఘనాదుని నాదంబు ♦ మించుధనువు । మృగ్యములు సేసి యలరె ♦ సౌమిత్రియంత॥ ౨౯
తోడఁబుట్టువుదశతోడి ♦ తుల్యదశను । గుంభకర్ణుఁడు కపిరాజు ♦ గొలుపఁగాంచి
యులినిదొలిచినమణిశిల ♦ గలిగినట్టి । యచలమును బోలి రాముని ♦ నడ్డగించె॥ ౩౦
నిద్రనెంతయుఁ బ్రేమించు ♦ నిన్ను నన్ను । మేలుకొలిపెను బాప ము♦కాలమందు
ననుచు నోదార్చు గతి రాము ♦ నాశుగమ్ము । లాతనికిఁ గొల్పె దీర్ఘ మై♦నట్టి నిద్ర॥ ౩౧
అచటదురమున లేచిన ♦ యట్టి దుమ్ము । శోణనదిమీఁదఁ గప్పిన ♦ చొప్పదోఁప
ననువు లెడలిన శక్ర♦కర్ణునిఁ గూడఁ । గూలిరప్పుడు వానర♦కోటిమీఁద॥ ౩౨
రావణుఁడు నేఁడు లోకము♦రావణంబొ । రామశూన్యంబొ యైతీరుఁ ♦ బ్రిథనమందు
ననెడు దృఢనిశ్చయముతోడ ♦ నాలయందు । వీడెఁ గ్రిమ్మరసంగర ♦ క్రీడకొఱకు॥ ౩౩
రాఘవుఁడు పాదచారియు ♦ రావణుండు । రథిగనుంటను జూచి పు♦రందరుండు
రథ్యములఁగూడియందమై ♦ కాలుచుండు । వరదమును బంపెఁ బంక్తిర♦థాత్మజునకు॥
అభ్రగంగానదీ తరం♦గానిలమున । ధ్వజపటమ్ములలాడెడు ♦ వజిరథము
జయకరము నెక్కె శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁడపుడు । మాతలికరమ్మునూఁతఁగాఁ ♦ జేతఁబట్టి॥
అనురచయములు వణఁకెడు ♦ నస్త్రతతినిఁ । గలువపూలను బోలె ని♦ష్ఫలములు సలుపు
మఘవుకవచంబు మాతలి ♦ మహితరీతి । లక్ష్మణాగ్రజు మేన న♦లంకరించె॥ ౩౪
రామరావణసంగర ♦ క్రమముచూడ । వారు తమతమ శౌర్యంబు ♦ ప్రకటపఱుప
గంగ నిగళాలమును నిరీ♦క్షించియున్న । వాంఛితమ్ము ఫలించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౩౫

భుజమూర్ధోరుబాహుళ్యా । దేకోపిధనదానుజః
దదృశేసోయథాపూర్వో । మాతృవంశ ఇవస్థితః॥ ౮౮

జేతారం లోకపాలానాం । స్వముఖైరర్చితేశ్వరం
రామస్తులితకైలాస । మరాతిం బహ్వమన్యత॥ ౮౯

తస్యస్ఫురతి పౌలస్త్యః । సీతాసంగమ శంసిని
నిచఖానాధిక క్రోధః । శరంసవ్యేతరేభుజే॥ ౯౦

రావణస్యాపి రామాస్తో । భిత్త్వాహృదయమాశుగః
వివేశభువమాఖ్యాతు । మురగేభ్య ఇవప్రియం॥ ౯౧

వచసైవతయోర్వాక్య । మస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః
అన్యోన్యజయసంరంభో । వవృధేవాదినోరివ॥ ౯౨

విక్రమవ్యతిహారేణ । సామాన్యాభూద్ద్వయోరపి
జయశ్రీరంతరావేది । ర్మత్తవారణయోరివ॥ ౯౩

కృతప్రతి కృతప్రీతై । స్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః
పరస్పర శరవ్రాతాః । పుష్పవృష్టిం నసేహిరే॥ ౯౪

అయః శంకుచితాం రక్షః । శతఘ్నీమథ శత్రవే
హృతాంవైవస్వతస్యేవ । కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౯౫

రాఘవోరథమప్రాప్తాం । తామాశాంచసురద్విషాం
అర్ధచంద్రముఖైర్బాణై । శ్చిచ్ఛేదకదలీసుఖం॥ ౯౬

అమోఘంసందధేచాస్మై । ధనుష్యేకధనుర్ధరః
బ్రాహ్మమస్త్రంప్రియాశోక । శల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౯౭

తద్వ్యోమ్నిశతధాభిన్నం । దదృశేదీప్తిమన్ముఖం
వపుర్మహోరగస్యేవ । కరాళఫణమండలం॥ ౯౮

తేనమంత్రప్రయుక్తేన । నిమేషార్ధాదపాతయత్
సరావణశిరఃపంక్తి । మజ్ఞాతవ్రణవేదనాం॥ ౯౯

బాలార్కప్రతిమేవాప్సు । వీచిభిన్నాపతిష్యతః
రరాజరక్షఃకాయస్య । కంఠచ్ఛేదపరంపరా॥ ౧౦౦

అక్కుఁ జేరునితమ్ముఁడో ♦ నసురవిభుఁడు । యుద్ధరంగాననొక్కఁడే ♦ యున్నఁగూడఁ
దల్లికడఁజుట్టములతోడఁ ♦ దనరినట్లె । వెలసె శీర్షోరుహ స్తముల్ ♦ పెక్కులుంట॥ ౮౮

శ్వేళిమైలోకపాలుర ♦ గెలిచినట్టి । శీర్షములొసంగి శివునిఁ బూ♦జించినట్టి
యెంతయునువింతఁగైలాస ♦ మెత్తినట్టి । యరినిగొప్పగమదిని దా♦శరథియెంచె॥ ౮౯

సీతఁగాంచెడుశుభము సూ♦చించియదరు । రాముకుడిభుజమునవా మె ♦ రావణుండు
క్రోధసంతప్తచిత్తుఁడై ♦ క్రూరమైన । బాణరాజంబునొక్కటిఁ ♦ బటురయమున॥ ౯౦

అంతరాముఁడు పఱపిన ♦ యట్టిశరము । రావణాసురు వక్షంబు ♦ వ్రచ్చివైచి
భూమిలోపలఁజొచ్చెను ♦ భుజగములకు । నాప్రియోదంతమును దెల్ప ♦ నరిగినట్లు॥ ౯౧

మాటవారలుదమమటు ♦ మాటతోడ । శరమువారలుదమమటు ♦ శరముతోడ
మించిఖండింపజయకాంక్ష ♦ మీఁదమీఁద । నతిశయిల్లెనువాదుల ♦ యొందుఁబోలె॥ ౯౨

ఒకరితరువాతనొకరుగా ♦ యుద్ధమందు । నేఁపునూపంగజయలక్ష్మి ♦ యిర్వురకును
సమముగానుండెజగడంబు ♦ సలుపురెండు । ద్వారదమలమధ్యనుండెడు ♦ వేదియట్లు॥

జయమునఁబరాపజయమ్మన ♦ సంతసిల్లి । కురియుచనసురులసురలదో ♦ కుసుమవృష్టి
రామరక్షోధిపతుల ప♦రస్పరంపు । సాయకవ్రాతమెవ్విధి ♦ నైఁపదయ్యె॥ ౯౪

రావణుఁడువైచెశతఘ్ని ♦ రాముమీఁద । యమగదాదండమును బోలి ♦ నట్టిదాని
వావమమ్మనవాడ్గించి ♦ నట్టిదానిఁ । బ్రకటకోపాగ్నిలోపకం♦టక శతఘ్ని॥ ౯౫

రథముఁజేరకమున్నె శ్రీ♦రాఘవుండు । కదళిఖండించుతీల ను♦క్కుమ్మగాను
రాక్షసుఁడయాశతోఁగూడ ♦ నాక్షణంబ । యర్ధచంద్రాస్త్రమునదాని ♦ పాతమొనర్చె॥

ఆత్మలోనాటియున్న పి ♦ యాపయోగ । శోకశల్యంబఁబాపఁగా ♦ నూటియైన
యాపధంబగుబ్రహ్మాస్త్ర ♦ మసమధన్వి । దాశరథిపింటసంధించె ♦ దైత్యుఁజంప॥ ౯౭

పదిముఖమ్ములతోడ నం ♦ బరమునందుఁ । బ్రజ్వరిల్లుచునుండెడు ♦ బ్రహ్మశరము
భీషణములగుపడగల ♦ శేషుకాయ । మట్లుకనఁబడుచుండె భ ♦ యంకరముగ॥ ౯౮

అట్టిమంత్రిప్రయుక్తమై ♦ యడరినట్టి । బాణముననేలఁగూలె రా ♦ వణునితలలు
పదియునొకయింతయేనియు ♦ వ్రణముబాధ । నొందకుండఁగనిమిపార్ధ ♦ మందునపుడు॥

రావణునికాయమందుండి ♦ రాలినట్టి । శీర్షచయములుచూడవీ ♦ చికలచేతఁ
గదలుచుండెడునీటను ♦ గానఁబడెడు । బాలరవిప్రతిబింబాళి ♦ లీలమెఱసె॥ ౧౦౦

మరుతాంపశ్యతాంతస్య । శిరాంసిపతితాన్యపి
మనోనాతివిశశ్వాస । పునఃసంధానశంకినాం॥ ౧౦౧

అథమదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా । మనుగతమలిబృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ
ఉపనతమణిబంధేమూర్ధ్నిపౌలస్త్యశత్రోః । సురభిసురవిముక్తంపుష్పవర్షంపపాత॥

యంతాహరేఃసపదిసంహృతకార్ముకజ్య
మాపృచ్ఛ్యరాఘవమనుష్ఠితదేవకార్యం
నామాంకరావణశరాంకితకేతుయష్టి
మూర్ధ్వంరథంహరిసహస్రయుజంనినాయ॥ ౧౦౩

రఘుపతిరపిజాతవేదోవిశుద్ధాంప్రగృహ్యప్రియాం
ప్రియసుహృదివిభీషణేసంగమయ్యశ్రియంవైరిణః
రవిసుతసహితేనతేనానుయాతఃససౌమిత్రిణా
భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢఃప్రతస్థేపురీం॥ ౧౦౪

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
రావణవధోనామ ద్వాదశఃసర్గః.

ప్రతనిశిరములుధరమీఁద ♦ నట్లుపడుటఁ । గనుఁగొనియు నశిక్రిమ్మఱఁ ♦ దనువుతోడ
నతికఠోరస్వనాశంకతో ♦ నమరులప్పుడు । నమ్మకుండిరి తద్వధ ♦ నెమ్మనమున॥ ౧౦౧
అంతఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై ♦ యలరనున్న । రావణాంతకుమీఁద నిర్జరులవిరుల
వానఁగురిసెను మదభార ♦ పక్షులలులు । దిక్కరికటంబులనువీడి ♦ దీనిఁదగుల॥ ౧౦౨

చ॥ దివిజులకార్యమెంతయును ♦ దీర్చి గుణంబునుడించియున్న యా
ప్రవిమలురామునానతి పురందరుసారథి స్వర్గమేగె దా
నవపతిసాయకాళిఁ దన ♦ నామము చెక్కిన కేతుదండముం
బవనజవాశ్వముల్ పదులు ♦ వందలుగ్రాలు రథంబుఁ దోలుచున్॥ ౧౦౩

ఉ॥ పావకుఁ జొచ్చి శుద్ధయగు ♦ భామను జూచి పరిగ్రహించి యా
రావణురాజ్యమందు గణరమ్యవిభీషణు మిత్రు నిల్పి సు
గ్రీవుఁ డతండు లక్ష్మణుఁడు ♦ ప్రీతినిఁ గొల్చుచు వెంబడింప సం
భావితశక్తిఁ గాంచిన వి ♦ మానముపైఁ జనె రాముఁ డూరికిన్॥ ౧౦౪

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాధ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
రావణవధయను ద్వాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

త్రయోదశః సర్గః

అథాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః । పదం విమానేన విగాహమానః
రత్నాకరం వీక్ష్యమిథః సజాయాం । రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ॥ ౧

వైదేహి పశ్యామలయాద్విభక్తం । మత్సేతునా ఫేనిలమంబురాశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న । మాకాశమావిష్కృత చారుతారం॥ ౨

గురోర్యియక్షోః కపిలేనమేధ్యే । రసాతలం సంక్రమితే తురంగే
తదర్థముర్వీ మవదారయద్భిః । పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితోనః॥ ౩

గర్భం దధత్యర్కమరీచయోస్మా । ద్వివృద్ధిమత్రాశ్నువతేవసూని
అబింధనం వహ్నిమసౌబిభర్తి । ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన॥ ౪

తాంతామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం । స్థితం దశవ్యాప్య దిశోమహిమ్నా
విష్ణోరివాస్యా నవధారణీయ । మీదృక్తయారూపమియత్తయావా॥ ౫

నాభిప్రరూఢాంబురుహాసనేన । సంస్తూయమానః ప్రథమేనధాత్రా
అముంయుగాంతోచిత యోగనిద్రః । సంహృత్యలోకాన్ పురుషోధిశేతే॥ ౬

పక్షచ్ఛిదాగోత్రభిదాత్తగంధాః । శరణ్యమేనం శతశోమహీధ్రాః
నృపాఇవోపప్లవినః పరేభ్యో । ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రయంతే॥ ౭

రసాతలాదాదిభవేన పుంసా । భువః ప్రయుక్తోద్వహనక్రియాయాః
అస్యాచ్ఛమంభః ప్రలయప్రవృద్ధం । ముహూర్తవక్త్రాభరణంబభూవ॥ ౮

ముఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః । స్వయంతరంగాధరదానదక్షః
అనన్యసామాన్య కలత్రవృత్తిః । పిబత్యసౌపాయయతేచసింధూః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

త్రయోదశాశ్వాసము.

గీతములు.

శబ్దగుణయుక్తమై తన ♦ చరణమైన । నభమునందలి నరవిమా♦నంబునుండి
రామనామంపు హరి యంత♦రంగమందు । రమణికిట్లని రత్నాక♦రంబుఁజూపి॥ ౧

సీతయదె నాదు సేతువు ♦ చేతమలయ । గిరినఱకుఁజీలు ఫేనిల ♦ శరధిఁజూడు
మభ్రనదిచేత రెండు పా♦యలుగఁజీలి । నఱలు తారల శారదాం♦బరముఁబోలె॥ ౨

యజ్ఞదీక్షితు తమతండ్రి ♦ యజ్ఞహయము । కపిలుఁడుహరించి నాకలో♦కమునకరుగ
నద్దిగొనిరాఁగ మా పెద్ద ♦ లవనిఁద్రవ్వ । నెంతయును వార్ధి వర్ధిల్లె ♦ నిట్టులంబుధి॥ 3

అమృతగర్భంబురవిరశ్ము ♦ లందునిచట । నమితరత్నాదిధనరాసు ♦ లమరునిచట
వారిచే వహ్ని వర్ధిల్లి ♦ నఱలునిచట । మోదమిడు చంద్రుఁడను జ్యోతి ♦ పుట్టెనిచట॥ ౪

వివిధరూపంబులను దాల్చి ♦ వెలయునట్టి । దశదిశలనిండు మహిమచేఁ ♦ దనరునట్టి
విష్ణుఁబోలినయట్టి యీ ♦ విపులవార్ధి । యిట్టి దంతని వర్ణింప ♦ నెవరితరము॥ ౫

పూర్ణపురుషుఁడు జగములఁ ♦ బొలియఁజేసి । యోగనిద్రను జెంది యీ♦యుదధిమీఁద
నాభిపద్మాసనస్థుఁడౌ ♦ నలువ పొగడ । హాయిగాఁబవ్వళించుఁ గ♦ల్పాంతమందు॥ ౬

ఱెక్కలను వజ్రి చెక్కినఁ ♦ దక్కు మనము । గిరులు వందలు గాదిని ♦ శరణు సొచ్చె
దాయభయమున రేండ్లు మ♦ధ్యమన్నృపాలు । శూరధర్మాత్ము శరణంబు ♦ సొచ్చునట్లు॥ ౭

ఆదిపురుషుండు పాతాళ♦మందునుండి । పూనిమీఁదికిఁదెచ్చెడు ♦ భూమిసతికి
క్షణమువో ముసుంగుగాఁ ♦ గడుఁజెలంగెఁ । బ్రళయమునఁబొంగుదీని పా♦వనజలంబు॥

సాజముగ మోములర్పించు ♦ జాణలెల్ల । తనతరంగాధరములియ్య ♦ దక్షుఁడితఁడు
శ్రోత్రియమనెతాను గ్రోలింపు ♦ శా నదులితని । మహితభోగంబనన్యసా♦మాన్య మరయ॥ ౮

ససత్త్వమాదాయ నదీముఖాంభః । సంమీలయంతో వివృతాననత్వాత్
అమీ శిరోభిస్తిమయః సరంధ్రై । రూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాన్॥

మాతంగనక్రైః సహసోత్పతద్భి । ర్భిన్నాన్ ద్విధా పశ్య సముద్రఫేనాన్
కపోలసంసర్పితయా య ఏషాం । వ్రజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం॥

వేలానిలాయ ప్రసృతా భుజంగా । మహోర్మివిస్ఫూర్జథునిర్విశేషాః
సూర్యాంశుసంపర్కసమృద్ధరాగై । ర్వ్యజ్యంత ఏతే మణిభిః ఫణస్థైః

తవాధరస్పర్ధిషు విద్రుమేషు । పర్యస్తమేతత్సహసోర్మివేగాత్
ఊర్ధ్వాంకురప్రోతముఖం కథంచిత్ । క్లేశాదపక్రామతి శంఖయూథం॥

ప్రవృత్తమాత్రేణ పయాంసి పాతు । మావర్తవేగాద్భ్రమతా ఘనేన
ఆభాతి భూయిష్ఠమయం సముద్రః । ప్రమథ్యమానో గిరిణేవ భూయః॥

దూరాదయశ్చక్రనిభస్య తన్వీ । తమాలతాలీవనరాజినీలా
ఆభాతి వేలా లవణాంబురాశే । ర్ధారానిబద్ధేవ కలంకరేఖా॥

వేలానిలః కేతకరేణుభిస్తే । సంభావయత్యాననమాయతాక్షి
మామక్షమం మండనకాలహానే । ర్వేత్తీవ బింబాధరబద్ధతృష్ణం॥

ఏతే వయం సైకతభిన్నశుక్తి । పర్యస్తముక్తాపటలం పయోధేః
ప్రాప్తా ముహూర్తేన విమానవేగాత్ । కూలం ఫలావర్జితపూగమాలం॥

కురుష్వ తావత్కరభోరు పశ్చా । న్మార్గే మృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం
ఏషా విదూరీభవతః సముద్రాత్ । సకాననా నిష్పతతీవ భూమిః॥

క్వచిత్పథా సంచరతే సురాణాం । క్వచిద్ఘనానాం పతతాం క్వచిచ్చ
యథావిధో మే మనసోభిలాషః । ప్రవర్తతే పశ్య తథా విమానం॥

అసౌ మహేంద్రద్విపదానగంధీ । స్త్రిమార్గగావీచివిమర్దశీతః
ఆకాశవాయుర్దినయౌవనోత్థా । నాచామతి స్వేదలవాన్ముఖే తే॥

కరేణ వాతాయనలంబితేన । స్పృష్టస్త్వయా చండి కుతూహలిన్యా
ఆముంచతీవాభరణం ద్వితీయ । ముద్భిన్నవిద్యుద్వలయో ఘనస్తే॥

అమీ జనస్థానమపోఢవిఘ్నం । మత్వా సమారబ్ధనవోటజాని
[illegible] తో యథాస్వం । చిరోజ్ఝితాన్యాశ్రమమండలాని॥

తెఱచియుండిననోళ్ళ న♦దీముఖాంబు । జలచరమ్ములునిండఁ ద♦త్క్షణమమూసి
యింతిరో తిమింగిలములవె ♦ యెగయఁజిమ్మఁ । దలలరంధ్రాల సలిలధా♦రలనుజూడు॥ ౧౦

సింధుఫేనము రెండుగాఁ ♦ జీలుగతిని । జలముఁ గోదూఁకు నీటి యే♦న్గులనుగంటె
యొక్కక్షణమాత్రమదె వాని ♦ చెక్కిళులను । నురుఁగుఁ గప్పెఁ గర్ణచా♦మరములట్లు॥ ౧౧

ఉదధితీరానిలముఁ గ్రోలి ♦ మెదలుపాము । లచ్చముగఁ బొంగుతరఁగల ♦ యట్టులుండ
భానుకిరణాళి నెంతయుఁ ♦ బ్రజ్వరిల్లు । ఫణామణులచేతఁ దెలియంగఁ ♦ బడెనుగంటె॥ ౧౨

మొదళులకునంటియుండెడు ♦ ముఖములుంచు । శంఖతతియూర్మివేగాన ♦ సకియనీదు
వాతెఱలఁ గేరుమండెడు ♦ పగడములను । దాఁకి వెన్కకుఁ గ్రమ్మనఁ ♦ దరలెనవిగొ॥ ౧౩

నీరములుద్రాగఁ దొడఁగిన ♦ నీరదంబు । నుడిచిబడి యట్టె తిరుగఁ గాఁ ♦ జూచుటకును
మరలగిరిచేత వారిధి ♦ తఱువఁబడిన । పగిదిఁ బొల్చెను గంటివే ♦ పడఁతిమిన్న॥ ౧౪

కడలికాన్పించె లోహచ♦క్రంబుపగిది । వేలతాళీతమాలవ ♦ నాళిచేత
నీలమైదానిమీఁదను ♦ నెగడుదుండు । తుప్పుగ్రక్కెడినతివరో ♦ యొప్పెఁజూడు॥ ౧౫

అధరబింబపుఁ ద్రుష్ణచే ♦ నాయతాక్షి । సైఁపఁగ నేఁత జాగను ♦ జాడ తెలిసె
ననఁగ వేలానిలంబు నీ♦యాస్యమునకుఁ । బొలుపుగూరిచె మొగిలి పు♦ష్పొడులఁగనుము॥ ౧౬

చిప్పముత్తెములి ముకపైఁ ♦ జెదరియున్న । పండ్లబరువునఁ బూగాళి ♦ వంగియున్న
కడలియొడ్డు విమానవే♦గంబునలన । క్షణములోఁ జేరఁగంటిమి ♦ కలికిమిన్న॥ ౧౭

తిరిగిచూడుము కలకంఠి ♦ హరిణనయన । యంతకంతకుమూరమౌ ♦ నబ్ధినుండి
వెడలివచ్చినయట్టులీ ♦ యడవితోడి । పుడమి యింతఁగ మనకుఁ గ♦న్పడఁగఁ జొచ్చె॥ ౧౮

ఒక్కతతినురమార్గాన ♦ నొక్కతూటి । వారిదపుదారి నొకసారి ♦ పక్షులరుగు
త్రోవనే నెట్లుకోరినఁ ♦ బోవునట్లు । చూచితే విమానరాజంబు ♦ సుగుణనిలయ॥ ౧౯

ఇంద్రగజమదగంధంబు ♦ నెలమిఁ దాల్చి । యభ్రగంగోర్మికల చల్ల♦నైనగాలి
మిట్టమధ్యాహ్నమిప్పుడు ♦ మెలఁత నీదు । వదనమంటిన స్వేదల♦వంబు లానె॥ ౨౦

జాలమునుండి హస్తంబుఁ ♦ జాచి వేడ్క । మొగిలు నీవంట దానిలోఁ ♦ బొదలుమెఱపు
వలయగతి నుంటఁ నోఁచెను ♦ వెలఁది నీకుఁ । గ్రొత్తతొడవు మఱొక్కటి ♦ గూర్చెననఁగ॥

విగతభయము జనస్థాన ♦ విపినమునను । నెటిఁగి మానులు చిరముగ ♦ నెడలియున్న
స్వాశ్రమమ్ములఁ జేరి పర్ణాలయములఁ । గ్రొత్తగాఁ గట్టుచున్నారు ♦ కొమ్మ కంటె॥ ౨౨

త్రయోదశః సర్గః

సైషాస్థలీయత్ర విచిన్వతాత్వాం । భ్రష్టంమయా నూపురమేకముర్వ్యాం
అదృశ్యతత్వచ్చరణారవింద । విశ్లేషదుఃఖాదివ బద్ధమౌనం॥ ౨౩

త్వం రక్షసాభీరు యతోపనీతా । తంమార్గమేతాః కృపయాలతామే
అదర్శయన్ వక్తుమశక్నువంత్యః । శాఖాభిరావర్జిత పల్లవాభిః॥ ౨౪

మృగ్యశ్చదర్భాంకుర నిర్వ్యపేక్షా । స్తవాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం
వ్యాపారయంత్యోదిశి దక్షిణస్యా । ముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని॥ ౨౫

ఏతద్గిరేర్మాల్యవతః పురస్తా । దావిర్భవత్యంబరలేఖిశృంగం
నవంపయో యత్ర ఘనైర్మయాచ । త్వద్విప్రయోగాశ్రుసమం విసృష్టం॥ ౨౬

గంధశ్చధారాహత పల్వలానాం । కాదంబ మర్ధోద్గతకేసరంచ
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాంబభూవు । ర్యస్మిన్నసహ్యాని వినాత్వయామే॥ ౨౭

పూర్వానుభూతం స్మరతాచయత్ర । కంపోత్తరం భీరుతవోపగూఢం
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని । మయాకథంచిద్ఘనగర్జితాని॥ ౨౮

ఆసారసిక్తక్షితిబాష్పయోగా । న్మామక్షిణోద్యత్రవిభిన్నకోశైః
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే । వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః॥ ౨౯

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢా । న్యాలక్ష్యపారిప్లవ సారసాని
దూరావతీర్ణా పిబతీవఖేదా । దమూనిపంపా సలిలాని దృష్టిః॥ ౩౦

అత్రావియుక్తాని రథాంగనామ్నా । మన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి
ద్వంద్వానిదూరాంతరవర్తినాతే । మయాప్రియే సస్పృహమీక్షితాని॥ ౩౧

ఇమాంతటాశోకలతాంచతన్వీం । స్తనాభిరామ స్తబకాభినమ్రాం
త్వత్ప్రాప్తిబుద్ధ్యాపరిరబ్ధుకామః । సౌమిత్రిణాసాస్రమహంనిషిద్ధః॥ ౩౨

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం । శ్రుత్వాస్వనంకాంచనకింకిణీనాం
ప్రత్యుద్వ్రజంతీస్వనముత్పతంత్యో । గోదావరీ సారసపంక్తయస్త్వాం॥ ౩౩

ఏషాత్వయాపేశలమధ్యయాపి । ఘటాంబుసంవర్ధితబాలచూతా
ఆహ్లాదయత్యున్ముఖకృష్ణసారా । దృష్టాచిరాత్పంచవటీమనో మే॥ ౩౪

అత్రానుగోదంమృగయానివృత్త । స్తరంగవాతేనవినీతఖేదః
రహస్త్వదుత్సంగనిషణ్ణమూర్ధా । స్మరామివానీరగృహేషుసుప్తః॥ ౩౫

ఊడిపడినీదుచరణాబ్జ ♦ యోగరహిత । మాట దుఃఖమ్ముచే మౌన♦మందినట్టు
లున్న నీనూపురంబును ♦ గన్నులారఁ । గాంచినస్థల మ్మిదేసుమ్ము ♦ కంజనయన॥ ౨౩

నిన్ను దనుజుఁడుగొనిచన్న ♦ తెన్నుఁజెప్పఁ । జాలకుండెడునీలతల్ ♦ శాఖలందు
వంగిపోల్పనుబోలెడు ♦ పల్లవముల । నద్దెసనజూపె దయతో భ♦యస్వభావ॥ ౨౪

ఆఁడుజింకలుగూడ ద♦ర్భాంకురముల । వీడి దక్షిణదిక్కున ♦ వీక్షణములఁ
బఱపిరెత్తినరెప్పల ♦ పంక్తితోడఁ । దెలిపె నీజాడనెఱుఁగక ♦ తిరుగునాకు॥ ౨౫

అదిగో శిఖరంబుగగనంబు ♦ నంటుచుండు । మాల్యవంతమూచూడుము ♦ మగువయిచట
నేను నినుఁబాసికన్నుల ♦ నీరుగురియఁ । గురిసెనాతోడజలదము ♦ గ్రొత్తనీరు॥ ౨౬

వర్షధారాహతంబగు ♦ పడీయలందుఁ । గల్గుగంధంబు నఱపిచ్చు ♦ కడిమిపూలు
నెమలికేకారవంబులు ♦ నీవులేమి । నెంతయునసహ్యమైతోఁచె ♦ నిచటనాకు॥ ౨౭

కంపమునమున్నునీవునన్ ♦ గౌఁగిలించు । కొన్నసంగతి స్మరియించు ♦ కొన్ననేను
దాళఁజాలుదునెట్టులు ♦ తరళనేత్ర । గిరిగుహలఁజర్వుమండెడు ♦ నులుపులకును॥ ౨౮

వానచేభూమిఁబొడమిన ♦ బాష్పమంది । యలరి యిచ్చటఁగలక్రొత్త ♦ యరఁటిమొగ్గ
లతివనీపెండ్లిపాగ నెత్త♦నైనకనుల । ననుకరించుచు బీడించె ♦ ననుఁగరమ్ము॥ ౨౯

గట్టులనుబేపవనములు ♦ గప్పియున్న । పఱచుకాంగలుకొంత క♦న్పడుచునున్న
పంపపైదూరమందుండి ♦ వాలెనాదు । చూడ్కితన్నీరముల్కద్రావు ♦ మాడ్కిశ్రమను॥

ఈసరసిలోనియుత్పల ♦ కేసరములఁ । గూర్మినన్యోన్యము నమర్చి ♦ కొనుచువిడని
కోకమిథునాళినెంతయుఁ ♦ గూర్మిఁగంటి । నీకుదూరమ్ముగానుంట ♦ నెలఁతమిన్న॥ ౩౦

సన్నదై పూలగుత్తులన్ ♦ జనులవాలు । తీరపుటశోకశాఖను ♦ దీనిఁగాంచి
చిక్కితీవనియక్కునఁ ♦ జేర్పఁబోవఁ । గంటనీర్వెట్టియాపె ల♦క్ష్మణుఁడునన్ను॥ ౩౨

ఇవ్విమానంబునను వోలి ♦ యింపునింపు । పైడిగంటలసడివిని ♦ పైకినెగసెఁ
జారుగోదావరీతీర ♦ సారసములు । నినుగొదుర్కొనవచ్చెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౩౩

నీవుతనుమధ్యకడవతో ♦ నీరువోసి । కూర్మిఁబెంచినమామిడి ♦ గున్నయున్న
యుత్తిమోములుగనుకృష్ణ ♦ మృగములున్న । పంచవటిచూడనెక్కుడు ♦ ప్రమదమిడియె॥

తలఁపునకువచ్చెనిదిగో గౌ♦తమితటంబు । మాని యిటవేఁట వీచికా ♦ మారుతముల
సొక్కిబడలికపబ్బలి ♦ యింటనొకటి । నీదుతొడమీఁదఁదలనిడి ♦ నిద్రగనుట॥ ౩౫

భ్రూభేదమాత్రేణపదాన్మఘోనః । ప్రభ్రంశయాంయో నహుషంచకార
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతో । ర్భౌమోమునేఃస్థానపరిగ్రహోఽయం॥ ౩౬

త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనిన్ద్యకీర్తే । స్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం
ఘ్రాత్వాహవిర్గంధిరజోవిముక్తః । సమశ్నుతేమేలఘిమానమాత్మా॥ ౩౭

ఏతన్మునేర్మానినిశాతకర్ణేః । పంచాప్సరోనామవిహారవారి
ఆభాతిపర్యంతవనంవిదూరా । న్మేఘాంతరాలక్ష్యమివేందుబింబం॥ ౩౮

పురాసదర్భాంకురమాత్రవృత్తి । శ్చరన్మృగైఃసార్ధమృషిర్మఘోనా
సమాధిభీతేనకిలోపనీతః । పంచాప్సరోయౌవనకూటబంధం॥ ౩౯

తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః । ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః
వియద్గతఃపుష్పకచంద్రశాలాః । క్షణంప్రతిశ్రున్ముఖరాఃకరోతి॥ ౪౦

హవిర్భుజామేధవతాంచతుర్ణాం । మధ్యేలలాటంతపసప్తసప్తిః
అసౌతపస్యత్యపరస్తపస్వీ । నామ్నాసుతీక్ష్ణశ్చరితేనదాంతః॥ ౪౧

అముంసహాసప్రహితేక్షణాని । వ్యాజార్ధసందర్శితమేఖలాని
నాలంవికర్తుంజనితేంద్రశంకం । సురాంగనావిభ్రమచేష్టితాని॥ ౪౨

ఏషోఽక్షమాలావలయంమృగాణాం । కండూయితారంకుశసూచిలావం
సభాజనేమేభుజమూర్ధ్వబాహుః । సవ్యేతరంప్రాధ్వమితఃప్రయుంక్తే॥ ౪౩

వాచంయమత్వాత్ప్రణతింమమైష । కంపేనకించిత్ప్రతిగృహ్యమూర్ధ్నః
దృష్టింవిమానవ్యవధానముక్తాం । పునఃసహస్రార్చిషిసన్నిధత్తే॥ ౪౪

అదఃశరణ్యంశరభంగనామ్న । స్తపోవనం పావనమాహితాగ్నేః
చిరాయసంతర్ప్యసమిద్భిరగ్నిం । యోమంత్రపూతాంతనుమప్యహౌషీత్॥ ౪౫

ఛాయావినీతాధ్వ పరిశ్రమేషు । భూయిష్ఠసంభావ్య ఫలేష్వమీషు
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా । స్థితాసు పుత్రేష్వివపాదపేషు॥ ౪౬

ధారాస్వనోద్గారిదరీముఖోఽసౌ । శృంగాగ్రలగ్నాంబుదవప్రపంకః
బధ్నాతిమే బంధురగాత్రిచక్షు । ర్దృప్తః కకుద్మాని వచిత్రకూటః॥ ౪౭

ఏషాప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా । సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ
మందాకినీభాతినగోపకంఠే । ముక్తావలీకంఠగతేవభూమేః॥ ౪౮

వఁడుబొమముడిమాత్రిన ♦ నిందప్రదవి । నుండిజార్చెనొ నహుషుని ♦ దుండగీని
నెవఁడుకలుషాంబుశుద్ధికి ♦ హేతువగునొ । యట్టిమానికి నిర్భ్వవి ♦ యాశ్రమంబు॥ ౩౬

అయ్యగస్త్యుఁడు నిర్మల ♦ యశుఁడువెల్గు । హవ్యగంధంబుతోఁ బచ్చి ♦ యభ్రయాన
మంటి తేత్రితాగ్నిధూమాగ్ర ♦ మస్మదాత్మఁ । దేల్చె సత్వగుణంబులో ♦ దుల్చిరజము॥ ౩౭

శాతకర్ణుఁడు జలకేళి ♦ సలుపునట్టి । కొలనుపంచాప్సరంబిది ♦ గుణగణాఢ్య
చుట్టువనముంటదూరానఁ ♦ జూచుటకును । దోయదంబులనడిమి చం♦ద్రుగతిఁదోఁచె॥

శతదర్భలతలనిమ్నా ♦ తేళ్ళఁగూడి । తిరుగునీతని నిష్టకు ♦ వెఱచిపఁజి
యంపవచ్చినపంచాప్స ♦ రోబ్జముఖుల । యావనంబున నీలఁజిక్కి ♦ నటునితండు॥ ౩౯

అశ్వోలనిలోని సౌధంబు ♦ నందునుండి । యాతనిమృదంగవాద్య సం♦గీతరవము
చదలనంటుచుఁబుష్పక ♦ చంద్రశాల । లందుఁబ్రతిశబ్దములనీనె ♦ నిఁదువదన॥ ౪౦

ఇతఁడుమతియొకతపసి జి♦తేంద్రియుండు । మాన్యతముఁడు సుతీక్ష్ణనా♦మంబువాఁడు
నలుదెసలనగ్నిమండఁగా ♦ నడుమనిలిచి । తపనుఁడులలాటమునుగాల్పఁ ♦ దపమొనర్చె॥

ఇంద్రునికిశంకగొల్పెడు ♦ నితనిమనము । గలఁపఁజాలవు నవ్వుచూ♦పులునుగాని
కడఁగిమిసనఱచూపు మే♦ఖలలుగాని । స్వర్గకాంతల యేవిలా♦సములుగాని॥ ౪౨

అక్షమాలయొవలయమై ♦ యలరుచున్న । కుశలఁగోయఁగజింకల ♦ గోకుటకును
సాధనంబైనకుడిచేయి ♦ చాచెనిటకు । సత్కరింపఁగనూర్ధ్వభ♦జంపుమౌని॥ ౪౩

మాననీయమంబునీఋషి ♦ పూనియుంట । మత్ర్పణతిగైకొనెఁగడల్చి ♦ మస్తకంబు
నభ్రయానంబుచేఁగన్న ♦ యద్దివాయఁ । గొలిచెదృష్టిసివరల వే♦వెలుఁగనైపు॥ ౪౪

పూతమిదిశరభంగు త♦పోవనమ్ము । ఆర్తరక్షణుఁడిమ్మౌని ♦ యాహితాగ్ని
యింధనమ్ములఁజిరమగ్నిఁ ♦ దృప్తిపఱచి । నెమ్మివేల్చెను మంత్రపూ♦తమ్మతనువు॥ ౪౫

ఇప్పుడిటశ్రమందమనీడ ♦ నెడలఁజేసి । తృప్తిగాఁబక్వఫలములఁ ♦ దినఁగనొసఁగు
నతిథిసత్కారమాతని ♦ యమలపుత్రు । లనఁగనొప్పెడుతరువుల ♦ యందునిలిచె॥ ౪౬

దరియెమోమటధారల ♦ ధ్వనియొతేన్పు । శృంగములెకొమ్మలగ్రానఁ ♦ జేరుమొగిలె
చెలఁగుకోరాటయడుసిట్లు ♦ చిత్రకూట । మగపడెప్పుడేంద్రమన బంధు♦రాంగిచూడు॥

ధూరమునమంటసన్నగాఁ ♦ దోఁచుచుండి । నిలిచినిర్మలముగశైల ♦ నికటమందుఁ
బాఱుమందాకినింజూడు ♦ పడఁతిమిన్న । ధరయఱతసిద్దముత్యాల ♦ సరముఁబోలె॥ ౪౮

త్రయోదశః సర్గః

అయం సుజాతోఽను గిరం తమాలః । ప్రవాళమాదాయ సుగంధి యస్య
యవాంకురాపాండుకపోలశోభీ । మయావతంసః పరికల్పితస్తే॥ ౪౯

అనిగ్రహత్రాసవినీతసత్వ । మపుష్పలింగాత్ఫలబంధి వృక్షం
వనం తపః సాధనమేతదత్రే । రావిష్కృతోదగ్రతరప్రభావం॥ ౫౦

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం । సప్తర్షిహస్తోద్ధృతహేమపద్మాం
ప్రవర్తయామాస కిలానసూయా । త్రిస్రోతసం త్ర్యంబకమౌళిమాలాం॥ ౫౧

వీరాసనైర్ధ్యానజుషామృషీణా । మమీ సమధ్యాసితవేదిమధ్యాః
నివాతనిష్కంపతయా విభాంతి । యోగాధిరూఢా ఇవ శాఖినోఽపి॥ ౫౨

త్వయా పురస్తాదుపయాచితో యః । సోఽయం వటః శ్యామ ఇతి ప్రతీతః
రాశిర్మణీనా మివ గారుడానాం । సపద్మరాగః ఫలితో విభాతి॥ ౫౩

క్వచిత్ప్రభాలేపిభిరింద్రనీలై । ర్ముక్తామయీ యష్టిరివానువిద్ధా
అన్యత్ర మాలా సిత పంకజానా । మిందీవరైరుత్ఖచితాంతరేవ॥ ౫౪

క్వచిత్ఖగానాం ప్రియమానసానాం । కాదంబ సంసర్గవతీవ పంక్తిః
అన్యత్ర కాలాగరుదత్తపత్రా । భక్తిర్భువశ్చందన కల్పితేవ॥ ౫౫

క్వచిత్ప్రభా చాంద్రమసీ తమోభి । శ్ఛాయావిలీనైః శబలీకృతేవ
అన్యత్ర శుభ్రా శరదభ్రలేఖా । రంధ్రేష్వివాలక్ష్యనభః ప్రదేశా॥ ౫౬

క్వచిచ్చ కృష్ణోరగభూషణేవ । భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య
పశ్యానవద్యాంగి విభాతి గంగా । భిన్న ప్రవాహా యమునాతరంగైః॥ ౫౭

సముద్రపత్న్యోర్జలసన్నిపాతే । పూతాత్మనామత్ర కిలాభిషేకాత్
తత్త్వావబోధేన వినాపి భూయ । స్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః॥ ౫౮

పురం నిషాదాధిపతేరిదం త । ద్యస్మిన్మయా మౌళి మణిం విహాయ
జటాసు బద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రః । కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి॥ ౫౯

పయోధరైః పుణ్యజనాంగనానాం । నిర్విష్టహేమాంబుజరేణు యస్యాః
బ్రాహ్మం సరః కారణమాప్తవాచో । బుద్ధేరివావ్యక్త ముదాహరంతి॥ ౬౦

జలాని యా తీర నిఖాతయూపా । వహత్యయోధ్యా మను రాజధానీం
తురంగమేధావభృథావతీర్ణై । రిక్ష్వాకుభిః పుణ్యతరీకృతాని॥ ౬౧

ర్వతముచెంత నెంతయుఁ ♦ బరిమళించు । నిత్తమాలంపుఁదలిరుచే ♦ నింతనీకు
హమగల్పించితినివెల్ల ♦ బుగ్గమీఁద । నెసఁగెనుయవాంకురంబట్లు ♦ నింపునింపు॥ ౪౯

అత్రితపమున కిదిసాధ ♦ నాశ్రమంబు । భయములేకయొమచ్చిక ♦ ఫణిమృగాళి
ఫలములేకయొపండ్లిడి ♦ భూజపాళి । యతనిమహిమాతిశయమిది ♦ వ్యక్తపఱుచు॥ ౫౦

హరియతాదలముత్యాల ♦ మాలయగుచు । హేమపద్మమ్ములను సప్త ♦ ఋషులుగోయ
విమ్మునీగంగననసూయ ♦ యిచటమునులు । కెలమిస్నానార్థమై ప్రవ ♦ హింపఁజేసె॥ ౫౧

గాలిలేమినొకింత కూడఁ ♦ గదలకుండ । వేసెమధ్య సజైస్నాన ♦ వృక్షగణము
లచలవీరాసనమున యోగా ♦ గాధిరూఢు । లైనమునిసత్తములనుబోలె ♦ నతిసచూడు॥ ౫౨

మున్ను నీచేత సేవను ♦ గన్నవటము । శ్యామనామముసత్ఫల ♦ సహితమగుచుఁ
బద్మరాగాలఁగూడిన ♦ పచ్చరాల్ల । రాశియోయన రాజిల్లె ♦ రమణికంటె॥ ౫౩

నిర్మలప్రభలీనెడు ♦ నీలమణుల । నొనరుముత్యాలసరమట్లు ♦ లొక్కచోట
నుత్పలమ్ములతోఁగూడి ♦ యుల్లసిల్లు । చుండువెలిదమ్మి దండయ ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౪

కృష్ణహంసలతోడ సం ♦కీర్ణమైన । యుత్తమమురాళపంక్తియ ♦ ట్లొక్కచోటఁ
బత్రములనల్లయగరుచే ♦ వ్రాయఁబడిన । నొప్పుచందనభూమియ ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౫

నీడలందలిచీఁకటుల్ ♦ నెఱయమెఱయు । చుండుచంద్రాతపంబట్లు ♦ లొక్కచోట
నడిమిసందులనింగి క ♦న్పడఁగనమరు । చున్నశరదంబుదాళి య ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౬

వెల్లబూడిదెపూఁతపై ♦ నల్లత్రాఁచు । లున్నశంకరుతనువట్లు ♦ లొక్కచోట
నీలయమునానదీ తరం ♦గాళిఁగలసి । పాఱుగంగానదినిజూడు ♦ పాపనాంగి॥ ౫౭

గంగయమునయుఁగలియు నీ ♦ సంగమమునఁ । గ్రుంకులిడునట్టి పుణ్యాత్ము ♦ కొల్పులకును
దనువు లెడలిన దేహబం ♦ధములుఁ మరలఁ । గలుగ నేరవు తత్త్వ బో ♦ధము తెలియకున్న॥ ౫౮

ఇదినిషాదాధిపతిపురం ♦ బింతి సేమ । దీనిమకుటంబుజడల బం ♦ధింపఁజూచి
కైకనీకోర్కి సఫలతఁ ♦ గాంచెనంచు । సచివుఁడుసుమంత్రుఁ డేడ్చిన ♦ స్థలము సుమ్ము॥

సరయు విదిపూతదీనికి ♦ జన్మభూమి । యక్షకాంతలకుచములు ♦ పూటకాజ్జ
లజమనుభవించు బాహ్మాస ♦ రంబటంచు । నాప్తవరులంద్రుబుద్ధి క ♦వ్యక్తమదియ॥ ౬౦

తటులనాటినయూప సం ♦తతులనొప్పి । వాజిమేధావభృథము ని ♦క్ష్వాకుకులులు
సలుపఁగాఁబావనంబైన ♦ జలముతోడఁ । దనరిప్రవహించె నిదిరాజ ♦ ధానిసంతి॥ ౬౧

యాం సైకతోత్సంగసుఖోచితానాం । ప్రాజ్యైః పయోభిః పరివర్ధితానాం
సామాన్యధాత్రీమివమానసం మే । సంభావయత్యుత్తరకోసలానాం॥ ౬౨

సేయంమదీయా జననీవ తేన । మాన్యేనరాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా
దూరేవసంతం శిశిరానిలైర్మాం । తరంగహస్తైరుపగూహతీవ॥ ౬౩

విరక్తసంధ్యాకపిశంపురస్తా । ద్యతోరజః పార్థివముజ్జిహీతే
శంకేహనూమత్కథితప్రవృత్తిః । ప్రత్యుద్గతోమాం భరతః ససైన్యః॥ ౬౪

అద్ధాశ్రియం పాలితసంగరాయ । ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం ససాధుః
హత్వానివృత్తాయమృధేఖరాదీ । న్సంరక్షితాంత్వామివలక్ష్మణోమే॥ ౬౫

అసౌపురస్కృత్యగురుంపదాతిః । పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః
వృద్ధైరమాత్యైఃసహచీరవాసా । మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోభ్యుపైతి॥ ౬౬

పిత్రావిసృష్టాంమదపేక్షయాయః । శ్రియంయువాప్యంకగతామభోక్తా
ఇయంతివర్షాణితయాసహోగ్ర । మభ్యస్యతీవవ్రతమాసిధారం॥ ౬౭

ఏతావదుక్తవతిదాశరథౌతదీయా । మిచ్ఛాంవిమానమధిదేవతయావిదిత్వా
జ్యోతిష్పథాదవతతారసవిస్మయాభి । రుద్వీక్షితంప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః॥ ౬౮

తస్మాత్పురస్సరవిభీషణదర్శితేన । సేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన । మార్గేణభంగిరచితస్ఫటికేనరామః॥ ౬౯

ఇక్ష్వాకువంశగురవేప్రయతఃప్రణమ్య । సభ్రాతరంభరతమర్ఘ్యపరిగ్రహాంతే
పర్యశ్రురస్వజతమూర్ధనిచోపజఘ్రౌ । తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే॥ ౭౦

శ్మశ్రుప్రవృద్ధిజనితాకృతివిక్రియాంశ్చ । ప్లక్షాన్ప్రరోహజటిలానివమంత్రివృద్ధా
అన్వగ్రహీత్ప్రణమతఃశుభదృష్టిపాతై । ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయాచవాచా॥ ౭౧

దుర్జాతబంధురయమృక్షహరీశ్వరోమే । పౌలస్త్యఏషసమరేషుపురఃప్రహర్తా
ఇత్యాదృతేనకథితౌరఘునందనేన । వ్యుత్క్రమ్యలక్ష్మణముభౌభరతోవవందే॥ ౭౨

సౌమిత్రిణాతదనుసంససృజేసచైన । ముత్థాప్యనమ్రశిరసంభృశమాలిలింగ
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన । క్లిశ్యన్నివాస్యభుజమధ్యమురఃస్థలేన॥ ౭౩

రామాజ్ఞయాహరిచమూపతయస్తదానీం । కృత్వామనుష్యవపురారురుహుర్గజేంద్రా
తేషుక్షరత్సుబహుధామదవారిధారాః । శైలాధిరోహణసుఖాన్యుపలేభిరేతే॥ ౭౪

సైకతోత్సంగమునసౌఖ్య ♦ చయముగాంచి । యతిశయంబుగఁబెరిగి ప♦యస్సమృద్ధి
పల్లులుపత్కలకోసల ♦ ప్రభులకెల్ల । నెంతయుసమానధాత్రిగా ♦ నెంతుదీని॥ ౬౨

మాన్యనృపుఁబాసినట్టి మ♦న్మాతవోలె । నురుకృపనునన్నుదూరమం♦దుండఁగానె
సరయువిడిచల్లగాలితో ♦ వరతరంగ । హస్తములఁగౌఁగిలించిన ♦ యట్లుతోఁచె॥ ౬౩

ఎదుటలేచెడుభూరజం ♦ బెట్టిగాను । సంజకెంజాయచాలెనుంట ♦ నాంజనేయుఁ
డెఱుఁగఁదెల్పిన వినినన్ను ♦ నెదురుకొనఁగ । వచ్చెననియెంతుభరతుండు ♦ బలముఁగూడి॥

దురమునఖరాదులనుజంపి ♦ మరలునాకు । నెలమినినుఁగాచిలక్ష్మణుం ♦ డిచ్చినట్లు
ప్రీతినదీర్చిననాకు వి♦గ్మలపుసిరిని । సాధువౌభరతుండిడు ♦ సత్యముగను॥ ౬౫

వెంటవృద్ధులసచివుల ♦ వెనుకసేన । ముందుగురునిడియర్ఘ్యంబుఁ ♦ బూనిచేత
వల్కలంబులుదాలిచి ♦ భరతుఁడడిగొ । యెదురుకొనఁబాదచారియై ♦ యేగుదెంచె॥ ౬౬

ననుఁదలంచియెంతోడనున్న ♦ జనకుఁడిడిన । ననుభవింపఁడు పడుచువాఁ♦డయ్యొసిరిని
నతికరినమైనయసిధార ♦ యనెడువ్రతము । నిన్నియేండ్లామెతోసల్పు ♦ చున్నయట్లు॥

ఇట్లువచియించురాముని ♦ యిచ్చనెఱిఁగి । భరతువెంబడిలోకు ల♦బ్బురముతోడఁ
గనుఁగొనుచునుండ దివినుండి ♦ గగనయాన । మనువిమానాధిదేవత ♦ భువికిదించె॥ ౬౮

ముందటవిభీషణుఁడునిల్చి ♦ భూమిఁదటిను । పటికరామెట్లమార్గంబు ♦ భక్తిఁజూప
సేవమెప్పించుసుగ్రీవు ♦ చేయిపట్టి । రాఘవుఁడుడిగ్గెను విమాన ♦ రాజమపుడు॥ ౬౯

సలిపెవందనమిక్ష్వాకు ♦ కులగురునకుఁ । బడసియర్ఘ్యంబుఁగౌఁగిట ♦ భరతుఁజేర్చి
కనులనీరొల్కమూర్కొనెఁ ♦ దనకుఁగాను । జనకరాజ్యాభిషేకంబుఁ ♦ గొననిశిరము॥

కరముఁబెరిగినశ్మశ్రువ్రిలఁ ♦ గాంచివికృతి । వ్రేలునూడలప్లక్షు వృ♦క్షాలఁబోలు
వృద్ధసచివులుభక్తితో ♦ వినతులైనఁ । గూర్మిఁగని మంజువాక్కులఁ ♦ గుశలమరసె॥ ౭౧

ఈతఁడాప్తుండు ఋక్షక♦పీశ్వరుండు । ఇతఁడుపౌలస్త్యుఁ డనిమొన ♦ నేఁచువీరుఁ
డనుచురఘునందనుఁడు గొని♦యాడ భరతుఁ । డెరఁగెవారికిలక్ష్మణుఁ♦ డొఱఁగియపుడు॥

భరతుఁడావల లక్ష్మణుఁ ♦ దటిసిశిరము । వాల్చనతఁడెత్తి యింద్రజి♦ద్రప్రహారణములఁ
గఠినమైనట్టియురమునఁ ♦ గౌఁగిలించె । నతనివక్షమునొప్పించు ♦ నట్లుతోఁప॥ ౭౩

కపిచమూపతితతులుఁ రా♦ఘవునియాజ్ఞ । నెక్కిగజముల మానవా♦కృతులతోడ
వానిపైనుండిమదధార ♦ పడుచునుండ । ఘననగారోహణసుఖంబు ♦ ననుభవించె॥ ౭౪

త్రయోదశః సర్గః.

సానుప్లవః ప్రభురపిక్షణదాచరాణాం । భేజేరథాన్దశరథప్రభవానుశిష్టః
మాయావికల్పరచితైరపియేతదీయై । ర్నస్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః॥ ౭౫

భూయస్తతోరఘుపతిర్విలసత్పతాక । మధ్యాస్తకామగతిసావరజోవిమానం
దోషాతనంబుధబృహస్పతియోగదృశ్య । స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభ్రబృందం॥ ౭౬

తత్రేశ్వరేణజగతాంప్రళయాదివోర్వీం । వర్షాత్యయేనరుచమభ్రఘనాదివేందోః
రామేణమైథిలసుతాందశకంఠకృచ్ఛ్రాత్ । ప్రత్యుద్ధృతాంధృతమతీంభరతోవవందే॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢవ్రతంత
ద్వంద్యంయుగంచరణయోర్జనకాత్మజాయాః
జ్యేష్ఠానువృత్తిజటిలంచశిరోస్యసాధో
రన్యోన్యపావనమభూదుభయంసమేత్య॥ ౭౮

క్రోశార్ధంప్రకృతిపురఃసరేణగత్వా
కాకుత్స్థః స్తిమితజవేనపుష్పకేణ
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః
సాకేతోపవనముదారమధ్యువాస॥ ౭౯

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ దండక
ప్రత్యాగమనోనామ త్రయోదశఃసర్గః

కామరూపున రాక్షసరాజుగూడ । ననుచరులతోడ రథముల నధివసించె
నెంతమాయాకళలచేత నెసఁగుచున్నఁ । దాళవయ్యెను వీనికిఁ దనరథములు॥ ౭౬

సఁజమించుల మించెడు జలదతతిని । బాధగురులతోడి చంద్రుండు వోలెమరలఁ
గావగతినొప్ప ధ్వజముల గాలిఁ ఖసభి । యానమెక్కెను రాముఁడు సానుజుండు॥
ప్రళయవందుండి ధరను వరాహమూర్తి । శరదృతువు మేఘములనుండి చంద్రకాంతిఁ
గాచుగతి రాముఁ డద్దశకంఠునుండి । కాచిన సుధీరకీరఁగెను గైకకొడుకు॥ ౭౭

చ॥ పరిణతులు సేయుచు రాఘవుని భంగి మొనర్చు దృఢవ్రతంబుతో
జనులకు వంద్యమై చెలఁగు జానకి పాదయుగంబు శ్రేష్ఠ జ్యే
ష్ఠనిగతి దట్టమై తనరుచుండు జడల్ ధరియించియున్న య
య్యానఘు శిరఁబునుంగలసి యయ్యెఁ బరస్పరముక్ పవిత్రముల్॥ ౭౮

సీ॥ భూమిపై ముందఱ మోదంబుతోఁ బొంగి । జనులు గుంపులుగూడి చనుచునుండ
మీఁదనభంబుపై మిసిమికాంతులతోడఁ । గాలుచుండెడు పుష్పకంబునందు
నానంద మునమంద యానమొప్పారఁగాఁ । దానటకోసెడు దారిఁగడచి
శత్రుఘ్నరచితమై చాల నొప్పుచునుండు । పటమండపమ్ముల భవ్యమైన
గీ॥ యతులసాకేత పురవరోద్యానసీమ
వచ్చివిడిసెను గాకుత్స్థవంశదీప
మై వెలింగెడునట్టి సత్యానుకర్తి
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ చంద్రమూర్తి॥ ౭౯

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు దండకప్రత్యాగమనంబను త్రయో
దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్దశః సర్గః

భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం । దశాంతరం తత్రసమం ప్రపన్నే
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యౌ । ఛేదాదివోపఘ్నతరోర్వ్రతత్యౌ॥ ౧

ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌ హతారీ । యథాక్రమం విక్రమశోభినౌ తౌ
విస్పష్ట మస్రాంధతయా నదృష్టౌ । జ్ఞాతౌ సుతస్పర్శ సుఖోపలంభాత్॥ ౨

ఆనందజః శోకజమశ్రుబాష్ప । స్తయోరశీతం శిశిరో బిభేద
గంగాసరయ్వో ర్జలముష్ణతప్తం । హిమాద్రి నిష్యంద ఇవావతీర్ణః॥ ౩

తే పుత్రయో ర్నైఋతశస్త్రమార్గా । నార్ద్రానివాంగే సదయం స్పృశంత్యౌ
అపీప్సితం క్షత్రకులాంగనానాం । నవీరసూశబ్దమకామయేతాం॥ ౪

క్లేశావహా భర్తురలక్షణాహం । సీతేతి నామ స్వముదీరయంతీ
స్వర్గప్రతిష్ఠస్య గురోర్మహిష్యా । వభక్తిభేదేన వధూర్వవందే॥ ౫

ఉత్తిష్ఠ వత్సే నను సానుజోఽసౌ । వృత్తేన భర్తా శుచినా తవైవ
కృచ్ఛ్రం మహత్తీర్ణ ఇతి ప్రియార్హాం । తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిథ్యా॥ ౬

అథాభిషేకం రఘువంశకేతోః । ప్రారబ్ధమానంద జలైర్జనన్యోః
నివర్తయామాసు రమాత్యవృద్ధా । స్తీర్థాహృతైః కాంచనకుంభతోయైః॥ ౭

సరిత్సముద్రాన్ సరసీశ్చ గత్వా । రక్షఃకపీంద్రై రుపపాదితాని
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలాని జిష్ణో । ర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః॥ ౮

తపస్వివేష క్రియయాపి తావ । ద్యః ప్రేక్షణీయః సుతరాం బభూవ
రాజేంద్ర నేపథ్యవిధానశోభా । తస్యోదితాసీత్పునరుక్తదోషా॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

చతుర్దశాశ్వాసము.

గీతములు.

ప్రాపుగానున్న వృక్షంబుఁ ♦ బాసినట్టి । తీఁగెలను బోలె భర్తృవి♦యోగజనిత
శోకమున నున్న తల్లులఁ ♦ జూచి రొకట । రామలక్ష్మణు లంత నా♦రామమందు॥ ౧

అరులఁ దెగటార్చి శౌర్యాన ♦ నలరు పుత్రు । లిర్వురును మ్రొక్కి తల్లుల ♦ కిర్వురకును
గరము నీరొల్కఁ గనులకుఁ ♦ గానరాక । తనుజసంస్పర్శసుఖముచేఁ ♦ గనఁగనైరి॥ ౨

హిమగిరిఁ గఱఁగి పాఱెడు ♦ హిమఝరంబు । లుష్ణగంగానదీ సర♦యూజలములఁ
బాపుగతి వారిశోకోష్ణ ♦ బాష్పములను । హర్షశీతాశ్రువులు వాపె ♦ నద్భుతముగ॥ ౩

దనుజశస్త్రవ్రణంబు లా♦త్మజులనంటు । తల్లులకుఁ బచ్చిపుండ్లుగాఁ ♦ దాఁకుటయును
క్షత్రసతు లెల్లఁ గాంక్షించు ♦ శబ్దమైన । వీరసూపదమునఁ గోర్కి ♦ వారికెడలె॥ ౪

పతికిఁ గష్టంబు గూర్చెడు ♦ పాపచరిత । సీత నేనని పేరును ♦ జెప్పికొనుచు
దివిజనినమామ పట్టపు ♦ దేవులకును । సమవిమలభక్తిఁ గోడలు ♦ సలిపె వినతి॥ ౫

లెమ్ము కోడల నీనువృ♦త్తవెమ్మి కాదె । తమ్మతోఁ గూడఁ బతిని దుః♦ఖమ్ము నుండి
దాఁటఁ జేసినదనుచుఁ ద♦థ్యంపుఁ బ్రియము । వారు ప్రేమార్ద్రరాలితోఁ ♦ బలికిరంత॥ ౬

ఆదితల్లుల హర్షబా♦ష్పాళి గాఁగ । స్వర్ణఘటముల తీర్థంపు ♦ సలిలములను
వృద్ధసచివులు రఘువంశ ♦ వీరమణికి । సల్పిరభిషేక మెంతయు ♦ సంతసమున॥ ౭

కపిదనుజనాయకుల్ చని ♦ కడలనుండి । తెచ్చిన సముద్రసరసీన♦దీజలములు
గురిసె జయశీలు రాముని ♦ శిరముమీఁద । శరదముల నీరు వింధ్యపైఁ ♦ గురిసినట్లు॥ ౮

తాపసులవేషమును దాను ♦ దాల్చినపుడె । యెంతయో చూడనందమై ♦ యొసఁగినట్టి
రామచంద్రున కిన్నఁగా ♦ రాజచంద్రి । వేషమంతయుఁ బునరుక్తి ♦ దోషమయ్యె॥ ౯

సమౌల రక్షోహరిభిః ససైన్య । స్తూర్యస్వనానందిత పౌరవర్గః
వివేశ సౌధోద్గత లాజవర్షా । ముత్తోరణా మన్వయరాజధానీం॥ ౧౦

సౌమిత్రిణా సావరజేనమంద । మాధూతవాలవ్యజనో రథస్థః
ధృతాతపత్రో భరతేనసాక్షా । దుపాయసంఘాత ఇవప్రవృద్ధః॥ ౧౧

ప్రాసాదకాలాగరుధూమరాజి । స్తస్యాః పురోవాయువశేనభిన్నా
వనాన్నివృత్తేన రఘూద్వహేన । ముక్తాస్వయంవేణి రివాబభాసే॥ ౧౨

శ్వశ్రూజనా నుష్ఠితచారువేషాం । కర్ణీరథస్థాం రఘువీరపత్నీం
ప్రాసాదవాతాయ నదృశ్యబంధైః । సాకేతనార్యోం జలిభిః ప్రణేముః॥ ౧౩

స్ఫురత్ప్రభామండలమాన సూయం । సాబిభ్రతీ శాశ్వతమంగరాగం
రరాజశుద్ధేతి పునఃస్వపుర్యై । సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్త్రా॥ ౧౪

వేశ్మానిరామః పరిబర్హవంతి । విశ్రాణ్యసౌహార్దనిధిః సుహృద్భ్యః
బాష్పాయమాణో బలిమన్నికేత । మాలేఖ్యశేషస్య పితుర్వివేశ॥ ౧౫

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబసత్యా । న్నాభ్రశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః
తచ్చింత్యమానంసుకృతంతవేతి । జహారలజ్జాంభరతస్యమాతుః॥ ౧౬

తథాచసుగ్రీవవిభీషణాదీ । నుపాచరత్కృత్రిమసంవిధాభిః
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే । క్రాంతాయథాచేతసవిస్మయేన॥ ౧౭

సభాజనాయోపగతాన్సదివ్యా । మునీన్పురస్కృత్యహతస్యశత్రోః
శుశ్రావతేభ్యఃప్రభవాదివృత్తం । స్వవిక్రమేగౌరవమాదధానం॥ ౧౮

ప్రతిప్రయాతేషుతపోధనేషు । సుఖాదవిజ్ఞాతగతార్ధమాసాన్
సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజాన్ । రక్షఃకపీంద్రాన్విససర్జరామః॥ ౧౯

తచ్చాత్మచింతాసులభంవిమానం । హృతంసురారేఃసహజీవితేన
కైలాసనాథోద్వహనాయభూయః । పుష్పందివఃపుష్పకమన్వమంస్త॥ ౨౦

పితుర్నియోగాద్వనవాసమేవం । నిస్తీర్యరామః ప్రతిపన్నరాజ్యః
ధర్మార్థకామేషుసమాంప్రపేదే । యథాతథైవావరజేషువృత్తిం॥ ౨౧

సర్వాసుమాతృష్వపివత్సలత్వాత్ । సనిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్
షడాననాపీతపయోధరాసు । నేతాచమూనామివకృత్తికాసు॥ ౨౨

వరాక్షసకపిసైన్య ♦ చయముతోఁడఁ । బ్రజలుతూర్యధ్వనుల నల♦రారఁజొచ్చె
ఘువుఁడుతోరణోపేత ♦ రాజధాని । సౌధములనుండి లాజవ♦ర్షములుగురియ॥ ౧౦

నుజుఁడులక్ష్మణుఁడువైవ ♦ చామరములు । గొడుగుభరతుండుపట్టఁగాఁ ♦ గూడిపాదలు
తురపాయసమంచిత ♦ సంఘమట్లు । ప్రజ్వరిల్లెరథస్థుఁడౌ ♦ రాఘవుండు॥ ౧౧

హరిస్సౌధమ్ములందుండి ♦ పొడమివెడలు । నగరుధూమము చెదరి మం♦దానిలమున
నమునందుండిమరలితా ♦ స్వాయము రాముఁ । డెడలిచినవీటివేనలి ♦ ముడిగఁదోఁచె॥ ౧౨

త్రిశిశ్వ్రశులుగూర్చిన ♦ వేషమూని । యలరుకర్ణీరథంబున ♦ నధివసించి
మగుసీతకుసౌధవా ♦ తాయనముల । మొద్పులగపడ్రమొక్కిరి ♦ పురముసతులు॥ ౧౩

నకునననూయ నిత్యమై ♦ తనర నిడిన । యంగరాగప్రభావళి ♦ నవనిజాత
మెఱసెఁదాశుద్ధయనుచును ♦ మఱలఁబ్రజకుఁ । దెలుపఁబతికోరసహ్నిలో ♦ నిలిచినట్లు॥

కంత సౌజన్యనిధిరాముఁ ♦ డాత్మసఖుల । సర్వపరికరయుక్తవే♦శ్మములనునిచి
ండ్రిపటమున్న పూజకా ♦ ద్రవ్యమున్న । నిలయమునుజొచ్చెఁగన్నుల ♦ నీరుగార॥ ౧౪

అంజలినిగూర్చి కైకేయి ♦ యమ్మఁజూచి । స్వర్గఫలమిదుసత్యంబు ♦ వలనమాదు
తండ్రిజారమి నీనుకృ♦తమునఁగాదె । యనుచు రాముఁడుపోఁగొట్టె ♦ నామెలజ్జ॥ ౧౫

సిద్ధిసంకల్పమాత్రనఁ ♦ జెంపఁగలుగు । నట్టిసుగ్రీవ దానవేం♦ద్రాదులెల్ల
విస్మయాక్రాంతమతులగు ♦ విధమునందు । సలిపెనుపచారములు వ♦స్తుసమితిఁగూర్చి॥

తన్నుఁగొనియాడనరుదెంచి ♦ యున్నదివ్య । మునివరులనుండిశనశౌర్య ♦ మునకుమహిమఁ
గొలుపుదానిని దాఁబోరి ♦ గొన్నవైరి । జననమాదిచరిత్రను ♦ వినియెనతఁడు॥ ౧౭

అత్తపోధను లరుగ సౌ♦ఖ్యములమున్గి । యర్ధమాసము నెఱుఁగని ♦ యట్లుగడపి
భూమిజయొయిడ్డయుత్తమ ♦ పూజలంది । వెలయుకపిరాక్షసేంద్రుల ♦ వీడుకొలిచె॥

తలఁపఁగనెవచ్చునట్టి త♦ద్దైత్యవిభుని । ప్రాణములతోడఁగొన్నట్టి ♦ ప్రసవమట్లు
దివివెలింగెడునట్టి య♦ద్దివ్యయాన । మంపె మరలఁ గుబేరు వా♦హనము గాఁగ॥ ౨౦

సలిపివనవాసమిట్టులు ♦ జనకువాజ్ఞ । రాజ్యభారమువహియించి ♦ రామనృపతి
యమలధర్మార్థకామమ్ము ♦ లందువలెనె । తమ్ములందునుసమముగాఁ ♦ దాను మెలఁగె॥

ఆఱుమోములఁజనుబాలు ♦ నానుగుహుఁడు । కృత్తికలసమముగ సత్క♦రించుకరణిఁ
దల్లులందఱఁ బ్రేమించు ♦ తనయుఁడగుట । సమము గావారి రాముఁడు ♦ సత్కరించె॥ ౨౧

తేనార్థవాన్లోభపరాఙ్ముఖేన । తేనఘ్నతా విఘ్నభయం క్రియావాన్
తేనాస లోకః పితృమాన్వినేత్రా । తేనైవ శోకాపనుదేన పుత్రీ॥ ౨౩

స పౌరకార్యాణి సమీక్ష్య కాలే । రేమే విదేహాధిపతేర్దుహిత్రా
ఉపస్థితశ్చారువపుస్తదీయం । కృత్వోపభోగోత్సుకయేవ లక్ష్మ్యా॥ ౨౪

తయోర్యథాప్రార్థితమిన్ద్రియార్థా । నాసేదుషోః సద్మసు చిత్రవత్సు
ప్రాప్తాని దుఃఖాన్యపి దణ్డకేషు । సంచిన్త్యమానాని సుఖాన్యభూవన్॥ ౨౫

అథాధికస్నిగ్ధవిలోచనేన । ముఖేన సీతా శరపాణ్డురేణ
ఆనన్దయిత్రీ పరిణేతురాసీ । దనక్షరవ్యఞ్జితదోహదేన॥ ౨౬

తామఙ్కమారోప్య కృశాఙ్గయష్టిం । వర్ణాన్తరాక్రాన్తపయోధరాగ్రాం
విలజ్జమానాం రహసి ప్రతీతః । పప్రచ్ఛ రామాం రమణోఽభిలాషం॥ ౨౭

సా దృష్టనీవారబలీని హింస్రైః । సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని
ఇయేష భూయః కుశవన్తి గన్తుం । భాగీరథీతీరతపోవనాని॥ ౨౮

తస్యై ప్రతిశ్రుత్య రఘుప్రవీర । స్తదీప్సితం పార్శ్వచరానుయాతః
ఆలోకయిష్యన్ముదితామయోధ్యాం । ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ॥ ౨౯

ఋద్ధాపణం రాజపథం స పశ్యన్ । విగాహ్యమానాం సరయూం చ నౌభిః
విలాసిభిశ్చాధ్యుషితాని పౌరైః । పురోపకణ్ఠోపవనాని రేమే॥ 30

స కింవదన్తీం వదతాం పురోగః । స్వవృత్తముద్దిశ్య విశుద్ధవృత్తః
సర్పాధిరాజోరుభుజోఽపసర్పం । పప్రచ్ఛ భద్రం విజితారిభద్రః॥ 3౧

నిర్బన్ధపృష్టః స జగాద సర్వం । స్తువన్తి పౌరాశ్చరితం త్వదీయం
అన్యత్ర రక్షోభవనోషితాయాః । పరిగ్రహాన్మానవదేవ దేవ్యాః॥ 3౨

కలత్రనిన్దాగురుణా కిలైవ । మభ్యాహతం కీర్తివిపర్యయేణ
అయోఘనేనాయ ఇవాభితప్తం । వైదేహిబన్ధోర్హృదయం విదద్రే॥ 33

కిమాత్మనిర్వాదకథాముపేక్షే । జాయామదోషాముత సంత్యజామి
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లబత్వా । దాసీత్స దోలాచలచిత్తవృత్తిః॥ 3౪

నిశ్చిత్య చానన్యనివృత్తి వాచ్యం । త్యాగేన పత్న్యాః పరిమార్ష్టుమైచ్ఛత్
అపి స్వదేహాత్కిముతేన్ద్రియార్థా । ద్యశోధనానాం హి యశో గరీయః॥ 3౫

తయతఁడొటఁబ్రజలెల్ల ♦ ధనికులైరి । విష్ణుహరుఁడౌట సత్కార్య ♦ విహితులైరి
క్షమవాఁడౌటచేఁబిత్రు ♦ మంతులైరి । చింతఁబాపుటచేఁ బుత్ర ♦ వంతులైరి॥ ౨౩

సులపసులనుదటిఁగని ♦ జక్కదీర్చి । యతఁడుతనతోడఁగ్రీడింప ♦ నందమైన
సువుదాల్చినలక్ష్మియో ♦ యనఁగనొప్పు । జానకినిగూడివిహరించు ♦ సంతసమున॥ ౨౪

౧౦గ్రియార్థములందు యు♦ థేచ్ఛముగను । జిత్రపటములగృహములఁ ♦ జెలఁగునప్పుడు
దండకారణ్యదుఃఖమ్ముఁ ♦ దలఁచుకొన్నఁ । దోఁచెనుఖముగ నాదంప ♦ తులకుమదిని॥ ౨౫

జనకసుతనిగ్గులీనెడు ♦ కనులతోడ । రెల్లువలెఁజూడనెంతయుఁ ♦ దెల్లనగుచుఁ
జెప్పకయెచెప్పగర్భంపుఁ ♦ జిహ్నమైన । మోముతోభర్తకానంద ♦ మూర్తియయ్యె॥

నగ్గుగొన్నట్టిమిక్కిలి ♦ చిక్కవట్టి । చన్ను మొనలువల్లఁబడినట్టి ♦ యనుఁగుఁజెలువ
నెలమిఁదొడఁజేర్చి యేమికా♦వలెనటంచు । నడిగెరమణుండు రాముఁడే♦కాంతమందు॥ ౨౭

ఇడినబలిఁగూరిమృగమ్ములు ♦ గుడువనట్టి । చెలిమి మునికన్యకలతోడఁ ♦ గలుగునట్టి
గంగయొడ్డునదర్భలఁ ♦ గ్రాలునట్టి । మునివనులకేగమదిఁగోరె ♦ జనకుపట్టి॥ ౨౮

ఆమెకోరికదీర్పంగ ♦ ననుమతించి । యనుచరులతోడ నాకస ♦ మంటుమేడ
నెక్కెరఘుకులమణితన ♦ యేలుబడిని । బ్రిమదమందునయోధ్య వై♦భవముఁజూడ॥ ౨౯

విపణిసంవృద్ధిగలరాజ ♦ వీధిఁజూచి । పఱచునోడల సరయువుఁ ♦ బాఱఁజూచి
ప్రియములుపిర్రయురాంద్రుపౌరులు♦వేడ్కఁదిరుగు।పురవనోద్యానములఁజూచి♦పొంగెనృపతి॥

చారుశేషోరుభుజుఁడు జి♦తారినరుఁడు । వాఙ్మ్రలకునగ్రిగామియై ♦ పఱలువాఁడు
భద్రచరితుండురాముఁడు ♦ భద్రునడిగెఁ । దనవడతఁగూర్చిజనులేమి ♦యనుదురనుచు॥

ఒత్తియడిగిననెనిట్టు ♦ లుర్విపాల । రాక్షసునియింటనుండిన ♦ రాణినీవు
స్వీకరించినయదితప్ప ♦ వీటిజనులు । నీచరితలెల్లవినుతింత్రు ♦ నిక్కముగను॥ ౩౨

అతివకొదవిననిందాప్త ♦ యశమువినుట । నలన సీతేశుహృదయంబు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
గట్టిగాఁబడ్డసమ్మెట ♦ పెట్టుచేతఁ । దప్తలోహంబుగ్రయ్యెవి ♦ ధమ్మదోఁప॥ ౩౩

నాదునిందనుపేక్షింప ♦ న్యాయమగునొ । శుచినిగాంతనువిడుచుట ♦ యుచితమగునొ
యుంచురామునిమనము చ♦లించుచుండె । నుయ్యెలంబోలెస్థిరగతి ♦ నొందకుండ॥ ౩౪

ఇంతివదలక యపవాద ♦ మెడలదంచు । నవ్విధిని తేఁడునిందఁ బా♦యంగఁగోరె
ఖ్యాతిధనులకు దేహంబు ♦ కంటెఁగీర్తి । గొప్పదననింద్రియార్థముల్ ♦ చెప్పవలెనె॥ ౩౫

స సన్నిపాత్యావరజాన్ హతౌజా । స్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహర్షాన్
కౌలీనమాత్మాశ్రయమాచచక్షే । తేభ్యః పునశ్చేదమువాచ వాక్యం॥

రాజర్షివంశస్య రవిప్రసూతే । రుపస్థితః పశ్యత కీదృశోయం
మత్తః సదాచారశుచేః కలంకః । పయోదవాతాదివ దర్పణస్య॥

పౌరేషు సోహం బహులీభవంత । మపాం తరంగేష్వివ తైలబిందుం
సోఢుం న తత్పూర్వమవర్ణమీశే । ఆలానికం స్థాణుమివ ద్విపేంద్రః॥

తస్యాపనోదాయ ఫలప్రవృత్తా । వుపస్థితాయామపి నిర్వ్యపేక్షః
త్యక్ష్యామి వైదేహసుతాం పురస్తాత్ । సముద్రనేమిం పితురాజ్ఞయేవ॥

అవైమి చైనామనఘేతి కింతు । లోకాపవాదో బలవాన్మతో మే
ఛాయా హి భూమేః శశినో మలత్వే । నారోపితా శుద్ధిమతః ప్రజాభిః॥

రక్షోవధాంతో న చ మే ప్రయాసో । వ్యర్థః స వైరప్రతిమోచనాయ
అమర్షణః శోణితకాంక్షయా కిం । పదా స్పృశంతం దశతి ద్విజిహ్వః॥

తదేష సర్గః కరుణార్ద్రచిత్తై । ర్న మే భవద్భిః ప్రతిషేధనీయః
యద్యర్థితా నిర్హృతవాచ్యశల్యాన్ । ప్రాణాన్మయా ధారయితుం చిరం వః॥

ఇత్యుక్తవంతం జనకాత్మజాయాం । నితాంతరూక్షాభినివేశమీశం
న కశ్చన భ్రాతృషు తేషు శక్తో । నిషేద్ధుమాసీదనువర్తితుం వా॥

స లక్ష్మణం లక్ష్మణపూర్వజన్మా । విలోక్య లోకత్రయగీతకీర్తిః
సౌమ్యేతి చాభాష్య యథార్థభాషీ । స్థితం నిదేశే పృథగాదిదేశ॥

ప్రజావతీ దోహదశంసినీ తే । తపోవనేషు స్పృహయాలురేవ
స త్వం రథీ తద్వ్యపదేశనేయాం । ప్రాపయ్య వాల్మీకిపదం త్యజైనాం॥

స శుశ్రువాన్మాతరి భార్గవేణ । పితుర్నియోగాత్ప్రహృతం ద్విషద్వత్
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనం త । దాజ్ఞా గురూణాం హ్యవిచారణీయా॥

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతా । మత్రస్నుభిర్యుక్తధురం తురంగైః
రథం సుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మి । మారోప్య వైదేహసుతాం ప్రతస్థే॥

సా నీయమానా రుచిరాన్ప్రదేశా । న్ప్రియంకరో మే ప్రియ ఇత్యనందత్
నాబుద్ధ కల్పద్రుమతాం విహాయ । జాతం తమాత్మన్యసిపత్రవృక్షం॥

కష్ట్రింగి రాముఁడుదనుఁ జూచి ♦ కుందునట్టి । తమ్ములను గూర్చి వారికిఁ ♦ దనకుఁ గల్గి
నట్టినిందను దెల్లమా ♦ నట్లు తెలిపి । మఱియు నిట్లనె వారితో ♦ మనుజవిభుఁడు॥ ౩౬

ప్రవిమలాచారవంతి మై ♦ రవికిఁ బుట్టి । యొసఁగు నీరాజఋషికుల ♦ మెట్టి కందు
నంద నాచేతఁ గంటిరే ♦ యాపిగాలి । చేతను గళంక మద్దంబు ♦ చెందినట్లు॥ ౩౭

నీటితరఁగల పైఁబడి ♦ నెఱయనట్టి । తైలబిందువు వలెఁ బౌర ♦ జాలమందుఁ
బర్వ నూత్నాపవాదంబు ♦ నోర్వఁజాల । నద్గజము కట్టుకంబంబు ♦ నోర్వనట్లు॥ ౩౮

పూర్ణగర్భంబుతోడను ♦ బొల్చుచున్న । వీడఁగానింద వైదేహి ♦ వీడువాఁడ
మున్న సంద్రంబు చుట్టిన ♦ భూమి యెల్ల । జనకునానతి వీడిన ♦ చందమునను॥ ౩౯

భూమి నీడను బరిశుద్ధ ♦ సోముమీఁది । మైలగా బ్రజవాడుట ♦ మనము వినమె
దేవి పావనురాలని ♦ తెలిసియున్నఁ । దలఁతు గొప్పగ లోక నిం♦దనుఁ దరిత్రి॥ ౪౦

రావణుని వధపగను దీ♦ర్పఁగ నెయ్యాట । వ్యర్థమైచన లేదు ప్ర♦యాస మెన్నఁ
శాముకోపించి తోప్రిక్కిన ♦ వానిఁ బట్టి । కఱచు నే రక్తమును దాఁపు ♦ కాంతు చేత॥ ౪౧

పాసి యపవాదశల్యంబు ♦ ప్రాణములను । దాల్చి నేను జిరంబుండఁ ♦ దలఁతు రేని
నాదు నిశ్చయమును దీని ♦ మీఁద యార్ద్రి ! భానములఁ జేసి యాటంక ♦ పఱుపఁ జనదు॥ ౪౨

ఇట్లు జనకాత్మజను గూర్చి ♦ యెన్నఁగాని । పరుషమును దాల్చియున్నట్టి ♦ ప్రభువునకును
భ్రాతలందెవ్వరును మాఱు ♦ పల్కఁగాని । చనియనుసరింపఁగాఁగాని ♦ చాలరైరి॥ ౪౩

అఖిలజగములు కీర్తించు ♦ యశము వాఁడు । సత్యసంధుఁడు రాముఁడు ♦ సౌమ్యయనుచు
నాజ్ఞమన్నించు లక్ష్మణు ♦ నపుడు బిలిచి । యతని కాసించె నిట్లు లే♦కాంతమందు॥ ౪౪

దేవి గర్భిణియాటఁ ద♦పోవనమ్ము । చూడ వాంఛించె నామిష ♦ తోడ నామె
రథమునందుంచి కొనిపోయి ♦ రమ్ము విడిచి । యమ్మహామునివాల్మీకి ♦ యాశ్రమమున॥ ౪౫

పరశురాముఁడు జనకుని ♦ పనుపుఁ జేసి । శత్రుప్రునువలెఁ దల్లినిఁ ♦ జంపెననుచు
విన్న సౌమిత్రి తలఁదాల్చె ♦ నన్న యాజ్ఞ । గురులయానతి శంకింపఁ ♦ గూడదు గద॥ ౪౬

విని నువాగ్గను బొంగెడు ♦ జనకసుతను । బెదురులేనట్టి గుఱ్ఱాలఁ ♦ బొదలునట్టి
వాగెలను మంతుఁడను పుగాఁ ♦ బట్టినట్టి । యరదమున నుంచి సౌమిత్రి ♦ యరిగె వెంట॥ ౪౭

చనుచు మార్గాన రమ్య దృ♦శ్యములఁ జూచి । కాంతుఁ డెంతయు బ్రియుఁడని ♦ కాంత తలఁచెఁ
దల్పవృక్షత్వమును మాని ♦ క్షిద్గపత్రి । వృక్షభావముఁ గొనియుంట ♦ నెఱుఁగదయ్యె॥ ౪౮

జుగూహ తస్యాః పథి లక్ష్మణో యత్ । సవ్యేతరేణ స్ఫురతా తదక్ష్ణా
ఆఖ్యాతమస్యై గురుభావిదుఃఖ । మత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన॥

సా దుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్ । సద్యః పరిమ్లానముఖారవిందా
రాజ్ఞః శివం సావరజస్య భూయా । దిత్యాశశంసే కరణైరబాహ్యైః॥

గురోర్నియోగాద్వనితాం వనాంతే । సాధ్వీం సుమిత్రాతనయో విహాస్యన్
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తై । ర్జహ్నోర్దుహిత్రా స్థితయా పురస్తాత్॥

రథాత్స యంత్రా నిగృహీతవాహాత్ । తాం భ్రాతృజాయాం పులినేవతార్య
గంగాం నిషాదాహృతనౌవిశేష । స్తతార సంధామివ సత్యసంధః॥

అథ వ్యవస్థాపితవాక్కథంచిత్ । సౌమిత్రిరంతర్గతబాష్పకంఠః
ఔత్పాతికో మేఘ ఇవాశ్మవర్షం । మహీపతేః శాసనముజ్జగార॥

తతోఽభిషంగానిలవిప్రవిద్ధా । ప్రభ్రశ్యమానాభరణప్రసూనా
స్వమూర్తిలాభప్రకృతిం ధరిత్రీం । లతేవ సీతా సహసా జగామ॥

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః కథం త్వాం । త్యజేదకస్మాత్పతిరార్యవృత్తః
ఇతి క్షితిః సంశయితేవ తస్యై । దదౌ ప్రవేశం జననీ న తావత్॥

సా లుప్తసంజ్ఞా న వివేద దుఃఖం । ప్రత్యాగతాసుః సమతప్యతాంతః
తస్యాః సుమిత్రాత్మజయత్నలబ్ధో । మోహాదభూత్కష్టతరః ప్రబోధః॥

న చావదద్భర్తురవర్ణమార్యా । నిరాకరిష్ణోర్వృజినాదృతేఽపి
ఆత్మానమేవ స్థిరదుఃఖభాజం । పునః పునర్దుష్కృతినం నినింద॥

ఆశ్వాస్య రామావరజః సతీం తా । మాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః
నిఘ్నస్య మే భర్తృనిదేశరౌక్ష్యం । దేవి క్షమస్వేతి బభూవ నమ్రః॥

సీతా సముత్థాప్య జగాద వాక్యం । ప్రీతాస్మి తే సౌమ్య చిరాయ జీవ
బిడౌజసా విష్ణురివాగ్రజేన । భ్రాత్రా యదిత్థం పరవానసి త్వం॥

శ్వశ్రూజనం సర్వమనుక్రమేణ । విజ్ఞాపయ ప్రాపితమత్ప్రణామః
ప్రజానిషేకం మయి వర్తమానం । సూనోరనుధ్యాయత చేతసేతి॥

వాచ్యస్త్వయా మద్వచనాత్స రాజా । వహ్నౌ విశుద్ధామపి యత్సమక్షం
మాం లోకవాదశ్రవణాదహాసీః । శ్రుతస్య కిం తత్సదృశం కులస్య॥

ారినిమఱంది దెల్పక ♦ డాచియున్న । విభునిప్రియదర్శనం బిఁక ♦ వీడెననెడు
ందురాఁబోవు కీడును ♦ మొదలె తెలిపె । నదరికుడికన్నుసీతకు ♦ నమలగుణకు॥ ౪౯

పర్ని మిత్తంబు చేఁగన్న ♦ దుఃఖమునను । వాడియున్నట్టియానవా ♦ బ్జంబుతోడ
తపా్రర్థించెననుజస ♦ మేతముగను । నృపతి సుఖముగనుండంగ ♦ హృదయమందు॥ ౫౦

అన్నయానతి లక్ష్మణుం ♦ డడవిలోన । విమలసాధ్విని జానకి ♦ విడువనున్న
ులనెడు హస్తములనెత్తి ♦ యడ్డుపడెనో । యనఁగఁదోఁచె ను జాహ్నవి ♦ యతనిముందు॥

థ్యములనిల్పసారథి ♦ రథమునుండి । సత్యసంధుఁడు సౌమిత్రి ♦ సైకతమున
దినెడింపి నిషాదుని ♦ పడవనెక్కి । గంగను బ్రతిజ్ఞదీర్చిన ♦ గతినిడాఁటె॥ ౫౧

చాప్పరోధంబు చేతను ♦ బల్కు చెడిన । కంఠమును సద్దుకొని కడుఁ ♦ గష్టమునను
ఘనశిలావృష్టి నుత్పాత ♦ ఘనము గురియ । నట్లు వెలిఁబుచ్చెలక్ష్మణుం ♦ డధిపునాజ్ఞ॥ ౫౨

పరిభవానిలమునఁగొట్టఁ ♦ బడినసీత । రత్నభూషణపుష్పముల్ ♦ రాలుచుండఁ
నశరీరంపుమూలమై ♦ తనరుచుండు । ధాత్రిపైఁదీఁగెవలెఁ బడెఁ ♦ దక్షణంబ॥ ౫౪

ప్రఖ్యాతనిక్ష్వాకుకులమునఁ ♦ బుణ్యమూర్తి । యేలవిడుచును నిన్ను ని ♦ ర్హేతుకముగ
నను చుశంకించినట్టులు ♦ జననిధరణి । చేరనీ లేదులోనికి ♦ సీతనపుడు॥ ౫౫

మూర్ఛలోఁజింతయామెను ♦ ముట్టలేదు । లేచినంతనె హృదయంబు ♦ నేచఁజొచ్చె
మూర్ఛలోకంటెసౌమిత్రి ♦ తేర్చినపుడె । దుఃఖమెంతయు నధికమై ♦ తోఁచెసతికి॥

ఆర్యరాలా మెనిర్దోషి ♦ యైన తన్నుఁ । దొలఁగిననుభర్త నెప్పుడు ♦ దూఱలేదు
దుఃఖములకై జనించిన ♦ దుష్టురాల । ననుచుఁ దనుఁదానె నిందించు ♦ కొనును సతము॥

సాధ్వినోదార్చి వాల్మీకి ♦ సదనమునకు । నరుగుమార్గముఁజూపి రా ♦ మానుజుండు
తల్లి పతియాజ్ఞనేఁ బర ♦ తంత్రుఁడగుట । కార్యముత్తమింపవేయని ♦ కాళ్లకెఱఁగె॥

సీతయాతని నెత్తి యీ ♦ రీతిఁబలికెఁ । బ్రీతనైతిని జిరము జీ ♦ వింపుమయ్య
జిష్ణునకు విష్ణువట్లు నీ ♦ జ్యేష్ఠునకును । నీవు పరతంత్రగతినుంట ♦ నిక్కమయ్య॥ ౫౯

అత్తలందఱ కెఱఁగితి ♦ ననుచుఁ దెలిపి । నాదుగర్భాన వారినం ♦ దనుని చేతఁ
బొదలుచుండెడు బిడ్డకు ♦ ముదముతోడఁ । బెంపుమదిఁగోరఁగా విన్న ♦ వింపుమయ్య॥

నాదుమాటలనను మిట్లు ♦ సాధుకడను । నీయెదుట నగ్నినిల్వానే ♦ నిర్మలనని
యట్టినన్ లోకులనుమాటఁ ♦ బట్టివిడువ । నీకులప్రజ్ఞలకుఁ దగ్గ ♦ నీతియగునె॥ ౬౦

కల్యాణబుద్ధేరథవా తవాయం । న కామచారో మయి శంకనీయః
మమైవ జన్మాంతరపాతకానాం । విపాకవిస్ఫూర్జథురప్రసహ్యః॥

ఉపస్థితాం పూర్వమపాస్య లక్ష్మీం । వనం మయా సార్ధమసి ప్రపన్నః
తదాస్పదం ప్రాప్య తయాతిరోషాత్ । సోఢాస్మి న త్వద్భవనే వసంతీ॥

నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం । తపస్వినీనాం భవతః ప్రసాదాత్
భూత్వా శరణ్యా శరణార్థమన్యం । కథం ప్రపత్స్యే త్వయి దీప్యమానే॥

కిం వా తవాత్యంతవియోగమోఘే । కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేఽస్మిన్
స్యాద్రక్షణీయం యది మే న తేజ । స్త్వదీయమంతర్గతమంతరాయః॥

సాహం తపః సూర్యనివిష్టదృష్టి । రూర్ధ్వం ప్రసూతేశ్చరితుం యతిష్యే
భూయో యథా మే జననాంతరేఽపి । త్వమేవ భర్తా న చ విప్రయోగః॥

నృపస్య వర్ణాశ్రమపాలనం యత్ । స ఏవ ధర్మో మనునా ప్రణీతః
నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం । తపస్విసామాన్యమవేక్షణీయా॥

తథేతి తస్యాః ప్రతిగృహ్య వాచం । రామానుజే దృష్టిపథం వ్యతీతే
సా ముక్తకంఠం వ్యసనాతిభారా । చ్చక్రంద విగ్నా కురరీవ భూయః॥

నృత్యం మయూరాః కుసుమాని వృక్షా । దర్భానుపాత్తాన్విజహుర్హరిణ్యః
తస్యాః ప్రపన్నే సమదుఃఖభావ । మత్యంతమాసీద్రుదితం వనేఽపి॥

తామభ్యగచ్ఛద్రుదితానుసారీ । కవిః కుశేధ్మాహరణాయ యాతః
నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః । శ్లోకత్వమాపద్యత యస్య శోకః॥

తమశ్రు నేత్రావరణం ప్రమృజ్య । సీతా విలాపాద్విరతా వవందే
తస్యై మునిర్దోహదలింగదర్శీ । దాశ్వాన్సుపుత్రాశిషమిత్యువాచ॥

జానే విసృష్టాం ప్రణిధానతస్త్వాం । మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్త్రా
తన్మా వ్యథిష్ఠా విషయాంతరస్థం । ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం॥

ఉత్ఖాతలోకత్రయకంటకేఽపి । సత్యప్రతిజ్ఞేఽప్యవికత్థనేఽపి
త్వాం ప్రత్యకస్మాత్కలుషప్రవృత్తా । వస్త్యేవ మన్యుర్భరతాగ్రజే మే॥

తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖా మే । సతాం భవోచ్ఛేదకరః పితా తే
ధురి స్థితా త్వం పతిదేవతానాం । కిం తన్న యేనాసి మమానుకంప్యా॥

మేలెఱయొనరించుబుద్ధితో ♦ మెలఁగునీవు । కోరి యిటుసల్పితని యను♦కొనఁగఁజాల
నాపురాకృతపాపమ్మె ♦ సైఁపరాని । వజ్రపాతమ్మువలెనిట్లు ♦ పరిణమించె॥ ౬౨

నిన్నుఁబొందిన లక్ష్మిని ♦ మున్నువదలి । నన్నుఁగూడి వనంబీవు ♦ చన్నకతన
నతికుపితయామె నీయాల♦యంబునందు । నేను వసియించియుంట స♦హింపదయ్యె॥

దనుజపీడితపతులగు ♦ మునిసతులకు । శరణమునొసంగిభవదీయ ♦ కరుణచేతఁ
బెరలనేనెట్లులభయంబు ♦ వేఁడఁబోదు । నీవు దేదీప్యమానుఁడై ♦ నెగడుచుండ॥ ౬౪

రక్ష్యముగ నీవు నాదు గ♦ర్భమ్మునందు । నునిచిన సుతేజమడ్డమై ♦ యుండదేని
యీవిశకేపీడితయుండ నే ♦ జీవితంబు । నీవియోగానెంతయు ♦ నిష్ఫలంబు॥ ౬౫

ప్రసవమగుడును దృష్టిని ♦ రవినిజేర్చి । యెంతయును ఘోరతపమొన♦రింతు నేను
మాఱుజన్మమునను గూడ ♦ మరలనీవె । భర్తయౌనట్టులెడబాటు ♦ వడయనట్లు॥ ౬౬

వర్ణములయాశ్రమమ్ముల ♦ పాలనంబు । నృపతులకుధర్మమని విధి♦యించెమనువు
గాన విడనాడినను గూడఁ ♦ గరుణతోడ । మునులతోఁబాటు నన్నును ♦ మనుపవలయు॥

అనినవిని యామె పలుకుల ♦ కనుమతించి । తొలఁగి సౌమిత్రికంటికి ♦ దూరమగుడుఁ
బట్టరానట్టిశోకాన ♦ భయముగొన్న । కురరివలెసీతకంఠంబు ♦ దెఱచి యేడ్చె॥ ౬౮

వృక్షములు పూలనెమళులు ♦ నృత్యములను । లేడు లాస్యంపుదర్భల ♦ వీడియుండె
నామెతో సమముగదుఃఖ♦మందియున్న । వనమునందునురోదన ♦ ధ్వనులునిండె॥ ౬౯

సమిధలనుదర్భలనుగూర్పఁ ♦ జనెడునట్టి । బోయచంపినపక్షికిఁ ♦ బొగులునట్టి
పద్యమైనట్టి వాల్మీకి ♦ ప్రథమసుకవి । వచ్చె నాక్రందనధ్వనిఁ ♦ బట్టియటకు॥ ౭౦

తుడిచికొని కన్నులేడుపు ♦ నుడిగిసీత । యమ్మహర్షికివందన ♦ మాచరించె
నామె గర్భిణిగానుంట ♦ నతఁడు దెలిసి । కాంచుము సుపుత్రినను చు ది♦వించిపలికె॥

కల్లయపవాదమున మది ♦ కలఁగిభర్త । తొలఁగె నినుధ్యానమున హోమచే ♦ నెఱిఁగివాడ
నడలఁబోకుముపరదేశ ♦ మందునుండు । జనకునిలు సేరితివి నీవు ♦ జనకతనయ॥ ౭౨

అజ్ఞగత్కంటకునిఁబోలి ♦ యంగఁజేసి । పూనిసత్యంబుదంభంబు ♦ మానియున్నఁ
గారణములేక నీయందు ♦ గర్హ్యవృత్తిఁ । జూపుటను నాకు రాముపైఁ ♦ గోపమొదవె॥

సర్వనుతకీర్తి మీమామ ♦ సఖుఁడు నాకు । సజ్జనభవాళిఁదొలఁచు నీ♦జనకుఁడరయ
గరితలందెల్ల నీవగ్ర ♦ గణ్యురాల । వింక నాదయ నీమీఁద ♦ నేలరాదు॥ ౭౪

తపస్వి సంసర్గవినీత సత్త్వే । తపోవనే వీతభయావసాస్మిన్
ఇతో భవిష్యత్యనఘప్రసూతే । రపత్యసంస్కారమయో విధిస్తే॥ ౭౫

అశూన్యతీరాం మునిసన్నివేశై । స్తమోపహంత్రీం తమసాం విగాహ్య
తత్సైకతోత్సంగ బలిక్రియాభిః । సంపత్స్యతే తే మనసః ప్రసాదః॥ ౭౬

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో । బీజంచ బాలేయమకృష్టరోహి
వినోదయిష్యంతి నవాభిషంగా । ముదారవాచో మునికన్యకాస్త్వాం॥ ౭౭

పయోఘటై రాశ్రమబాలవృక్షాన్ । సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః
అసంశయం ప్రాక్తనయోపపత్తేః । స్తనంధయప్రీతి మవాప్స్యసిత్వం॥ ౭౮

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీం తాం । వాల్మీకిరాదాయ దయార్ద్రచేతాః
సాయంమృగాధ్యాసితవేదిపార్శ్వం । స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥ ౭౯

తామర్పయామాసచ శోకదీనాం । తదాగమ ప్రీతిషు తాపసీషు
నిర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశో । రంత్యాంకలాందర్శ ఇవౌషధీషు॥

తా ఇంగుదీస్నేహకృతప్రదీప । మాస్తీర్ణమేధ్యాజిన తల్పమంతః
తస్యై సపర్యానుపదం దినాంతే । నివాస హేతోరుటజం వితేరుః॥ ౮౦

తత్రాభిషేకప్రయతా వసంతీ । ప్రయుక్త పూజా విధినాతిథిభ్యః
వన్యేనసా వల్కలినీశరీరం । పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥ ౮౧

అపిప్రభుః సానుశయోఽధునాస్యా । దిత్యుత్సుకః శక్రజితోఽపిహంతా
శశంససీతా పరిదేవనాంత । మనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥ ౮౨

బభూవరామః సహసా సబాష్ప । స్తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః
కౌలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా । న తేన వైదేహ సుతామనస్తః॥ ౮౩

నిగృహ్యశోకం స్వయమేవధీమాన్ । వర్ణాశ్రమావేక్షణ జాగరూకః
సభ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం । రాజ్యం రజోరిక్తమనాః శశాస॥ ౮౪

తామేకభార్యాం పరివాదభీరోః । సాధ్వీమపిత్యక్తవతో నృపస్య
వక్షస్య సంఘట్టసుఖం వసంతీ । రేజేసపత్నీరహితేవలక్ష్మీః॥ ౮౫

సీతాంహిత్వా దశముఖరిపుర్నోపయేమే యదన్యాం
తస్యాఏవప్రతికృతిసఖో యత్క్రతూనాజహార

మునులసంగతిమాలిమి ◆ గనెమ్మొగాళ్ళి । భయమెడలియుండుము మీతపో◆వనమునందు
సుఖముగా నీవు ప్రసవింప ◆ శుభములొసఁగు । జాతకర్మాదివిధులిట ◆ జరగఁగలవు॥

తాపసకుటీరపూర్ణమా ◆ తటులుగల్గి । తమముఁబోఁగొట్టుతమసను ◆ దానమాడి
దేవతలపూజ నినుకపైఁ ◆ దీర్పనిచట । హర్షమున నీదునుస్వాంత ◆ మలగఁగలదు॥ ౭౮

క్షోత్రదుఃఖంబుచేతను ◆ గుందునీకుఁ । దతినిగల్గెడుఫలపుష్ప◆తతులఁగూర్చి
యవియెబంధెడుధాన్యమ్ము ◆ లర్చకొసఁగి । మునిసుతలుమాటనేర్పరుల్ ◆ ముదమునింత్రు॥

బలముకోలఁదిపయోఘటా ◆ ములనుబ్రీతి । నాశ్రమపుబాలవృక్షమ్ము ◆ లరయుకతన
శిశువుగాంచుటకునుమున్నె ◆ శిశువుప్రేమ । ననుభవింతువు నిస్సంశ◆యముగననుచు॥

మానివాల్మీకికరుణార్ద్ర ◆ మానసుండు । తనదయనుతించుసీతను ◆ గొనుమనరిగె
శాంతమృగమయి వేదిపా◆ర్శ్వమున సంజఁ । దనరుజింకలుగల తన ◆ వనమునకును॥ ౭౯

శోకదీనను మునియామె ◆ రాకకలరు । నచటి తాపసవనితల ◆ కప్పగించెఁ
బితరులానంగ మిగిలిన ◆ విధునికళను । గడకునోషధులకుదర్శ ◆ యిడెడునట్లు॥ ౮౦

అర్హసత్కృతి గాంచిన ◆ యామెకంతఁ । బడకకై వేయఁబడినట్టి ◆ పావనంపుఁ
జర్మమింగుదీతైలంపుఁ ◆ జారుదీప । మెసఁగెడు కుటీగమీఁబడె ◆ నిసివసింప॥ ౮౧

జలకమొనరించి నారచీ ◆ రెలనుగట్టి । యతిథులను సత్కరించుచు ◆ నర్హవిధులఁ
దనువుఁబోషించుకొనుచుండె ◆ వనఫలముల । నచటఁ బతి సంతువర్ధిల్ల◆ నానుశీల॥ ౮౨

ఇంద్రజిద్ధంతలక్ష్మణుం◆డిప్పుడైన । నన్నచిత్తముకరిగుఁనం ◆ చనెడునాశ
సీతపరివేదనము తుదిఁ◆ జేసి తెల్పె । నాతనికినాజ్ఞఁజెల్లించి ◆ నట్టివిధము॥ ౮౩

మననుచేఁగాక యపవాద ◆ మునకు వెఱచి । రామనెడఁబాసెఁగావున ◆ రాముఁడపుడు
తొఱఁగెబాష్పంబులను గన్ను ◆ దోయినుండి । మంచు శశిపుష్యమందు వ◆ర్షించునట్లు॥

అపరిమత్తతసకల వ◆ర్ణాశ్రమముల । నరయుధీమంతుఁడు రజంబు ◆ పొరయకుండు
మనముతో శోకమునణంచి ◆ ఘనసమృద్ధ । మనుజసామాన్యభోగ్యరా ◆ జ్యంబునేలె॥

లోకనిందకు భయపడి◆ యేకపత్ని । సాధ్వినెడఁబాసియున్నట్టి ◆ స్వామిదైన
వక్షమున సౌఖ్యముగను స◆పత్నిలేని । దాసివలె లక్ష్మికాంతితోఁ ◆ దనరుచుండె॥ ౮౪

ఉత్సాహము॥ సీతఁబాసి మాఱు పెండ్లి ◆ చేసికొనక రాముఁడా
సీతిప్రతిమతోనెక్రతువుఁ ◆ జేసెననెడువార్త నా

చతుర్దశః సర్గః

స్మృత్తాం తేనశ్రవణ విషయప్రాపిణా తేనభర్తుః
సాదుర్వారంకథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేహే॥ ౮౭

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ సీతాపరి
త్యాగోనామ చతుర్దశఃసర్గః

చతుర్దశాశ్వాసము.

సీతవిన్న నావియోగ ♦ చింత యెంతకష్టమా
రీతినోర్వఁగల్గెనో యె ♦ ఱింగి తెల్పశక్యమే॥

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు సీతాపరిత్యాగమను చతుర్దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచదశః సర్గః

కృతసీతాపరిత్యాగః । సరత్నాకరమేఖలాం
బుభుజే పృథివీపాలః । పృథివీమేవ కేవలాం॥ ౧

లవణేన విలుప్తేజ్యా । స్తామిస్రేణ తమభ్యయుః
మునయో యమునాభాజః । శరణ్యం శరణార్థినః॥ ౨

అవేక్ష్య రామం తేతస్మిన్ । నప్రజహ్రుః స్వతేజసా
త్రాణాభావేహి శాపాస్త్రాః । కుర్వంతి తపసోవ్యయం॥ ౩

ప్రతి శుశ్రావకాకుత్స్థ । స్తేభ్యో విఘ్నప్రతిక్రియాం
ధర్మసంరక్షణార్థైవ । ప్రవృత్తిర్భువిశార్ఙ్గిణః॥ ౪

తేరామాయ వధోపాయ । మాచఖ్యుర్విబుధద్విషః
దుర్జయోలవణః శూలీ । విశూలః ప్రార్థ్యతామితి॥ ౫

ఆదిదేశాథ శత్రుఘ్నం । తేషాం క్షేమాయ రాఘవః
కరిష్యన్నివనామాస్య । యథార్థమరి నిగ్రహాత్॥ ౬

యః కశ్చనరఘూణాంహి । పరమేకః పరంతపః
అపవాద ఇవోత్సర్గం । వ్యావర్తయితుమీశ్వరః॥ ౭

అగ్రజేనప్రయుక్తాశీ । స్తతోదాశరథీరథీ
యయౌవనస్థలీః పశ్యన్ । పుష్పితాః సురభీరభీః॥ ౮

రామాదేశాదనుగతా । సేనాతస్యార్థసిద్ధయే
పశ్చాదధ్యయనార్థస్య । ధాతోరధిరివాభవత్॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

పం చ ద శా శ్వా స ము.

---:o:---

గీతములు.

విమలచరితను సీతను ♦ వీడియట్లు । రామభూపతి రత్నాక ♦ రంబె తనకు
నొప్పుమొలనూలుగా గ్రాలు ♦ చుండునట్టి । యవనిమాత్రమె కేవల ♦ మనుభవించె॥ ౧

లవణదనుజుఁడు ఋషుల చెఱుపఁగా ♦ సవనములను । యమునదరి యడ్డుపడి యుంచు ♦ నట్టిమునులు
రాముఁ డర్థులపాలి శ ♦ రణ్యమంచు । వచ్చి యాతని శరణంబు ♦ సొచ్చి రపుడు॥ ౨

రక్షకుండంచు వారలు ♦ రాము నెంచిరి । తమ తపశ్శక్తిచే దైత్యుఁ ♦ దఱుఁగలేదు
శాపమే శరమ్ముగాఁ గల ♦ సాధులెపుడు । ప్రాపులేకున్నఁ గద తపో ♦ వ్యయ మొనర్తు॥ ౩

అక్కకుత్స్థకులోద్భవుఁ ♦ డైన వాఁడు । వానిఁ జెడను శత్రుఘ్నుని ప్రతి ♦ వచనమిచ్చె
శార్ఙ్గమును దాల్చి పాల్చెడు ♦ స్వామి యరయ । ధర్మమును గాచుటకె గద ♦ ధరకు డిగిరి॥ ౪

అసురారివధోపాయ ♦ మమ్మహర్షు । లిట్టు దెల్పిరి రామ మ ♦ హీంద్రునకును
గెలుశూలముగొనవాని ♦ గెలువఁగాదు । గాన నగియుంగవలె నది ♦ లేని యపుడె॥ ౫

మునితతికి సేమమును గూర్చ ♦ పనికిగాను । బనిచె శత్రుఘ్ను రాఘవుఁ ♦ డనఘుఁ డంత
నరినిఁ జంపుటవలన నా ♦ యనుజుఁ డేరు । సార్థకము చేయ నెంచెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౬

అమలమైనట్టి రఘుకుల ♦ మందుఁ బుట్టి । తనరు నొక్కొక్కఁడును బరం ♦ తపుఁడు గాన
విధివిశేషంబు సామాన్య ♦ విధిని బోలెఁ । బరుని బాధింపశక్తుఁడై ♦ పరఁగుచుండు॥ ౭

అన్నదీవెన నంది ప్ర ♦ సన్నమతిని । స్యందనము నెక్కి దశరథ ♦ నందనుండు
పూతగంధంబు లీనెడు ♦ పుష్పతరుల । నలరు వనమును జూచుచు ♦ నరిగె ముందు॥ ౮

అధ్యయనమర్థమిచ్చెడు ♦ నట్టి ధాతు । వునకు నధికము నుపసర్గ ♦ పోలెనయ్యె
వెన్క రామునియాజ్ఞను ♦ వెడలివచ్చు । సేన శత్రుఘ్నునకు నర్థ ♦ సిద్ధియుఁద॥ ౯

ఆదిష్టవర్త్మా మునిభిః । సగచ్ఛంస్తపతాం వరః
విరరాజరథప్రష్ఠై । ర్వాలఖిల్యైరివాంశుమాన్॥ ౧౦

తస్యమార్గవశాదేకా । బభూవవసతిర్యతః
రథస్వనోత్కంఠమృగే । వాల్మీకీయేతపోవనే॥ ౧౧

తమృషిః పూజయామాస । కుమారం క్లాంతవాహనం
తపః ప్రభావ సిద్ధాభి । ర్విశేషప్రతిపత్తిభిః॥ ౧౨

తస్యామేవాస్యయామిన్యా । మంతర్వత్నీ ప్రజావతీ
సుతావసూత సంపన్నౌ । కోశదండావివక్షితిః॥ ౧౩

సంతానశ్రవణాద్భ్రాతుః । సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్
ప్రాంజలిర్మునిమామంత్ర్య । ప్రాతర్యుక్తరథోయయౌ॥ ౧౪

సచప్రాపమధూపఘ్నం । కుంభీనస్యాశ్చకుక్షిజః
వనాత్కరమివాదాయ । సత్త్వరాశిముపస్థితః॥ ౧౫

ధూమధూమ్రోవసాగంధీ । జ్వాలాబభ్రుశిరోరుహః
క్రవ్యాద్గణపరీవార । శ్చితాగ్నిరివ జంగమః॥ ౧౬

అపశూలం తమాసాద్య । లవణంలక్ష్మణానుజః
రురోధ సంముఖీనోహి । జయోరంధ్రప్రహారిణాం॥ ౧౭

నాతిపర్యాప్తమాలక్ష్య । మత్కుక్షేరద్యభోజనం
దిష్ట్యాత్వమసిమేధాత్రా । భీతేనేవోపపాదితః॥ ౧౮

ఇతిసంతర్జ్య శత్రుఘ్నం । రాక్షసస్తజ్జిఘాంసయా
ప్రాంశుముత్పాటయామాస । ముస్తాస్తంబమివద్రుమం॥ ౧౯

సౌమిత్రేర్నిశితై ర్బాణై । రంతరాశకలీకృతః
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప । నశాఖీనైఋతేరితః॥ ౨౦

వినాశాత్తస్యవృక్షస్య । రక్షస్తస్మైమహోపలం
ప్రజిఘాయకృతాంతస్య । ముష్టిం పృథగివస్థితం॥ ౨౧

ఐంద్రమస్త్రముపాదాయ । శత్రుఘ్నేన సతాడితః
సికతాత్వాదపిపరాం । ప్రపేదే పరమాణుతాం॥ ౨౨

ముందు నవ్వాలఖిల్యులు ♦ పోవుచుండ । వెనుక రథమున వెల్గు వే♦వెలుఁగుకరణి
మునులు మార్గంబు చూపఁగా ♦ వెనుకఁ జనెను । అసమతేజుండు శత్రుఘ్నుఁ ♦ డెసఁగుచుండె॥

తరలిపోవుచుఁ బోవుచు ♦ దారియందు । నరదమునఁ గల్గు రసమున ♦ కట్టులెత్తి
కనెదు మృగముల వాల్మీకి ♦ వనముఁ గాంచి । యచట నొకరాత్రి గడపె రా♦మానుజుండు॥

అలసినట్టి హరుల్ గల ♦ యక్కుమారు । నమ్మహామునియెంతయు ♦ నాదరించెఁ
జనతిపోమహిమంబునఁ ♦ దనరినట్టి । సకలసామగ్రితో నుప♦చారమొసఁగి॥ ౧౨

గర్భిణిగనున్న యగ్రజు ♦ కాంతసీత । కాంచెనా రాత్రియే యటఁ ♦ గవలసుతుల
మనిసర్వవిధంబుల ♦ నలరునట్టి । సైన్యకోశములను గాంచు ♦ చందమునను॥ ౧౩

అన్నకబ్బెను సంతాన ♦ మనెడువార్త । నాలకించిన సౌమిత్రి ♦ హర్షమొంది
ప్రాంజలిఘటించి మునికిఁ బ్ర♦భాతమందుఁ । బడసి యనుమతి రథమెక్కి ♦ పట్టెఁబథము॥

అమ్మధూపఘ్నమును జేర ♦ నచటనుండెఁ । దనుజ కుంభీనసకుఁ బుట్టి ♦ తనరువాఁడు
అడవియందుండి కొన్నట్టి ♦ యరియనంగ । నొప్పు మృగములతోఁ గూడి ♦ యున్నవాఁడు॥

కొవ్వుకంపును బొగనల్పుఁ ♦ గొన్నయొడలు । నెత్తిగామంటలను బోలి ♦ తొంగరోమతతులుఁ
గలిగి పలలాశనులు చుట్టు ♦ బలిసియుండ । ననురదోఁచెను దిరుగు పే ♦ ఠాగ్ని వోలె॥

కేలశూలంబులేని యా♦కీలెతింగి । యడరె లక్ష్మణునిపై లక్ష్మ♦ణానుజుండు
కాంచి మర్మంబు వైరిపైఁ ♦ గవియువారు । జయమును గాంతురుగాదె యీ ♦ జగతియందు॥

నేఁడు నాయొద్దనుండెడు ♦ కూడు నాకుఁ । బొట్టనిండుటకై సరి♦పోమిగాంచి
భయఁపడినయట్లు నాభాగ్య ♦ వశమునలన । బాగుగానిమ్ముఁ గూర్చెఁ బో♦ బ్రహ్మయిచట॥

అనుమ జడిపించి శత్రుఘ్ను♦ననురయపుడు । కొట్టఁగాఁ గోరి పొడుగాటి ♦ చెట్టునొకటి
యూపఁ బెరికెను వేళ్లతోఁ ♦ గూడ రాఁగఁ । దుంగఁ బెకలించునట్టు లు♦త్తుంగశక్తి॥ ౧౯

దాని నడుమనె యానుమి ♦ తానిమతుండు । కొలకూటమ్మున ముక్కలు ♦ గాఁగఁ గొట్టి
దనుజుఁ డడరుచు వైచిన ♦ తరువుగాక । దాని సుమిత్రజ వేఁటలఁ ♦ దనువుమీఁద॥

పృథు మగ్గతి నశియింప ♦ రాక్షసుండు । యముని హస్తమునుండి వే ♦ డైనయట్టి
పిడికిలిని బోలుచుండెడు ♦ పెద్దశిలను । బట్టి చేతను శత్రుఘ్ను ♦ పయికి విసరె॥ ౨౧

తతిని సౌమిత్రి వాసవా ♦ స్త్రమును దీసి । నూటిగాఁ గొట్టె నాశిలఁ ♦ జూడఁజూడ
నినుక కంటెను సూక్ష్మమై ♦ యెసఁగుచుండు । చిన్న పరమాణువుల గతిఁ ♦ జెందునట్లు॥

తముపాద్రవదుద్యమ్య । దక్షిణం దోర్నిశాచరః
ఏకతాల ఇవోత్పాత। పవనప్రేరితో గిరిః॥ ౨౩

కార్ష్ణేన పత్రిణా శత్రుః । స భిన్నహృదయః పతన్
ఆనినాయ భువః కంపం । జహౌరాశ్రమవాసినాం॥ ౨౪

వయసాం పంక్తయః పేతు । ర్హతస్యోప రిరక్షసః
తత్ప్రతిద్వంద్వినో మూర్ధ్ని । దివ్యాః కుసుమవృష్టయః॥ ౨౫

స హత్వా లవణం వీర । స్తదా మేనే మహౌజసం
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మాన । మింద్రజిద్వధశోభినః॥ ౨౬

తస్య సంస్తూయమానస్య । చరితార్థై స్తపస్విభిః
శుశుభే విక్రమోదగ్రం వ్రీడయావనతం శిరః॥ ౨౭

ఉపకూలం స కాళింద్యాః । పురీం పౌరుషభూషణః
నిర్మమే నిర్మమోऽర్థేషు । మథురాం మధురాకృతిః॥ ౨౮

యా సౌరాజ్య ప్రకాశాభి । ర్బభౌ పౌరవిభూతిభిః
స్వర్గాభిష్యందవమనం । కృత్వేవోపనివేశితా॥ ౨౯

తత్ర సౌధగతః పశ్యన్ । యమునాం చక్రవాకినీం
హేమభక్తిమతీం భూమేః । ప్రవేణీమివ పిప్రియే॥ ౩౦

సఖా దశరథస్యాపి । జనకస్య చ మంత్రకృత్
సంచస్కారోభయప్రీత్యా । మైథిలేయౌ యథావిధి॥ ౩౧

స తౌ కుశలవోన్మృష్ట । గర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా
కవిః కుశలవావేవ । చకార కిల నామతః॥ ౩౨

సాంగం చ వేద మధ్యాప్య । కించిదుత్క్రాంతశైశవౌ
స్వకృతిం గాపయామాస । కవిప్రథమపద్ధతిం॥ ౩౩

రామస్య మధురం వృత్తం । గాయంతౌ మాతురగ్రతః
తద్వియోగవ్యథాం కించి । చ్ఛిథిలీచక్రతుః సుతౌ॥ ౩౪

ఇతరేऽపి రఘోర్వంశ్యా । స్త్రయస్త్రేతాగ్ని తేజసః
తద్యోగాత్పతివత్నీషు । పత్నీష్వాసన్ద్విసూనవః॥ ౩౫

తాళవృక్షమ్ము దొక్కఁ జే ♦ తనరుచుండు । శిఖరియుత్పాతవాతమ్ము ♦ చేతఁగదలి
పఱచు కైవడి శత్రుఘ్ను ♦ పైకిఁబఱచె । వడిగ దనుజుఁడు దక్షిణ ♦ పాణి నెత్తి ॥ ౨౩

వైష్ణవాస్త్రంబుచేతను ♦ వక్షమగలి । వైరియైనట్టి లవణుఁడు ♦ పడియెఁబడిన
వసుధకంపించె నాశ్రిమ ♦ వాసతతికి । నంతతోఁ గంపమంతయు ♦ నంతరించె॥ ౨౪

అట్లు హతుఁడైన యట్టియా ♦ యసురమీఁదఁ । బక్షిగణములు పైఁబయి ♦ వచ్చి నెఱసె
నద్దనుజవైరి శిరముపై ♦ నమరతతుల । విరుల వానలు పైఁబయి ♦ విరివిఁగురిసె॥ ౨౫

త్రుంచి లవణుని నిట్లు శ ♦ త్రుఘ్నుఁడెంచె । నింద్రజిద్వధశోభచే ♦ నెసఁగుచుండు
భ్రాతయగు లక్ష్మణునకుఁ బ్రే ♦ మానిధికిఁ । దాను సోదరుఁడౌట తథ్యంబటంచు॥

ఎంతయుఁ గృతార్థులైనట్టి ♦ ఋషులచేత । వినుతిగాంచుచు నుండెడు♦విమలయశుఁడు
విక్రమముచేత నెత్తియు ♦ వ్రీడచేత । వంచిన శిరంబుచేఁ జాల ♦ వఱలుచుండె॥ ౨౬

విషయముల నిస్పృహుండును ♦ వీరమణియు । నుందరుండైన లక్ష్మణ ♦ సోదరుండు
సారు యమునాతరంగిణీ♦ తీరమందుఁ । బ్రీతినిర్మించె మధురాపు ♦ రీమతల్లి॥ ౨౭

అతనిసుఖరాజ్య మహిమచే ♦ నచటి ప్రజలు । గన్నవైభవములఁ బురి ♦ గ్రాలుచుండె
స్వర్గమునఁ జోటు లేమి దే♦వతలువచ్చి । వలసగొనినట్టి సుందర ♦ నిలయమనఁగ॥ ౨౮

అచట సౌమిత్రి సౌధాగ్ర ♦ మందునుండి । కనక భూపలనొప్పు భూ ♦ వనితజడయొ
యనఁగఁ గోకాళిఁ దనరెడు♦యమునఁ గాంచి । యెంతయును సంతసిల్లెను♦స్వాంతమందు॥

జనక దశరథ నృపులకు ♦ సఖుఁడు మఱియు । మంత్రవేత్తయు నై యొప్పు♦ మౌనిరత్న
మిరువురకు సీతనుతులకు ♦ నెలమితోడ । జాతకర్మాదు లొనరించె ♦ శాస్త్రవిధిని॥ ౩౦

కుశలవమ్ముల చేతను ♦ గుశలముగను । గర్భమందలి క్లేదంబు ♦ గడపఁబడుట
నాదికవియైన వాల్మీకి ♦ హర్షమునను । గుశలవాఖ్యల నొసఁగె నా♦ శిశువులకును॥ ౩౨

శైశవము కొంతకడచిన ♦ సాంగముగను । వేదమున్ నేర్పి కవితను ♦ నాదియగుచు
పల్లిలు స్వకృతిని వారిచేఁ ♦ బాడఁజేసె । లోకపూజితుఁడైనవా♦ ల్మీకిమౌని॥ ౩౩

రమ్యమైనట్టి శ్రీరఘు ♦ రామచరిత । మాతముందటఁ బాడుచుఁ ♦ బ్రీతితోడఁ
దనయులైనట్టి కుశలవుల్ ♦ తద్వియోగ । చింతఁబాపుచునుండిరి ♦ కొంతవఱకు॥ ౩౪

ధరణిఁ దేజోతాగ్ని తేజులై ♦ తనరువారు తక్కుమువ్వురు రఘుకులుల్ ♦ తమ్ముఁగూడి
ధన్యలైనట్టి సతులతోఁ ♦ దలకు నిర్వ । రేసి పుత్త్రులఁ బడసిరి ♦ వ్రాసిమీఱ॥ ౩౫

శత్రుఘాతిని శత్రుఘ్నః । సుబాహౌ చ బహుశ్రుతే
మధురావిదిశే సూన్వో । ర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః॥ ౩౬

భూయస్తపోవ్యయో మా భూ । ద్వాల్మీకే రితి సోఽత్యగాత్
మైథిలీతనయోద్గీత । నిః ష్పందమృగమాశ్రమం॥ ౩౭

వశీ వివేశ చాయోధ్యాం । రథ్యాసంస్కారశోభినీం
లవణస్యవధాత్పౌరై । రీక్షితోఽత్యంత గౌరవం॥ ౩౮

సదదర్శ సభామధ్యే । సభాసద్భిరుపస్థితం
రామం సీతాపరిత్యాగా । దసామాన్యపతిం భువః॥ ౩౯

తమభ్యనంద త్ప్రణతం । లవణాంతకమగ్రజః
కాలనేమివధాత్ప్రీత । స్తురాషాడివ శార్ఙ్గిణం॥ ౪౦

సపృష్టః సర్వతో వార్త । మాఖ్యద్రాజ్ఞే న సంతతిం
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే । కవేరాద్యస్య శాసనాత్॥ ౪౧

అథ జానపదో విప్రః । శిశుమప్రాప్తయౌవనం
అవతార్యాంక శయ్యాస్థం । ద్వారి చక్రందభూపతేః॥ ౪౨

శోచనీయాసి వసుధే । యా త్వం దశరథాచ్చ్యుతా
రామహస్తమనుప్రాప్య । కష్టాత్కష్టతరం గతా॥ ౪౩

శ్రుత్వా తస్య శుచో హేతుం । గోప్తా జిహ్రాయ రాఘవః
నహ్యకాలభవో మృత్యు । రిక్ష్వాకుపదమస్పృశత్॥ ౪౪

సముహూర్తం క్షమస్వేతి । ద్విజమాశ్వాస్య దుఃఖితం
యానం సస్మార కౌబేరం । వైవస్వతజిగీషయా॥ ౪౫

ఆత్తశస్త్ర స్తదధ్యాస్య । ప్రస్థితః సరఘూద్వహః
ఉచ్చచార పురస్తస్య । గూఢరూపా సరస్వతీ॥ ౪౬

రాజన్ప్రజాసు తే కశ్చి । దపచారః ప్రవర్తతే
తమన్విష్య ప్రశమయే । ర్భవితాసి తతః కృతీ॥ ౪౭

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో । వినేష్య న్వర్ణవిక్రియాం
దిశః పపాత పత్త్రేణ । వేగనిష్కంపకేతునా॥ ౪౮

పిన్నఁ గనువేడ్క శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాత్మజులను । బండితులు నోచుఁ దనరెడు ♦ వారియంద
శత్రుఘాతిని మథుర రా ♦ జ్యమున నునిచి । విదిశకును బాహువును నిల్పె ♦ విభుఁడు గాఁగ॥

సీతపుత్త్రులు పాడెడు ♦ గీతములను । గదలమెదలక వినుచు మృ ♦ గంబులుండు
నవల వాల్మీకి యాశ్రమం ♦ బరిటిచనిరొ । మునితపం బింక పెచ్చింపఁ ♦ జనదటంచు॥

వివిధసంస్కారశోభిత ♦ వీథులమరు । నయ్యయోధ్యజితేంద్రియు ♦ డైనయాతఁడు
[illegible]ఁజంపిన తమ్ముఁ గ ♦ రవముతోడఁ । బొరలి తక్షింపఁ జొచ్చె వై ♦ భవముమీఱ॥

సీత నెడబాసియుండుట ♦ చేత భువికిఁ । దాను కేవలభర్తయ్యె ♦ తనరువానిఁ
గొల్చుమండ సభాసదుల్ ♦ గొలువనడుమఁ । జెలఁగుచుండెడు రాము నీ ♦ క్షించెనంత॥

దనుజు లవణునిఁ జంపిన ♦ యనుజుఁ డెరఁగ । నతనిఁ గొనియాడె రాఘవుం ♦ డగ్రజుండు
కాలనేమి వధకు దాను ♦ గన్నప్రీతి । విష్ణువును వజ్రి కొనియాడు ♦ విధముదోఁప॥ ౪౦

క్షితిపుఁ డడిగిన సర్వంబు ♦ సేమమంచు । వినిచి యాతనితనయుల ♦ విషయమేమి
చెప్పకుండెను దటివారి ♦ నొప్పఁ జెప్ప । నాదికవి పల్కుయుంట రా ♦ మానుజుండు॥

అంత గ్రామనివాసి బ్రా ♦ హ్మణుఁ డొకండు । బాల్యమందె గతించిన ♦ బాలుఁ దెచ్చి
కోసి ద్వారమ్మునను డించి ♦ దీనుఁడగుచు । నంకమందుంచికొని యిట్టు ♦ లడలఁ జొచ్చె॥

వసుమతీ నీకు నెంతటి ♦ వంతగలిగె । దశరథన్యపేంద్రు విమలహ ♦ స్తములవీడి
రామకరములఁ బడినీవు ♦ సేమముడిగి । చెప్పరానట్టి కష్టాలఁ ♦ జిక్కితకట॥ ౪౩

విమలు లిక్ష్వాకులు లేలు ♦ విపులభూమి । పడయదెన్నఁడు నపమృత్యు ♦ భయముగానఁ
దత్కారణమాలించి ♦ సిగ్గుపడిరొ । రక్షకుం డైనయట్టి యా ♦ రాఘవుండు॥ ౪౪

ఒక్కక్షణమోర్చుకొమ్మని ♦ పెక్కుయేడ్చు । విప్రునోదార్చి యముని పై ♦ వెడలనెంచి
తలఁచె మదిలోన రాముఁ డు ♦ దారచరితుఁ । డక్కుబేరుని పుష్పక ♦ యానమపుడు॥ ౪౫

పూనిశస్త్రాస్త్రములనెక్కి ♦ పుష్పకంబు । రఘుకులోద్వహుఁ డైనట్టి ♦ రామనృపతి
వెడలిపోవంగ నెదుటను ♦ వింతగదురఁ । బల్కె విగ్గత నశరీర ♦ వాణియిట్లు॥ ౪౬

రాజచంద్రమవినుము నీ ♦ ప్రజలయందుఁ । గలిగె నపచారమంతటఁ ♦ గలయ వెదకి
దానిఁగని పెట్టి పోఁగొట్టి ♦ తేని నీవు । కార్యసాఫల్యమును బొంది ♦ క్రాలఁ గలవు॥ ౪౭

అట్లు వినఁబడ్డ యాప్తవా ♦ క్యమును విని యా । జానకీపతి వర్ణాప ♦ చారవరయ
దిక్కులకు తెలవిమానంబు ♦ నెక్కితిరిగె । జవము చేత ధ్వజమ్ము ని ♦ శ్చలతఁ దాల్ప॥ ౪౮

అధ ధూమాభితామ్రాక్షం । వృక్షశాఖావలంబినం
దదర్శకంచిదైక్ష్వాక । స్తపస్యంతమధోముఖం॥ ౪౯

పృష్టనామాన్వయోరాజ్ఞా । సకిలాచష్టధూమపః
ఆత్మానం శంబుకం నామ । శూద్రంసురపదార్థినం॥ ౫౦

తపస్యనధికారిత్వాత్ । ప్రజానాం తమఘావహం
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛిద్య । నియంతా శస్త్రమాదదే॥ ౫౧

సతద్వక్త్రం హిమక్లిష్ట । కింజల్కమివపంకజం
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు । కంఠనాలాదపాతయత్॥ ౫౨

కృతదండః స్వయంరాజ్ఞా । లేభేశూద్రః సతాంగతిం
తపసాదుశ్చరేణాపి । నస్వమార్గవిలంఘినా॥ ౫౩

రఘునాథోప్యగస్త్యేన । మార్గసందర్శితాత్మనా
మహౌజసాసంయుయుజే । శరత్కాల ఇవేందునా॥ ౫౪

కుంభయోనిరలంకారం । తస్మై దివ్యపరిగ్రహం
దదౌదత్తంసముద్రేణ । పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం॥ ౫౫

తందధన్మైథిలీకంఠ । నిర్వ్యాపారేణబాహునా
పశ్చాన్నివవృతేరామః । ప్రాక్పరాసుర్ద్విజాత్మజః॥ ౫౬

తస్యపూర్వోదితాంనిందాం । ద్విజఃపుత్రసమాగతః
స్తుత్యానివర్తయామాస । త్రాతుర్వైవస్వతాదపి॥ ౫౭

తమధ్వరాయముక్తాశ్వం । రక్షఃకపినరేశ్వరాః
మేఘాఃసస్యమివాంభోభి । రభ్యవర్షన్నుపాయనైః॥ ౫౮

దిగ్భ్యోనిమంత్రితాశ్చైన । మభిజగ్ముర్మహర్షయః
నభౌమాన్యేవధిష్ణ్యాని । హిత్వాజ్యోతిర్మయాన్యపి॥ ౫౯

ఉపశల్యనివిష్టైస్తై । శ్చతుర్ద్వారముఖీబభౌ
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ । సద్యఃపైతామహీతనుః॥ ౬౦

శ్లాఘ్యస్త్యాగోపివైదేహ్యాః । పత్యుఃప్రాగ్వంశవాసినః
అనన్యజానేస్సైవాసీ । ద్యస్మాజ్జాయాహిరణ్మయీ॥ ౬౧

పొగకుఁగందోయియొఱ్ఱనై ♦ పొదలుచుండఁ । దపసితలక్రిందుగా నొక ♦ తరువుశాఖ
వ్రేలుచుండుటవీక్షించె ♦ వీరవరుఁడు । పావనేక్ష్వాకుకుల నభో ♦ భాస్కరుండు॥

నామకులములనడిగిన ♦ రామునకును । బొగనుబీల్చెడుయోగి యి ♦ వ్వగిదివినిచె
శూద్రుఁడను శంబుకాఖ్యుఁడ ♦ సురపదమ్ముఁ । బ్రీతితోఁగోరి తపమాచ ♦ రించువాఁడ॥

తపమున కనర్హుఁడును మఱి ♦ ధరణిప్రజకు । దుఃఖకారణుఁడౌట శూ ♦ ద్రుండు వీఁడు
దలనఱకివేయఁబడుటకుఁ ♦ దగునటంచు । రాజు రాముఁడుచేత శ ♦ స్త్రంబుదాల్చె॥

మిడుఁగురులచేత మ్రిందిన ♦ మీసలుంట । మంచుచేఁ గేసరాలు న ♦ శించినట్టి
పంకజముబోలుచుండెడు ♦ వానితలను । జెండెఁ దత్కాంతవాశంబు ♦ నుండిపడఁగ॥ ౫౨

స్వయముగా రాజుశిక్షింప ♦ శంబుకుండు । శూద్రకులజుఁడు దాఁ బరి ♦ శుద్ధుఁడగుచుఁ
దనకు మాలినదుష్కర ♦ తపముచేతఁ । గాంచఁగా నట్టిసద్గతిఁ ♦ గాంచెనంత॥ ౫౩

కడుమెఱయు చంద్రునా శర ♦ త్కాలమట్టు । లమితతేజంబుతో నొప్పు ♦ నయ్యగస్త్య
దారిలోపలఁ గాంచె ను ♦ దారకీర్తి । రఘుకులోద్ధారుఁడైన శ్రీ ♦ రామమూర్తి॥ ౫౪

తాను బీల్చిన సంద్రంబు ♦ తనకునిడిన । దేవతలుదాల్పఁ దగినట్టి ♦ దీప్తిగన్న
భూషణంబును శ్రీరామ ♦ భూమిపతికిఁ । గుంభసంభవుఁడొసఁగెను ♦ గూర్మితోడ॥

అఱుత నదిదాల్ప జానకి ♦ సరసలేమి । భుజమునకు మండనంబుగఁ ♦ బూనిదాని
మరలె రాముఁడు ధారుణీ ♦ సురతనూజు । ప్రాణమంతకుఁ బూర్వమే ♦ వచ్చియుండ॥

తన సుతుఁడు ప్రాణయుతుఁడైనఁ ♦ దద్ద్విజుండు । జమునినుండియుఁ గావంగ ♦ శక్తుఁడైన
నృపమణికి మున్నుదా నిడ్డ ♦ నిందలెల్లఁ । దొలఁచివైచెను దాను బ్ర ♦ స్తుతులనంత॥ ౫౭

యజ్ఞమున కశ్వమును వీడి ♦ నట్టి రాము । పైని గాన్కలఁ గురిసిరి ♦ మానవేంద్ర
దానవేంద్రకపీంద్రులు ♦ దక్షిణంబ । శరదములు పైరుపైనీరు ♦ గురియునట్లు॥ ౫౮

పిలువనంపిన వెంటనే ♦ వెడలిమాను । లెల్లదిక్కులనుండియు ♦ మల్లమలర
నాశ్రమమ్ములెగాక ది ♦ వ్యాశ్రమముల । వదలివచ్చిరి రాముని ♦ సదనమునకు॥ ౫౯

ఆవలఁ జుట్టునువిడిసి మ ♦ హర్షులుండ । ద్వారములునాల్గుగల యయో ♦ ధ్యాపురంబు
పుట్టఁజేసిన ప్రాణులు ♦ చుట్టునుండ । నలరు బ్రహ్మస్వరూపమో ♦ యనఁగనొప్పె॥

మరలఁ బెండ్లాడనట్టియా ♦ ధరణిపతికి । సవనశాలను వసియించు ♦ సమయమందు
జనకసుతపైడిప్రతిమయై ♦ సతిగనుంట । నాపైపీడియు నతఁడు శ్లా ♦ ఘార్హుఁడయ్యె॥

విధేరధికసంభార । స్తతః ప్రవవృతే మఖః
ఆసన్యత్ర క్రియావిఘ్నా । రాక్షసా ఏవ రక్షిణః॥ ౬౨

అథ ప్రాచేతసోపజ్ఞం । రామాయణ మితస్తతః
మైథిలేయౌ కుశలవౌ । జగతుర్గురు చోదితౌ॥ ౬౩

వృత్తం రామస్య వాల్మీకేః । కృతిస్తౌ కిన్నరస్వనౌ
కింతద్యేన మనోహర్తు । మలంస్యాతాం నశృణ్వతాం॥ ౬౪

రూపే గీతే చ మాధుర్యం । తయోస్తద్జ్ఞైర్నివేదితం
దదర్శ సానుజో రామః । శుశ్రావ చ కుతూహలీ॥ ౬౫

తద్గీత శ్రవణైకాగ్రా । సంసదశ్రుముఖీ బభౌ
హిమనిష్యందినీ ప్రాత । ర్నిర్వాతేవ వనస్థలీ॥ ౬౬

వయోవేష విసంవాది । రామస్య చ తయోస్తదా
జనతా ప్రేక్ష్య సాదృశ్యం । నాక్షికంపం వ్యతిష్ఠత॥ ౬౭

ఉభయోర్న తథా లోకః । ప్రావీణ్యేన విసిస్మియే
నృపతేః ప్రీతిదానేషు । వీతస్పృహతయా యథా॥ ౬౮

గేయే కేన వినీతౌ వాం । కస్య చేయం కృతిః కవేః
ఇతి రాజ్ఞా స్వయం పృష్టౌ । తౌ వాల్మీకి మశంసతాం॥ ౬౯

అథసావరజో రామః । ప్రాచేతసముపేయివాన్
ఊరీకృత్యాత్మనో దేహం । రాజ్యమస్మై న్యవేదయత్॥ ౭౦

సతావాఖ్యాయ రామాయ । మైథిలేయౌ తదాత్మజౌ
కవిః కారుణికో వవ్రే । సీతాయాః సంపరిగ్రహం॥ ౭౧

తాం శుద్ధాం సమక్షం నః । స్నుషాం తే జాతవేదసి
దౌరాత్మ్యాద్రక్షసస్తాంతు । నాత్రత్యాః శ్రద్దధుః ప్రజాః॥ ౭౨

తాః స్వచారిత్రముద్దిశ్య । ప్రత్యాయయతు మైథిలీ
తతః పుత్రవతీ మేనాం । ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా॥ ౭౩

ఇతి ప్రతిశ్రుతే రాజ్ఞా । జానకీమాశ్రమాన్మునిః
శిష్యైరానాయయామాస । స్వసిద్ధిం నియమైరివ॥ ౭౪

ఽధికిమించిన సంభార ♦ కొతతియుఁంట । సవన మెంతయు శీఘ్రతో ♦ జరగఁదొడఁగె
విఘ్నకారకమని యని♦పించుకొన్న । రాక్షసాళియెడానికి ♦ రక్షయయ్యె॥ ౬౨

మొదట వాల్మీకిమౌనిచే ♦ భూమియందు । వచటనచ్చటఁ బ్రచలిత ♦ మైనయట్టి
రామచరితను మైథిలీ♦రామనుతులు । కుశలవులు పాడిరచ్చోట ♦ గురునియాజ్ఞ॥ ౬౩

చరితయన్ననో శ్రీరామ♦చంద్రచరిత । కవితయన్ననో వాల్మీకి♦కవినుకవిత
గాయకరవంబో కిన్నర ♦ కలరవంబు । ఇంక వినఁగ మనోహరం♦బేలకాదు॥ ౬౪

తద్జ్ఞులౌవారు దెల్పినఁ ♦ దమినివారి । రూపగానములందలి ♦ రూఢమైన
యమల మాధుర్యమును గాంచి ♦ యాలకించెఁ । దమ్ములనుగూడి శ్రీరాము♦ధరణిధవుఁడు॥

గానమాలించి యేకాగ్ర♦మానసముల । నఘ్రిముఖులు నొప్పారు ♦ నట్టికొల్వు
గాలిఁగదలక మంచును ♦ గార్చుచుండు । భాసురంబైన పారిభాత♦వనముఁబోలె॥ ౬౬

వయసువేషంబులనుదప్ప ♦ వారలిర్వు । రన్నిటను రామచంద్రుని♦ యట్టులున్న
గుంపుగుంపులుగా జనుల్ ♦ కూడికూడి । వచ్చిచూచిరి అప్పుల ♦ వాల్పుకుండ॥ ౬౭

జనులు రాముఁడొసంగెడు ♦ సకలవస్తు । జాలమునఁగొంచె మేనియు ♦ సక్తిలేని
వారినిస్పృహతకువింత ♦ పడినయట్లు । వింతపడలేదు వారిపా♦వీణ్యముసకు॥ ౬౮

మీకు గానంబునేర్పిన ♦ మేటిరెవ్వఁ । డీకృతిరచించినట్టి క♦వీంద్రుఁడెవ్వఁ
డనుచు రాజుస్వయమ్ముగా ♦ నడుగవారు । మాన్యుఁడైనట్టి వాల్మీకి♦మౌనియనిరి॥ ౬౯

తమ్ములందఱితోఁగూడి ♦ ధరణిధవుఁడు । చేరివాల్మీకి భక్తితో ♦ శిరమువంచి
యుక్త తనదేహమునదప్పఁ ♦ దక్కినట్టి । రాజ్యమంతయు నతనిక♦ర్పణము సేసె॥ ౭౦

మైథిలీపుత్రులగు వీరు ♦ మానవేంద్ర । తనయులేనిక్కటంచును రా♦మునకుఁదెలిపి
కరుణనిండినమదివాఁడు ♦ కవివరుండు । సీతఁగైకొనవేయని ♦ చేరవేఁడె॥ ౭౧

అయ్యమికోడలానాఁడె ♦ యగ్నినిల్చి । శుద్ధయనినాఁడుసన్నిధిఁ ♦ జూపెఁగాని
రాక్షసుఁడుదుష్టుఁడౌట నీ♦రాజధాని । ప్రజలుసమ్మరుపారము ♦ రాలటంచు॥ ౭౨

తానుదనచరితనుగూర్చి ♦ ధరణిపుత్రికను । నమ్మఁగొల్పినమాయాజ్ఞ ♦ నెమ్మిమిగుల
సుతులతోఁగూడ జానకీ♦సతినిమరల । స్వీకరింతును వినుము లో♦కైకవినుత॥ ౭౩

నమ్మఁజెప్పఁగఁ దేఁడిట్టు ♦ లమ్మహర్షి । శిష్యులనుబంపిరప్పించె ♦ సీతగరితఁ
దనతపోసనమందుండి ♦ తత్క్షణంబ । సిద్ధిఁదప్పమునరప్పించు ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౭౪

ఆస్వేద్యు రథకాకుత్స్థః । సన్నిపాత్య పురౌకసః
కవిమాహ్వాయయామాస । ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే॥ ౬౫

స్వరసంస్కారవత్యాసౌ । పుత్రాభ్యామథసీతయా
ఋచేవోదర్చిషం సూర్యం । రామం మునిరుపస్థితః॥ ౬౬

కాషాయపరివీతేన । స్వపదార్పితచక్షుషా
అన్వమీయతశుద్ధేతి । శాంతేనవపుషైవసా॥ ౬౭

జనాస్తదాలోకపథాత్ । ప్రతిసంహృత చక్షుషః
తస్థుస్తేవాఙ్ముఖాః సర్వే । ఫలితా ఇవశాలయః॥ ౬౮

తాందృష్టి విషయేభర్తు । ర్మునిరాస్థిత విష్టరః
కురునిస్సంశయం వత్సే । స్వవృత్తే లోకమిత్యశాత్॥ ౬౯

అథ వాల్మీకి శిష్యేణ । పుణ్యామావర్జితం పయః
ఆచమ్యోదీరయామాస । సీతా సత్యాం సరస్వతీం॥ ౭౦

వాఙ్మనః కర్మభిః పత్యౌ । వ్యభిచారో యథానమే
తథావిశ్వంభరే దేవి । మామంతర్ధాతు మర్హసి॥ ౭౧

ఏవముక్తే తయాసాధ్వ్యా । రంధ్రాత్సద్యో భవాద్భువః
శాతహ్రద మివజ్యోతిః । ప్రభామండల ముద్యయౌ॥ ౭౨

తత్రనాగఫణోత్క్షిప్త । సింహాసన నిషేదుషీ
సముద్రరశనా సాక్షాత్ । ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా॥ ౭౩

సాసీతామంకమారోప్య । భర్తృప్రణిహితేక్షణాం
మామేతివ్యాహరత్యేవ । తస్మిన్పాతాళ మభ్యగాత్॥ ౭౪

ధరాయాం తస్య సంరంభం । సీతాప్రత్యర్పణైషిణః
గురుర్విధిబలాపేక్షీ । శమయామాస ధన్వినః॥ ౭౫

ఋషీన్విసృజ్యయజ్ఞాంతే । సుహృదశ్చ పురస్కృతాన్
రామః సీతాగతం స్నేహం । నిదధేతదపత్యయోః॥ ౭౬

యుధాజితశ్చ సందేశాత్ । సదేశం సింధునామకం
దదౌదత్తప్రభావాయ । భరతాయధృతప్రజః॥ ౭౭

సౌరపాలినిఁ గాకుత్స్థ ♦ వంశతిలకుఁ । డంత మఱునాఁడు గూర్చి ♦ యమ్మహర్షిఁ
లుపవనంబునఁ బ్రస్తుత ♦ విషయ మెల్లఁ । జెల్లమొనరింప నెంచి తా ♦ నుల్లమందు॥ ౭౫

మలశబ్దస్వరముల సా ♦ విత్రితోడ । సూర్యుఁ జేరెడునట్టులు ♦ సుతులతోడ
శదోకా నివాల్మీకి ♦ చేరవచ్చె । రాముఁ బ్రకటతేజో ♦ విరాజమాను॥ ౭౬

ంతమొప్పెడు తనువుతోఁ ♦ జరణములను । జెట్టియున్నట్టిదృష్టితోఁ ♦ గట్టుకొన్న
నిస్రంబుతో నామె ♦ కాంచువారి । తలఁపుననుశుద్ధయనుమాట ♦ గొలుపుచుండె॥

రులామెనుజూచెదు ♦ పదమునుండి । దృష్టులనుదత్క్షణంబునఁ ♦ ద్రిప్పివైచి
ల్చిమోములఁగదలక ♦ నిల్చిరప్డు । ఫలముచే వంగి వరినిల్వఁ ♦ బడినయట్లు॥ ౭౮

ల్యాలోకలఁ జీకానఁ ♦ గూరుచుండి । మానివాల్మీకియిట్లనె ♦ మగుడఁజూచి
యమ్మ నీయందుఁగలసంశ ♦ యమ్ము సెల్లఁ । బాపుమీ లోకులకు నీదు ♦ భర్త యెదుట॥ ౭౯

అనివాల్మీకిశిష్యుల ♦ యందొకండు । చేతఁ బోసిన యట్టియా ♦ పూతజలము
ర నాచమనముఁ జేసి ♦ సీత సాధ్వి । పలికె నిట్టులు సత్యంబు ♦ దోఁకుచుండ॥ ౮౦

వాఙ్మనఃకర్మములచేతఁ ♦ బతికి నేను । దప్పకుండుట సత్యమై ♦ తనరునేని
వ్యమంతయుఁ దాలిచి ♦ వెలుఁగు దేవి । ధాత్రి నీగర్భమున నన్ను ♦ దాచికొనుమ॥ ౮౧

పరమపావనసతి యిట్లు ♦ పల్కఁగానె । పగిలె భువి; దానిలోనుండి ♦ బయలువెడలె
విద్యుదగ్నిని బోలుచు ♦ వెలుఁగుచుండు । కాంతిమండలమొక్కటి ♦ వింతగదుర॥ ౮౨

దానిలో శేషఫణులపైఁ ♦ దనరుచుండు । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండి
రమ్యరత్నాకరమె తన ♦ రశనయగుచుఁ । దేజరిల్లు వసుంధరా ♦ దేవి దోఁచె॥ ౮౩

భర్తపైఁ దనచూపులఁ ♦ బఱపుచుండు । సీతనా దేవి తాఁ తోడఁ ♦ జేరఁదీసి
వెడుకొంపోకుమని పతి ♦ పలుకులోన । మరలెఁ బాతాళలోకపుఁ ♦ దెరువుఁ బట్టి॥ ౮౪

సీత మరలింపఁ దనువున ♦ జేతిఁ బూని । భూమి పయి నడరఁగనుండు ♦ రామచంద్రు
కోపమును శాంతిపఱచెను ♦ గురువు బ్రహ్మ । ప్రబలమైనట్టియవ్యాధి ♦ బలము తరిఁగి॥ ౮౫

యజ్ఞమంతయు ముగిసిన ♦ నంతమందు । సఖుల ఋషివర్యులను తాఁడు ♦ సత్కరించి
సెలవులను నేగవారికి ♦ నొసఁగి । సతిపయి ని పేర్మిఁ బెట్టెఁ ద ♦ త్సుతులమీఁద॥ ౮౬

సిరులఁదా ముగ్నిరొయుసంగిన ♦ భరతునకును । సింధురాజ్యంబు నాయుధా ♦ జిత్తుకోర్కె
నెఱయ నుబేవతో సిచ్చె ♦ నేలుటకును । ప్రజలఁ బాలింప నేర్చిన ♦ ప్రభువరుండు॥ ౮౭

భరతస్తత్ర గంధర్వాన్ । యుధి నిర్జిత్య కేవలం
ఆతోద్యం గ్రాహయామాస । సమత్యాజయదాయుధం॥ ౮౮

స తక్షపుష్కలౌ పుత్రౌ । రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః
అభిషిచ్యాభిషేకార్హౌ । రామాంతికమగాత్పునః॥ ౮౯

అంగదం చంద్రకేతుం చ । లక్ష్మణో ప్యాత్మసంభవౌ
శాసనాద్రఘునాథస్య । చక్రే కారాపథేశ్వరౌ॥ ౯౦

ఇత్యారోపితపుత్రాస్తే । జననీనాం జనేశ్వరాః
భర్తృలోకప్రపన్నానాం । నివాపాన్ విదధుః క్రమాత్॥ ౯౧

ఉపేత్య మునివేషో థ । కాలః ప్రోవాచ రాఘవం
రహః సంవాదినౌ పశ్యే । దావాం యస్తం త్యజేరితి॥ ౯౨

తథేతి ప్రతిపన్నాయ । వివృతాత్మా నృపాయ సః
ఆచఖ్యౌ దివమధ్యాస్వ । శాసనాత్ పరమేష్ఠినః॥ ౯౩

విద్వానపి తయోర్ద్వాఃస్థః । సమయం లక్ష్మణో భినత్
భీతో దుర్వాససః శాపా । ద్రామసందర్శనార్థినః॥ ౯౪

స గత్వా సరయూతీరం । దేహత్యాగేన యోగవిత్
చకారావితథాం భ్రాతుః । ప్రతిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః॥ ౯౫

తస్మిన్నాత్మచతుర్భాగే । ప్రాఙ్నాకమధితస్థుషి
రాఘవః శిథిలం తస్థౌ । భువి ధర్మస్త్రిపాదివ॥ ౯౬

స నివేశ్య కుశావత్యాం । రిపునాగాంకుశం కుశం
శరావత్యాం సతాం సూక్తై । ర్జనితాశ్రులవం లవం॥ ౯౭

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరధీః । సానుజో గ్నిపురఃసరః
అన్వితః పతివాత్సల్యా । ద్గృహవర్జమయోధ్యయా॥ ౯౮

జగృహుస్తస్య చిత్తజ్ఞాః । పదవీం హరిరాక్షసాః
కదంబముకుళస్థూలై । రభివృష్టాం ప్రజాశ్రుభిః॥ ౯౯

ఉపస్థితవిమానేన । తేన భక్తానుకంపినా
చక్రే త్రిదివనిశ్రేణిః । సరయూరనుయాయినాం॥ ౧౦౦

టిగంధర్వులజయించి ♦ యాజియందు । వివిధశస్త్రాస్త్రములనెల్ల ♦ విడిచివారి
ఖలనువీణమాత్రమె ♦ పట్టఁజేసె । భరతుఁడత్యంతశౌర్య ప్ర♦భావయుతుఁడు॥ ౮౮

పుష్కలులనియెడు ♦ తనకొమరులఁ । దత్తదభిధానముల రాజ♦ధానులందుఁ
భద్రులఁగాఁజేసి ♦ భరతుఁడంత । మరలనా రామచంద్రుని ♦ సరసఁజేరె॥ ౮౯

గదుఁడుచంద్రకేతువు ♦ నగెడినుతులఁ । దండ్రిసౌమిత్రి కారా ప♦థంబునకును
ధులుగఁజేసి రామభూ♦నాథమౌళి । పనుపుననుజేసి యత్యంత ♦ వైభవమున॥ ౯౦

నుతులనురాజ్యాల ♦ నేలనిల్పి । పరిజలఁగావ సమర్థుండు ♦ రాఘవుండు
ముగాథర్త్రిలోకంబుఁ ♦ గాంచినట్టి । తల్లులును తరకిరియుల్ ♦ వనరఁజేసె॥ ౯౧

ముఁడుమునివేషమును దాల్చి ♦ యరుగుదెంచి । రాఘవునిఁజేరియిట్లనె ♦ రాజవర్య
నలనేకాంతముననుండి ♦ మాటలాడు । వారిఁగనువానిఁద్యజియించు♦వలయు నీవు॥ ౯౨

నాఁగాకయనియొప్పె ♦ నపుడు తొని । కతఁడునిజరూపమును జూపి ♦ యవనిపాల
స్మరించెఁగావున ♦ స్వర్గమునకు । నింకనీవేగుమని వచి♦యించుచుండె॥ ౯౩

భువుదర్శనమునకయి ♦ వచ్చియున్న । యట్టిదూర్వాసుశాప భ♦యంబుచేత
రమునన్న సౌమిత్రి ♦ వరితినఁగనియు । భంగమొనరించె వారిసం♦వాదమునకు॥ ౯౪

గమెఱిఁగిన లక్ష్మణుం♦డేగియపుడు । విమలసరయూతటంబున ♦ విడిచితనువు
జానిరామచంద్రుని ♦ దైనపరితిన । సత్యమైపొల్చునట్లుగా ♦ సలిపెనంత॥ ౯౫

నుజనటకుముందె స్వ♦ర్గాముమునకుఁ । దనచతుర్థాంశమరిగిన ♦ ధరణిమీఁది
గాఁడుపాదాలధర్మముజ ♦ బోలియుండె । శిథిలుఁడైరామచంద్రుఁడు ♦ చిట్టచివర॥

మదేభాంకుశంబయి ♦ యలరుకుశునిఁ । గుమునగోశ్వేగుశావతిఁ ♦ గూర్మిమీఱ
తనూత్తులనుజనాథు ♦ లవముగొల్పు । లవుశరావతినేల రా♦ఘవుఁడునిలిపె॥ ౯౭

మచేతనుగృహముల ♦ వీడితన్ను । విడకసాకేతపురజనుల్ ♦ వెంబడింప
మజాలనుగూడిముందగ్ని ♦ తనరవెడలె । స్థిరమతినివెల్గురాముఁడు♦త్తరపుదిశకు॥ ౯౮

డునగజబ్రిజగార్చెడు ♦ కడిమిమెంగ్గ । లంతకన్నిటిబొట్లచే ♦ నవిరళముగఁ
డిసియున్నట్టి రాముప♦థానఁజనిరి । వానరుల్ దైత్యులాతని ♦ భావమెఱిఁగి॥ ౯౯

ప్రయాణంబుసిద్ధమై ♦ యలరుచుండ । భక్తవత్సలుఁడొటఁదజ ♦ బట్టివచ్చ
జలువివికక్క సరయూస్ర♦వంతినొక్క । నిచ్చెనఁగరామచంద్రుఁడు ♦ నిత్యభువిని॥

యద్గోప్రతరకల్పోభూ । త్సంమర్దస్తత్రమజ్జతాం
అతస్తదాఖ్యయాతీర్థం । పావనం భువి పప్రథే॥ ౧౦౧

సవిభుర్విబుధాంశేషు । ప్రతిపన్నాత్మమూర్తిషు
త్రిదశీభూత పౌరాణాం । స్వర్గాంతర మకల్పయత్॥ ౧౦౨

నిర్వర్త్యైవం దశముఖశిరశ్ఛేద కార్యం సురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశ త్సర్వ లోకప్రతిష్ఠాం
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమివగిరౌ దక్షిణే చోత్తరేచ॥ ౧౦౩

గద్యం

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ శ్రీరామ
స్వర్గారోహణో నామ పంచదశః సర్గః

తరంగిణిఁగుఱించెడు ♦ నట్టిపరిజల । యాధికసమ్మర్దమునుజూడ ♦ నాలయాంతఁ
గలుటనుగోపరితారాఖ్య ♦ పుణ్యతీర్థ । మైప్రసిద్ధినినదివొందె ♦ నవనియందు॥ ౧౦౧
పరలయంశముచేఁబుట్టి ♦ మగలనైజ । రూపమొందినురత్వంబు ♦ దోఁపమెఱుగు
గారలువసింపనూతన ♦ స్వర్గమొకటి । విభుఁడుగల్పించె నెంతయు ♦ వింతగొల్ప॥ ౧౦౨

వ॥ హరియిటు లాదశాన్యపథ ♦ యక్షసురకార్యము దీర్చి దక్షిణో
త్తరగిరులన్ విభీషణుని ♦ ధైర్యనిధిన్ బవనాత్మజాతును
స్థిరమగువన్నెవానులను ♦ దెల్పెడుకంబములట్లు నిల్పి యం
దటికిశరణ్యమైతనరు ♦ నైజశరీరముఁజొచ్చెనయ్యెడన్॥ ౧౦౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు శ్రీరామస్వర్గారోహణంబను పంచద
శాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షోడశః సర్గః

అథేతరే సప్తరఘుప్రవీరా । జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ
చక్రుః కుశం రత్నవిశేషభాజం । సౌభ్రాత్రమేషాం హి కులానుసారి॥

తేసేతువార్తా గజబంధముఖ్యై । రత్యుచ్ఛ్రితా కర్మభిరప్యవంధ్యైః
అన్యోన్యదేశ ప్రవిభాగ సీమాం । వేలాం సముద్రా ఇవనవ్యతీయుః॥

చతుర్భుజాంశప్రభవః సతేషాం । దానప్రవృత్తే రనుపారతానాం
సురద్విపానా మివసామయోని । ర్భిన్నోఽష్టధా విప్రససారవంశః॥

అథార్ధరాత్రే స్తిమితప్రదీపే । శయ్యాగృహే సుప్తజనే ప్రబుద్ధః
కుశః ప్రవాసస్థ కళత్రవేషా । మదృష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్॥

సాసాధుసాధారణ పార్థివర్ద్ధేః । స్థిత్వా పురస్తాత్పురుహూతభాసః
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం । తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ॥

అథానపోఢార్గళ మప్యగారం । ఛాయామివాదర్శతలం ప్రవిష్టాం
సవిస్మయో దాశరథేస్తనూజః । ప్రోవాచ పూర్వార్ధ విసృష్టతల్పః॥

లబ్ధాంతరాసావరణేఽపి గేహే । యోగప్రభావో నచలక్ష్యతే తే
బిభర్షి చాకార మనిర్వృతానాం । మృణాలినీ హైమమివోపరాగం॥

కా త్వం శుభే కస్య పరిగ్రహో వా । కింవా మదభ్యాగమకారణం తే
ఆచక్ష్వమత్వా వశినాం రఘూణాం । మనః పరస్త్రీ విముఖప్రవృత్తి॥

తమబ్రవీత్సా గురుణానవద్యా । యానీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన
తస్యాః పురః సంప్రతివీతనాథాం । జానీహి రాజన్నధిదేవతాం మాం॥

శ్రీ

రఘువంశము.

షోడశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

మములఁ బెద్దయై ♦ చన్నకుశుని । నితరగఘువీరసత్తకం ♦ బెలమితోడ
ష్టభోగ్యాలిభాగస్థుఁ ♦ జేసికొల్చె । నకులంబున సౌభాగ్య ♦ మక్కజంబె॥ ౧

బంధనకృషిగజ ♦ శిక్షణాది । కార్యములవారు పేరును ♦ గాంచికూడఁ
మనమపాలిసీమను ♦ దాఁటలేదు । జలధి కనతీరమును దాఁటి ♦ చననియట్లు॥ ౨

సామజనురగజ ♦ వంశమట్లు । తగనిదానప్రవృత్తి చేఁ ♦ దేజరిల్లి
వృశుష్ట్రజావంశాన ♦ నైనవారి । యన్వయము బట్టశాఖల ♦ నవనిఁ బర్వె॥ 3

టింటమనము రేయి ♦ పరిజనంబు । నిద్రనుండఁగదీపంబు ♦ నిలిచిమలుగఁ
డుగనివేలుకనిమొక్క ♦ క్రొత్తయింతి । నూరఁబతిలేనిసతివలె ♦ నుండుదాని॥ ౪

సుభుజించుని సులు సౌజన్యమూర్తి । శైవభాగ్యంలు ఎజిత్తు ♦ మానుభావ
వృకుశునకు నెనుట నా ♦ యుంతినిలిచి । జయమునగుచు గాకయంను హస్తములు మోడ్చె॥

సంతంపుపూర్వార్ధ ♦ తనువునెత్తి । విస్మయముతోడ రాముని ♦ ప్రియసుతుండు
నురమునుఛాయయట్టులు ♦ మూసియుంన్న । గృహముసొచ్చినదయామెకు ♦ నిట్టూర్చెను॥

ముమూసిననగ రెట్లు ♦ చొచ్చినావు । చూడయోగప్రభావంపు ♦ జాడలేదు
మముచేఁ బీడనొందిన ♦ కమలమట్లు । తగనిదుఃఖాకృతినినీవు ♦ దాల్చినావు॥ ౭

తెవ్వరీవు కల్యాణి ♦ యెవనిసతివి । రఘుకులంబునఁ బుట్టిన ♦ రాజులెల్ల
విషయములు పరసతీ ♦ విముఖులగుట । యొతిఁగివచ్చిన కారణం ♦ బెఱుఁగనిమ్ము॥ ౮

దోషరాలామె ♦ యనియెనిట్లు । ప్రజలతో నీగురుఁడాత్మ ♦ పదముఁజనిన
నయయ్యోసాకేత ♦ నగరియిపుడు । దాని కేనధిదేవత ♦ ధరణినాథ॥ ౯

వస్వౌకసారా మభిభూయసాహం । సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా
సమగ్రశక్తౌ త్వయిసూర్యవంశ్యే । సతిప్రపన్నా కరుణామవస్థాం॥ ౧౦

విశీర్ణతల్పాట్టశతోనివేశః । పర్యస్తశాలః ప్రభుణావినామే
విడంబయత్యస్తనిమగ్నసూర్యం । దినాంతముగ్రానిలభిన్నమేఘం॥ ౧౧

నిశాసుభాస్వత్కలనూపురాణాం । యః సంచరోభూ దభిసారికాణాం
నదన్ముఖోల్కావిచితామిషాభిః । సవాహ్యతే రాజపథః శివాభిః॥ ౧౨

ఆస్ఫాలితం యత్ప్రమదాకరాగ్రై । ర్మృదంగ ధీరధ్వని మన్వగచ్ఛత్
వన్యైరిదానీంమహిషైస్తదంభః । శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం॥ ౧౩

వృక్షేశయా యష్టినివాసభంగా । న్మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః
ప్రాప్తాదవోల్కాహతశేషబర్హాః । క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం॥ ౧౪

సోపానమార్గేషుచయేషు రామా । నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగా
న్సద్యోహతన్యంకుభిరస్రదిగ్ధం । వ్యాఘ్రైః పదం తేషు నిధీయతేమే॥ ౧౫

చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః । కరేణుభిర్దత్తమృణాళభంగాః
నఖాంకుశాఘాత విభిన్నకుంభాః । సంరబ్ధసింహప్రహృతం వహంతి॥ ౧౬

స్తంభేషుయోషిత్ప్రతియాతనానా । ముత్క్రాంతవర్ణక్రమధూసరాణాం
స్తనోత్తరీయాణిభవంతిసంగా । న్నిర్మోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః॥ ౧౭

కాలాంతరశ్యామసుధేషునక్త । మితస్తతోరూఢతృణాంకురేషు
తయేవముక్తాగుణశుద్ధయోపి । హర్మ్యేషుమూర్ఛంతిన చంద్రపాదాః॥ ౧౮

ఆవర్జ్యశాఖాః సదయంచయాసాం । పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః
వన్యైః పులిందైరివవానరైస్తాః । క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః॥ ౧౯

రాత్రావనావిష్కృతదీపభాసః । కాంతాముఖశ్రీవియుతాదివాపి
తిరస్క్రియంతే క్రమితంతుజాలై । ర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః॥ ౨౦

బలిక్రియావర్జితసైకతాని । స్నానీయసంసర్గమనాప్నువంతి
ఉపాంతవానీరగృహాణిదృష్ట్వా । శూన్యానిదూయే సరయూజలాని॥

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య । మామభ్యుపైతుం కులరాజధానీం
హిత్వాతనుం కారణమానుషీంతాం । యథాగురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం॥

మలనుఖరాజ్యసౌభాగ్య ♦ మబ్బియుంట । సంతతోత్సవవైభవా ♦ త్యంతశోభఁ
బ్రిదివమును మించి నేడిట్లు ♦ దీనమైతి । సురబలుఁడు సూర్యకులుఁడు నీ♦వుండికూడ॥ ౧౦

భుఁడువీడిననావీడు ♦ వితిగిపడిన । చందలకొలంచి సౌధప ♦ ఙ్క్తులచేతఁ
బ్రింకసూర్యుఁడు ఘోరమా♦రుతముసలన । జలదసంతతిచెదరిన ♦ సంజఁబోలె॥ ౧౧

ల్లుమన నందె లభిసారి ♦ కాగనమ్మ । రాత్రిఁదిరుగాడు చండిన ♦ రాజవీధి
నజచు మోముల యుల్కల ♦ నెరసు వెదకు । నాఁడునక్కలుదిరుగాడె ♦ నేఁడు నిశిని॥ ౧౨

చేడెలాడుచు మునివేళ్ల ♦ చేతఁదట్ట । ఘనధిమిధ్వానమిసుదీర్ఘి ♦ కాజలమ్ము
వన్యమహిషీగణంబులు ♦ ప్రబలి నేఁడు । కొమ్ములనుజిమ్మ నీ నెనా ♦ ఘోరరవము॥ ౧౩

ధాసునిలయమ్ములిలఁగూలఁ ♦ దరులఁజేరి । మద్దెలరవంబువోనాట ♦ మానివైచి
నెరగలిని గాలమిగిలిన ♦ పురులుగలిగి । గ్రామబర్హులు వనమయూ♦రమ్ములయ్యె॥ ౧౪

కాళ్లలత్తుకఁబూసిన ♦ కలికిమిన్న । లడుగు లెప్పుడు నిడుచున్న ♦ యట్టిమెట్లఁ
జంపిజింకలరక్తంబుఁ ♦ జమరినట్టి । యంఘ్రులను బెట్టి వ్యాఘ్రమ్ము ♦ లకట నేఁడు॥ ౧౫

సరసిదిగితూండ్లతునకలు ♦ కరిణులిడినఁ । బడయు చున్నట్టు చిత్రింపఁ ♦ బడినకరులు
కుంభములనంకుసమువంటి ♦ గోళ్ళఁజీల్చు । కుపితహరులప్రహారంబు ♦ లిపుడు గాంచె॥

వీటికంబాలవెలఁదుల ♦ విగ్రహముల । వన్నెమాసినకుచముల ♦ పైనిగప్పఁ
బడినపయ్యెదలనఁగఁ గ♦న్పట్టునచట । సప్పములు వీడియున్నట్టి ♦ కుప్పసములు॥ ౧౭

కాలవశమునఁ బ్రాసాద ♦ పాళిమీఁద । గచ్చునలు పెక్కియటునట ♦ గడ్డిమొలవఁ
బ్రతిఫలింపవు మునుపటి ♦ పగిదినచటఁ । దారగుణశుభ్రశశికళల్ ♦ మాఱకున్న॥ ౧౮

మెల్లఁగావంచికొమ్మల ♦ మీఁదిపూల । నాసపిఱిఁగవచ్చి విలాసవతులు
పూనికోసెడుపూఁదోఁట ♦ లోనిలతలఁ । జెంచులట్టులుకోఁతులు ♦ నొంచెనేఁడు॥ ౧౯

రాత్రివెలిఁగెడుదీపాల ♦ ప్రభలుముగిసెఁ । బగలుకాంతలమోముల ♦ సొగసువాసెఁ
జందనాగరుధూమంపు ♦ జాడమాసె । సాలెడులుజాలముల నేసె ♦ జాలకముల॥ ౨౦

స్నానపరిమళవర్జిత ♦ మైనయట్టి । యినుకబలిపూజ లెవ్వియు ♦ నెసఁగనట్టి
యొడ్డుపైను తప్పబ్బయిం♦డ్లుండునట్టి । సరయువుసుజూడనాగుండె ♦ జల్లుమనును॥

కారణంబగుమానుష ♦ కాయమెడలి । పూర్ణఁబరమాత్మునీ తండ్రి ♦ పొందినట్లు
దీనిఁద్యజియించికుసలరాజ ♦ ధానియైన । నన్నుఁబొందుట యెంతయు ♦ న్యాయమయ్య॥

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్ప్రాగ్రహరో రఘూణాం
పూరప్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా । శరీరబంధేన తిరోబభూవ॥ ౨౩

తదద్భుతం సంసది రాత్రివృత్తం । ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస
శ్రుత్వాత ఏనం కులరాజధాన్యా । సాక్షాత్పతిత్వే వృతమభ్యనందన్॥ ౨౪

కుశావతీం శ్రోత్రియసాత్స కృత్వా । యాత్రానుకూలే౽హని సావరోధః
అనుద్రుతో వాయురివాభ్రవృందైః । సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతస్థే॥ ౨౫

సా కేతుమాలోపవనా బృహద్భిః । విహారశైలానుగతేవ నాగైః
సేనా రథోదారగృహా ప్రయాణే । తస్యాభవజ్జంగమరాజధానీ॥ ౨౬

తేనాతపత్రామలమండలేన । ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన । వేలాముదన్వానివ నీయమానః॥ ౨౭

తస్య ప్రయాతస్య వరూథినీనాం । పీడామపర్యాప్తవతీవ సోఢుం
వసుంధరా విష్ణుపదం ద్వితీయ । మధ్యారురోహేవ రజశ్ఛలేన॥ ౨౮

ఉద్యచ్ఛమానా గమనాయ పశ్చాత్ । పురో నివేశే పథి చ వ్రజంతీ
సా యత్ర సేనా దదృశే నృపస్య । తత్రైవ సామగ్ర్యమతిం చకార॥ ౨౯

తస్య ద్విపానాం మదవారిసేకాత్ । ఖురాభిఘాతాచ్చ తురంగమాణాం
రేణుః ప్రపేదే పథి పంకభావం । పంకో౽పి రేణుత్వమియాయ నేతుః॥ ౩౦

మార్గైషిణీ సా కటకాంతరేషు । వైంధ్యేషు సేనా బహుధా విభిన్నా
చకార రేవేవ మహావిరావా । బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని॥ ౩౧

స ధాతుభేదారుణయాననేమిః । ప్రభుః ప్రయాణధ్వనిమిశ్రతూర్యః
వ్యలంఘయద్వింధ్యముపాయనాని । పశ్యన్ పులిందైరుపపాదితాని॥ ౩౨

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ । ప్రతీపగాముత్తరతో౽స్య గంగాం
అయత్నబాలవ్యజనీ బభూవు । ర్హంసా నభోలంఘనలోలపక్షాః॥ ౩౩

స పూర్వజానాం కపిలేన రోషా । ద్భస్మావశేషీకృతవిగ్రహాణాం
సురాలయప్రాప్తినిమిత్తమంభ । స్త్రైస్రోతసం నౌలులితం వవందే॥ ౩౪

ఇత్యధ్వనః కైశ్చిదహోభిరంతే । కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్వాః
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాధ్వరాణాం । యూపానపశ్యచ్ఛతశో రఘూణాం॥ ౩౫

ఆమెకొగ్గి కిహ్షరించి ♦ యట్లెయంచు । సమ్మతించెనురఘువంశ ♦ జనపమౌళి
యంతనగరాధిదేవత ♦ యానసాబ్జ । మలరదేహంబుతో నదృ♦శ్యతనుగాంచె॥ ౨౩

రాత్రిజరగినవింతను ♦ రాజమౌళి । హేఁకువను దెల్పెఁ గొల్వులో ♦ విప్రులకును
దానినాలించి కులరాజ♦ధానిస్వయము । వలచుటను తెలిసిఁబొగడిరి ♦ వారలెలమి॥ ౨౪

ఆశ్వాకావతి వేదవి♦దాశికొసఁగి । జలదతతితోడి గాలినా ♦ బలముతోడ
యోగ్యదినమునవెడలె న♦యోధ్యఁగూర్చి । రాణివాసంబుగొని వెంట ♦ రామనుతుఁడు॥

ధ్వజములుద్యానవనములై ♦ తనరుచుండఁ । గరులుక్రీడించుగిరులయి ♦ క్రాలుచుండ
నరదములుమేడలైమించ ♦ నరుగుసేన । నృపునినడయాడురాజధా♦నిగఁజెలంగె॥ ౨౬

వెలిగొడుగుమించఁగాఁదొంటి ♦ నెలవునకును । రాజునడిపెడు తచ్ఛమా♦రాజిచూడ
నుదితుఁడైనకళానిధి ♦ యొద్దనకును । నడుపుజలరాశిపగిదిఁ గ♦న్పడుచునుండె॥ ౨౭

అరుగుచుండెడు నతనిసై♦న్యములఁద్రొక్కి । యీసఁగుచుండెడుబాధకు ♦ నోర్వలేక
విష్ణుకొండపపదమయి ♦ వెలయుదివికిఁ । ధరరజోమిషనెక్కెడు ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౨౮

అవలనరుగఁగసిద్ధమౌ ♦ నపుడుగాని । యరిగివిడియంగనుండెడు ♦ నపుడుగాని
యధ్వమునమధ్యనడిచెడు ♦ నపుడుగాని । యెపుడుచూచినఁబూర్ణమౌ ♦ నృపునిసేన॥ ౨౯

ధరణిపతిసేననడుపుచోఁ ♦ దారియందుఁ । గరులుమదవారిధారగాఁ ♦ గార్చుచుండ
గుఱ్ఱములుడెక్కలను బెట్టి ♦ కొట్టుచుండ । ధూళియడుసయ్యెనడుసుదా ♦ ధూళియయ్యె॥

వింధ్యకనుమలనడుమను ♦ విఱిగివిఱిగి । దారిగనుఁగొనుసేనలు ♦ తరలితరలి
గుహలయందుఁబ్రతిధ్వనుల్ ♦ గొలిపికొలిపి । రేపయునమోఘయఁజేసె వి♦రావములను॥ 3౧

ధాతురజమునన్రొఱ్ఱనై ♦ తనరనేమి । కలకలముతూర్యరవములఁ ♦ గలయుచుండఁ
గరుణఁజూచిపుళిందుల ♦ కానుకలను । వింధ్యపర్వతమును దాఁటి ♦ విభుఁడుసనియె॥ 3౨

వంతెనగదంతులనుగొల్పఁ ♦ బడమరకును । బాఱుగంగనుదాఁటుచోఁ ♦ బైకినెగయు
రాజహంసలరెక్కలు ♦ రాజమణికి । నయ్యెఁబోచామరమ్ము ల♦యత్నముగను॥ 33

కపిలమునికోపమునదగ్ధ ♦ కాయులైన । తనదుపెతరులకెల్ల స్వ♦ర్గామమునకుఁ
గారణంబైనయోడలఁ ♦ గదలుచున్న । త్రిపథగానదికిడె నమ♦స్కృతినినృపతి॥ 3౪

ఈవిధంబునఁగొన్నాళ్ళు ♦ త్రోవఁగడపి । కుశుఁడుసరయూతటముఁజేరి ♦ కూర్మిమీఱ
రఘుకులలలనల్పకేదలఁ ♦ గాలుచేఁడు । కఁడేకొలఁది యజ్ఞయూ♦పములఁగాంచె॥

యంత్రప్రవాహైః శిశిరైః పరీతాన్ । రసేనధౌతాన్ మలయోద్భవస్య
శిలావిశేషానధిశయ్యనిన్యు । ర్ధారాగృహేష్వాతపమృద్ధిమంతః॥ ౪౯

స్నానార్ద్రముక్తేష్వనుధూపవాసం । విన్యస్తసాయంతనమల్లికేషు
కామోవసంతాత్యయమందవీర్యః । కేశేషులేభే బలమంగనానాం॥ ౫౦

ఆపింజరా బద్ధరజః కణత్వా । న్మంజర్యుదారా శుశుభేర్జునస్య
దగ్ధ్వాపి దేహంగిరిశేనరోషాత్ । ఖండీకృతాజ్యేవ మనోభవస్య॥ ౫౧

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం । పురాణశీధుం నవపాటలంచ
సంబధ్నతా కామిజనేషు దోషాః । సర్వేనిదాఘావధినాప్రమృష్టాః॥ ౫౨

జనస్యతస్మిన్ సమయే విగాఢే । బభూవతుర్ద్వౌ సవిశేషకాంతౌ
తాపాపనోదక్షమ పాదసేవౌ । సచోదయస్థౌ నృపతిః శశీచ॥ ౫౩

అథోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే । రోధోలతాపుష్పవహే సరయ్వాః
విహర్తుమిచ్ఛావనితాసఖస్య । తస్యాంభసి గ్రీష్మసుఖేబభూవ॥ ౫౪

సతీరభూమౌ విహితోపకార్యా । మానాయిభిస్తామపకృష్టనక్రాం
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం । ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః॥ ౫౫

సాతీరసోపాన పథావతారా । దన్యోన్యకేయూర విఘట్టినీభిః
సనూపురక్షోభపథాభిరాసీ । దుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః॥ ౫౬

పరస్పరాభ్యుక్షణ తత్పరాణాం । తాసాంనృపోమజ్జనరాగదర్శీ
నౌసంశ్రయః పార్శ్వగతాం కిరాతీ । ముపాత్తవాల వ్యజనాం బభాషే॥ ౫౭

పశ్యావరోధైః శతశోమదీయై । ర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః
సంధ్యోదయః సాభ్రఇవైషవర్ణం । పుష్యత్యనేకం సరయూప్రవాహః॥ ౫౮

విలుప్తమంతః పురసుందరీణాం । యదంజనం నౌలలితాభిరద్భిః
తద్బధ్నతీభిర్మదరాగశోభాం । విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసాం॥ ౫౯

ఏతాగురుశ్రోణిపయోధరత్వా । దాత్మానముద్వోఢుమశక్తిమత్త్వాః
గాఢాంగదైర్బాహుభిరప్సుబాలాః । క్లేశోత్తరం రాగవశాత్ప్లవంతే॥ ౬౦

అమీశిరీష ప్రసవావతంసాః । ప్రభ్రంశినోవారి విహారిణీనాం
పారిప్లవాః స్రోతసి నిమ్నగాయాః । శైవాలలోలాంశ్ఛలయంతి మీనాన్॥ ౬౧

నృపుడుధనికులు ధారాగృహమ్ములందుఁ । జల్లతుంపురుయంత్రముల్ ♦ చల్లఁ జొట్టుఁ
జందనపునీటఁగడగిన ♦ చలువరాళ్ళఁ । గడపెరి నిదాఘతాపంబుఁ ♦ గడుముదమున॥ ౪౯

స్నానముననైనతడియార ♦ జారవిడిచి । ధూపమిడిసంజమల్లెల ♦ తోడఁదురుము
నంగనలువెట్టుకురులచే ♦ నంగజాండు । మధువుతోఁజన్నబలమును ♦ మరలఁబడసె॥ ౫౦

పుష్పవృష్టిఁగూడియొజ్జనై ♦ పొదలుపాముగు । మద్దిపూఁగొమ్మమాటఁగా ♦ మదికిఁదోఁచె
హాయఁదుమారునిఁగాల్చిన ♦ యవలఁగూడఁ । గోపమునఁద్రుంచివైచిన ♦ గుణమనంగ॥ ౫౧

మావి వనలందుఁబారిఁతదో ♦ మద్యమందుఁ । గ్రొత్తపాదిరిపువ్వులందుఁ ♦ జిత్తమలరు
గంధమునుగూర్చిగ్రీష్మంబు ♦ కాముకులకు । సలిపినసమస్తదోషముల్ ♦ దులిపికొనియె॥

మండునావేసవినిజాడ ♦ రెండెపగిజకు । నెంతయును గాంతియుతమునై ♦ యొసఁగుచుండెఁ
బాదములఁగొల్చు వారితా ♦ పములనార్చు । నుదయమందున్ననృపతియు ♦ నుడుపతియును॥

అలిని దరఁగల మదమురా ♦ శమ్ములాగు । తటములనుబువ్వుఁదీఁగెలు ♦ దనరుచుండు
సరయు ప్రజలమ్ములనుగ్రీడ ♦ సలుపఁగోరె । సకులకో తేఁదుకద్దిగ్నిమ్మ ♦ సమయమందు॥

తీరములఁ బటగృహములు ♦ దీర్చినట్టి । ధీవరులు నక్రములఁబట్టి ♦ తెచ్చినట్టి
నదినివిహరింపఁదొడఁగె భూ ♦ నాథమాళి । చక్రితేజాంశు దగుమహో ♦ త్సాహగతిని॥ ౫౫

గట్టుమెట్టులదిగియెడు ♦ కాంతలప్పు । డొండొరులవండకడియాల ♦ రొదయికలను
నందెలనుజేయుశబ్దమ్ము ♦ లచటనుండు । హంసలనుభీతిఁజెదరెడు ♦ నట్లుచేసె॥ ౫౬

చల్లులాడంగనొండొరుల్ ♦ సంభ్రమించు । చేడియలకేళిఁజూడంగ ♦ నోడనుండు
ధరణిపతితనప్రక్కఁ జా ♦ మరమువైచు । నక్కరాతకులోద్భవ ♦ కనియెనిట్లు॥ ౫౭

అంగరాగంబుకరఁగిపో ♦ నంతిపురవు । సఖులువందలుక్రీడింప ♦ సరయువదిగొ
యభ్రములతోడిసంధ్యోద ♦ యంబుకరణి । నెన్నఁగాఁగానియెన్నియో ♦ వన్నెలీనె॥

నగరివనితాజనంబుల ♦ నయనములను । జెలఁగుకాటుకనోడలు ♦ గలఁచునీరు
మాపిననుగూడదానికి ♦ మాటుగాను । గూర్చుమదరాగమొప్పెడు ♦ గొప్పశోభ॥ ౫౯

కుచనితంబమూలెంతయు ♦ గొప్పవాట । భారమోర్వనియట్టి యీ ♦ పడుచువారు
బాహుపురిబంధ మొదవిన ♦ బాహువులను । గష్టమునసీదిరాటలోఁ ♦ గలుగుతమిని॥ ౬౦

క్రీడసల్పెడువీరి శరీరమునను । భూషణంబులువడి నదీ ♦ పూరమందుఁ
। మీనమ్ములకునది ♦ భ్రాంతిఁగొలిపె॥ ౬౧

ఆసాంజలాస్ఫాలన తత్పరాణాం । ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః । సంలక్ష్యతే నచ్ఛిదురోపిహారః॥ ౬౨

ఆవర్తశోభానతనాభికాంతే । ర్భంగోభ్రువాం ద్వంద్వచరాః స్తనానాం
జాతానిరూపావయవోపమానా । న్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం॥ ౬౩

తీరస్థలీ బర్హిభిరుత్కలాపైః । ప్రస్నిగ్ధకేకై రభినంద్యమానం
శ్రోత్రేషు సంమూర్ఛతిరక్తమాసాం । గీతానుగం వారిమృదంగవాద్యం॥ ౬౪

సందష్టవస్త్రే ష్వబలానితంబే । ష్విందుప్రకాశాం తరితోడుతుల్యాః
అమీజలాపూరిత సూత్రమార్గా । మౌనంభజంతే రశనాకలాపాః॥ ౬౫

ఏతాః కరోత్పీడితవారిధారా । దర్పాత్సఖీభి ర్వదనేషు సిక్తాః
వక్రేతరాగ్రై రలకై స్తరుణ్యః । శ్చూర్ణారుణాన్ వారిలవాన్ వమంతి॥ ౬౬

ఉద్బంధకేశశ్చ్యుత పత్రలేఖో । విశ్లేషిముక్తా ఫలపత్రవేష్టః
మనోజ్ఞఏవ ప్రమదాముఖానా । మంభోవిహారాకులితోపివేషః॥ ౬౭

సనౌవిమానా దవతీర్య రేమే । విలోలహారః సహతాభిరప్సు
స్కంధావలగ్నో ద్ధృతపద్మినీకః । కరేణుభిర్వన్య ఇవద్విపేంద్రః॥ ౬౮

తతోనృపేణానుగతాః స్త్రియస్తా । భ్రాజిష్ణునాసాతిశయం విరేజుః
ప్రాగేవముక్తానయనాభిరామాః । ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం॥ ౬౯

వర్ణోదకైః కాంచనశృంగముక్తై । స్తమాయతాక్ష్యః ప్రణయాదసించన్
తథాగతః సోతితరాం బభాసే । సధాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః॥ ౭౦

తేనావరోధప్రమదాసఖేన । విగాహమానేన సరిద్వరాంతాం
ఆకాశగంగా రతిరప్సరోభి । ర్వృతోమరుత్వా ననుయాతలీలః॥ ౭౧

యత్కుంభయోనే రధిగమ్యరామః । కుశాయరాజ్యేన సమందిదేశ
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తు । రజ్ఞాతపాతం సలిలేమమజ్జ॥ ౭౨

స్నాత్వా యథాకామ మసౌసదార । స్తీరోపకార్యాం గతమాత్రఏవ
దివ్యేనశూన్యం వలయేనబాహు । మపోఢనేపథ్య విధిర్దదర్శ॥ ౭౩

జయశ్రియః సంవననం యతస్త । దాముక్తపూర్వం గురుణాచయస్మాత్
సేహేస్యనభ్రంశ మతోనలోభాత్ । సతుల్యపుష్పాభరణో హి ధీరః॥

జలముఁజిమ్ముటలోన నా♦సక్తులౌట । ముత్యములమించి శీకరాల్ ♦ పొదలుచుంట
హారములు తెగి కుచముల♦ జాఱుచున్నఁ । దెఱంగులోకయింత మేనియుఁ♦ దెలియరైరి॥ ౧౨

బొడ్డునుఁ జిఁబోలఁదరఁగలఁ ♦ బోలబొమలు । జక్కవలఁబోలఁగుచములు ♦ సౌరునందు
నంగములఁబోల్పవిఖ్యాత ♦ మైనవెల్ల । వింత గావీరిచెంత నే ♦ వెలసెనిచట॥ ౧౩

జలములనుబుట్టుధింధిమి ♦ శబ్దమదిగొ । స్త్రీలగీతములనుగూడి ♦ తీరమందుఁ
బురులువిచ్చినమధురమౌ ♦ స్వరముగన్న । శిఖులుగొనియాడ శ్రావ్యమై ♦ చెవినిబడియె॥

అతివలనితంబములనీట ♦ నంటికొన్న । వస్త్రములమీఁది మొలనూళ్ళ ♦ వఱలుచంద్ర
కాంతినడఁగినచక్కల ♦ కరణినుండి । బెజ్జములనీరుసొచ్చిన ♦ వీడెరవము॥ ౧౪

కాంతలుజలమ్ముగర్వానఁ ♦ గరములెత్తి । చిమ్ముఁగా మాఱుచిమ్మెడు ♦ చెలులజలము
గ్రిమ్మమోములసరళాల ♦ కములకొనలఁ । గుంగుమపురక్తబిందులఁ ♦ గురిసెనదిగొ॥ ౧౫

జలవిహారముచేసెంత ♦ కలఁగియున్నఁ । గురులుముడివీడిపత్త్రిముల్ ♦ గరఁగియుంట
వెలయుముత్యాలజూముకాలు ♦ వ్రేలుచుంట । నింతులమొగమ్ములొప్పారె ♦ నెంతయేని॥

ఓడసిగివారితోనీటఁ ♦ గ్రీడసలిపె । నిటునటుఁజలింపహారమ్ము ♦ నృపతిమౌళి
వనగజేంద్రంబుత్రోంచిన ♦ వనజలతను । మొహనిడికరేణులనుగూడి ♦ మెలఁగుకరణి॥ ౧౭

అట్టులొప్పెడునృపునితో ♦ ననుగమించి । యతివలెంతయువఱలిరి ♦ యందముగను
మొదటముత్తములేచూడ ♦ ముదముఁగొల్పు । నీలమునుగూడి మెఱయ వర్ణింపఁదరమె॥

పైఁడిచిమ్మనగ్రోవులఁ ♦ బడఁతులపుడు । రంగులజలమ్ములతనిపైఁ ♦ బొంగికురియ
నెంతయును గైరికపువాఁగు ♦ తెసఁగుచుండు । నద్రిరాజంబువలెఁబొల్చె ♦ నవనిధవుఁడు॥

ఆనదీరాజమునఁ దన ♦ యంతిపురపు । సతులతోడవిహారంబు ♦ సలుపునృపుఁడు
దివిజగంగను దేవతా ♦ స్త్రీలతోడఁ । గేళియొనరించు సురపతి ♦ లీలనొప్పె॥ ౨౦

కుంభభవదత్తమైగెల్పుఁ ♦ గొల్పునట్టి । భూరిరాజ్యముతో రామ ♦ భూధవుండు
పొదలికుశునకునిడినట్టి ♦ భూషసడలి । యేటఁబడెఁగుంకుతఱినతఁ ♦ డెఱుఁగకుండ॥ ౨౧

తృప్తిగాస్నానమొనరించి ♦ దేవితోడఁ । దీరపటభవనంబును ♦ జేరియతఁడు
వస్త్రములుదాల్చుచోఁగాంచె ♦ బాహువందు । దివ్యవలయంబులేకుంట ♦ దీనుఁడగుచు॥

జయకరమనుగూర్చుదివ్యమౌ ♦ సాధనంబు । మున్నుజనకుఁడుదాల్చిన ♦ భూషణంబు
గానఁదఁడొకఁడెడల లో♦భానఁగాను । ధీరునకుఁబూలువగలొక్క ♦ తీరుగాదె॥ ౨౪

తతః సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వా । నానాయినస్తద్విచయేనదీష్ణాన్
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయూంవిగాహ్య । తమూచురస్లాన ముఖప్రసాదాః॥ ౭౫

కృశః ప్రియతో న చదేవలబ్ధం । మగ్నం పయస్యా భరణోత్తమంతే
నాగేనలౌల్యా త్కుముదేననూన । ముపాత్త మంతర్హ్రదవాసినాతత్॥ ౭౬

తతః సకృత్వాధనురాత్త తజ్యం । ధనుర్ధరః కోప విలోహితాక్షః
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ । భుజంగనాశాయ సమాదదేస్త్రం॥ ౭౭

తస్మిన్ హ్రదః సంహితమాత్రఏవ । క్షోభాత్సమావిద్ధ తరంగహస్తః
రోధాంసి నిఘ్నన్నవపాతమగ్నః । కరీవవన్యః పరుషం రరాస॥ ౭౮

తస్మాత్సముద్రాదివమథ్యమానా । దుద్వృత్త నక్రాత్సహసోన్మమజ్జ
లక్ష్మ్యేవసార్థం సురరాజవృక్షం । కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః॥ ౭౯

విభూషణప్రత్యుపహారహస్త । ముపస్థితం వీక్ష్యవిశాంపతిస్తం
సౌపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహార । ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషోహిసంతః॥ ౮౦

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్ । కుశం ద్విషామంకుశమస్త్రవిద్వాన్
మానోన్నతేనాప్యభివంద్యమూర్ధ్నా । మూర్ధాభిషిక్తం కుముదోబభాషే॥ ౮౧

అవైమికార్యాంతర మానుషస్య । విష్ణోః సుతాఖ్యామపరాంతనుం త్వాం
సోహంకథంనామతవాచరేయ । మారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం॥ ౮౨

కరాభిఘాతోత్థిత కందుకేయ । మాలోక్యబాలాతికుతూహలేన
జవాత్పత జ్జ్యోతి రివాంతరిక్షా । దాదత్త జైత్రాభరణం త్వదీయం॥ ౮౩

తదేతదాజాను విలంబినాతే । జ్యాఘాతరేఖా కిణలాంఛనేన
భుజేనరక్షా పరిఘేణభూమే । రుపైతుయోగం పునరంసలేన॥ ౮౪

ఇమాంస్వసారంచ యవీయసీంమే । కుముద్వతీం నార్హసినానుమంతుం
ఆత్మాపరాధం నుదతీంచిరాయ । శుశ్రూషయాపార్థివ పాదయోస్తే॥ ౮౫

ఇత్యూచివానుపహృతాభరణః క్షితీశం । శ్లాఘ్యోభవాన్స్వజన ఇత్యనుభాషితారం
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః । కన్యామయేన కుముదః కులభూషణేన॥ ౮౬

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయహస్తే
మాంగల్యోర్ణావలయిని పురః పావకస్యోచ్ఛిఖస్య

దాని వెదుకంగ నదినీఁద ♦ దక్షులైన । జాలరుల నెల్లఁ బంచిన ♦ సరయువందు
వెదకి వేసారి వారలు ♦ విఫలులగుచు । వచ్చి తెల్పిరి మఱి కాంతి ♦ వాడ కిట్లు॥ ౨౫

చేసితి మియత్నములు గాని ♦ చిక్క లేదు । మునిఁగిపోయిన భవదీయ ♦ భూషణంబు
కాదలఁగుము దాక్ష్యసాగుఁడే ♦ హ్రదము క్రింద । వాఁడు హరియించియుండు లో ♦ భమున డీని॥

అప్పుడు గోపారుణాత్ముఁడై ♦ యానుధన్వి । ప్రాకటబలాఢ్యుఁడౌ నర♦పాలమౌళి
చేరి తీరంబుఁ జాపానఁ ♦ జేర్చి నారి । సర్పమును జంప గారుడా♦స్త్రము నదీసె॥ ౨౬

అలుఁగుఁ గూర్చినమాత్రన ♦ నాహ్రదంబు । తద్దయుఁ గలంగి వీచి హ♦స్తములవీచి
తటులు దగఁ బాతి గోతిలోఁ ♦ దగులువడిన । వన్యగజమట్లు ఘోర ర♦వంబొనర్చె॥ ౨౭

అప్పుడు మకరాళిఁ గలఁగుచా ♦ హ్రదమునుండి । పాదమేఁగన్యాస మేతుఁడై ♦ భుజగరాజు
తరపఁబడినట్టి పాలసం♦ద్రమ్ము రుఁడి । పాడమినరమాయుతామర ♦ భూజమట్లు॥ ౨౮

మరలఁ దనకీయఁ దెచ్చిన ♦ మండనంబు । నతనికరమున వీక్షించి ♦ యానృపాలుఁ
డట్టె దించెను వైనతే♦యాస్త్రమపుడు । నతులరోడఁ గోపదీక్షఁ దా♦లుతు రెఘునాలు॥ ౩౦

ఎంతమానోన్నతి విగని ♦ రొసఁగుచున్న । వైనతేయాస్త్రవాదుఁడౌట ♦ పంచిశిరము
వజ్జగన్నాథపుత్రున ♦ కవనిపతికిఁ । గుశునకుఁ బరాంకుశునకు న♦క్కుముదుఁడనిరె॥ ౩౧

వేఱు పనికయి మానుప ♦ వేషమూని । నట్టికిష్ణునినుతుఁడను ♦ నంకమునను
మాఱురూపంబు నెత్తిన ♦ మాన్యుఁడీవు । నేను నీప్రీతిఁ జెలుపఁగా ♦ నెంతవాఁడ॥ ౩౨

చేత నెగయంగఁ గొట్టిన ♦ చెండు కొఱకు । మీదికిం జూచు నిబ్బాల ♦ మింటనుండి
చుక్కవలె వేగమున జాఱు♦చున్న నీదు । భూషఁ గనుఁగొని వేడ్కమైఁ♦ బుచ్చుకొనిరె॥ ౩౩

స్థిరగుణకిణాంకముల చేతఁ ♦ దేజరిల్లి । జానువుల దాఁక వ్రేలాడి ♦ జగతి గాచు
పరిఘుయగు నీదు బలమైన ♦ బాహువునను । మణులనిది గూర్పఁబడుఁగాక ♦ మానవేంద్ర॥ ౩౪

చిరముగా నీ పదమ్ముల ♦ సేవఁ జేసి । తాను నీకు నొసర్చిన ♦ తప్పిదమ్ముఁ
దొలఁచికొనసెంచె నాదగు♦ చెలియలీతె । తగ దొరగహింపు నీకుమ♦ద్వతిని నృమణి॥ ౩౫

అంచు భూషణ మొసఁగినఁ ♦ గాంచి తన్ను । శ్లాఘ్యబంధుండవీవను ♦ తన్మ్రపరునకు
బంధువులఁ గూడి విధ్యుక్త ♦ ఫణితిఁ గూర్చెఁ । గులమణిని గన్యఁ గుముదుండు ♦ కూర్మి మీఱ॥

ఉ॥ మంగళకంకణంబమరు ♦ మానిని హస్తము సాహచర్యకై
మంగళమూర్తి భూవిభుఁడు ♦ మండెడు నగ్నికి ముందుఁ బట్టినన్

దివ్యస్తూర్యధ్వని రుదచరద్వ్యశ్నువానోదిగంతాన్
గంధోదగ్రింత దనువవృషుః పుష్పమాశ్చర్యమేఘాః॥ ౮౬

ఇత్థంనాగస్త్రిభువనగురోరౌరసం మైథిలేయం
లబ్ధ్వాబంధుం తమపిచకుశః పంచమం తక్షకస్య
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోరత్యజద్వైనతేయా
చ్ఛాంతవ్యాళా మవనిమపరః పౌరకాంతఃశశాస॥ ౮౭

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
కుముద్వతీపరిణయోనామ షోడశస్సర్గః

మంగళదేవతూర్యములు ♦ మానక మ్రోసె దిగంతమంటుచున్
మంగళమేఘముల్ గురిసె ♦ మంజులగంధసుమప్రవర్షముల్ ॥ ౨౮

సీ॥ ముజ్జగంబులకును ♦ మూలమైగురునయి । రహివహించినయట్టి ♦ రామునకును
ప్రవిమలగుణములఁ ♦ బానమైనట్టి । చరితనొప్పారిన ♦ జానకికిని
బుత్రుఁడై పొల్చిన ♦ భూపశిరోమణి । యొప్పుచుట్టంబయ్యె ♦ నురగపతికిఁ
దక్షుకు సేనవ ♦ తరమువాఁడయినట్టి । కుముదుండు బంధువు ♦ కుశునకయ్యె
గీ॥ నొకఁడు పితృసఖశత్రుఁడై ♦ యుండినట్టి
వైనతేయుని భయమును ♦ వదలి మనియె
మఱియొకఁడు సర్పములు శాంతిఁ ♦ బరఁగఁ బ్రజకు
మిత్రుఁడై భూరిమహిమతో ♦ ధాత్రి నేలె॥ ౨౯

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందుఁ
గుముద్వతీ పరిణయంబను షోడశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తదశః సర్గః

—:o:—

అతిథిం నామకాకుత్స్థా । త్పుత్రం ప్రాప కుముద్వతీ
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ । ప్రసాదమివ చేతనా॥ ౧

సపితుః పితృమాన్వంశం । మాతుశ్చానుపమద్యుతిః
అపునాత్సవితేవోభౌ । మార్గావుత్తరదక్షిణౌ॥ ౨

తమాదౌ కులవిద్యానా । మర్థమర్థవిదాంవరః
పశ్చాత్పార్థివ కన్యానాం । పాణిమగ్రాహయత్పితా॥ ౩

జాత్యస్తేనాభిజాతేన । శూరః శౌర్యవతాం కుశః
అమన్యతైక మాత్మాన । మనేకం వశినావశీ॥ ౪

సకులోచిత మింద్రస్య । సాహాయ్యకముపేయివాన్
జఘానసమరే దైత్యం । దుర్జయం తేనచావధి॥ ౫

తం స్వసా నాగరాజస్య । కుముదస్య కుముద్వతీ
అన్వగాత్కుముదానందం । శశాంకమివ కౌముదీ॥ ౬

తయోర్దివస్పతేరాసీ । దేకః సింహాసనార్ధభాక్
ద్వితీయాపి సఖీ శచ్యాః । పారిజాతాంశభాగినీ॥ ౭

తదాత్మసంభవం రాజ్యే । మంత్రివృద్ధాః సమాదధుః
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం । భర్తుః సంగ్రామయాయినః॥ ౮

తే తస్య కల్పయామాసు । రభిషేకాయ శిల్పిభిః
విమానం నవముద్వేది । చతుఃస్తంభ ప్రతిష్ఠితం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

సప్తదశాశ్వాసము.

గీతములు.

విశద కాకుత్స్థ మణియైన ♦ కుశునివలనఁ । గనెఁ గుముద్వతి యతిథినాఁ ♦ దనరుసుతుని
యామినికిఁ దుదనొప్పెడు ♦ జామువలన । స్వాంత మెంతయుఁ దెలివిని ♦ బడయునట్లు॥

దక్షిణోత్తర మార్గముల్ ♦ తరణి ద్యుమణి । వెలయఁజేసెను కరణిఁ దా ♦ వెలయఁజేసెఁ
దల్లిదండ్రుల కులములఁ ♦ దండ్రివంటి । యతుల తేజోనిధాన మ♦య్యతిథి మహతి॥ ౧

అర్థవిదులందు నగ్రణి ♦ యైనతండ్రి । యాత్మజాతునిఁ గులవిద్య ♦ లందుఁ దొలుతఁ
గుశలునిఁగఁ జేసి యావలఁ ♦ గూర్మిఁ గొలిపె । రాచకన్నెలఁ జేపట్టి ♦ రహిపహింప॥ ౨

నిర్మలాన్వయ శౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । బొందియలరారుచుండెడు ♦ పుత్రుఁ గాంచి
నిర్మలాన్వయ శౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । గన్న కుశుఁడెంచెఁ దా నొంటి♦గా నలంచు॥ ౩

తనకులోచితమైనట్టి ♦ ధర్మమునను । వజ్రికి సహాయమొనరించు ♦ పనికిఁ బోయి
దుర్జయాసుర సమరానఁ ♦ ద్రుంచి వైచి । వానిచేఁ బడె నప్పుడే ♦ తానుగూడ॥ ౪

కువలయానందుఁ జంద్రుని ♦ గూడి చనెడు । వెన్నెలను బోలెఁ గుముదుఁడన్ ♦ బన్నగేంద్రు
ననుజయైన కుముద్వతి ♦ యనుగమించె । నవని హర్షాన హర్షమ్ము ♦ నందు విభుని॥ ౫

వారిలో నొకఁడయ్యెను ♦ వజ్రిదైన । యర్ధసింహాసనంబున ♦ క స్వర్గభాగి
యొక్కతయ్యెను శచికిఁదా ♦ నుచితసఖియుఁ । బారిజాతంబునందలి ♦ పాలికాఁపు॥ ౬

అంతసమరానఁ జేరుచో ♦ నవనివిభుఁడు । దమకునిడినట్టి యాజ్ఞను ♦ దలఁచి యప్పు
డతనిసుతరత్నమెకాప్రిలు ♦ నతిథినిడిరి । రాజ్యమున వృద్ధసచివులు ♦ రాజభక్తి॥ ౭

చెలఁగి వారలు పట్టాభి♦షేకమునకు । శిల్పులను గొల్పి నిర్మింపఁ ♦ జేసిరంత
నున్నతంబైన వేదియుఁ ♦ జెన్నుమీఱు । నాల్గుకంబాలుగల విమా♦నంబు నొకటి॥ ౮

తత్రైనం హేమకుంభేషు । సంభృతైస్తీర్థవారిభిః
ఉపతస్థుః ప్రకృతయో । భద్రపీఠోపవేశితం॥ ౧౦

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం । తూర్యైరాహతపుష్కరైః
అన్వమీయత కల్యాణం । తస్యావిచ్ఛిన్నసంతతి॥ ౧౧

దూర్వాయవాంకుర ప్లక్ష । త్వగభిన్న పుటోత్తరాన్
జ్ఞాతివృద్ధైః ప్రయుక్తాన్ స । భేజే నీరాజనావిధీన్॥ ౧౨

పురోహిత పురోగాస్తం । జిష్ణుం జైత్రై రథర్వభిః
ఉపచక్రమిరే పూర్వ । మభిషేక్తుం ద్విజాతయః॥ ౧౩

తస్యౌఘ మహతీ మూర్ధ్ని । నిపతంతీ వ్యరోచత
సశబ్ద మభిషేక శ్రీ । ర్గంగేవ త్రిపురద్విషః॥ ౧౪

స్తూయమానః క్షణే తస్మిన్ । నలక్ష్యత స బందిభిః
ప్రవృద్ధ ఇవపర్జన్యః । సారంగై రభినందితః॥ ౧౫

తస్యసన్మంత్రపూతాభిః । స్నానమద్భిః ప్రతీచ్ఛతః
వవృధే వైద్యుతస్యాగ్నే । ర్వృష్టిసేకాదివద్యుతిః॥ ౧౬

స తావదభిషేకాంతే । స్నాతకేభ్యో దదౌ వసు
యావత్తేషాం సమాప్యేరన్ । యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః॥ ౧౭

తే ప్రీతమనసస్తస్మై । యామాశిషముదైరయః
సా తస్య కర్మనిర్వృత్తై । ర్దూరంపశ్చాత్కృతాఫలైః॥ ౧౮

బంధచ్ఛేదంసబద్ధానాం । వధార్హాణామవధ్యతాం
ధుర్యాణాంచధురో మోక్ష । మదోహంచాదిశద్గవాం॥ ౧౯

క్రీడాపతత్రిణోప్యస్య । పంజరస్థాశ్శుకాదయః
లబ్ధమోక్షాస్తదాదేశా । ద్యథేష్టగతయోభవన్॥ ౨౦

తతఃకక్ష్యాంతరన్యస్తం । గజదంతాసనంశుచి
సోత్తరచ్ఛదమధ్యాస్త । నేపథ్యగ్రహణాయ సః॥ ౨౧

తంధూపాశ్యానకేశాంతం । తోయనిర్ణిక్తపాణయః
ఆకల్ప సాధనైస్తైస్తై । రుపసేదుః ప్రసాధకాః॥ ౨౨

భద్రపీఠాననచ్చట ♦ నజలుచున్న । యతని చెంగటనుండిరి ♦ యమలతీర్థ
వారిపూరిత హేమకుంభములతోడ । సంభ్రమముమీఱభక్తితో ♦ సచివులెల్ల॥ ౧౦

తెఱచఁబడినట్టిముఖముల ♦ దీర్ఘమధుర । రవములీనుచునుండు తూర్యములెతెల్పె
నతనికవిచ్ఛేదమెప్పుడు ♦ నందనట్టి । నిత్యకల్యాణములచేత ♦ నెగడునంచు॥ ౧౧

గరికతోయవాంకురమ్ములు ♦ గలిసినట్టి । పంచనామత్తిపట్టలు ♦ పల్లవములు
ప్రీతితోజ్ఞాతివృద్ధు లర్పించుచుండ । నతఁడునీరాజనముఁ గాంచె ♦ నర్హవిధిని॥ ౧౨

విప్రవరులుపురోహితుఁ ♦ బెట్టిముందు । విజయమునుగొల్పుశక్తిచే ♦ వెలయుచుండు
నంచితాథర్వ వేదమంత్రాళిచేత । దొరకునభిషేకమొనరింపఁ ♦ దొడఁగిరపుడు॥ ౧౩

అతనితలమీఁదనభిషేక ♦ మందుమోసి । పడుచునుండెడుజలధార ♦ భవ్యమగుచుఁ
దిగ్రిపురవైరిశిరంబున ♦ దివమునుండి । పడెడువిమలాంబువులగంగ ♦ పగిదిమెఱసె॥ ౧౪

చాతకమ్ములుపొగడఁ బర్జన్యమూర్తి । యంతకంతకుఁబొదలెడు ♦ నట్టులపుడు
వందిజనములుపొగడంగఁ ♦ బ్రభువుకూడ । నంతకంతకుఁబొదలెను ♦ హర్షమునను॥ ౧౫

వృష్టిజలములచేతను ♦ విద్యుదగ్ని । పరిజ్వరిల్లెడుకరణి నా ♦ ప్రభువరుండు
మంత్రపూతజలమ్ముల ♦ మజ్జనంబు । చేత దేదీప్యమానుఁడై ♦ చెలఁగుచుండె॥ ౧౬

అంతనభిషేకకార్యంబు ♦ సాంతమైన । వారియజ్ఞసమాప్తికి ♦ వలసినంత
సిరులనేగాక దక్షిణఁ ♦ జేర్చియిచ్చె । స్నాతకులకెల్ల నద్ధరా ♦ స్వామివరుఁడు॥ ౧౭

ప్రీతిస్నాతకులిడ్డ దీ♦వెనలఫలము । లపుడెగా కొదవఁగనుండె ♦ నెపుడొయుండు
భూపచంద్రుపురాకృత ♦ పుణ్యమెల్ల । వెంటవెంట నెఫలియించు ♦ చుంటఁజేసి॥ ౧౮

బద్ధులగువారిబంధముల్ ♦ పాపివేయు । వధ్యులగువారిఁజంపక ♦ వదలివేయు
బరువుపశువులపైమోపఁ ♦ బడకయుండ । నాలఁబిదుకకయుండంగ ♦ నాజ్ఞయొసఁగె॥

పంజరమ్ములఁబెట్టంగఁ ♦ బడినయట్టి । కీరములు మొదలుగఁగల్గు ♦ కేళికొఱకు
నైనపక్షులుకూడ నత్యంతిథియాజ్ఞ । విడిచిపడివిహారమునుసల్పె ♦ విచ్చలవిడి॥ ౨౦

అన్నపొలపరుండు హర్మ్యాంగణమున । నమలతరవస్త్రశోభిత ♦ మయినయట్టి
శుభ్రగజదంతపీఠిపై ♦ సొగసుమీఱ । నధివసించె నలంకృతి ♦ నందుకొఱకు॥ ౨౧

కడిగికొని చక్కఁగానిటఁ ♦ గరతలములు । నతనికొవవెండ్రుకలనున్న ♦ యట్టికడిని
ధూపమునవాచ్చిభూపుఁ ♦ డొమునుబాయు । నరయనుని చెంతేనుండెను ♦ నగఁలఁజాల్పి॥ ౨౨

తేస్యముక్తా గుణోన్నద్ధం । మౌళిమంతర్గతస్రజం
ప్రత్యూప్తః పద్మరాగేణ । ప్రభామండల శోభినా॥ ౨౩

చందనే నాంగరాగంచ । మృగనాభి సుగంధినా
సమాపయ్య తతశ్చక్రుః । పత్త్రం విన్యస్త రోచనం॥ ౨౪

ఆముక్తాభరణః స్రగ్వీ । హంసచిహ్న దుకూలవాన్
ఆసీదతిశయప్రేక్ష్యః । సరాజ్యశ్రీ వధూవరః॥ ౨౫

నేపథ్య దర్శినశ్ఛాయా । తస్యాదర్శే హిరణ్మయే
విరరాజోదితే సూర్యే । మేరౌకల్పతరోరివ॥ ౨౬

సరాజ కకుదవ్యగ్రై । పాణిభిః పార్శ్వ వర్తిభిః
యయావుదీరితాలోకః । సుధర్మానవమాం సభాం॥ ౨౭

వితానసహితం తత్ర । భేజే పైతృక మాసనం
చూడామణిభిరుద్ఘృష్ట । పాదపీఠం మహీక్షితాం॥ ౨౮

శుశుభే తేన చాక్రాంతం । మంగళాయతనం మహత్
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః । కౌస్తుభే నేవకైశవం॥ ౨౯

బభౌభూయః కుమారత్వా । దధిరాజ్యమవాప్యసః
రేఖాభావాదుపారూఢః । సామగ్ర్యమివ చంద్రమాః॥ ౩౦

ప్రసన్న ముఖరాగంతం । స్మితపూర్వాభిభాషిణం
మూర్తిమంత మమన్యంత । విశ్వాసమనుజీవినః॥ ౩౧

సపురం పురుహూతశ్రీః । కల్పద్రుమ నిభధ్వజాం
క్రమమాణ శ్చకారద్యాం । నాగేనైరావతౌజసా॥ ౩౨

తస్యైకస్యోచ్ఛ్రితం ఛత్రం । మూర్ధ్ని తేనామలత్విషా
పూర్వరాజవియోగౌష్మ్యం । కృత్స్నస్య జగతోహృతం॥ ౩౩

ధూమాదగ్నేః శిఖాఃపశ్చా । దుదయాదంశవోరవేః
సోతీత్య తేజసాంవృత్తిం । సమమేవోత్థితోగుణైః॥ ౩౪

తంప్రీతివిశదైర్నేత్రై । రన్వయుః పౌరయోషితః
శరత్ప్రసన్నైర్జ్యోతిర్భి । ర్విభావర్య ఇవధ్రువం॥ ౩౫

గులదండలును త్రెంపు ♦ సరులుగూడి । యున్న యాతనిమాళిలో ♦ నుంచిరపుడు
పద్మరాగమణిప్రభల ♦ పర్వుచుండు । భూరిశోభాకరంబులు ♦ భూషణములు॥ ౨౩

చారుమృగమదపరిమళ ♦ చందనమున । నంగరాగంబుఁగూర్చి స♦మంచితముగ
మంచిగోరోజనముచేత ♦ మించునట్లు । చిత్రపత్త్రంబు లిడిరి వి♦చిత్రముగను॥ ౨౪

తోడవులిడి మేనసిరిదండ ♦ మెడను బెట్టి । హంసచిత్రంబులంతట ♦ నమరునట్టి
దంబుమీటిన సరదుకూ♦లంబు గట్టి । మెఱసె నెంతయు రాజ్యల♦క్ష్మీవరుఁడు॥ ౨౫

తనదు సింగారమును హేమ ♦ దర్పణమున । వేడ్కఁగనునట్టి నృపు ప్రతి♦బింబమొప్పె
భాస్కరోదయమున మేరు ♦ పర్వతమున । వెలయు కల్పతరుప్రతి ♦ బింబమట్లు॥ ౨౬

పాణులను రాజచిహ్నముల్ ♦ పట్టి కొలుచు । పార్శ్వవర్తులు జయజయ ♦ ధ్వనులు సేయ
దేవసభయాను ధర్మకుఁ ♦ డీసి పోని । సభకు వేంచేసె నారాజ ♦ చంద్రుఁడపుడు॥ ౨౭

రాజమాళివిభూషణ ♦ రాజి నొరసి । కాంతులు వదపీఠమును మేలు ♦ మేలుకట్టు
గలిగి మైత్రికి మైకడుఁ ♦ జెలఁగునట్టి । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండె॥ ౨౮

అతనితోఁ గూడి శ్రీవత్స ♦ మనఁగఁబరఁగు । నాసభ చెలంగె మంగళా ♦ యతనమగుచు
నమలశ్రీవత్సచిహ్నిత ♦ మైతనర్చు । కౌస్తుభముతోడి విష్ణు వ♦క్షంబు కరణి॥ ౨౯

బాల్యమును వీడి వెంటనే ♦ భవ్యమైన । పూర్ణరాజ్యంబు దాల్చిన ♦ భూధవుండు
రేఖరేఖగఁ గాళొక్క ♦ రేఖతోనె । పూర్ణతనుగన్న శశివలెఁ ♦ బొల్చుచుండె॥ ౩౦

ఎప్పుడును మోముకళ కళ ♦ లీనుచుండఁ । గూడిచిఱునవ్వుతో మాట ♦ లాడుచుంట
నిట్టి విశ్వాసమే రూప ♦ మైత్తెనంచు । నెంచుచుండురు పరిజను ♦ లెల్లనతని॥ ౩౧

కల్పతరువులఁబో ల్చుతా ♦ కంబులుండు । పురినిఁ జౌదంతి బలమొప్పు ♦ కరిని నెక్కి
సిరులకోశము ముండు తోఁడు ♦ తిరుగుచుండి । దానిస్వర్గపురమ్ముగాఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౨

పరసితచ్ఛత్త్రమాతని ♦ శిరముమీఁద । దివ్యమైనట్టి కాంతితోఁ ♦ దేజరిల్లి
పూర్వరాజవియోగానఁ ♦ బొడమినట్టి । జనులలో పలితాపము ♦ జల్లపఱిచె॥ ౩౩

పొగకునాపలనగ్నిలోఁ ♦ బొడముమంట । పొద్దుపొడిచినపిమ్మటఁ ♦ బొడుచురశ్మి
యిట్టితేజమ్ములందలి ♦ వృత్తిమించి । యతఁ డుదయమందె సర్వగు♦ణాళితోనె॥ ౩౪

పౌరనుందరులానర ♦ పాలచంద్రు । ననుగమించిరి ప్రేమచే ♦ నలరుకనుల
ధూపవునిశారదరాత్రులు ♦ తొలఁగకుండ । మించుచుక్కలతో వెంబ♦డించునట్లు॥ ౩౫

సప్తదశః సర్గః

అయోధ్యాదేవతాశ్చైనం । ప్రశస్తాయతనార్చితాః
అనుదధ్యురనుధ్యేయం । సాన్నిధ్యైఃప్రతిమాగతైః॥ ౩౬

యావన్నాశ్యాయతే వేది । రభిషేకజలాప్లుతా
తావదేవాస్య వేలాంతం । ప్రతాపఃప్రాపదుస్సహః॥ ౩౭

వసిష్ఠస్యగురోర్మంత్రాః । సాయకా స్తస్యధన్వినః
కింతత్సాధ్యం యదుభయే । సాధయేయుర్న సంగతాః॥ ౩౮

సధర్మస్థసఖశ్శశ్వ । దర్థిప్రత్యర్థినాంస్వయం
దదర్శసంశయచ్ఛేద్యాన్ । వ్యవహారానతంద్రితః॥ ౩౯

తతఃపరమభివ్యక్త । సౌమనస్యనివేదితైః
యుయోజపాకాభిముఖై । ర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఫలైః॥ ౪౦

ప్రజా స్తద్గురుణానద్యో । నభసేవవివర్ధితాః
తస్మింస్తుభూయసీంవృద్ధిం । నభస్యే తా ఇవాయయుః॥ ౪౧

యదువాచనతన్మిథ్యా । యద్దదౌనజహారతత్
సోభూద్భగ్నవ్రతశ్శత్రూ । నుద్ధృత్యప్రతిరోపయన్॥ ౪౨

వయోరూపవిభూతీనా । మేకైకంమదకారణం
తానితస్మిన్సమస్తాని । నతస్యోత్సిషిచేమనః॥ ౪౩

ఇత్థంజనితరాగాసు । ప్రకృతిష్వనువాసరం
అక్షోభ్యఃసనవోప్యాసీ । ద్దృఢమూలఇవద్రుమః॥ ౪౪

అనిత్యాశ్శత్రవోబాహ్యా । విప్రకృష్టాశ్చతేయతః
అతఃసోభ్యంతరాన్నిత్యాన్ । షట్పూర్వమజయద్రిపూన్॥ ౪౫

ప్రసాదాభిముఖేతస్మిం । శ్చపలాపిస్వభావతః
నికషే హేమరేఖేవ । శ్రీరాసీదనపాయినీ॥ ౪౬

కాతర్యం కేవలానీతిః । శౌర్యంశ్వాపదచేష్టితం
అతఃసిద్ధింసమేతాభ్యా । ముభాభ్యామన్వియేషసః॥ ౪౭

నతస్యమండలేరాజ్ఞో । న్యస్తప్రణిధిదీధితేః
అదృష్టమభవత్కించి । ద్వ్యభ్రస్యేవవివస్వతః॥ ౪౮

య్యాయోధ్యను దేవాల♦యంబులందు । నర్చనొందిన దేవత ♦ లాత్మఁ బొంగి
గ్రహమ్ములస్వయముగా ♦ వెలసియుండి । యన్నృపునను గ్రహించిరి ♦ యర్థ్యుఁడగుట॥

శ్రీభువరేణ్యుని యభిషేక ♦ వారిచేత । నైనతడివేది పైనారు ♦ నంతలోనె
కమ్మ హోమహవిర్దుస్సహ♦మైనశౌర్య । మబ్ధితీర్థమ్మునంటె మ♦హాద్భుతముగ॥ ౩౭

గన్యుఁడైనవసిష్ఠుని ♦ మంత్రములును । నృపుధనుర్ధారిసాయక ♦ నిచయములును
లిసియొండఁగ నీధరా ♦ తలమునందు । నొందఁగ నసాధ్యమైనది ♦ యుండు నెద్ది॥ ౩౮

ధర్మచరులకుసఖుఁడైన ♦ ధరణిధవుఁడు । వాదిప్రతివాది వాద వి♦వాదములను
సంశయముదీర్చుకొనుటకై ♦ స్వయముఁ దీర్చి । యప్రమత్తతఁ బలికిన ♦ మరయుచుండు॥

మంచిమానసములచేత ♦ మనవిచేయు । నాత్మపరిజనములకోర్కు ♦ లన్ని కూడ
సలిపెనృపుఁడు ఫలోన్ముఖ♦ములుగనంతఁ । గూర్మితోఁ బ్రజమేలునే ♦ కోరువాఁడు॥

ప్రాణములోని నదులట్లు ♦ జనకుచేతఁ । బ్రబలియున్నట్టి ప్రజలీ నృ♦పాలు పాల
నాతిశయమునఁ బ్రబలిరి ♦ యంతకంటె । భాద్రపదమున వానదుల్ ♦ ప్రబలునట్లు॥ ౪౧

పల్కనేకాని కల్లలఁ ♦ బల్కఁడతఁడు । ఇచ్చునేకాని మరలఁ దాఁ ♦ బుచ్చుకొనఁడు
వైరులఁ బెకల్చి క్రమ్మఱఁ ♦ బాదుకొల్పు । నతనిప్రతభంగమంతయు ♦ నందెయుండు॥ ౪౨

రూపయౌవనసంపదల్ ♦ రూఢిధరణి । నొక్కటొకటియె గర్వంబు ♦ నొందఁజేయు
నన్నియును బూర్ణముగఁ గూడి ♦ యున్నఁ గూడ । నతని మది కింతయును గర్వ♦మంటదయ్యె॥

పౌత్రవాఁడయ్యు నానాటఁ ♦ గూర్మిఁ జూచు । ప్రజలలోపల నెలకొని ♦ పరనృపులకు
కచలుఁడై క్రాలుచుండెఁ దా ♦ నతిదృఢముగ । వేరు పారినయట్టియా ♦ వృక్షమట్లు॥ ౪౪

బాహ్యవైరులు సతముండు ♦ వారుగాక । దూరముగనుండ్రు గావునఁ ♦ దూరదృష్టి
యతఁడు నిత్యముఁ దనయాత్మ ♦ యందెయుండు । రిపులనార్వురమొదట ని♦ర్జించి మించె॥

సిరి స్వభావమ్ముచేత న♦స్థిరయయ్యు । దానగుణను ప్రసన్నుఁడై ♦ తనరుచుండు
నతనియందుఁ దిరమ్ముగా ♦ నలరుచుండెఁ । బైఁడి గెలయొరగల్లున ♦ వఱలునట్లు॥ ౪౬

విక్రమము లేని యానీతి ♦ పిఱికితనము । శౌర్యమే నీతిలేకున్నఁ ♦ గ్రౌర్యవగును
గాన నీరెంటిని గూర్చి ♦ కాంచ నెంచె । విజయసంసిద్ధిపరిపక్వ ♦ విమలబుద్ధి॥ ౪౭

అభ్రములు లేక వెల్గు న♦హస్కరుండు । గనని దెద్దియు నుండని ♦ కరణి జగతి
నొక్కటియు నృపుఁ డెఱుఁగని ♦ దుండదయ్యెఁ । జరుల నెడు దీప్తులంతటఁ ♦ బఱపియుంట॥

రాత్రిందివవిభాగేషు । యదాదిష్టంమహీక్షితాం
తత్సిషేవేనియోగేన । సవికల్పపరాఙ్ముఖః॥ ౪౯

మంత్రఃప్రతిదినంతస్య । బభూవసహమంత్రిభిః
సజాతుసేవ్యమానోపి । గుప్తద్వారోనసూచ్యతే॥ ౫౦

పరేషుస్వేషుచక్షిప్తై । రవిజ్ఞాతపరస్పరైః
సోపసర్పైర్జజాగార । యథాకాలంస్వపన్నపి॥ ౫౧

దుర్గాణిదుర్గ్రహాణ్యాసం । స్తస్యరోద్ధురపిద్విషాం
నహిసింహోగజాస్కందీ । భయాద్గిరిగుహాశయః॥ ౫౨

భవ్యముఖ్యాఃసమారంభాః । ప్రత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః
గర్భశాలిసధర్మాణ । స్తస్యగూఢంవిపేచిరే॥ ౫౩

అపథేనప్రవవృతే । నజాతూపచితోపిసః
వృద్ధౌనదీముఖేనైవ । ప్రస్థానంలవణాంభసః॥ ౫౪

కామంప్రకృతివైరాగ్యం । సద్యఃశమయితుంక్షమః
యస్యకార్యఃప్రతీకారః । సతన్నైవోదపాదయత్॥ ౫౫

శక్యేష్వేవాభవద్యాత్రా । తస్యశక్తిమతఃసతః
సమీరణసహాయోపి । నాంభఃప్రార్థీదవానలః॥ ౫౬

నధర్మమర్థకామాభ్యాం । బబాధే నచతేనతౌ
నార్థంకామేనకామంవా । సోర్థేనసదృశస్త్రిషు॥ ౫౭

హీనాన్యనుపకర్తౄణి । ప్రవృద్ధానివికుర్వతే
తేనమధ్యమశక్తీని । మిత్రాణిస్థాపితాన్యతః॥ ౫౮

పరాత్మనోఃపరిచ్ఛిద్య । శక్త్యాదీనాంబలాబలం
యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్ । పరస్మాదాస్తసోన్యథా॥ ౫౯

కోశేనాశ్రయణీయత్వ । మితితస్యార్థసంగ్రహః
అంబుగర్భోహిజీమూత । శ్చాతకైరభినంద్యతే॥ ౬౦

పరకర్మాపహఃసోభూ । దుద్యతఃస్వేషుకర్మసు
ఆవృణోదాత్మనోరంధ్రం । రంధ్రేషుప్రహరన్ రిపూన్॥ ౬౧

రేబవళ్లును జేయంగ ◆ ఱేఁడులకును । విధిగ నిర్మింపఁబడినట్టి ◆ వివిధకార్య
జాతములనెల్ల సేవించె ◆ సంశయమ్ము । వదలి యాభూపుఁడెంతయుఁ ◆ బట్టుదలను॥ ౪౯

ప్రతిదినము మంత్రులం గూడి ◆ ప్రభువరుండు । జరపెఁ గార్యవిచారంబు ◆ నొరులకద్ది
గుప్తమార్గంబు గానుంటఁ ◆ గొంచెమేని । బయలుపడదయ్యె సేవింపఁ ◆ బడుచునున్న॥ ౫౦

మిత్రశత్రులలోపల ◆ మెలఁగునట్టు । లొండొరులు దాము తెలియక ◆ యుండునట్లు
గూఢచారుల నాతఁడు ◆ గొలిపియుంటఁ । గాలమున నిద్రగొనియు మే◆ల్కాంచియుండె॥

వైరిరోధకుఁ డతఁడు ని◆ర్భయుఁడెయయ్యెఁ । గలిగియుండె నభేద్యదు◆ర్గములగములు
మీటికరులను ద్రుంచు కం◆ఠీరవమ్ము । భయముచేఁ గాదుగద గుహఁ ◆ బండుకొనుట॥

శుభమునే కోరియెప్పుడు ◆ శుద్ధబుద్ధి । నరసి యొనరించు నతని కా◆ర్యమ్ములెల్లఁ
గనక విఘ్నంబు గూఢంబు◆గా ఫలించె । గర్భమునఁ బండుపరిపైరు ◆ కరణిసతము॥ ౫౩

ఎంతవృద్ధిని గాంచిన ◆ నించుకేని । దుష్టపథమునఁ జొరఁడు ని◆ర్దోషి యతఁడు
అబ్ధిలోపల వర్ధిల్లు ◆ నట్టిజలము । లేళ్ళముఖములఁ గాక వే◆ఱెట్లుచనును॥ ౫౪

ప్రజలలోని యశాంతిని ◆ ప్రభువరుండు । తత్క్షణమ డంచివేయఁగా◆ దక్షుఁడయ్యె
దిద్దుకొనఁగనువలసిన◆ తెఱఁగునందుఁ । గార్యమును జేయుఁడెన్నఁడు ◆ కార్యవిదుఁడు॥ ౫౫

శక్తిమంతుఁడు జనపతి ◆ శక్యుఁడైన । శత్రుమీఁద నెదం డెత్తి ◆ చనుచునుండు
గాలిసాయంబు గల్గియుఁ ◆ గాఱుచిచ్చు । సలిలములఁ గాల్ప నెపుడైనఁ ◆ జనుటఁగలదె॥

కాంచుసమముగ ధర్మార్థ ◆ కామములను । గాన ధర్మముచే నర్థ ◆ కామములకు
వానిచే ధర్మమునకును ◆ వానియందు । నొకటిచే నొక్కటికి బాధ ◆ యొదవదయ్యె॥ ౫౭

క్షీణదశనున్న మేలును ◆ జేయలేరు । ఒదవఁ జేయుదురున్నతి ◆ నున్నఁగీడు
గాననే భూమిపతి మిత్ర◆గణము నెల్ల । మధ్యదశయందునుంచెను ◆ మర్మమెఱిఁగి॥ ౫౮

స్వపరశక్త్యాదులును బలా◆బలము లెల్ల । నవనిపాలుఁడు చక్కఁగా ◆ నరసి యరసి
వైరిబలవంతుఁడేని దా ◆ బవరమునకు । వెడలుఁగాడేని యతని ను◆పేక్ష సేయు॥ ౫౯

సిరులుగలవాఁడె భువిలోన ◆ సేవ్యుఁడంచు । నతఁడు ధనమును గూర్చె న◆త్యంతముగను
నీరములచేత నెంతయు ◆ నిండియుండు । మేఘము నెవానకోయిల ◆ మెచ్చుఁ గాదె॥ ౬౦

రిపుల కార్యాళిఁ జెఱుచుచు ◆ నృపవరుండు । తనపనుల నెల్ల నెఱవేర్చి ◆ కొనుచునుండు
మర్మములెఱింగి శత్రుల ◆ మనమడంచు । దాఁచి మెలఁగుచ నాత్మ రం◆ధ్రముల నెల్ల॥ ౬౧

పిత్రా సంవర్ధితో నిత్యం । కృతాస్త్రః సాంపరాయికః
తస్య దండవతో దండః । స్వదేహాన్న వ్యశిష్యత॥ ౬౨

సర్పస్యేవ శిరోరత్నం । నాస్య శక్తిత్రయం పరః
స చకర్ష పరస్మాత్త । దయస్కాంత ఇవాయసం॥ ౬౩

వాపీష్వివ స్రవంతీషు । వనేషూపవనేష్వివ
సార్థాః స్వైరం స్వకీయేషు । చేరు ర్వేశ్మస్వివాద్రిషు॥ ౬౪

తపో రక్షన్స విఘ్నేభ్య । స్తస్కరేభ్యశ్చ సంపదః
యథాస్వమాశ్రమైశ్చక్రే । వర్ణైరపి షడంశభాక్॥ ౬౫

ఖనిభిః సుషువే రత్నం । క్షేత్రైః సస్యం వనైర్గజాన్
దిదేశ వేతనం తస్మై । రక్షాసదృశమేవ భూః॥ ౬౬

స గుణానాం బలానాం చ । షణ్ణాం షణ్ముఖవిక్రమః
బభూవ వినియోగజ్ఞః । సాధనీయేషు వస్తుషు॥ ౬౭

ఇతి క్రమాత్ప్రయుంజానో । రాజనీతిం చతుర్విధాం
ఆతీర్థాద ప్రతీఘాతం । స తస్యాః ఫలమానశే॥ ౬౮

కూటయుద్ధ విధిజ్ఞోపి । తస్మిన్సన్మార్గయోధిని
భేజే భిసారికావృత్తిం । జయశ్రీర్వీరగామినీ॥ ౬౯

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వా । దరీణాం తస్య దుర్లభః
రణో గంధ ద్విపస్యేవ । గంధభిన్నాన్యదంతినః॥ ౭౦

ప్రవృద్ధౌ హీయతే చంద్రః । సముద్రోపి తథావిధః
స తు తత్సమవృద్ధిశ్చ । న చాభూత్తా వివ క్షయీ॥ ౭౧

సంతస్తస్యాభిగమనా । దత్యర్థం మహతః కృశాః
ఉదధేరివ జీమూతాః । ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః॥ ౭౨

స్తూయమానః స జిహ్రాయ । స్తుత్యమేవ సమాచరన్
తథాపి వవృధే తస్య । తత్కారిద్వేషిణో యశః॥ ౭౩

దురితం దర్శనేన ఘ్నం । స్తత్త్వార్థేన నుదంస్తమః
ప్రజాః స్వతంత్రయాం చక్రే । శశ్వత్సూర్య ఇవోదితః॥ ౭౪

అస్త్రముల నేర్చి యుద్ధమం♦దాస్థ గలిగి । తండ్రి పెంచిన తన సైన్య ♦ తతికిఁ దనదు
తనువునకు భేదమింతయుఁ ♦ దలఁపకుండె । నింద్రియముల నోర్చినట్టి మ♦హీంద్రమౌళి॥ ౬౨

సర్వభూషణమణికరణి స♦సాధ్యమయ్యె । నతని శక్తిత్రయం బరి ♦ కపహరింప
నతఁడు శత్రులమువ్వీత ♦ మైన శక్తి । లాఁగె నినుమును గాంతంబు ♦ లాఁగునట్లు॥ ౬౩

సార్థవాహులు స్వేచ్ఛతో ♦ సంచరించి । రద్రులను మందిరమ్ముల ♦ యందువలెనె
యడవులను గేళికావను ♦ లందువలెనె । రేపగలయందు నాతుల ♦ యందువలెనె॥ ౬౪

సిరులరక్షించి దుష్టత♦స్కరుల నుండి । తపము రక్షించి బహువిఘ్న ♦ తతుల నుండి
వర్ణముల సాంకర్యమ్ముల ♦ వారి నుండి । యధిపుఁ డాఱవభాగంబు ♦ ననుభవించె॥ ౬౫

కాంచి బహువిధరత్నముల్ ♦ గనుల నుండి । యమల సస్యంబులీని క్షే♦త్రముల నుండి
వరమదేభమ్ములనుగని ♦ వనుల నుండి । క్షితి యతనిరక్షకర్తమై ♦ జీతమొసఁగె॥ ౬౬

ఆఱుమోములవానికి♦ దైనశూరుఁ । డతఁడు సాధింపఁదగిన కా♦ర్యములయందు
నాఱుగుణముల బలముల ♦ ననువుగాను । గొలుపు నేరుపు గడియించి ♦ కొని చెలంగె॥ ౬౭

ఇట్లు నాల్గువిధమ్ముల ♦ నెసఁగుచుండు । రాజనీతిని సకల తీ♦ర్థముల పటిమ
నడ్డులేకుండఁ గొలిపి య♦య్యవనిధవుఁడు । పొందె వాని ఫలమ్ములఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౬౮

కూటయుద్ధంబులోపలఁ ♦ గుశలుఁడయ్యు । ధర్మసంగ్రామమే సల్పు ♦ ధైర్యనిధిని
నతని వరియించె నభిసారి ♦ కానుగతిని । వీరునె వరించుచుండెడు ♦ విజయలక్ష్మి॥ ౬౯

విక్రమము చేత శత్రువుల్ ♦ విరిగియుంట । రణమె దుర్లభమయ్యె నా♦రాజమణికి
వాసనకె యన్యగజములు ♦ భగ్నమౌట । మదకరికిఁ బోరె పొసఁగని ♦ మాడ్కి దోఁప॥ ౭౦

పెరుగు చంద్రుండు దప్పక ♦ తరుగుచుండుఁ । గడలియును నవ్విధంబునే ♦ కాంచుచుండు
భూపుఁడును వృద్ధి వారినే ♦ పోలుచుండు । వారివలె క్షైణ్యమింతయుఁ ♦ బడయకుండు॥

తగని దారిద్ర్యబాధచే ♦ తనుగృశించి । యర్థులైనట్టి విద్వాంసు ♦ లమ్మహాత్ముఁ
జేరినంతనె దాతలై ♦ చెలఁగుచుండ్రు । కడలిఁ జేరినయట్టి మే♦ఘముల కరణి॥ ౭౨

శ్లాఘ్యమైనట్టి కార్యముల్ ♦ సలుపుచున్నఁ । బొగడ నాతఁడు లజ్జను ♦ బొందుచుండె
నట్టులొనరించుచున్నట్టి ♦ యరులవలన । నంతకంతకు వర్ధిల్లె ♦ నతనికీర్తి॥ ౭౩

దర్శనము చేత దురితంబుఁ ♦ దలఁగఁ జేసి । తమముఁ బోఁగొట్టి తత్త్వ తే♦జమునఁ జేసి
యపుడు పుట్టిన సూర్యుని ♦ యట్టులతఁడు । ప్రజల నిరతంబు స్వాతంత్ర్య ♦ పరులఁ జేసె॥ ౭౪

ఇందోరగతయః పద్మే । సూర్యస్య కుముదేంశవః
గుణాస్తస్య విపక్షేపి । గుణినో లేభిరేంతరం॥ ౭౫

పరాభిసంధానపరం । యద్యప్యస్య విచేష్టితం
జిగీషోరశ్వమేధాయ । ధర్మ్యమేవ బభూవ తత్॥ ౭౬

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ । శాస్త్రనిర్దిష్టవర్త్మనా
వృషేవ దేవో దేవానాం । రాజ్ఞాం రాజా బభూవ సః॥ ౭౭

పంచమం లోకపాలానాం । తమూచుః సాధర్మ్యయోగతః
భూతానాం మహతాం షష్ఠ । మష్టమం కులభూభృతాం॥ ౭౮

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రైః । తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితాం
దధుః శిరోభిర్భూపాలా । దేవాః పౌరందరీమివ॥ ౭౯

ఋత్విజః స తథానర్చ । దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ
తథా సాధారణీభూతం । నామాస్య ధనదస్య చ॥ ౮౦

ఇంద్రాద్వృష్టిర్నియమితగదోద్రేకవృత్తిర్యమోభూ
ద్యాదోనాథః శివజలపథః కర్మణే నౌచరాణాం
పూర్వాపేక్షీ తదనువిదధే కోశవృద్ధిం కుబేర
స్తస్మిన్ దండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
అతిథివర్ణనో నామ సప్తదశః సర్గః

ఇందుకిరణములప్పద్మ ♦ మందుఁజొరవు । అర్కకిరణములకల్వ ♦ యందుఁజొరవు
కానియీగుణిగుణములు ♦ కానివాని । స్వాంతమందునఁజొచ్చును ♦ వింతగదుర॥ ౭౫

అశ్వమేధంబుకైజయ ♦ యాత్రవెడలు । సర్వపతియొనరించు సు♦ద్యోగమెల్లఁ
బగలుపంచుటకెత్తైనఁ ♦ బరమధర్మ । మగుచునొప్పారెనతనికి ♦ నమలమతికి॥ ౭౬

శాస్త్రములచే ప్రమార్గానఁ ♦ జనుచునిట్లు । తేజమునఁనాఁడునాట న♦ద్ధిల్లునతఁడు
దేవతలకెల్లదేవుఁడై ♦ తేజరిల్లిన । యింద్రుకైవడి రాజరా♦జేంద్రుఁడయ్యె॥ ౭౭

పంచముఁడవీవుదిక్పాల ♦ పాళియందు । షష్ఠుఁడవునీవు భూతసం♦చయమునందు
సప్తముఁడవీవు కులభూధ ♦ రాళియందు । నంచుఁబ్రజలెక్కవానియ ♦ ట్లాతఁడుంట॥

ఛత్రములదూరముగఁజెట్టి ♦ ధాత్రిపతులు । ప్రభువరునిశాసనస్థమా ♦ పనుపులెల్ల
మించుభక్తినిశిరసా వ♦హించిరెప్పుడు । నింద్రునాజ్ఞను సురలుగ్ర♦హించునట్లు॥ ౭౮

అశ్వమేధాంతమందు స♦య్యాతిథినృపతి । దక్షిణలఋత్విగాళిని ♦ దనిపివారి
సత్కరించినవిధముచే ♦ జగతియందు । నతనిధనదునినామంబు ♦ లయ్యెనొకటి॥ ౭౯

చ॥ సురపతివర్షముఙ్గురిసె ♦ సూర్యసుతుండుహరించె రోగముల్
వరుణుఁడుశాంతినిన్గొలిపె ♦ వార్ధిపథంబున నావికాళికిఙ్
సిరులనుగూర్చెఁగోశములఁ ♦ జేర్చెఁగుబేరుఁడు పూర్వమైత్రిచే
నరవరుఁగొల్చిరిట్లు శర♦ణాగతులట్టులు లోకపాలకుల్॥ ౮౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నతిథివర్ణనంబను సప్తదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టాదశః సర్గః

స నైషధస్యార్థపతేః సుతాయా । ముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః
అనూనసారం నిషధాన్నగేంద్రాత్ । పుత్రం యమాహుర్నిషధాఖ్యమేవ॥ ౧

తేనోరువీర్యేణ పితా ప్రజాయై । కల్పిష్యమాణేన ననంద యూనా
సువృష్టియోగాదివ జీవలోకః । సస్యేన సంపత్తిఫలాత్మకేన॥ ౨

శబ్దాది నిర్విశ్య సుఖం చిరాయ । తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాపితరాజశబ్దః
కౌముద్వతేయః కుముదావదాతై । ర్ద్యామర్జితాం కర్మభిరారురోహ॥ ౩

పౌత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాక్షః । ససాగరాం సాగరధీరచేతాః
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః । పురర్గళాదీర్ఘభుజో బుభోజ॥ ౪

తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే । వంశశ్రియం ప్రాపనలాభిధానః
యో నడ్వలానీవ గజః పరేషాం । బలాన్యమృద్నాన్నలినాభవక్త్రః॥ ౫

నభశ్చరైర్గీతయశాః స లేభే । నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం
ఖ్యాతం నభశ్శబ్దమయేన నామ్నా । కాంతం నభోమాసమివ ప్రజానాం॥ ౬

తస్మై విసృజ్యోత్తరకోసలానాం । ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం
మృగైరజర్యం జరసోపదిష్ట । మదేహబంధాయ పునర్బబంధ॥ ౭

తేనద్విపానామివ పుండరీకో । రాజ్ఞామజయ్యో జనిపుండరీకః
శాంతే పితర్యాహృతపుండరీకా । యం పుండరీకాక్షమివ శ్రితా శ్రీః॥ ౮

స క్షేమధన్వాన మమోఘధన్వా । పుత్రం ప్రజాక్షేమవిధానదక్షం
క్ష్మాం లంభయిత్వా క్షమయోపపన్నం । వనే తపః క్షాంతతరశ్చచార॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

అష్టాదశాశ్వాసము.

గీతములు.

అర్థపతియను నిషధేంద్రు ♦ నాత్మజాత । యందుఁ గాంచెను జితవైరి ♦ యతిథి సుతుని
ఘనబలంబున నిషధాద్రి ♦ కంటెఁ దీసి । పోని వానిని నిషధాఖ్యఁ ♦ బిల్చినాఁడు॥ ౧

ఉరుపరాక్రమవంతుఁడై ♦ యుర్విజనుల । నేలఁ జాలు కుమారుని ♦ నృపతి చూచి
పూర్వవృష్టిఫలోన్ముఖ ♦ మైన పైరు । గాంచి పొంగెడు పల్లెయట్లు ♦ కడుఁ జెలంగె॥ ౨

అనుభవించి చిరమ్ము శ♦బ్దాదిసుఖము । లాత్మజాతుని కొసఁగి రా♦జ్యంబు నతిథి
కుముదములవలె నెంతయుఁ ♦ విమలములగు । కర్మములఁ గన్నయట్టి స్వ♦ర్గమ్ము నొందె॥ ౩

జలధిగంభీరచిత్తుఁడు ♦ జలజనయనుఁ । డర్గళాదీర్ఘభుజుఁడు ని♦షధుఁడు వీరుఁ
డైనకుశపౌత్రుఁ డేలె నే♦కాతపత్ర । ముగను సాగరపర్యంత ♦ భూమినెల్ల॥ ౪

అతనితరువాతఁ గులలక్ష్మి ♦ నతని సుతుఁడు । నళినముఖుఁ డగ్నితేజుఁడు ♦ నలుఁడు దాల్చి
కసవు నేలను గజమట్లు ♦ కసిమసంగి । పగబలమ్ముల మర్దించి ♦ నణఁచెనంత॥ ౫

ఖేచరచయంబు కీర్తింప ♦ కీర్తివాని । గగనసమనీలకాంతితోఁ ♦ గ్రాలువాని
శ్రావణంబట్లు ప్రియుఁడయి ♦ చనెడువాని । నభుఁ డనెడు పుత్రు నిషధనం♦దనుఁడు గాంచె॥

నలుఁడు ధర్మోత్తరుఁడు దన ♦ నందనునకుఁ । బ్రాకటోత్తరకోసల ♦ రాజ్యమొసఁగి
ముదిమి పేరిటి వెళ్లతో ♦ మెసలఁ జనియె । దేహబంధము మతిరాక ♦ తీఱిపోవ॥ ౬

నృపగజాళికిఁ దాఁ బుండ♦రీకమగుచుఁ । బుండరీకుఁడు నభునకుఁ ♦ బుట్టె నతనిఁ
బుండరీకముఁ గొని సిరి ♦ పుండరీక । నయను సేరమి గతిఁ జేర ♦ నభునివలె॥ ౭

క్షేమమొనరింప దక్షుఁ డా♦ క్షేమధన్వు । క్షమకుఁ గుణగణపుత్రుని ♦ క్షమకు నునిచి
సైకతాదినిఁ బట్టి విల్ దాల్చు ♦ పుండరీకుఁ । డధికశాంతుఁడు గాననిఁ దపము ♦ నాచరించె॥ ౮

అనీకినీనాం సమరేఽగ్రయాయీ । తస్యాపి దేవప్రతిమః సుతోఽభూత్
వ్యశ్రూయతానీకపదావసానం । దేవాది నామ త్రిదివేఽపి యస్య॥ ౧౦

పితా సమారాధన తత్పరేణ । పుత్రేణ పుత్రీ స యథైవ తేన
పుత్రస్తథైవాత్మజవత్సలేన । స తేన పిత్రా పితృమాన్ బభూవ॥ ౧౧

పూర్వస్తయోరాత్మసమే చిరోఢా । మాత్మోద్భవే వర్ణచతుష్టయస్య
ధురం నిధాయైక నిధిర్గుణానాం । జగామ యజ్వా యజమానలోకం॥ ౧౨

వశీ సుతస్తస్య వశంవదత్వాత్ । స్వేషామివాసీ ద్ద్విషతామపీష్టః
సకృద్వివిగ్నానపి హి ప్రయుక్తం । మాధుర్యమీష్టే హరిణాన్గ్రహీతుం॥ ౧౩

అహీనగుర్నామ స గాం సమగ్రా । మహీనబాహుద్రవిణః శశాస
యో హీనసంసర్గ పరాఙ్ముఖత్వా । ద్యువాప్యనర్థైర్వ్యసనైర్విహీనః॥ ౧౪

గురోః స చానంతర మంతరజ్ఞః । పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః
ఉపక్రమైరస్ఖలితైశ్చతుర్భి । శ్చతుర్దిగీశ శ్చతురో బభూవ॥ ౧౫

తస్మిన్ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం । జేతర్యరీణాం తనయం తదీయం
ఉచ్చైః శిరస్త్వా జ్జితపారియాత్రం । లక్ష్మీః సిషేవే కిలపారియాత్రం॥ ౧౬

తస్యాభవత్సూనురుదారశీలః । శిలః శిలాపట్టవిశాలవక్షాః
జితారిపక్షోఽపి శిలీముఖైర్యః । శాలీనతామవ్రజదీడ్యమానః॥ ౧౭

తమాత్మసంపన్న మనిందితాత్మా । కృత్వా యువానం యువరాజమేవ
సుఖాని సోఽభుంక్త సుఖోపరోధి । వృత్తం హి రాజ్ఞా ముపరుద్ధవృత్తం॥ ౧౮

తం రాగబంధిష్వవితృప్తమేవ । భోగేషు సౌభాగ్య విశేషభోగ్యం
విలాసినీనామ రతిక్షమాపి । జరా వృథా మత్సరిణీ జహార॥ ౧౯

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గత నామధేయ । స్తస్యాయథార్థోన్నతనాభిరంధ్రః
సుతోఽభవత్పంకజనాభకల్పః । కృత్స్నస్య నాభిర్నృపమండలస్య॥ ౨౦

తతః పరం వజ్రధరప్రభావ । స్తదాత్మజః సంయతి వజ్రఘోషః
బభూవ వజ్రాకరభూషణాయాః । పతిః పృథివ్యాః కిల వజ్రనాభః॥ ౨౧

తస్మిన్గతే ద్యాం సుకృతోపలబ్ధాం । తత్సంభవం శంఖణ మర్ణవాంతా
ఉత్ఖాతశత్రుం వసుధోపతస్థే । రత్నోపహారైరుదితైః ఖనిభ్యః॥ ౨౨

మొదట దేవపదంబును ♦ దుదనసీక । శబ్దమొప్పెడు పేరుచే ♦ స్వర్గమునను
బరఁగుసమరాగ్రవర్తియా ♦ నురసముండు । దనయుఁడైపొల్చె క్షేమధ♦న్వానకు నంత॥

ఎంతయునుభక్తి సేవించు ♦ నితనిచేతఁ । దండ్రితాఁబ్రియానుకీర్తిఁ ♦ దనరినట్టి
యతిశయంబుగఁ బ్రేమించు ♦ నతనిచేత । నితఁడు పితృమంతుఁడనువాసి ♦ నెసఁగుచుండె॥

యాజిష్ఠుఁగు నైకనిధియయి ♦ యలరుతండ్రి । తనసముండగుతనయుపైఁ ♦ దానుశిరముఁ
దాల్చియుండిన వర్ణసం♦త్రాణభరముఁ । బెట్టియరిగెను వేల్పుల ♦ వీడుపట్టి॥ ౧౨

అతనిసుతుఁడు జితేంద్రియుఁ ♦ డమలమధుర । వాణియగుటనుబ్రజలకు ♦ వైరులకును
బ్రియుఁడుగానుండె బెదరిన ♦ మృగములైన । వశములగుఁగాదె తియ్యని♦ పలుకులకును॥

హీనసంగతిగనక య్యా♦హీనగుండు । పడుచువాఁడయ్యు వ్యసనాళిఁ ♦ బట్టువడక
చిరబలమైనట్టిభుజముల ♦ బలిమికలిమి । నేలఁజాలెడువాఁడయ్యె ♦ నెల్లభువిని॥ ౧౪

కండ్రిచనహృదయజ్ఞుఁడు ♦ దత్తుఁడతఁడు । భంగమొందక నాలుగు♦పాయములను
నాల్గుదిశలకుఁదానధి ♦ నాథుఁడయ్యె । భువికిదిగినట్టి యయ్యాది ♦ పురుషునట్లు॥ ౧౫

అరిహరుఁడతండుపరలోక ♦ యాత్రఁజనిన । నమ్మహాలక్ష్మినుచరిత్రు ♦ నతనిపుత్త్రు
నాత్మశీర్షోన్నతినిబారి ♦ యాత్రిగిరిని । గెల్చునాపారియాత్రునిఁ ♦ గొల్చెఁదమిని॥ ౧౬

అతఁడుగాంచెను శిలుఁడను ♦ సుతునిహితుని । రాపలకపంటి పేరుటు♦రమ్మువానిఁ
బగఱశరములగెల్చియుఁ ♦ బొగడికకును । లజ్జపడెడు నుదారశీ♦లమ్మువాని॥ ౧౭

అమలమతితండ్రిబుద్ధిచే ♦ నమరుకొమరు । నుంచియువరాజపదమున ♦ నొందెసుఖము
నృపతివృత్తంబు బందీల ♦ వృత్తిమట్లు । బంధకముగాదె సౌఖ్యాను ♦ భవమునకును॥ ౧౮

ప్రీతిఁగొల్పెడుభోగాలఁ ♦ దృప్తిగనక । పోయగముచేతనింకను ♦ సుందరులకు
భోగ్యుఁడౌ నృపుమత్సర ♦ మునసుపృథగఁ । దానుగొంపోయె భోగింప ♦ లేనిమదిమి॥ ౧౯

శిలునకున్నాభుఁడుదయించి ♦ పొలుపునించి । పేరునకుఁదగినట్లు గం♦భీరమైన
నాభినొప్పుచుఁ బంకజ♦నాభుఁబోలి । యఖిలనృపమండలికి నాభి♦యై వెలింగె॥ ౨౦

అతనికిజనించి వజ్రనా♦భాఖ్యసుతుఁడు । వజ్రితేజంబుబవరాన ♦ వజ్రిఘోష
మఘరవజ్రికరమ్ము లే ♦ ఘుండమిడెడు । నగలుగాఁగల పృథ్వికి ♦ నాథుఁడయ్యె॥ ౨౧

అతఁడుపుణ్యఫలంబగు ♦ నాకమరుగ । నహితులమద్రుంచుశంఖణు ♦ నతనిపుత్త్రుఁ
గంధిపర్యంతమాధాత్రి ♦ కినులఁగన్న । విమలరత్నాళికాన్కగాఁ ♦ బెట్టిగొలిచె॥ ౨౨

తస్యావసానే హరిదశ్వధామా పిత్ర్యం ప్రపేదే పదమశ్విరూపః
వేలాతటే షూషిత సైనికాశ్వం । పురావిదోయం వ్యుషితాశ్వమాహుః॥ ౨౩

ఆరాధ్య విశ్వేశ్వర మీశ్వరేణ । తేనక్షితేర్విశ్వసహో విజజ్ఞే
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం । విశ్వంభరా మాత్మజమూర్తి రాత్మా॥ ౨౪

అంశే హిరణ్యాక్షరిపోః సజాతే । హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః
ద్విషాం మసహ్యః సుతరాంతరూణాం । హిరణ్యరేతా ఇవసానిలోఽభూత్॥ ౨౫

పితాపితౄణామనృణస్తమంతే । వయస్యనంతాని సుఖానిలిప్సుః
రాజానమాజాను విలంబిబాహుం । కృత్వాకృతీవల్కలవాన్ బభూవ॥ ౨౬

కౌశల్య ఇత్యుత్తర కోసలానాం । పత్యుః పతంగాన్వయ భూషణస్య
తస్యౌరసః సోమసుతః సుతోఽభూ । న్నేత్రోత్సవః సోమ ఇవద్వితీయః॥ ౨౭

యశోభిరాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః । సబ్రహ్మభూయం గతిమాజగామ
బ్రహ్మిష్ఠమాధాయ నిజేధికారే । బ్రహ్మిష్ఠమేవస్వతనుప్రసూతం॥ ౨౮

తస్మిన్ కులాపీడనిభేవిపీడం । సమ్యఙ్మహీం శాసతిశాసనాంకాం
ప్రజాశ్చిరం సుప్రజసిప్రజేశే । ననందురానంద జలావిలాక్ష్యః॥ ౨౯

పాత్రీకృతాత్మా గురుసేవనేన । స్పష్టాకృతిః పత్త్రరథేంద్రకేతోః
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్రనేత్రః । పుత్రః సమారోపయదగ్రసంఖ్యాం॥ ౩౦

వంశస్థితిం వంశకరేణతేన । సంభావ్యభావీ ససఖామఘోనః
ఉపస్పృశన్ స్పర్శనివృత్తలౌల్య । స్త్రిపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప॥ ౩౧

తస్యప్రభానిర్జిత పుష్పరాగం । పౌష్యాంతిథౌ పుష్యమసూతపత్నీ
తస్మిన్నపుష్య న్నుదితే సమగ్రాం । పుష్టింజనాః పుష్య ఇవద్వితీయే॥ ౩౨

మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్యసూనౌ । మనీషిణే జైమినయేర్పితాత్మా
తస్మాత్సయోగా దధిగమ్యయోగ । మజన్మనేకల్పత జన్మభీరుః॥ ౩౩

తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే । ధ్రువోపమేయో ధ్రువసంధిరుర్వీం
యస్మిన్నభూజ్జ్యాయసి సత్యసంధే । సంధిర్ధ్రువః సంనమతామరీణాం॥ ౩౪

సుతేశిశావేవ సుదర్శనాఖ్యే । దర్శాత్యయేందు ప్రియదర్శనేసః
మృగాయతాక్షో మృగయావిహారీ । సింహాదవాప ద్విపదం నృసింహః॥ ౩౫

ఆతఁడంతంబుగన హరి♦దశ్వతేజుఁ । డశ్వనుఁ గంటి సుందరుఁ ♦ డతనికొమరుఁ
డంశుజనకుని రాజ్యంబు ♦ నబ్ధితటిని । నశ్వబలమిడ వ్యాపితాశ్వుఁ ♦ డందురతని॥ ౨౩

ఆక్షితీశుఁడు విశ్వేశు ♦ నర్చసల్ప । విశ్వమున్ భరించుశక్తిచే ♦ వెలయువాఁడు
విశ్వసహనామమొప్పెడు ♦ విశ్వసఖుఁడు । దనసరూపమెయైపొల్చు ♦ తనయుఁ డబ్బె॥

అతనికిని యజ్ఞునకు హిర♦ణ్యాక్షువైరి । యంశమొప్పు హిరణ్యనా♦భాఖ్యుఁడొదవ
రిపుతతికి దుస్సహుండయ్యె ♦ నృత్తములకు । వాతమునఁ గూడిన హిరణ్య♦రేతుపగిది॥ ౨౫

పితృతతికి ఋణంబు దీర్చి ♦ కృతిగనుండు । తండ్రియ జానుబాహుఁడౌ ♦ తనయున్ బృథుగ
నిలిపి ముదిమిని వల్కల♦ములను దాల్చె । సంతతానందమును గోరి ♦ స్వాంతమందు॥ ౨౬

సూర్యకులభూషణుండును ♦ సోమయాజి । యైతనర్చె హిరణ్యనా♦భాంకనృపతి
చందురునిఁ బోలెఁ గనులకు ♦ విందొనర్చు । నాగసునిఁ గాంచెఁ గౌశల్యుఁ ♦ డనెడువాని॥ ౨౭

బ్రహ్మసభదాఁకఁ దనయశః ♦ ప్రభలుచన్న । యతఁడు బ్రహ్మిష్ఠుఁడను తన ♦ యాత్మజాతు
బ్రహ్మవిదునుంచి తనదైన ♦ పదమునందు । బ్రహ్మలోపల నైక్య భా♦వంబువడసె॥ ౨౮

అతఁడు సుపుత్రవంతుఁడై ♦ యన్వయంపు । భూపసింహాసనాంకపు ♦ భూమినేల
బాధలను బాసి యానంద ♦ బాష్పములను । గనులరాల్చిరి ప్రజలెల్లఁ ♦ గాంచి సుఖము॥ ౨౯

తండ్రిసేవను యోగ్యుఁడై ♦ తనరునట్టి । గరుడకేతనునాకృతి ♦ వఱలునట్టి
పుత్రుఁడను పుత్రుఁడంగజ ♦ నేత్రుఁడతనిఁ । బుత్రవంతులకగ్రగాఁ ♦ బొదలఁజేసె॥ ౩౦

తృష్ణను జయించి మునుముందు ♦ జిష్ణుతోడ । మైత్రిగనున్న యాతఁడు ♦ పుత్త్రిచేతఁ
దిరముకులమని మూఁడు పు♦ష్కరములందు । భక్తిమీఱఁగ గ్రుంకి దే♦వత్వమొందె॥ ౩౧

పుష్యపూర్ణిమనాడు త♦త్పుత్రుపత్ని । కాంతిచేఁ బుష్యరాగంబు ♦ కంటెమించు
పుష్యునింగనె నాతఁడు ♦ పుష్యమట్లు । బొదలఁ బ్రజలును సంపూర్ణ ♦ పుష్టిగనిరి॥ ౩౨

అమ్మహాత్ముఁడు నుతురాజ్య ♦ మందునిల్పి । యాత్మవిదుఁడైన జైమిని ♦ నాశ్రయించి
యతనితో యోగవిధులెల్ల ♦ నభ్యసించి । జన్మభీరువు గాంచె న♦జన్మపదవి॥ ౩౩

అంతఁ బుష్యుని పుత్రుఁడై ♦ యలరునట్టి । ధరణిమణుఁడైన ధ్రువసంధి ♦ యవని నేలె
శ్రేష్ఠుఁడును సత్యసంధుఁడై ♦ చెలఁగుకతన । నరిప్రులసంధి ధ్రువమయి ♦ సతము వెలిఁగె॥

మృగనయనుఁడా నృసింహుఁడు ♦ మృతినిగాంచె । వేఁటలో నమృగేంద్రుచే ♦ విపినమందు
దర్శతరువాతి శశియట్లు ♦ దర్శనీయుఁ । డగుసుదర్శనుపుత్రు బా♦ల్యంబునందె॥ ౩౪

స్వర్గామినస్తస్యత మైకమత్యా । దమాత్యవర్గః కులతంతుమేకం
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య । సాకేతనాథం విధివచ్చకార॥ ౩౬

నవేందునాతన్నభసోపమేయం । శాబైక సింహేన చ కానసేన
రఘోః కులం కుట్మల పుష్కరేణ । తోయేన చాప్రౌఢ నరేంద్రమాసీత్॥ ౩౭

లోకేనభావీ పితురేవతుల్యః । సంభావితో మౌళి పరిగ్రహాత్సః
దృష్టోహివృష్ణన్ కలభప్రమాణో । ప్యాశాః పురోవాత మవాప్య మేఘః॥ ౩౮

తం రాజవీథ్యా మధిహస్తియంత్రా । మాధోరణాలంబిత మగ్ర్యవేషం
షడ్వర్ష దేశీయ మపిప్రభుత్వాత్ । ప్రైక్షంత పౌరాః పితృగౌరవేణ॥ ౩౯

కామం నసోకల్పత పైతృకస్య । సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ
తేజోమహిమ్నా పునరావృతాత్మా । తద్వ్యాపచామీకరపింజరేణ॥ ౪౦

తస్మాదధః కించిదివావతీర్ణౌ । వసంస్పృశంతౌ తపనీయపీఠం
సాలక్తకౌ భూపతయః ప్రసిద్ధై । ర్వవందిరే మౌళిభిరస్య పాదౌ॥ ౪౧

మణౌ మహానీల ఇతిప్రభావా । దల్పప్రమాణేపి యథానమిథ్యా
శబ్దో మహారాజ ఇతిప్రతీత । స్తథైవ తస్మిన్ యుయుజేర్భకేపి॥ ౪౨

పర్యంత సంచారితచామరస్య । కపోల లోలోభయ కాకపక్షాత్
తస్యా ననాదుచ్చరితో వివాద । శ్చస్ఖాల వేలాస్వపినార్ణవానాం॥ ౪౩

నిర్వృత్త జాంబూనదపట్టబంధే । న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః
తేనైవశూన్యా న్యరిసుందరీణాం । ముఖాని సస్మేర ముఖశ్చకార॥ ౪౪

శిరీష పుష్పాధిక సౌకుమార్యః । ఖేదం సయాయాదపి భూషణేన
నితాంతగుర్వీమపి సోనుభావా । ద్ధురంధరిత్ర్యా బిభరాంబభూవ॥ ౪౫

న్యస్తాక్షరామక్షర భూమికాయాం । కార్త్స్న్యేనగృహ్ణాతి లిపింనయావత్
సర్వాణితావచ్ఛ్రుత వృద్ధయోగాత్ । ఫలాన్యుపాయుంక్త సదండనీతేః॥ ౪౬

ఉరస్యపర్యాప్త నివేశభాగా । ప్రౌఢీభవిష్యంత ముదీక్షమాణా
సంజాతలజ్జేవ తమాతపత్ర । చ్ఛాయాచ్ఛలేనోప జుగూహలక్ష్మీః॥ ౪౭

అనశ్నువానేన యుగోపమాన । మబద్ధమౌర్వీ కిణలాంఛనేన
అస్పృష్టఖడ్గ త్సరుణాపిచాసీ । ద్రక్షావతీతస్య భుజేనభూమిః॥ ౪౮

అవనిపతియిట్లుదివికేఁగ ♦ ననదలైన । ప్రజలఁ గాంచియమాత్య వ♦ర్గంబుగూడి
వంశమునకేకతంతువై ♦ వఱలుబాలు । నాథుఁజేసిరి సాకేత ♦ నగరమునకు|| ౩౬

బాలచంద్రునితోడి న♦భంబుకరణి । హరికిశోరమెఱుండెడు ♦ నడవిపగిదిఁ
దమ్మిమొగ్గయెక్రాలు స♦రమ్మురీతి । రఘుకులంబొప్పె నాచిన్ని♦రాజుఁగూడి|| ౩౭

అతఁడుకిరీటముదాల్ప ♦ నవనిజనులు । తండ్రిఁబోలునితండని ♦ తలఁచిరొకటఁ
గరభమంతటమొగిలేని ♦ గాలియెదుట । వీచుఁదోఁపదె దిశల వ్యా♦పించునట్లు|| ౩౮

సాదిన్రస్త్రమ్ములనుబట్టి ♦ సామజమ్ము । నెక్కి రాజపథమ్మున ♦ నృపతివెడల
నాతఁడాఱేండ్లవాఁడైన ♦ నధిపుఁడౌట । గౌరవించిరిజనకుని ♦ కరణిఁబ్రజలు|| ౩౯

నిండికూర్చుండఁగాని బా♦లుండుఱేఁడు । భూరితేజఃప్రభావంపుఁ ♦ జారుహేమ
కాంతివర్ధిల్లిపూర్ణుఁడై ♦ క్రాలుచుండె । జనకుసింహాసనంబుపై ♦ సంతసమున|| ౪౦

భద్రపీఠముదిగజాతి ♦ పైఁడిపాప । పీఠమంటకలత్తుక ♦ వెలయ వ్రేలు
బాలనరపాలపదముల ♦ వందనములు । చారుమకుటాలఱేఁడులు ♦ సలుపుచుండ్రి|| ౪౧

చిన్నదైననుగాంతులఁ ♦ జిమ్ముమంట । నీలమునువాడరే మహా♦నీలమనుచు
శిశువయైనను మిగులప్ర♦సిద్ధుఁడౌట । రాజునకుఁజెల్లెఁబో మహా ♦ రాజపదము|| ౪౨

పార్శ్వములఁజామరమ్ములు ♦ భటులువీవ । గండములకాకపక్షముల్ ♦ గదలుచుండు
నతనిముఖమునవెడలెడు ♦ నట్టిమాట । సింధుతీరములందైనఁ ♦ జెడకయుండు|| ౪౩

పైఁడిపట్టముతోఁగూడి ♦ పరిఢవిల్లి । నుదుటితిలకంబుచేతను ♦ బొదలునతని
నగుమొగమ్మురికాంతల ♦ మొగములందుఁ । గలుగుతిలకంబులనుమాపి ♦ చెలఁగుచుండు||

దిరిసెనకుమించుమెత్తని ♦ దేహమమరి । భూషలైననుగష్టానఁ ♦ బూనుచుండు
నాతఁడెంతయుగొప్పదౌ ♦ యవనిభరముఁ । దనప్రభావంబుచేఁగాదె ♦ తాల్పఁగనుట||

పలకమీఁదనువ్రాయంగఁ ♦ బడినయట్టి । యక్షరమ్ములనేర్చెను ♦ నంతలోనె
దండనీతిఫలమ్ముల ♦ తత్త్వమెల్ల । బుధులసాంగత్యమునఁజేసి ♦ పొందఁగలిగె|| ౪౬

స్థలముచాలమిచేయుండ వ♦క్షమ్మునందుఁ । దనువుపొదలంగ లేచి ల♦జ్జనొయనంగ
నాతపత్రంపునీడయన్ ♦ వ్యాజముసను । మించిసిరిభూవరునిఁ గౌఁగి♦లించుకొనియె|| ౪౭

కాడికింకనుబోల్పంగఁ ♦ గానియట్టి । గుణకిణంబులగుఱుతులు ♦ గొననియట్టి
కత్తిపిడియుంటనట్టి భూ♦కాంతమాళి । బాహుచేతనురక్షింపఁ ♦ బడియెఁబృథ్వి|| ౪౮

న కేవలం గచ్ఛతి తస్య కాలే। యయుః శరీరావయవా వివృద్ధిం
వంశ్యా గుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః। ప్రారంభసూక్ష్మాః ప్రథిమానమాపుః॥ ౪౮
సపూర్వజన్మాంతర దృష్టపారాః। స్మరన్నివాక్లేశకరో గురూణాం
తిస్రస్త్రివర్గాధిగమస్య మూలం। జగ్రాహ విద్యాః ప్రకృతీశ్చ పిత్ర్యాః॥ ౪౯
వ్యూహస్థితః కించిదివోత్తరార్ధ। మున్నద్ధచూడోంచిత సవ్యజానుః
ఆకర్ణమాకృష్ట సబాణధన్వా। వ్యరోచతాస్త్రేషు వినీయమానః॥ ౫౦
అథ మధువనితానాం నేత్రనిర్వేశనీయం
మనసిజతరుపుష్పం రాగబంధప్రవాళం
అకృతకవిధి సర్వాంగీణమాకల్పజాతం
విలసితపదమాద్యం యౌవనం స ప్రపేదే॥ ౫౧
ప్రతికృతిరచనాభ్యో దూతిసందర్శితాభ్యః
సమధికతర రూపాః శుద్ధసంతానకామైః
అధివివిదురమాత్యైరాహృతాస్తస్య యూనః
ప్రథమపరిగృహీతే శ్రీభువౌ రాజకన్యాః॥ ౫౩

ఇతి శ్రీ రఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
వంశానుక్రమో నామాష్టాదశః సర్గః

వయసుగడచినకొలఁదిని ♦ వసుమతీశు । నంగములెగాకసూక్ష్మమై ♦ యలరునట్టి
ప్రజలకెంతయుసంతోష ♦ పఱచునట్టి । కులగుణాళియుఁగూడ వృద్ధిఁగఁజొచ్చె॥ ౪౯

మూఁడువర్గాలమూలమౌ ♦ మూఁడువిద్య । లభ్యసించెను గురులకా♦యాసమిడక
చన్నజన్మంపుశాస్త్రసం ♦ స్మరణమనఁగఁ । బ్రజలసచివుల స్వాధీన ♦ పఱచుకొనియె॥ ౫౦

పైశరీరమునొకయింత ♦ పఱపియుంచి । యొడమతోడవంచి సికపైకి ♦ ముడిచికట్టి
యిడిశరమువింటఁజెవిదాఁక ♦ నీడ్చిగుణము । మెఱయుచుండెనువిలువిద్య ♦ గఱచివిభుఁడు॥

సీ॥ కామినీజనములు ♦ కన్నులతోఁగ్రోలు, నచ్ఛమరందంబు ♦ యౌవనంబు
అనురాగపల్లవం ♦ బమరునంగజవృక్షు, మందుఁగల్గుసుమంబు ♦ యౌవనంబు
సకలావయవముల ♦ సహజమైయొప్పారు, నంచితాభరణంబు ♦ యౌవనంబు
అఖిలవిలాసమ్ము ♦ లవతరించెడునట్టి, గూఢమూలపదంబు ♦ యౌవనంబు
ఇట్టియౌవనమరుదెంచి ♦ యింపునింప । దివ్యసుందరమూర్తియై ♦ తేజరిల్లె
రాజరాజేంద్రపూజిత ♦ గమ్యయశుఁడు । దర్శనీయాకృతివిభుఁడు సు♦దర్శనుండు॥ ౫౨

సీ॥ దూతికల్ పరికించి ♦ యేతెంచిలిఖియించి, భూపుకన్విందుగాఁ ♦ జూపినట్టి
చిత్రపటాళిలోఁ ♦ జెలఁగుచెల్వనకంటె, మించునందమ్ముతో ♦ మించువారు
వంశక్రమాగత ♦ పదవులలోపల, మన్నింపఁబడునట్టి ♦ మంత్రివరులు
మంచిసంతును రాజు ♦ గాంచునిమిత్తమై, యారసితెచ్చిన ♦ యట్టివారు
సన్నుతగుణాళినొప్పు రా♦కన్నెలపుడు । పరమసుగుణాభిరాముఁ డ♦ప్పడుచువేఁడు
మున్నెకైకొన్నయట్టియా ♦ భూమిరమల । సవతులుగఁజేసికొనికడు ♦ సంతసిలిరి॥ ౫౩

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
వంశానుక్రమమను నష్టాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకోనవింశః సర్గః

అగ్నివర్ణ మభిషిచ్య రాఘవః । స్వేపదే తనయమగ్నితేజసం
శిశ్రియే శ్రుతవతామ పశ్చిమః । పశ్చిమే వయసి నైమిషం వశీ॥ ౧

తత్ర తీర్థ సలిలేన దీర్ఘికా । స్తల్ప మంతరిత భూమిభిః కుశైః
సౌధవాసముటజేన విస్మృతః । సంచికాయ ఫలనిః స్పృహస్తపః॥ ౨

లబ్ధపాలన విధౌ నతత్సుతః । ఖేదమాప గురుణాహి మేదినీ
భోక్తుమేవ భుజనిర్జిత ద్విషా । నప్రసాధయితుమస్య కల్పితా॥ ౩

సోఽధికార మభికః కులోచితం । కాశ్చనస్వయమవర్తయత్సమాః
సం నివేశ్య సచివేష్వతః పరం । స్త్రీవిధేయ నవయౌవనోఽభవత్॥ ౪

కామినీ సహచరస్య కామిన । స్తస్యవేశ్మను మృదంగనాదిషు
ఋద్ధిమంత మధికర్ధిరుత్తరః । పూర్వముత్సవ మపోహదుత్సవః॥ ౫

ఇంద్రియార్థ పరిశూన్య మక్షమః । సోఢుమేక మపిసక్షణాంతరం
అంతరేవవిహరన్ దివానిశం । నవ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః॥ ౬

గౌరవాద్యదపి జాతుమంత్రిణాం । దర్శనం ప్రకృతి కాంక్షితం దదౌ
తద్గవాక్ష వివరావలంబినా । కేవలేన చరణేనకల్పితం॥ ౭

తం కృతప్రణత యోఽనుజీవినః । కోమలాత్మ నఖరాగరూషితం
భేజిరే నవ దివాకరాతప । స్పృష్టపంకజ తులాధిరోహణం॥ ౮

యౌవనోన్నత విలాసినీస్తన । క్షోభలోల కమలాశ్చదీర్ఘికాః
గూఢమోహన గృహాస్తదంబుభిః । సవ్యగాహత విగాఢ మన్మథః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకోనవింశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

అగ్నిసమ తేజమునఁబోల్చు ♦ నగ్నివర్ణుఁ । దనయునభిషేకమొనరించి ♦ తనపదమునఁ
బండితాగ్రణిరఘుకుల ♦ మండనుండు । విషయములనోర్చిచేరె నై♦మిషముముదిమి॥ ౧

తీర్థసలిలముచేతను ♦ దీర్ఘికలను । ధరణిఁబఱచినకుశలచేఁ ♦ దల్పములను
బర్ణగృహములచేసౌధ ♦ వాసములను । మఱచితపమాచరించె ని♦ర్మలినవృత్తి॥ ౨

అరులగెల్చినతవతండ్రి ♦ యల్లరులను । నణఁచుటకుఁగాక కేవల ♦ మనుభవింప
భువినొసఁగెఁగానఁగష్టంబుఁ ♦ బొందలేదు । రాజ్యమేలుటయందునా ♦ రాజసుతుఁడు॥3

తనకులోచిత రాజ్యపా♦లనముసల్పి స్వయముగాఁగొన్నియేండ్లంత ♦ సచివులందుఁ
బెట్టియేల్పడిభారంబు ♦ వెలఁదులకును । దనదునెవయౌవనంబెల్ల ♦ ధారవోసె॥ ౪

కామినులఁగూడిక్రీడించు ♦ కాముకునకు । నుత్సవంబులపయిఁబయి ♦ నుత్సవమ్ము
లంతకంతకుఠీవితో ♦ నలరఁజొచ్చెఁ । దనరనగరునసతము మృ♦దంగరవము॥ ౫

విషయములనొక్కక్షణమేని ♦ విడిచియుండ । నోర్వఁజాలనియట్టిచూ ♦ యుర్వినాథుఁ
డంతిపురియందెకడపె న ♦ హర్నిశంబు । దర్శనోత్సుకయౌప్రజఁ ♦ దలఁపకుండ॥ ౬

సచివులందలిమోమాట ♦ జనులుగోరు । దర్శనంబియ్యనొకవేళఁ ♦ దలఁచెనేని
పాదమునుజాచి చూపుగ♦వాక్షమందు । నదియెదర్శనమనుకొన ♦ నతనిప్రజలు॥ ౭

మృదునఖారుణకాంతులు ♦ మీఁదఁబర్వ । నెంతయునురమ్యమైన లే♦యెండనొప్పు
పద్మమునుబోలుమందు న♦ప్పాదమునకె । భృత్యతతిభక్తిమ్రొక్కి య♦ర్పించెసేవ॥ ౮

కాంతలవిలాసవతుల శృం♦గారచనుల । చేతఁగలఁగిచలించు కం♦జాతములను
లోనసురతగృహమ్ములఁ ♦ బూనిచెలఁగు । దీర్ఘికలఁబొఢమదనుండు ♦ దేలెఁగేలి॥ ౯

తత్రసేక హృతలోచనాంజనైః । ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః
అంగనాస్త మధికం వ్యలోభయ । న్నర్పిత ప్రకృతికాంతిభిర్ముఖైః॥ ౧౦

ఘ్రాణకాంత మధుగంధకర్షిణీః । పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః
అభ్యపద్యత స వాసితాసఖః । పుష్పితాః కమలినీరివద్విపః॥ ౧౧

సాతిరేక మదకారణం రహః । స్తేనదత్త మభిలేషురంగనాః
తాభిరప్యుపహృతం ముఖాసవం । సోపిబ ద్వకుళతుల్య దోహదః॥ ౧౨

అంకమంక పరివర్తనోచితే । తస్యనిన్యతుర శూన్యతాముభే
వల్లకీచ హృదయంగ మస్వనా । వల్గువాగపిచ వామలోచనా॥ ౧౩

సస్వయంప్రహత పుష్కరః కృతీ । లోలమాల్యవలయో హరన్మనః
నర్తకీ రభినయాతి లంఘినీః । పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్॥ ౧౪

చారునృత్య విగమే చతన్ముఖం । స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్
ప్రేమదత్త వదనానిలః పిబ । న్నత్యజీవ దమరాలకేశ్వరౌ॥ ౧౫

తస్యసావరణ దృష్టసంధయః । కామ్యవస్తుషు నవేషుసంగినః
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే । సామిభుక్త విషయాః సమాగమాః॥ ౧౬

అంగుళీకిసలయాగ్ర తర్జనం । భ్రూవిభంగ కుటిలంచ వీక్షితం
మేఖలాభి రసకృచ్చ బంధనం । వంచయన్ ప్రణయినీరవాపసః॥ ౧౭

తేనదూతి విదితం నిషేదుషా । పృష్ఠతః సురతవార రాత్రిషు
శుశ్రువే ప్రియజనస్య కాతరం । విప్రలంభ పరిశంకినోవచః॥ ౧౮

లౌల్యమేత్య గృహిణీ పరిగ్రహా । న్నర్తకీష్వ సులభా సుతద్వపుః
వర్తతే స్మసకథం చిదాలిఖ । న్నంగుళీక్షరణ సన్నవర్తికః॥ ౧౯

ప్రేమగర్విత విపక్షమత్సరా । దాయతాచ్చ మదనాన్మహీక్షితం
నిన్యురుత్సవ విధిచ్ఛలేనతం । దేవ్య ఉజ్ఝిత రుషః కృతార్థతాం॥ ౨౦

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా । దర్శనేన కృతఖండనవ్యథాః
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయన్ । సోదునోత్ప్రణయ మంథరః పునః॥ ౨౧

స్వప్నకీర్తిత విపక్షమంగనాః । ప్రత్యభైత్సురవదంత్య ఏవతం
ప్రచ్ఛదాంత గళితాశ్రుబిందుభిః । క్రోధభిన్న వలయైర్వివర్తనైః॥ ౨౨

కనులకాటుకచల్లులఁ ♦ గరఁగిపోవఁ । బెదవులందలిరంగెల్ల ♦ వీడిపోవ
సహజసుందరవదనలౌ ♦ చానలచట । నధికమోహంబు గొల్పి ర♦య్యవనిపతికి॥ ౧౦

మధురమధుగంధములనీని ♦ మననుఁగొల్పు । పానభూమినిఁబ్రియులతోఁ ♦ బ్రభుఁడుసొచ్చె
బాగుగావికసించిన ♦ పద్మవనముఁ । గరిణులనుగూడి కరిసొచ్చు ♦ కరణిదోఁప॥ ౧౧

అంగనలుగోరనేకత ♦ మందునొసఁగె । నతఁడుమదకారియైన ము♦ఖాసవంబు
వకుళమట్టులుదానును ♦ వాంఛఁగ్రోలె । నతివలొసఁగినవారి ము♦ఖాసవంబు॥ ౧౨

నిత్యమునుదాముగ్రోలించు ♦ నెలవుగాన । రెండుమాత్రమెవీడ వా ♦ కేలితోడను
విమలహృద్యరవంబీను ♦ వీణెయొకటి । రమ్యవాక్కులుగలిగిన ♦ రమణియొకతె॥ ౧౩

కంకణమ్ములుహారముల్ ♦ గదలుచుండ । నెంతయుమనోహరముగ వా♦యించివీణ
నభినయంబొజ్జకడనుండు ♦ నపుడెతప్ప । నాటకస్త్రియలకుఁగొల్పె ♦ నతఁడులజ్జ॥ ౧౪

ముదముఁగొల్పెడునాట్యము ♦ ముగియబడలి । చెమటఁజెరిగినతిలకంబు ♦ చెలఁగుసతుల
మోములనుబ్రేమతోనూది ♦ భూవిభుండు । దేవధనపతులనుమించె ♦ జీవితమున॥ ౧౫

పరులవలననొస్వాయమొతాఁ ♦ బడసినట్టి । తృప్తతలేదని నూతన ♦ సంగమములు
సగములైపోవుచుండెను ♦ సత్వరముగ । నున్నదున్నట్టురాణులు ♦ దన్నుఁజేర॥ ౧౬

ప్రియలవంచింపయత్నించు ♦ ప్రియుఁడువడసె । చిగురువోల్ వారిమునివ్రేళ్ల♦చేతివెఱపు
బొమలువిఱిచినవక్రత ♦ నమరుచూపు । తఱచుమొలనూళ్ళచేతి బం♦ధనపుఁదీపు॥ ౧౭

రతికినిశ్చయమైనట్టి ♦ రాత్రులందు । వెనుకదూతికచూపిన ♦ పీటనుండి
తన్నుశంకించిప్రియురాండ్రు ♦ తఱచునాడు । విరహవాక్యంబులనువిను ♦ వీనులలర॥ ౧౮

పత్నులాపినఁబతిదాను ♦ వారసతుల । దుర్లభలమీఁదితమినేమి ♦ తోఁచకుండఁ
గడపెవారలవ్రాయుచుఁ ♦ గాలమెల్లఁ । జెమటచేవ్రేళులనుజారఁ ♦ జేతిపుల్ల॥ ౧౯

వలచెఁబతిమమ్మెయనిగర్వ ♦ పడెడునట్టి । సవతులకుమండిమన్మథ ♦ జ్వాలనుండి
యుత్సవంబులమిషచేత ♦ నుడిగియలుక । నతనిఁదెచ్చికృతార్థలై ♦ రతనిసతులు॥ ౨౦

కుపితలఁబ్రసన్నలఁగఁజేసి ♦ కొనఁగనెంచి । వచ్చివేఁకువకేల్మోడ్చె ♦ వంచకుండు
భోగమునుదెల్పుకన్నుల ♦ పొలుపుతోడ । నదియెరేపెనువారిలో ♦ నలుకమరల॥ ౨౧

విభుఁడుకలలోనసవతుల ♦ పేరులెత్త । నతనివిదలించివైచిన ♦ యట్లుతిరిగి
వెనుకకుఁబరుండికన్నీరు ♦ విడిచిసెజ్జ । విఱిచివైచిరికంకణాల్ ♦ వెలఁదులలిగి॥ ౨౨

ఏకోనవింశః సర్గః

సృష్టపుష్ప శయనాల్లతాగృహాత్ । ఏత్యదూతికృత మార్గదర్శనః
అన్వభూత్పరిజనాంగనారతం । సోఽవరోధ భయవేపథూత్తరం॥ ౨3

నామవల్లభజనస్య తేమయా । ప్రాప్యభాగ్య మపితస్యకాంక్ష్యతే
లోలుపంబత మనోమమేతితం । గోత్రవిస్ఖలిత మూచురంగనాః॥ ౨౪

చూర్ణబభ్రులులితస్రగాకులం । ఛిన్నమేఖలమలక్తకాంకితం
ఉత్థితస్య శయనం విలాసిన । స్తస్యవిభ్రమరతాన్యపావృణోత్॥ ౨౫

సస్వయంచరణరాగమాదధే । యోషితాంనచ తథాసమాహితః
లోభ్యమాన నయనః శ్లథాంశుకై । ర్మేఖలాగుణపదైర్నితంబిభిః॥ ౨౬

చుంబనే విపరివర్తితాధరం । హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే
విఘ్నితేచ్ఛమపితస్య సర్వతో । మన్మథేంధనమభూద్వధూరతం॥ ౨౭

దర్పణేషు పరిభోగ దర్శినీ । ర్నర్మపూర్వమనుపృష్ఠ సంస్థితః
ఛాయయాస్మిత మనోజ్ఞయావధూ । ర్హ్రీనిమీలిత ముఖీశ్చకార సః॥ ౨౮

కంఠసక్త మృదుబాహుబంధనం । న్యస్తపాదతల మగ్రపాదయోః
ప్రార్థయంత శయనోత్థితం ప్రియా । స్తంనిశాత్యయ విసర్గచుంబనం॥ ౨౯

ప్రేక్ష్యదర్పణ తలస్థమాత్మనో । రాజవేష మతిశక్రశోభితం
పిప్రియేన సతథాయథా యువా । వ్యక్తలక్ష్మపరిభోగమండనం॥ 30

మిత్రకృత్య మపదిశ్య పార్శ్వతః । ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః
విద్మహే శఠపలాయనచ్ఛలా । న్యంజసే తిరురుధుః కచగ్రహైః॥ 3౧

తస్యనిర్దయ రతిశ్రమాలసాః । కంఠసూత్ర మపదిశ్యయోషితః
అధ్యశేరత బృహద్భుజాంతరం । పీవరస్తనవిలుప్త చందనం॥ 3౨

సంగమాయ నిశిగూఢచారిణం । చారదూతి కథితం పురోగతాః
వంచయిష్యసి కుతస్తమోవృతః । కాముకేతిచకృషుస్తమంగనాః॥ 33

యోషితా ముడుపతేరివార్చిషాం । స్పర్శనిర్వృతిమసావవాప్నువన్
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం । రాత్రిజాగర పరోదివాశయః॥ 3౪

వేణునాదశనపీడితాధరా । వీణయానఖపదాంకితోరవః
శిల్పకార్య ఉభయేనవేజితా । స్తం విజిహ్మనయనావ్యలోభయన్॥ 3౫

దూతికలుచూపుమార్గానఁ ♦ బ్రీతినరిగి । తీర్చియుండినవిరిసెజ్జఁ ♦ దీఁగెయుండ్లఁ
బరిజనస్త్రీలతోసల్పెఁ ♦ బతిరతంబు । పత్నులభయంబుచేమేను ♦ వణఁకుచుండ॥ ౨౩

పిలిచితిగనన్నుఁబ్రియురాలి ♦ పేరువెట్టి । యామెభాగ్యమెనాకును ♦ నబ్బనిమ్మ
మదియునదెకోరెనంచని ♦ మగువలంద్రు । తప్పువేళ్ళనుబిలుచు నా♦తనికిసతము॥ ౨౪

కలితరాగంబుచెదరిన ♦ యలరుసరులు । చెడినమొలనూళ్లు లత్తుక ♦ చిన్నెలుండు
నతఁడులేచినపానుపే ♦ యతనిపైన । సురతకేళీవిలాసముల్ ♦ చూపుచుండు॥ ౨౫

లలనలకుఁదానెపాదాల ♦ లక్కరసము । గూర్చునతనికిమదిదానఁ ♦ గుదురదయ్యె
నంకుశమజారివేషుల ♦ యలరుచుండు । పిఱుఁదులకుదృష్టిమాటికిఁ ♦ బఱచుచుండు॥ ౨౬

ముద్దుగొనకుండవెన్కకు ♦ మోవిఁద్రిప్ప । పోకముడివిప్పవాస్తంబుఁ ♦ బోవనెట్టు
వెలఁదులరతంబుగోర్కికి ♦ విఘ్నమిడియు । నతనికామాగ్నికింధన ♦ మైతనర్చె॥ ౨౭

అద్దమునసుపభోగచి♦హ్నములఁజూచు । చెలువలకువెన్క వేడ్కమై ♦ నిలిచితనదు
నవ్వుప్రతిబింబమునఁజూపి ♦ నానచేత । వారుదలవంచుకొనఁజేసెఁ ♦ బార్థివుండు॥ ౨౮

కాంతుఁడెడఁబాయనెంచి ని♦శాంతమందుఁ । దల్పమునువీడఁబ్రియురాండ్రు♦తన్నుపాలు
కంఠమునుమృదుకరములఁ ♦ గౌఁగిలించి । ముద్దువేఁడిరిపాదాగ్రి ♦ మలనునిల్చి॥ ౨౯

భోగచిహ్నాళియనియెడు ♦ భూషణాళి । కలరినట్టులుపడుచుండెఁ ♦ డలరలేదు
శకునిమించెడురాజ వే♦షంబుతోడ । సద్దమునబింబితంబైన ♦యపుడుకూడ॥ ౩౦

ఆప్తుకార్యంబుపేర్వెట్టి ♦ యన్యకాంతఁ । జేరఁబోఁగఁదమకింపఁ ♦ జేరిప్రియలు
నీవుపరువెత్తుమిమలోని ♦ నిజముదెలిసె । నిలుశఠుఁడయంచుసిగఁబట్టి ♦ నిలిపిరతని॥ ౩౧

అతనిరతిపీడనెంతయు ♦ నలసిసతులు । కౌఁగిలింతనెపమ్మున ♦ గంధమెల్ల
గొప్పపాలిండ్లఁజేడుల్చి ♦ విప్పటురము । నందు నిద్రనుజెందిరి ♦ హాయిగాను॥ ౩౨

గూఢముగరాత్రిఁబ్రియురాలిఁ ♦ గూడఁబోవు । సంగతినిదూతికలచేత ♦ సకియలెఱిఁగి
ముందుగానేగికాముకా ♦ మోసపుత్తె । చీఁకటినినసిస్వగృహముల్ ♦ చేర్చిరతని॥ ౩౩

కామినీస్పర్శమనుచంద్రి ♦ కాంతిసలరి । మించుకేళినిరేయెల్ల ♦ మేలుకాంచి
పగటిపూఁటనువాయిగాఁ ♦ బవ్వళించి । రాజురంజిల్లెఁగుముదా క♦రంబువోలె॥ ౩౪

వేణువునఁబంటినొక్కుల ♦ పెదవినునిచి । గోటినొక్కులతోడమీఁదఁ ♦ గూర్చివీణఁ
గప్పమునరెండుశిల్పముల్ ♦ గఱచుసతుల । కుటిలదృష్టులనృపునకుఁ ♦ గొలిపెబాళి॥ ౩౫

అంగసత్త్వ వచనాశ్రయం మిథః । స్త్రీషు నృత్య ముపధాయదర్శయన్
స ప్రయోగ నిపుణైః ప్రయోక్తృభిః । సంజఘర్ష సహమిత్రసన్నిధౌ॥ ౩౬

అంసలంబి కుటజార్జున స్రజః । స్తస్యనీపరజసాంగరాగిణః
ప్రావృషి ప్రమద బర్హిణేష్వభూత్ । కృత్రిమాద్రిషు విహారవిభ్రమః॥ ౩౭

విగ్రహాచ్చ శయనే పరాఙ్ముఖీః । ర్నానునేతు మబలాః సతత్వరే
ఆచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లబాః । స్తావివృత్య విశతీర్భుజాంతరం॥ ౩౮

కార్తికీషు సవితానహర్మ్యభాక్ । యామినీషు లలితాంగనా సఖః
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహాం । మేఘముక్త విశదాం సచంద్రికాం॥ ౩౯

సైకతంచ సరయూం వివృణ్వతీం । శ్రోణిబింబమివహంస మేఖలం
స్వప్రియా విలసితానుకారిణీం । సౌధజాల వివరైర్వ్యలోకయత్॥ ౪౦

మర్మరైరగురుధూపగంధిభి । ర్వ్యక్తహేమరశనైస్తమేకతః
జహ్రురాగ్రథన మోక్షలోలుపం । హైమనైర్నివసనైః సుమధ్యమాః॥ ౪౧

అర్పితస్తిమిత దీపదృష్టయో । గర్భవేశ్మసు నివాతకుక్షిషు
తస్య సర్వసురతాంత రక్షమాః । సాక్షితాం శిశిరరాత్రయోయయుః॥ ౪౨

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం । ప్రేక్ష్య చూత కుసుమం సపల్లవం
అన్వనైషుర విధూతవిగ్రహా । స్తం దురుత్సహ వియోగమంగనాః॥ ౪౩

తాః స్వమంక మధిరోప్య దోలయా । ప్రేంఖయన్పరిజనాపవిద్ధయా
ముక్తరజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్ । కంఠబంధన మవాపబాహుభిః॥ ౪౪

తంపయోధర నిషిక్తచందనై । ర్మౌక్తిక గ్రథితచారుభూషణైః
గ్రీష్మవేష విధిభిః సిషేవిరే । శ్రోణిలంబి మణిమేఖలైః ప్రియాః॥ ౪౫

యత్సభగ్న సహకారమాసవం । రక్తపాటల సమాగమం పపౌ
తేనతస్య మధునిర్గమాత్కృశ । శ్చిత్తయోని రభవత్పునర్నవః॥ ౪౬

ఏవమింద్రియ సుఖాని నిర్విశ । న్నన్యకార్య విముఖః సపార్థివః
ఆత్మలక్షణ నివేదితానృతూ । నత్యవాహయదనంగవాహితః॥ ౪౭

తంప్రమత్త మపినప్రభావతః । శేకురాక్రమితుమన్యపార్థివాః
ఆమయస్తు రతిరాగసంభవో । దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్॥ ౪౮

అంగవాగ్భావములతోడి ♦ యభినయమ్ము । నతివలకు నంతరంగమ్ము ♦ నందు సేర్చి
చిత్రముగ మిత్రులందు ద ♦ ర్శింపఁజేసి । యభినయాచార్యులను మించి ♦ యలరుచుండె॥

భుజములనుమద్దిమల్లెల ♦ పూలసరులు । కడిమిపుష్పాదిపూఁత యం ♦ గమునఁబొదల
నాటనెమళులనొప్ప శ్రీ ♦ డాద్రులందుఁ । గేళిసలిపెను దద్వర్ష ♦ కాలమందు॥ ౩౬

ఉఱుములకునుల్కి వారలే ♦ యురముఁజేర । నచ్చటనుగోరియలుకచేఁ ♦ బడకయుందుఁ
బెడమొకము వెట్టిపండిన ♦ ప్రియలసతుల । ననునయింపంగఁద్వరపడఁ ♦ డవనివిభుఁడు॥

రామలనుగూడికార్తిక ♦ రాత్రులందు । మేలుకట్టులనొప్పారు ♦ మేడలందు
రాజునునతంబుననుగన్న ♦ శ్రీమముఁదొలఁచు । ఘనరహితశుభ్రచంద్రిక ♦ లనుభవించె॥

ఇనుకదిబ్బలుపిఱుఁదులై ♦ యింపునింప । హంసపిండులు మొలనూలి ♦ యందమొందఁ
దనప్రియలఁబోలుసరయువు ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంచె మేడలసోరణ ♦ గండ్లనుండి॥ ౪౦

అగుపడఁగహేమ మేఖల ♦ లగరుధూప । వాసనలుగ్రమ్మమర్మర ♦ ధ్వనులునిగుడఁ
గటులహేమంతవసనముల్ ♦ గట్టివిప్ప । నతనికినుమధ్యలెంతయు ♦ హర్షమిడెరి॥ ౪౧

గాలిలేనట్టిలోపలి ♦ గదులయందు । నిలిచివెలిఁగెడుదీపముల్ ♦ నేత్రములుగ
మరునికేళికిఁదగిన హే ♦ మంతరాత్రు । లతనికృత్యమ్ములకుసాక్షు ♦ లై చెలంగె॥ ౪౨

దక్షిణపుగాలిచేతఁ జూ ♦ తము చిగిర్చె । పూచుటనుజూచియతనితోఁ ♦ బొలఁతులంతఁ
బొలయలుకమాని స్నేహంబుఁ ♦ బూనిరింక । నోర్వసాధ్యంబుగాదు వి ♦ యోగమంచు॥ ౪౩

తూఁగుమంచానునిగలఁ ♦ దొడను జేర్చి । యుండునాతఁడు సేవకు ♦ లూచియూచి
వీడఁబగ్గాలుపడిపోవు ♦ భీతిమిషను । బడసెఁగౌఁగిలి నెలఁతల ♦ బాహువులను॥ ౪౪

స్తనములనుజారుచందన ♦ చర్చఁగూర్చి । ముత్తెములనొప్పుభూషణ ♦ ములను దాల్చి
మొలలమణిమేఖలలుఁ వ్రేలి ♦ చెలఁగుచుండ । స్వామిఁగొల్చిరిగ్రీష్మ వే ♦ షములఁ బ్రియలు॥

పాటలీపుష్పముల నెత్తు ♦ సలుపఁబడిన । మావిచిగురులచేనైన ♦ మద్యమాన
మధువుపోయినఁగ్రుశియించు ♦ మదనుఁడంత । నతనిలోనూత్న భావంబు ♦ నందె మరల॥ ౪౫

మన్మథప్రేరణంబున ♦ మనుజనాథుఁ । డనుభవించుచువిషయ సౌ ♦ ఖ్యములనిట్టు
లితరకార్యమ్ములనుమాని ♦ ఋతువులెల్లఁ । గడపెఁదల్లక్షణంబు లం ♦ గమునఁదాల్చి॥ ౪౬

వ్యసనపరుఁడయ్యె నతనిప్ర ♦ భావమునను । బరిభవింపంగలేరైరి ♦ పరులునృపులు
కాని రతిరాగజనిత రో ♦ గమునసతఁడు । దక్షుశాపానశశివలెఁ ♦ దఱుఁగఁజొచ్చె॥ ౪౭

దృష్టదోషమపి తన్న సోఽత్యజత్ । సంగవస్తు భిషజామనాశ్రవః
స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో । దుఃఖమింద్రియగణో నివార్యతే॥ ౪౯

తస్య పాండువదనాల్పభూషణా । సావలంబగమనా మృదుస్వనా
యక్ష్మణః పరిహాణిరాయయౌ । కామయానసమవస్థయా తులాం ౫౦

వ్యోమపశ్చిమకళాస్థితేందు వా । పంకశేషమివ ఘర్మపల్వలం
రాజ్ఞి తత్కులమభూత్ క్షయాతురే । వామనార్చిరివ దీపభాజనం॥ ౫౧

బాఢమేషు దివసేషు పార్థివః । కర్మ సాధయతి పుత్రజన్మనే
ఇత్యదర్శితరుజోఽస్య మంత్రిణః । శశ్వదూచురఘశంకినీః ప్రజాః॥ ౫౨

సత్వనేకవనితాసఖోఽపి సన్ । పావనీమనవలోక్య సంతతిం
వైద్యయత్నపరిభావినం గదం । న ప్రదీప ఇవ వాయుమత్యగాత్॥ ౫౩

తం గృహోపవన ఏవ సంగతాః । పశ్చిమక్రతువిదా పురోధసా
రోగశాంతిమపదిశ్య మంత్రిణః । సంభృతే శిఖిని గూఢమాదధుః॥ ౫౪

తైః కృతప్రకృతిముఖ్యసంగ్రహై । రాశు తస్య సహధర్మచారిణీ
సాధు దృష్టశుభగర్భలక్షణా । ప్రత్యపద్యత నరాధిపశ్రియం॥ ౫౫

తస్యాస్తథావిధనరేంద్రవిపత్తిశోకా । దుష్ణైర్విలోచనజలైః ప్రథమాభితప్తః
నిర్వాపితః కనకకుంభముఖోజ్ఝితేన । వంశాభిషేకవిధినా శిశిరేణ గర్భః॥ ౫౬

తం భావాయ ప్రసవసమయాకాంక్షిణీనాం ప్రజానా
మంతర్గూఢం క్షితిరివ నభో బీజముష్టిం దధానా
మౌలైః సార్ధం స్థవిరసచివైర్హేమసింహాసనస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిషద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా॥ ౫౭

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతావగ్నివర్ణ
శృంగారో నామైకోనవింశః సర్గః.

వినఁడువైద్యులమాటలు ♦ గనఁడుకీడు । మద్యవనితాదివిషయముల్ ♦ మానలేఁడు
ప్రీతికరమైనవ్యసనాళి ♦ చేతఁబడిన । నెంతకష్టమువారింప ♦ నింద్రియముల॥ ౪౯
మోము తెలుపెక్కెభూషణ ♦ ములునుగాఁగె । నుడిరసమునుఁ ద్రొక్కెఁజెరలచే ♦ నడపుసెగ్గె
కాముకావస్థ రాజయ ♦ క్ష్మవ్యవస్థ । రెండునుసమానముగఁదోఁచు ♦ చుండెఁజూడ॥ ౫౦
అంత్యకళనిల్చుశశితోడి ♦ యభ్రమట్లు । లడుసెమిగిలిన వేసవి ♦ పడియపగిది
పట్టికొడిమాత్రమేగల్గు ♦ ప్రమిదెకరణి । రఘుకులంబుండె క్షయయుక్త ♦ రాజుఁగూడి॥
అతనిఁగూరిచిభీతాత్ము ♦ లైనప్రజలు । మాటిమాటికినడుగఁగా ♦ మంత్రివరులు
సంతతికివేఁడువిధులను ♦ సలుపుచుండు । సత్యమనిమూసిపెట్టిరి ♦ స్వామిరుజను॥ ౫౨
కాంతలెందఱికొతాను ♦ గాంతుఁడయ్యు । నమలమూసంతుగాంచని ♦ యతఁడసాధ్య
మైనరోగంపుధాటికి ♦ నాగఁడయ్యె । వాతహతికాగలేని దీ ♦ పంబుకరణి॥ ౫౩
ఎంతయునుగూఢముగఁ బ్రజ ♦ లెఱుఁగకుండ । నతనినిగృహోపవనమందె ♦ యపరవిధులఁ
దెలిసినపురోహితునిఁగూడి ♦ దీప్తశిఖిని । సచివులుంచిరి రోగోప ♦ శాంతిమిషను॥ ౫౪
ప్రజలలోముఖ్యులైనట్టి ♦ వారిఁగూడి । మంత్రులుసహాయమొనరింప ♦ మానవేంద్రు
ధర్మపత్నిశుభంబయి ♦ తనరుగర్భ । చిహ్నములరాణిరాజ్య ల ♦ క్ష్మినిసకింౘె॥ ౫౫
నృపతిమృతిశోకజనితోష్ణ ♦ నేత్రజలము । వలననుడికిన యామెగ ♦ ర్భమ్మపిడపఁ
గనకకలశోద్గతాభి షే ♦ కప్రశస్త । శీతధారలఁజల్లారి ♦ చెన్నుమీఱె॥ ౫౬
సీ॥ పృథ్విగర్భమ్మునఁ ♦ బిడికెడుధాన్యంబు, పొల్చుశాస్త్రీయమునఁ ♦ దాల్చుకరణిఁ
ప్రసవంబునకువేడ్క ♦ పడివేచియుండెడు, ప్రజకువేల్గలుగగ ♦ ర్భమునుదాల్చి
సిరులమించెడు హేమ ♦ సింహాసనంబునఁ, గొలువులోఁ బతితోఁ ♦ గూరుచుండి
రాచకార్యంబులఁ ♦ బ్రవిమలభక్తితో, సచివులందఱుఁగూడి ♦ సాయపడఁగ
నర్వేఁదనయాజ్ఞకెదురులే ♦ కుండునట్లు, సర్వసమ్మతముగ యథా ♦ శాస్త్రముగను
బ్రబలమైనట్టితనపతి ♦ రాజ్యమెల్ల । నేలెఁదదాజ్ఞ లోకుల ♦ పాలిజనని॥ ౫౭

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నగ్నివర్ణశృంగారంబను నేకో
నవింశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్లోకముల శుద్ధపత్రిక.

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౯	గత్వా	గత్వా
౩	౩౫	వశిష్ఠ	వసిష్ఠ
౫	౪౯	పత్య్యు	ప్రత్యు
,,	౫౨	మగ్గై	మృగ్గై
౭	౮౫	ద్ధాతేః	ద్ధాతైః
౧౦	౧౧	సభాభం	సఖాభం
౧౦	౧౨	తాభి	తాభిః
,,	౨౦	తృపా	తృపా
,,	౨౧	చానర్చ	చానర్చ్య
౧౧	౨౪	నును	మను
,,	౩౫	తుల్యం	మిత్రం
౧౨	౩౭	అ ైన	అద్వైన
౧౩	౬౧	ససింహం	నసింహం
౧౬	౩	వ్యసాయే	వ్యపాయే
౧౭	౧౬	ఆదేయ	అదేయ
౧౮	౨౭	వ నా	వర్తినా
,,	౨౯	ద్వివశ్చ	ద్విపశ్చ
౧౯	౩౮	మవ	మప
౨౦	౫౦	ఆలం	అలం
,,	౫౯	పత్తిణాం	పత్త్రిణాం
౨౪	౨౭	యశాషితః	యోషితః
,,	౩౪	జయపదాన్	జనపదాన్
౨౫	౩౬	నేతానా	నేతాన్వా
,,	౪౮	మపిః	మపి
౨౭	౬౨	ర్గజస్య	రజస్య
౩౪	౫౧	నాశ	నాగ
౪౧	౩౯	ర్భపం	ర్భపం

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౧	౪౧	స్వాభావ	స్వభావ
౪౨	౬౧	మూరేః	మూర్తేః
౪౪	౮౪	ర్పిత్చ	ర్పిత
,,	,,	విదర	విదర్భ
౪౭	౧౦	కశ్యా	కస్యా
౪౮	౨౫	చకోర	చకార
,,	,,	మ	మత్త
౪౯	౩౯	పాండీ	పాండ్రీ
,,	౪౦	ధ్వజనీ	ధ్వజినీ
౫౬	౫౨	త్వయ	త్వయి
౬౫	౬౩	నవ	రవ
౬౬	౮౭	ఽతిం	పతిం
౭౦	౨౬	యాథాస్త్వం	యాథార్థ్యం
,,	౩౫	రవ్యాప్తౌ	ర్థవ్యాప్తౌ
౭౪	౮౫	ర్ష్నిదాం	ర్ష్నిదా
౭౬	౨	కుతే	కులే
౭౭	౨౨	యస్త్ర	యస్నత్ర
౭౯	౩౮	దుహితు	దుహితృ
౮౧	౬౫	శిరచ్ఛిదా	శిరశ్ఛిదా
౮౯	౨౬	లక్ష్మీ	లక్ష్మీత్ర
౮౭	౩౮	ఖూర్ప	శూర్ప
౮౮	౫౨	రాస్తాణాం	రాప్తానాం
౯౦	౭౯	మేఘస్యే	మేఘస్యే
,,	౮౭	రామణ	రావణ
౩౯	౩	కవితే	కపితే
౯౪	౧౭	విమాప	విమాన
౯౫	౨౪	ధీర	భిరు
౯౬	౪౨	వ్యాజార్ఘ	వ్యాజార్థ
౧౦౧	౧౩	బంధైః	బంద్ధైః
౧౦౨	౨౭	పప్రిచ్చ	పప్రిచ్ఛ

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౨	౩౫	రుషి	రుషి
౧౦౮	౪	త్స	త్థ్స
౧౧౦	౩౩	కవి	కవిః
౧౧౫	౯౮	వర్జ	వర్జ్య
౧౧౭	౧౨	మిషాఖిః	మిషాభిః
,,	౧౫	న్యంకుఖిః	న్యంకుభిః
,,	౨౦	వివా	దివా
౧౨౦	౩౮	విసర్గాఙ్	విసర్గాత్
,,	౪౪	సీతా	శీతా
౧౨౧	౫౫	ననకాఙ్కం	నకాఙ్కం
,,	౫౮	శ్రోద్రైః	శ్రోత్రై
,,	౫౯	తద్బుధ్న	తద్బుధ్న
౧౨౨	౬౩	వరీని	వర్తీని
,,	౬౭	కులితో	కులితో
౧౨౩	౭౬	వాగే	నాగే
,,	౮౧	తై)	తై)
౧౨౮	౪౧	నభసే	నభసీ
౧౩౩	౧౧	స్తదై	స్తథై
౧౩౪	౨౩	పూషిత	ప్యూషిత
,,	౨౫	ద్విషాం	ద్విషా
౧౩౮	౧౯	మఖిలేమ	మభిలేమ
,,	౨౦	ఉంఝిత	ఉఝ్ఝిత
,,	౨౨	పిత్యాబై	పిత్యాబై
౧౪౦	౪౦	మేఖలం	మేఖలాం

పద్యముల శుద్ధపత్రిక.

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౮	అఖిల	అఖిల
౫	౫౨	పణ	పర్ణ
”	౫౮	రాజఋషి	రాచఋషి
౮	౭౦	దాఁటి	దాఁటు
౧౦	౧౦	నిజ్జనపాలు	నజ్జనపాలు
”	౧౫	ధనువు	దనువు
౧౧	౩౨	M	ధి
”	౩౫	నికుంభి	నికుంభ
౧౩	౫౧	యర్థమీ	యర్థమే
”	౫౩	పథగున	పదమున
౨౦	౫౬	శిరము	శరము
౨౨	౧	పూర్వ్య	పూజ్య
”	౬	సర్వతి	సరస్వతి
”	౭	గుణముల	గుణముల
౨౪	౨౪	కరుగ	కొఱకు
౨౫	౩౬	తాఁకి	తాఁక
”	”	నాటి	నాటె
”	౩౮	జేర్చి	జేర్చి
”	౪౮	నయ్యో	నయ్యో
౨౬	౫౨	దాఁటి	దాఁటె
”	౫౪	సంహార	సంచార
”	౫౭	చిహ్నాలు	చిహ్నముల్
౨౯	౬౫	గూరుమండ	గూరుచుండి
”	౬౮	నేర్చె	నేర్చె
౩౧	౧౦	నేర్చి	నేర్చి
”	౧౫	శిష్టుఁడా	శిష్టుఁడా
”	౧౮	అనుచు	అనుచు

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౩	౪౨	కానుకగ	కానగల
౩౫	౬౭	దమ్మృఖ	ద్వమ్మృఖ
౩౬	౭౩	బాపి	బాసి
,,	౭౪	పాడుటచే	వాడుటచే
౩౯	౨౦	నెలసి	తెలిసి
౪౦	౩౩	తేజాంకుర	తేజోంకుర
,,	౩౮	గంభోరు	మగువరో
౪౧	౪౦	యనువు	యనుపు
౪౨	౫౧	నాచింత	నాంచిత
౪౩	౭౨	ఓనాకిని	ఓనాకినా
౪౪	౭౮	నేలమండ	నేలుమండ
,,	,,	చూాము	చాము
,,	౭౯	చండమందు	చండమునను
౪౬	౧	పగిచెని	పగిచెని
,,	౭	పతిచె	పఅచె
౪౭	౧౩	సంరణంబు	సంసరణంబు
౫౧	౭౦	బహుషంబుగూర్వ	బహుసొప్పుగూర
౫౨	౬	సతము	పదుము
౫౩	౧౬	రసువు	రసుని
,,	,,	రాఘుప్రులను	రాఘుప్రునిం
౫౪	౩౩	భరణి	పరణి
,,	౩౫	నమమతి	యామమతి
౫౫	౪౪	వక్కటుకట	నక్కటుకట
౫౭	౬౭	మంత్రిసం	మంత్రివీ
౫౮	౮౫	కర్మల	కర్మాల
౬౦	౩	కర్మరుల	కర్మకుల
౬౧	౧౬	శ	శక్తి
౬౨	౨౯	నిషితనఖ	నిషితనఖ
౬౯	౧౯	౧౬	౧౯

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౯	౧౯	యూయూయి	మాయూయి
౭౮	౨౬	దీని	దీసి
,,	౩౧	వహాళి	వహాని
౮౩	౮౯	లంటి	లంటె
౮౪	౪	బోటచేత	బోట్లచేత
౮౯	౭౧	జేసి	జేసె
౯౦	౭౫	స్రాణ	ప్రాణ
౯౨	౧౦౪	గణరమ్యా	గుణరమ్యా
౯౪	౧౦	యింతిరో	రెయింతయుఁ
,,	,,	తిమింగిలము	దిమింగిలము
,,	౧౮	కలకంఠి	వెనుకకు
౯౫	౨౩	స్థలమ్మిదే	ప్రదేశమిదె
,,	౩౪	నెక్కుడు	నేటికిఁ
,,	,,	ప్రమద	బ్రమద
౯౬	౩౮	శాతకర్ణుఁడు	శాతకర్ణికి
,,	౪౨	మనముఁ	మనముఁ
,,	౪౪	వరల	మరల
,,	౪౭	మోమటు	ఐక్రిమ్ము
౯౭	౪౯	నింత	నింతి
౧౦౫	౬౮	కురిలె	కురరివలె
,,	౭౪	నీగ్రి	నీవగ్రి
౧౦౬	౮౬	దాసివలె	దానివలె
౧౦౯	౨౦	గొట్టి	గొట్టె
౧౧౧	౩౬	వారియంద	వారియందు
౧౧౨	౫౭	దాను	జేయం
౧౧౩	౭౧	తనయుం లేనీకటంచు	వినుము నీసుతులంచు
౧౧౪	౭౮	పదము	పథము
౧౧౮	౧౫	బెట్టి	బెట్టె
౧౧౯	౨౩	కోర్కికి	కోర్కికి

స-159

రచయిత [illegible]

పుస్తకము ఆంధ్ర రచయితలు

ఈయవలసిన తేది.	ఈయవలసిన తేది.	ఈయవలసిన తేది.
6 AUG. 1960		
14 NOV. 1961		
2 ...		